

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KUR'ÂN İLİMLERİ VE TEFSİR AÇISINDAN NÛH SÛRESİ TAHLİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih PAMUK

Enstitü Anabilim Dalı: TEMEL İSLAM BİLİMLERİ

Enstitü Bilim Dalı: TEMEL İSLAM BİLİMLERİ

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ALABALIK

ARALIK - 2018

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KUR'ÂN İLİMLERİ VE TEFSİR AÇISINDAN NÛH SÛRESİ TAHLİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Fatih PAMUK (157213006)

Enstitü Anabilim Dalı: TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
Enstitü Bilim Dalı: TEMEL İSLAM BİLİMLERİ

Bu tez/....../.... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Adı SOYADI	Kanaati			İmza
Jüri Başkanı <i>(Danışman)</i>	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Alabalık	☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Alican Dağdeviren	☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Bilal Gökkır	☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU
BEYAN BELGESİ

Tez Başlığı:

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam sayfalık kısmına ilişkin aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve tarihinde aşağıda ismi yazılı araştırma görevlisi tarafından şahsıma iletilen intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı %.....'tır.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç,
2. Alıntılar dâhil,
3. 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

İmza

Adı SOYADI :
Öğrenci numarası :
Ana bilim dalı :
Programı :
Türü : () Proje () Yüksek Lisans () Doktora tezi

Taramayı Yapan Arş. Gör.
(Adı Soyadı, İmzası, Tarih)

Danışman
(Adı Soyadı, İmzası, Tarih)

ÖNSÖZ

Kur'ân-ı Kerim İslam dinî içerisinde hükümlerin belirlenmesinde en önemli delil kaynağıdır. Bu nedenle gerek İslam âleminde gerekse batı dünyasında Kur'ân üzerine sayısız çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların içerisinde her ne kadar art niyetli çalışmalar bulunsa da insanlığın bu denli teveccüh göstermesi Kur'ân'ın değerini ve önemini göstermektedir.

İslam âlemi içerisinde tarih boyunca birçok farklı mezhep ve ekol meydana gelmiştir. İnanç ve düşünce dünyasındaki bu farklılıklar, Kur'ân'ın anlaşılması ve yorumlanmasına da etki etmiş, birbirinden farklı tefsir ve meal çalışmaları yapılmıştır. Birbirinden farklı bu oluşumların müntesipleri daima kendi fikir ve düşüncelerini “en doğru inanış” olarak görmüşlerdir. Her düşünce sahibinin kendi ideolojisini doğru görmesi, karşıt görüş sahiplerini dışlaması veya tekfir etmesi nedeniyle tarihin her dönemi savaş ve şiddete tanıklık etmiştir. Bu düşünce yapısını reddederek çalışmamızın başında şunu belirtmek isteriz ki; bu çalışma tefsir yüksek lisans öğrencisinin Nûh sûresinden anladıkları ve araştırmalarından elde ettiği bulgulardan ibarettir. Her ne kadar uzun ve titiz bir çalışmanın eseri olsa da bütün dikkatimize rağmen gözden kaçan hatalarımız ve eksiklerimiz olmuştur. Nitekim yaptıklarından sorgulanmayacak olan hatasız tek varlık Allah Teâlâ'dır. Acizliğimizi kabul ederek çalışmamızdaki eksiklik ve hatalar hususunda önce yüce yaratıcının affına, daha sonra çok kıymetli okuyucuların anlayışına sığınıyoruz.

Çalışmamız iki bölümden teşekkül edecektir. İlk bölüm sûrenin Kur'ân ilimleri açısından tahlil edilmesi odaklı bir çalışma olacaktır. İkinci bölümde ise sûrenin tefsiri ve yorumlama çalışması yapılacaktır. Bu bölümde sûre Kur'ân bütünlüğü içerisinde ele alınacak, kadim eserlerimizden âyetlerin yorum ve incelemesinde istifade edilecektir.

Teşekkür faslına başlarken öncelikle bizlere bu külliyatı emanet eden, yazan, saklayan bugünlere ulaştıran bütün ulemâma rahmet diliyor, her birini şükran ile yâd ediyorum. Bizlere emanet edilen bu ilmi mirası en güzel şekilde sahiplenip sonraki nesillere aktara bilme hususunda yüce rabbimden inâyetini diliyorum.

Öncelikle yol göstericiliği ve yardımları ile bu tezin oluşumunu sağlayan çok değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Alabalık hocama, ders döneminde kendisinden istifade ettiğim Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Aydın hocama çok müteşekkirim.

Tezimin usûl ve yönteminde her türlü desteği sağlayan, KTA (Kur'ân ve Tefsir Akademisi) başkanı Prof. Dr. Bilal Gökkır hocama, çalışmamda her türlü yardımı ve desteği gösteren çok kıymetli KTA eğitimci hocalarım Prof. Dr. Ömer Kara hocama, Prof. Dr. Necmettin Gökkır hocama, Doç. Dr. Muhammed Abay hocama, bu imkâna destek olan İlim Yayma Vakfı'na ve her türlü kolaylığı sağlamak adına mesai harcayan İlim Yayma Vakfı yöneticisi Osman Acun beyefendiye teşekkürü borç bilirim. Tez yazımımın her aşamasında Kur'ân ve Tefsir Akademisi en büyük destek ve yardımcım oldu. Bu nedenle bu oluşum içerisinde bulunma fırsatını bana sunan hocalarıma çok şey borçluyum ve her şey için müteşekkirim.

Tezimi inceleyerek bana eksiklerimi görme fırsatını sunan Iğdır Üniversitesi öğretim görevlisi Miyase Yavuz'a, Yalova Üniversitesi Araştırma görevlisi Ceyda Gürman'a ve Mahmud Böber beyefendiye, bu çalışmanın oluşumunda sağladıkları katkı ve destekten ötürü minnettarım.

Çalışmamda manevî desteklerini her zaman yanımda hissettiğim ailemi de minnet ve şükran duygularıyla anmak isterim. Göstermiş oldukları fedakârlık, sabır ve destek ile bu çalışmanın görünmeyen kahramanları olan sevgili eşim Kübra ve oğlum Muhammed Be- ra teşekkürü fazlasıyla hak etmektedir.

Gayret bizden, başarı yalnız Allah'tandır.

FATİH PAMUK

../../2018

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1
Çalışmanın Amacı	5
Çalışmanın Metodu	8
Çalışmanın Ana Kaynakları ve Literatür	8
BİRİNCİ BÖLÜM: KUR'ÂN İLİMLERİ AÇISINDAN NÛH SÛRESİ TAHLİLİ	
1. Kur'ân İlimleri Açısından Nûh Sûresi Tahlili	19
1.1. Sûrenin Adı.....	19
1.2. Nûh Sûresinin Âyet Sayısı.....	21
1.3. Nûh Sûresi'nin Nüzul Ortamı ve Esbâb-ı Nüzûl	23
1.4. Mekkî Sûre Olarak Nûh Sûresi.....	25
1.5. Fedâilü'l-Kur'ân Açısından Nûh Sûresi.....	29
1.6. Mushaf'taki Yeri ve Sûreler Arası Münâsebeti.....	30
1.7. Nûh Sûresinde Kıraât Farklılıkları	32
1.8. Vücûh ve Nezâir Açısından Nûh Sûresi.....	38
1.9. Garîbü'l-Kur'ân Açısından Nûh Sûresi.....	44
1.10. Nûh Sûresinde Belâgat: Mecâzî İfadeler	48
1.11. Müşkil ve Mübhemât Açısından Nûh Sûresi.....	52
1.12. Emsâlü'l-Kur'ân/Kur'ân Misalleri Açısından Nûh Sûresi	56
1.13. Fevâtihü's-Süver ve Havâtimü's-Süver Açısından Nûh Sûresi	59
1.14. Nûh Sûresi Fâsılları	61
1.15. Nûh Sûresinde Hitap Şekilleri.....	62
1.16. Kur'ân Kıssası Olarak Nûh Sûresi	64
İKİNCİ BÖLÜM: TEFSİR AÇISINDAN NÛH SÛRESİ TAHLİLİ	
2. Tefsir Açısından Nûh Sûresi Tahlili.....	71
2.1. Nûh Sûresi, Kavmi ve Hz. Nûh Hakkında Ön Bilgi.....	73
2.1.1. Nûh Sûresi (1-28) Âyet Metni ve Meali.....	73
2.1.2. Sûrenin Ana Konusu.....	74
2.1.3. Sûrenin Yapısal Tahlili ve Bölümleme	76
2.1.4. Hz. Nûh	77
2.1.5. Nûh Kavmi	78
2.2. Risâlet Görevi ve Tebliğ (1-4. Âyetler).....	80

2.2.1. Hz. Nûh'un Resûl Olarak Gönderilmesi.....	81
2.2.2. Hz. Nûh'un "Kavmine" Gönderilmesi	84
2.2.3. "Acıklı Azaptan" Önce Kavmin Uyarılışı.....	89
2.2.4. Hz. Nûh'un Risâlet Görevine Başlaması.....	93
2.2.5. Kulluğun Üç Temel Prensibi: İbadet-Takva-İtaat	94
2.2.6. İman-Kulluk ve İtaat'ın İnsana Getirileri	97
2.2.7. Belirlenen Ecel Ertelenir mi?	99
2.3. Toplumun Durumunu Allah'a Arz ve Tebliğ Metodu (5-20. Âyetler).....	103
2.3.1. Hz. Nûh Tebliğde, Kavmi İnkârda Direniyor.....	105
2.3.2. Zorluklara Rağmen Tebliğin Her Türüsünü Deneyen Peygamber	107
2.3.3. Allah'a Kulluk ile Nimetler Arasındaki Bağ.....	107
2.3.4. Şirkin En Temel Nedeni: Büyüklüğü Allah'a Yakıştıramamak	111
2.3.5. Yaratılışın Allah'ın Varlığı ve Kudretine Delaleti	112
2.3.6. İnsanın Topraktan Bitmesi/Oluşması	115
2.3.7. Allah'ın Kudret Delillerinden Biri: Yeryüzü.....	117
2.4. Allah'a Şikâyet ve Putlar (21-25. Âyetler).....	119
2.4.1. Her şeye Rağmen Kavmin Tercihi: Zengin ve Varlıklı Önderler.....	120
2.4.2. Allah'a Karşı Putların Sahiplenilmesi ve Putlar Tarihi	123
2.4.3. Putların Tarihi Seyri	125
2.4.4. İnsanları Saptıran Önderlere Hz. Nûh'un Bedduası	130
2.4.5. Büyüklüğü Allah'a Yakıştıramayan Bir Kavmin Sonu	131
2.5. Hz. Nûh'un Tazarruât ve Temenniyâtı (26-28. Âyetler).....	133
2.5.1. "Yeryüzünde Hiçbir Kafir Bırakma!"	133
2.5.2. Hz. Nûh'u Kavminin Aleyhine Bedduaya Sürükleyen Etkenler	135
2.5.3. Kur'an'da Tazarrû İfadeleri ve Kâfirlere Beddua	137
2.5.4. Müminlere Duâ.....	139
2.5.5. Hz. Nûh ve Nûh Sûresinin İnsanlığa Öğretileri.....	141
SONUÇ	143
KAYNAKÇA	147
ÖZGEÇMİŞ	157

KISALTMALAR

a.g.	:	Adı geçen eser
a.s.	:	Aleyhisselâm
b.	:	İbn/Binti
bkz.	:	Bakınız
c.	:	Cilt
vr.	:	Çeviren/tercüme eden
DİA	:	Diyanet İslam ansiklopedisi
Haz.	:	Hazırlayan
Hz.	:	Hazreti
md.	:	Maddesi
nşr.	:	Neşreden
ö.	:	Ölüm tarihi
r.a.	:	Radıallâhü anh
s.	:	Sayfa
s.a.v.	:	Sallallâhu aleyhi ve sellem
thk.	:	Tahkik eden
trc.	:	Tercüme eden
t.y.	:	Tarih yok
v.	:	Vefat tarihi
vb.	:	Ve benzeri
vd.	:	Ve diğerkleri
yay.	:	Yayıncılık
y.y.	:	Yayınevi yok

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Kur’ân İlimleri ve Tefsir Açısından Nûh Sûresi Tahlili	
Tezin Yazarı: Fatih PAMUK	Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ALABALIK
Kabul Tarihi:	Sayfa Sayısı: x (Ön Kısım) + 144 (Tez)
Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri Bilim Dalı: Temel İslam Bilimleri	
İslam deliller hiyerarşisinin en tepesinde yer alan Kur’ân-ı Kerim hakkında tarih boyunca sayısız çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar “ulumü’l-Kur’ân/Kur’ân ilimleri” ve “tefsir/yorumlama” çalışmaları olarak iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Çalışmamız bu iki ana kategoriden istifade ederek Nûh sûresini ulumü’l-Kur’ân ve tefsir disiplinleri açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, önemi, amacı ve yöntemi aktarılmıştır. Bu bölümde ayrıca kaynak eserler ve müellifleri hakkında kısa bilgiler yer almaktadır. Birinci bölüm Kur’ân ilimleri açısından Nûh sûresi konusu ile başlamaktadır. Bu bölümde sûre ulumü’l-Kur’ân eserleri içerisinde incelenmektedir. Ayrıca Nûh sûresi Kur’ân kıssası olması açısından özel bir bölümde incelenmiştir. Sûrenin yapısal tahlili yapılarak birinci bölüm tamamlanmıştır. İkinci bölüm Nûh sûresi tefsiri ve yorumu konu başlığı ile başlamaktadır. Bu bölümde sûre beş ana bölüme ayrılmıştır: i.) Nûh Sûresi, Kavmi ve Hz. Nûh Hakkında Ön Bilgi, ii.) Risalet Görevi ve Tebliğ (1-4. Âyetler), iii.) Toplumun Durumunu Allah’a Arz ve Tebliğ Metodu (5-20. Âyetler), iv.) Allah’a Şikâyet ve Putlar (21-25. Âyetler), v.) Hz. Nûh’un Tazarruât ve Temenniyâtı (26-28. Âyetler) Bu bölüm içerisinde Klasik ve son dönem tefsir külliyatında Nûh sûresine ilişkin yaklaşımlar ve yorumlara da yer verilmiştir. Sonuç kısmında tezde ulaşılan genel sonuçlara değinilerek çalışma tamamlanmıştır.	
Anahtar kelimeler: Hz. Nûh, Risâlet, Tevhid, Putlar, Şirk	

Yalova University İnstitute of Social Sciences Master Thesis Summary

Thesis Title: In Terms of Qur’anic Spience and Exegesis the Surah Noah interpretation	
Thesis Author: Fatih PAMUK	Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ALABALIK
Date of Acceptance:	Total Number of Pages: x (pre-text) + 144 (main body)
Department: Basic Islamic Sciences	Field of Study: Basic Islamic Sciences
Numerous studies on the Qur’an, which is in the top of the hierarchy of Islamic sources, have been conducted throughout history. These studies are divided into two main categories as studies of "ulum al-Qur’an / Sciences of the Qur’an" and studies of "exegesis / interpretation". By referring to these categories, this study aims at exploring the Surah Noah in terms of ulum al-Qur’an and tafsir disciplines. This thesis consists of an introduction, two main parts and a conclusion. In the introduction, the subject of the research, its importance and purpose, and method of study are explained. This chapter also provides a brief information on the sources of the study and their authors. The first chapter is dedicated to the issue of the Surah Noah in terms of the Sciences of the Qur’an. In this chapter, the Surah Noah is analysed in terms of the works of ulum al-Qur’ân. The Surah Noah is also examined in terms of being a Qur’anic story in this chapter. The first chapter is concluded with its structural analysis. The second chapter is allocated to analyse the exegesis and interpretation of the Surah Noah. The Surah is divided into four main parts: i) Surah of Noah, Noah’s People and The Prophet Noah, ii) Prophethood and Communication (1-4. Verses), iii) Presenting The Situation of The Society to God and The Method of Invitation (5-20. Verses) , iv) Complaining to God and Idols (21-25. Verses), v) Prayers and Wishes of Noah (26-28. Verses). This chapter also includes (different) approaches regarding the Surah Noah and its interpretations in classical and contemporary tafsir corpus. The thesis is concluded with addressing general results reached in this research.	
Keywords: The prophet Noah, Prophecy, Tawhid, Idols, Polytheism	

GİRİŞ

Kur'ân-ı Kerim İslam deliller hiyerarşisinin en tepesinde yer alan Müslümanlar için en kuvvetli delil kaynağıdır. Hz. Muhammed (s.a.v.) döneminde bizzat peygamber Kur'ân'ı tebyin/açıklama görevine sahip olduğu için, asr-ı saadet döneminde ortaya çıkan her problem Hz. Peygamber tarafından izah edilerek ortadan kaldırılmıştır. Hz. Peygamberin vefatı ile ihtilaflar baş göstermiş, farklı eğilimler ortaya çıkmıştır. Karşılaşılan bu ihtilaflar karşısında, peygamber gibi dinde otorite bir şahsiyet bulunmadığı için, Kur'ân âyetleri bireysel olarak yorumlanmaya başlanmış, insanların eğitim, zekâ, düşünce düzeylerindeki farklılıklar bu yorumlama faaliyetlerine de yansımış ve ihtilaflar artarak devam etmiştir. Her mezhep ve düşünce ekolü kendi inanç ve düşüncelerini Kur'ân üzerinden temellendirmeye çalışarak, Kur'ân'ı yorumlama faaliyetine girişmiştir. Tarih içerisindeki asıl problem Kur'ân âyetlerinin farklı yorumlanması değil, bilakis her yorumcunun kendi yorumunu tek doğru kabul ederek karşı yorum ve inanış sahiplerini tekfir etmesinden kaynaklanmıştır. Örneğin Müslümanlar arasında mezhebi açıdan ilk büyük kopuş olan Hâricilik'in doğuşu incelendiğinde bu ayrılışa dayanak olarak Kur'ân âyetlerinin gösterildiği görülmektedir. Hâricîler En'âm ve Yûsuf sûrelerinde geçen “ان الحكم الا لله/Hüküm ancak Allah'a aittir!”¹ âyetini bir slogan haline getirerek halifeye isyan etmişlerdir. Nitekim ilerleyen süreçte bu faaliyet Hz. Ali'nin şehid edilmesi ve çok sayıda insanın öldürülmesiyle sonuçlanmıştır.²

İslam'ın ana omurgasını teşkil eden Ehlişünnet anlayışına göre sahâbe döneminde; onların Hz. Peygambere arkadaşlık etmeleri, Arap diline vâkıf olmaları, âyetlerin nüzûl, hadislerin vürûduna tanıklık etmeleri nedeniyle büyük ihtilaflar meydana gelmemiştir. Zira onlar bir hâdise ile karşılaştıklarında ilk olarak Allah'ın kitabına müracaat etmişler, orada çözüme kavuşturamadıkları meseleyi sünnete başvurarak halletmeye çalışmışlardır. Meseleye sünnette de çözüm bulamadıklarında ictihad ederek problemleri ortadan kaldırmışlardır.³

Aynı kitaba, aynı dine ve aynı peygambere iman eden kişiler sadece kaynaklara farklı bakış açısına sahip oldukları için birbirlerini tekfir ettikleri hatta şiddete varan girişimlerde bulundukları tarihi veriler ile sabittir. Nübüvvet döneminden uzaklaşılması, nassların anlaşılması zor ifadeler içermesi, insan karakterindeki farklılıklar, liderlik tutkusu, sosyal-siyasi etkenler ve farklı dinlerle etkileşim neticesinde doğan farklı düşünceler, Kur'ân âyetlerinin yorumlanması ve tefsir edilmesinde de etkisini göstermiştir. Her mezhep ve oluşum Kur'ân âyetlerini yorumlayarak kendi görüşünü ispatlama yoluna gitmiştir. Örneğin Mâide sûresi 67. âyeti yorumlayan Şia düşüncesine sahip bir müfessir bu âyetten Hz. Ali'nin halifeliğine delil çıkartırken, Sünnî bir müfessir aynı âyetten daha farklı manalar çıkartmaktadır. Bu ve benzeri etkenler nedeniyle; Ehli Sünnet tefsirleri, Sûfî tefsirleri, Şîî tefsirleri, Zeydiyye tefsirleri, İbaziyye tefsirleri, modern/son dönem tefsirler gibi farklı

¹ En'âm 6/57; Yûsuf 12/40-67.

² Halil İbrahim Bulut, *Dünden Bugüne Siyasi-İtikadi İslam Mezhepleri Tarihi*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları 2015, s. 137.

³ Zekiyyüddîn Şa'bân, *Usûlü'l-Fıkhi'l-İslâmî*, Beyrut: Dâru'l-Kütüb 1971, s. 15-16.

ekollere ait tefsirler adeta bir külliyyat haline gelmiş, her ekol Kur'ân'ı kendi fikirleri etrafında anlamlandırmıştır.

İslam tarihine bakıldığı zaman meydana gelen ihtilafların, oluşan mezhep farklılıklarının temelinde, nasslara karşı yapılan farklı yorumlar gelmektedir. Müslümanlar açısından en kuvvetli nass Kur'ân-ı Kerim olduğu için onun yorumu da kendisi kadar önem arz etmektedir. Bu önemine binâen Hz. Muhammed (s.a.v.) sonrası ilk dönemlerden itibaren Kur'ân'ı tefsir ve tevil faaliyetleri başlamıştır. İslam dininin ana omurgasını oluşturan ehli sünnet anlayışı, Kur'ân ve Hz. Peygamber'in sünnetini bir bütünü oluşturan ayrılmaz unsurlar olarak görmüş ve âyetlere yaklaşımları bu bağlamda cereyan etmiştir. Sünnet; Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hem belirli ifade ve fiillerini hem de kendisinin daha önceki Arap geleneklerinden tasvip ettiği ve bu şekilde Müslümanlar arasında devam ettirilmesi-ne izin verdiği uygulamaları içermektedir.⁴ Bu açıdan sünnet, Kur'ân âyetlerinin hayat bulmuş şeklini oluşturmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim özelinde yapılan önemli çalışmalardan bir diğeri ulûmü'l-Kur'ân/Kur'ân ilimleridir. Ulûmü'l-Kur'ân alanında yazılan eserler, tefsir eserlerine nisbeten daha sonraki dönemde ortaya çıkmıştır. Çalışmanın bu bölümünde Kur'ân-ı Kerim üzerine yapılan temel iki çalışma, tefsir ve ulûmü'l-Kur'ân konularına özetle temas edilecektir.

Tefsir kelimesi “fsr” kökünden veya maklûb olarak “sfr” kökünden türediği belirtilmektedir. “Fsr” Kelimesi “mâkul anlamı ortaya çıkarmak”,⁵ “sfr” kelimesi ise maddi keşif anlamına gelmekte olup “örtüyü kaldırmak, başörtüyü yüzün üzerinden çıkarmak, evin yüzeyinden tozları temizlemek (yüzeyi ortaya çıkarmak)” gibi manalara gelmektedir.⁶ Kur'ân ilmi olarak “tefsir” terimi hakkında çeşitli yorumlar yapılmaktadır. *DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)*'da yer alan tanıma göre tefsir:

“Sarf, nahiv ve belâgat gibi dil bilimlerinden; esbâb-ı nüzûl, nâsih-mensuh, muhkem-müşâbih gibi Kur'an ilimlerinden; hadis ve tarih gibi rivayet ilimlerinden, mantık ve fıkıh usulü gibi yöntem bilimlerinden yararlanılarak Kur'ân'ın mânalarının açıklanmasını ve ondan hüküm çıkarılmasını öğreten ilimdir”⁷

Bu tanım Kur'ân yorumunun gelişi güzel yapılamayacağını vurgulayarak, sarf, nahiv belâgat gibi dil bilgisinin yanı sıra, ulûmü'l-Kur'ân, hadis, tarih, mantık ve fıkıh gibi ilmi sahalarda bilgi sahibi olmanın gerekliliğini ifade etmektedir.

Zerkeşî tefsiri; “Nebî Hz. Muhammed'e nâzil olan Allah'ın kitabının kendisiyle açıklandığı, manalarının beyan edildiği, hüküm ve hikmetlerinin ortaya konulduğu bir ilimdir.” şeklinde öz bir açıklama ile tarif etmiştir.⁸

⁴ Murteza Bedir, “Sünnet”, *DİA (TDV İslam Ansiklopedisi)*, İstanbul: 2010, c. 38, s. 153.

⁵ Râğîp el-İsfahânî, *Müfredât Kur'ân Kavramları Sözlüğü*, İstanbul: Çıra Yayınları 2012, s. 796; Mennâ Kattân, *Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle 2016, s. 345; Ahmet Alabalık, *et-Teşcîru'l-Vecîz li Ulûmi'l-Kur'âni'l-Azîz ve Usûli't-Tefsîr*, İstanbul: (Yayımlanmamış çalışma) 2015, s. 6.

⁶ İsfahânî, *Müfredât*, s. 498.

⁷ Abdülhamit Birışık, “Tefsir”, *DİA*, İstanbul: 2011, c. 40, s. 281.

⁸ İmam Bedreddîn Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm, Kâhire: Mektebe-i Dâru't-Türâs [t.y], c. 2, s. 148.

Ebû Hayyân el-Endelüsî'nin (v. 745/1344) tefsir ilmine yaptığı tarif, değeri ve önemine binaen ulumü'l-Kur'ân eserlerinde yer almaktadır.⁹ Bu tarife göre tefsir; Kur'ân lafzının telaffuz edilişi, delalet ettiği manalar, kelime ve cümlelerinin hükümleri, bu cümlelerin terkibine yüklenen manalar ve bunları tamamlayan şeyleri içeren bir ilimdir.¹⁰ Ebû Hayyân bu tarif ile; kıraât, lügat, sarf, nahiv, beyân, bedî', nesih, sebeb-i nüzûl vb. ilimle-ri tefsir ilminin araştırma alanları içerisine eklemiştir.

Kur'ân-ı Kerim'de yer alan âyetler, Kur'ân üzerine tedebbür etme, kafa yorma ve manala-rını düşünmeye teşvik etmektedir:

﴿٦٨﴾ أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ

Onlar bu sözü (Kur'an'ı) hiç düşünmediler mi? Yoksa kendilerine, önceki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi? (68)¹¹

﴿٢٩﴾ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ

Bu Kur'an, âyetlerini düşünsünler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye sana indirdiğimiz müba-rek bir kitaptır. (29)

Bu ve çeşitli âyetler Kur'ân üzerine tefekkür etmeye, manasına yoğunlaşmaya teşvik ederken, Tefsir ilminin faziletine de delil teşkil etmektedir. Kur'ân'ı ilk tefsir eden, insan-lara açıklayan elbeteki Hz. Muhammed (s.a.v.)'dir. Bizzat onun görevinin Kur'ân'ı tebyin etmek /açıklamak olduğunu Kur'ân âyetleri ifade etmektedir:

﴿٤٤﴾ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

(O peygamberleri) apaçık belgeler ve kitaplarla gönderdik. İnsanlara, kendilerine indirilenei açıklamak ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için sana bu Kur'an'ı indirdik. (44)¹²

Hiz. Muhammed'in (s.a.v.) Kur'ân'ı açıklamakla görevli olduğu hususunda ihtilaf yoktur. Asıl ihtilaf Hiz. Muhammed'in (s.a.v) Kur'ân'ın ne kadarını tefsir ettiği yönündedir. Bu konuda Hiz. Peygamber'in Kur'ân'ın tamamını tefsir ettiği yönünde görüş bildirenlerin yanı sıra âlimlerin büyük çoğunluğu Kur'ân'ın tamamını tefsir etmediği yönünde görüş belirtmişlerdir. Hiz. Aişe'den rivayet edilen: “ ما كان النبي صلى الله عليه وسلم يفسر شيئا من القرآن الا آيا بعدد ”/Hiz. Nebî (s.a.v.) Cebrail'in kendisine öğrettiği sayılı âyet dışında, Kur'ân'dan herhangi bir şey tefsir etmezdi.”¹³ sözü, Hiz. Muhammed'in Kur'ân'ın tama-mını tefsir etmediğini ifade etmektedir. Ayrıca gerek hadislerde gerekse rivayet tefsirle-rinde, âyetlerin yorumuna dair Hiz. Peygamber'e nispet edilen çok fazla rivayetin bulun-

⁹ Mennâ` Kattân, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, 346; Alabalık, *et-Teşcîru'l-Vecîz*, s. 6.

¹⁰ Ebû Hayyân Muhammed b. Yûsuf el-Endelüsî, *el-Bahru'l-Muhîd*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye 1993, c. 1, s. 121.

¹¹ Mü'minûn 23/68.

¹² Nahl 16/44.

¹³ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî (v.310/923), *Câmiü'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, thk. Abdullâh b. Abdülmuhsîn et-Türkî, Kahire: Dâru Hicr 2001, c. 1, s. 78; Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Kesîr (v.774/1373), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Sâmi b. Muhammed Selâmet, Riyad: Dâru Taybe li'n-Neşr ve't-Tevzîm 1999, c. 1, s. 18.

maması, Hz. Muhammed'in Kur'an'ın tamamını tefsir etmediğini göstermektedir.¹⁴ Tefsir ilminde büyük öneme hâiz olan Taberî *Câmiu'l-Beyân* eserinde ilgili rivayet hakkında şunları söylemektedir:

Rasûlullâh'dan (s.a.v) onun Kur'an'dan belli miktar âyetleri tefsir ettiğine dair aktarılan rivayet, bizim sözümüzü tashih etmektedir. Kur'an'ın açıklanmasında öyle manalar vardır ki onun beyânı ancak Rasûlullâh'ın bildirmesiyle bilinebilir. Bunlar da nâzil edilirken mücmel olarak bırakılan; Allah'ın emirleri, yasakları, helal ve haramları, cezaları, farzlarında meydana gelir. İnsanlar bu kapalı bırakılan hususların açıklanmasına ihtiyaç duyar ve bu açıklama ancak Allah'ın bildirmesi ile Rasûlullâh'ın aktarması ile açıklığa kavuşur. Hiçbir insan bu mücmel bırakılan âyetleri, Rasûlullâh'ın açıklaması olmadan bilemez. Rasûlullâh da Allah'ın cebrâil aracılığıyla vahyi olmadan bilemez. İşte bu âyetler Cebrâil'in öğretmesi ile Rasûlullâh'ın ashabına tefsir ettiği âyetlerdir ki sayıları çok fazla değildir.

(Hz. Âişe'den aktarılan bu) Rivayeti; "O ancak az sayıda âyeti tefsir eder/açıklardı." şeklinde anlamak anlayışsız kişilerin işidir. Zira bu anlayış peygamber Kur'an'ın beyanını insanlara bırakmış, onu beyan etmemiştir anlamı taşımaktadır.

Kendine indirilen insanlığa tebliğ ve beyan etmesi emrini bildiren âyetler, Rasûlullâh'ın Kur'an'ı açıklama görevini yerine getirdiğini bildirmektedir. Ayrıca Abdullah b. Mesud'un aktardığı "Bizden bir adam on âyet öğrendiğinde, onun manalarını iyice anlamadan ve onunla amel etmeden diğer âyetlere geçmezdi" sözü, Hz. Âişe'nin sözünün yanlış yorumlandığını göstermektedir.

Bununla birlikte bu rivayetin senedinde yer alan Ca'fer b. Muhammed ez-Zübeyr, hadis ricâlinde bilinmeyen şahsiyettir. Bu illet sebebiyle rivayetin delil olarak kullanılması caiz değildir.¹⁵

Hz. Peygamberin ashabından Kur'an'ın tefsiri hususunda öne çıkan isimler Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Mes'ud ve Übeyy b. Ka'b'dır. İslam dünyasında tefsir faaliyetinin şekillenmesinde Mekke ekolü, Medine ekolü ve Irak ekolü etkili olmuştur.¹⁶ Sahabe devrinden sonra tâbiîn ve tebeu't-tâbiîn devrinde tefsir ilmi büyük gelişme kaydetmiştir. Elimize ulaşan en eski tefsir eseri de bu dönemde yazılan Mukâtil b. Süleymân'a ait olan *et-Tefsîru'l-Kebîr*'dir. İlk dönem tefsir faaliyetlerinin yapıldığı bu dönemin Taberî'nin *Câmi'u'l-Beyân* eseri ile kapandığını söylemek mümkündür.¹⁷

İslam topraklarının genişlemesi, farklı din ve coğrafyalardan insanların İslam'a girmesi tefsir ilmini etkilediği gibi zamanın değişmesi, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler de Kur'an tefsirinde etkisini göstermiştir. Bu açıdan ilk dönem tefsir kaynakları ile günümüz tefsir kaynaklarını karşılaştırdığımızda çok farklı yorumlarla karşılaşmamız mümkündür.

Kur'an-ı Kerim ile bağlantılı ve bu çalışmanın temelini oluşturan bir diğer disiplin; ulûmü'l-Kur'an yani Kur'an ilimleridir. İlmi bir disiplin olarak ulûmü'l-Kur'an; çeşitli açılardan Kur'an-ı Kerim'le ilgili olan ve her biri ayrı ilim dalı kabul edilebilecek önemli küllî bahisleri inceleyen bir ilimdir.¹⁸ Zürcânî bu alanda yazdığı *Menâhil* adlı eserinde bu ilmi şu şekilde tarif etmektedir:

¹⁴ Birışık, "Tefsir", *DİA*, c. 40, s. 283.

¹⁵ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, c. 1, s. 81-83.

¹⁶ Muhammed Abdülazîm Zürcânî (v.1367/1948), *Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'an*, Beyrut: Dâru'lKütübi'l-İlmiyye 1971, c. 2, s. 272.

¹⁷ Birışık, "Tefsir", *DİA*, c. 40, s. 281-290.

¹⁸ Abdülhamit Birışık, "Ulûmü'l-Kur'an", *DİA*, İstanbul: 2012, c. 42, s. 132.

بأنه مباحث تتعلق بالقرآن الكريم من ناحية نزوله، وترتيبه، وجمعه، وكتابه، وقرائه، وتفسيره، واعجازه، وناسخه ومنسوخه، ودفع الشبه عنه، ونحو ذلك.

Nüzûlü, tertibi, biraraya getirilmesi/cem'i, yazılması, okunması, tefsir edilmesi, i'câzı, nâsîh ve mensûhu, kendisine yönelik itirazlara cevap vermesi vb. açılardan Kur'ân ile ilgili konuları ele alan ilimdir.¹⁹

Hız. Peygamber (s.a.v.) döneminde bugünkü anlamda bir tefsir olmaması ve karşılaşılan sıkıntıları bizzat Hız. Peygamber'in çözüme kavuşturması nedeniyle tefsir usulüne ihtiyaç duyulmamıştır. Ancak Hız. Muhammed'in (s.a.v.) vefatından sonra İslam'ın sosyal teşkilatlanması sırasında meşru otorite ve dayanak ihtiyacı ortaya çıkmıştır. En meşru otoritenin Kur'ân olması, İslam geleneğinde ilk ve en temel çalışmaların bu alanda olmasını gerekli kılmıştır. Tefsir usulüne ilişkin ilk veriler sahabe döneminde ortaya çıkmaya başlamış, şifâhi olarak aktarılan bu bilgiler hicri birinci yüzyılın sonu, ikinci yüzyılın başları itibarı ile yazıya geçirilmeye başlanmıştır. Ulumü'l-Kur'ân'ın temellerinin atılması ve ilk kaynaklarının ortaya çıkması bu döneme rastlamaktadır.²⁰ Zerkeşi'nin *el-Burhân*'ı, Suyûtî'nin *el-İtkân*'ı, ulûmü'l-Kur'ân alanında yazılan en meşhur eserlerdir. Çalışmanın özellikle ilk bölümünde bu iki eser, temel kaynaklar arasında yer alacaktır.

Çalışmanın Amacı

Kur'ân-ı Kerim nedir? sorusunun cevabı Kur'ân âyetlerinde araştırıldığında şu şekilde cevaplanabilecektir: Kur'ân insana dünya ve âhiret saadeti vaat eden,²¹ dinî,²² insanî²³ ve vicdanî²⁴ öğütleri ile insanlığa ışık tutan bir kitaptır. İlk emri "oku" olan, sıklıkla akli kullanmaya ve aklın önemine dikkat çeken Kur'ân-ı Kerim,²⁵ insanları ilme teşvik etmiş, bilen ile bilmeyenin eşit olmayacağını vurgulamıştır.²⁶ Toplumu ilgilendiren tavır ve davranışlar hakkında da yol gösteren Kur'ân-ı Kerim, erdemli ve onurlu olmayı, kendi aleyhine dahi olsa adaletli davranmayı tavsiye etmiştir.²⁷ Kur'ân'ın en çok üzerinde durduğu husus ise kuşkusuz tevhid'dir.²⁸ Allah'tan başkasına yönelmeyi, ululuk atfetmeyi kula kulluk etmeyi şiddetle yasaklamış, bütün insanlığın Allah katında eşit olduğunu ifade etmiştir.

Bütün bu ilahi uyarılara rağmen İslam dünyası Kur'ân metnine önem verirken sosyal hayatta Kur'ân'ın karşılığı olmamış, Kur'ân'ın öğrettiği "erdemli insanlar" profili tarih bo-

¹⁹ Zürkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, c. 1, s. 21.

²⁰ İsmail Çalışkan, "Tefsir Usûlünün İlk Kaynakları Üzerine Bir Tetkik –Abdullah b. Vehb (v.197/812) ve Muhâsibî (v.243/857) Örneği–", *Tarihten Günümüze Kur'ân İlimleri ve Tefsir Usulü*, İstanbul: İlim Yayma Vakfı 2009, s. 193.

²¹ bkz. Nisâ 4/134.

²² bkz. Nisâ 4/136.

²³ bkz. Mü'minûn 23/5-8.

²⁴ bkz. Nisâ 4/135.

²⁵ bkz. Yûnus 10/100.

²⁶ bkz. Zümer 39/9.

²⁷ bkz. Nisâ 4/135.

²⁸ bkz. Zümer 39/2-3.

yunca İslam'ın özlemini çektiği bir durum olmuştur. İslam dünyası Kur'ân metninin ötesine geçememiş, Kur'ân'ın asıl ifade etmek istediği mesajın aksine birtakım gereksiz ayrıntılarla iştigal etmiştir. Örneğin bu sorunsal durum Nûh peygamber ve kavmi hakkındaki rivâyet kültüründe açıkça göze çarpmaktadır. Tufanın boyutu, geminin hacmi, hatta gemideki kişilerin sayıları ve isimlerine varıncaya kadar çeşitli bilgiler tefsir ve peygamber kıssaları kitaplarında mevcuttur. Ancak bu bilgilerin Kur'ân'ın vermek istediği ana mesaj ile örtüşüp örtüşmediği hususu tartışılması gereken bir konudur. Belki bu ayrıntıları abartmanın ana mesajı gölgelediği iddiasında dahi bulunulabilir. Bu sorunsal durumu Nûh kavmi özelinde düşündüğümüzde ilgili konu hakkında büyükten küçüğe herkesin bir bilgisi olmasına rağmen, bu bilgilerin Kur'ân kıssalarının vermek istediği mesaj ile uyum sağlamadığı görülecektir. Nitekim "Hz. Nûh" denilince insanların aklına tevhid mücadelesinden önce, içerisinde her çiftten hayvanın olduğu devasa bir gemi ve tufan felaketi gelmektedir. Bu sorunu izale için kıssaları sosyo-kültürel bağlamı içerisinde değerlendirmeli ve rivayetlerin ana mesajın önüne geçmesine engel olmak gerekmektedir. Örneğin Nûh kıssasını okurken zihinsel arka planda Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Mekke'li Müslümanların çektiği sıkıntılar tasavvur edile bilmelidir. Çünkü o günkü sıkıntılar içerisinde Hz. Peygamber'e Nûh kıssasının anlatılma amacı tufan hadisesinden çok daha büyük bir durumu ifade etmektedir. Bu nedenle ana mesajın ortaya çıkması adına özellikle Kur'ân kıssaları bağlamında demitolojik çalışmalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Gerek erken ve son dönem telif edilmiş tefsirlerde, gerek Nûh kavmi ile ilgili yapılmış çalışmalarda Nûh sûresine yer verilmiş olmakla birlikte sûre hakkında keyfiyetli bilgi sunulmadığı görülmektedir. Mushaf sıralamasına göre bu sûreden önce Nûh kavmi hakkında birçok âyet geçmesi, özellikle A'râf ve Hûd sûrelerinde Nûh kavmi hakkında detaylı bilgiler verilmiş olması bu durumun sebepleri arasında görülmektedir. Ancak Kur'ân-ı Kerim'de Nûh kavmini merak eden bir okuyucu ilk olarak Nûh sûresine bakmak isteyecektir. Nitekim bu sûre müstakil olarak Nûh kavmine ayrılmış ve mushaf sırası itibarı ile Nûh kavminden bahseden en son sûredir. Dolayısıyla Nûh kavmi hakkında büyük resmi görebilmek için Nûh sûresi üzerinde yeni ve kapsamlı bir çalışma yapılmasına ihtiyaç vardır. Çalışmadaki ana hedef bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Nûh sûresinde yer alan dört husus bu sûre üzerinde güncel bir çalışma yapmayı elzem kılmıştır. Birinci husus Nûh sûresinin hitap şekli ve içeriğidir. Bu sûrede uygulanan "birinci şahıs anlatıcı"²⁹ metodu Kur'ân kıssalarında belki birkaç âyette görüle bilse de başından sonuna kadar sadece Nûh sûresinde uygulanmıştır. Gerek tefsir kaynaklarında gerekse Nûh sûresini konu edinen çalışmalarda bu hususa dikkat çekilmemiş olması bu çalışmayı muadil çalışmalardan ayırıcı bir husus teşkil edecektir. Bu çalışmanın ilgili sûreye yaklaşımına göre Nûh sûresinde diğer Kur'ân kıssalarında olduğu gibi bir peygamber ve kavmi anlatılmamaktadır. Diğer kıssaların aksine bu sûrede olaylar 5. Âyetten itibaren hâdisenin kahramanı Hz. Nûh tarafından anlatılmaktadır. Bir kavme peygamber gönde-

²⁹ Birinci şahıs anlatıcı; bir öykünün, bir kişi tarafından kendi adına ve kendisi hakkında konuşarak aktarıldığı anlatım türüdür. Anlatıcı karakterlerden biridir. Birinci şahıs anlatıcı tekil veya çoğul olabilir, eserdeki belli bir bakış açısını temsil eder. Anlatıcı kendisine "ben" ve /veya "biz" olarak hitap etmektedir. https://tr.wikipedia.org/wiki/Birinci_shahıs_anlatıcı

rilmesi ile başlayan ve o toplumun inkâr ve düşmanlığı neticesinde helak edilmeleri ile sonuçlanan diğer kıssaların aksine, Nûh sûresindeki anlatım Hz. Nûh'un Allah'a yalvarış ve yakarışı esnasında geriye dönük anlatımından ibarettir. Zamansal açıdan bu sûre, diğer kıssalarda yer alan peygamber olarak gönderiliş, inkâr ve helak sürecini kapsayan uzun bir dönemi değil, bilakis Hz. Nûh'un Allah'a yöneldiği bir anlık zamanı yansıtmaktadır. Hz. Nûh peygamberlik süreci içerisinde yaşadıklarını Allah'a arz ederek, sûrenin sonundaki tazarrû ve temennîsinin ne kadar yerinde ve doğru olduğunu ispatlamaya çalışmaktadır.

Nûh sûresine yönlendiren ikinci husus sûrenin 13. âyetidir. Bu âyette Hz. Nûh kavmine "Size ne oluyor da Allah için bir vakar (saygınlık, büyüklük) ummuyorsunuz!"³⁰ şeklinde bir serzeniş yöneltmektedir. Bu çalışmada Hz. Nûh'un serzenışı ile Nûh kavminin politeist inancı arasında irtibat kurulacak ve sûre bu minval üzere değerlendirilecektir.

Nûh sûresinin en karakteristik özelliklerinden bir diğeri muhtevası içerisinde birtakım putlardan bahsediliyor olmasıdır. Bu çalışma putların tarih içerisindeki serüveni ve ortaya çıkışı hususlarına önem vererek, Nûh sûresinin en dikkat çekici hususu üzerine yoğunlaşacaktır.

Bu sûre özelinde yeni bir çalışmaya yönlendiren dördüncü âmil; Hz. Nûh'un kavmine beddua etmesi 'kavminin sapıklığının arttırılmasını' Allah'tan istemesidir. Çalışmada, bir peygamber neden kavminin sapmasını ister? Onu bu noktaya getiren süreçler nelerdir? Bu ifadenin arka planında yatan gerekçeler ne olabilir? sorularına cevaplar aranacaktır.

Dolayısıyla çalışmanın birincil hedefi ana mesajı gölgelemeden Nûh sûresinin tefsirini yapmak ve ulûmü'l-Kur'ân açısından incelemektir. Çalışma, kapsamı çizilen bu dört husus üzerinde duracak, sûrede aktarılan olayların arka planına temas edecektir. Bu hedefi gerçekleştirmeye çalışırken konunun ana araştırma noktası Nûh sûresi olacaktır. Ancak Kur'ân-ı Kerim içerisinde konu ile ilgili diğer âyetlere de başvurularak bir bütün halinde konu incelenecektir. Klasik ve son dönem tefsirlerde Nûh sûresi hakkında yapılan yorumlar ve ilgili rivâyetler de incelenmeye çalışılacaktır. Sûrenin nüzul dönemindeki tarihsel arka planı da araştırılarak Nûh kıssalarında Kur'ân'ın vermek istediği mesaja ulaşılmaya çalışılacaktır. Bu çalışmayı diğer tefsir çalışmalarından ayıracak en büyük özelliği sûrenin ulûmü'l-Kur'ân açısından değerlendirilmesi olacaktır. Sûre fevâtiḥ-havâtim, tenâsub, mübhemât-müşkilât-garîbü'l-Kur'ân, sûredeki hitap şekilleri ve kıraât farklılıkları gibi ulûmü'l-Kur'ân kapsamındaki disiplinler içerisinde de incelenecektir.

Hz. Nûh ve Nûh kavminden bahseden âyetler Â'râf 7/59-64, Yûnus 10/71-73, Hûd 11/25-82, Enbiyâ 21/76-77, Mü'minûn 23/23-30, Şuarâ 26/105-122, Ankebût 29/14-15, Sâffât 37/75-82, Kamer 54/9-16 ve Nûh 71/1-18 sûrelerinde yer almaktadır. Genellikle Nûh kıssaları, sûrelerin içerisinde parça parça âyet maktalarından oluşurken Nûh sûresinde başından sonuna kadar sadece bu konu işlenmektedir. Nûh sûresi diğer Kur'ân kıssalarından bahseden sûrelerden bu yönüyle ayrılmaktadır. Nûh sûresinde uygulanan "birinci

³⁰ bkz. Nûh Sûresi 71/13.

şahıs anlatıcı” üslubu bu sûreyi diğer kıssalardan ayıran en belirgin hitabî özelliğidir. Sûrenin bu karakteristik özelliklerini referans alan bir çalışmanın yapılmamış olması, bu çalışmayı müşabihlerinden ayırıcı bir özellik taşıyacaktır.

Çalışmanın Metodu

İki bölümden oluşacak olan bu çalışmanın birinci bölümünde Nûh sûresi hakkında genel bilgilere yer verilecek ve sûre ulûmü’l-Kur’ân açısından değerlendirilecektir. Bu bölümde sûrenin adı, Mekkî olması, Mushaf’taki yeri ve sûreler arası münâsebeti, sûrenin nüzûl ortamındaki tarihsel arka planı, fevâtiḥ ve havâtım özellikleri incelenecektir. Daha sonra Nûh sûresi Kur’ân kıssası olması yönüyle değerlendirilecek, dil ve üslup özellikleri ve sûrenin yapısal tahlili birinci bölüm içerisinde yer alacaktır. Nûh sûresini doğru tetkik edebilmek için Hz. Nûh’u ve toplumunu doğru anlamak gereklidir. Bu gereklilik neticesinde Hz. Nûh ve kavmi hakkında ilgili âyetler, rivâyet kültürü içerisinde yer alan aktarımlar gerekli ölçüde serdedilecektir.

İkinci bölümde sûrenin metnine yoğunlaşılacak klasik ve son dönem tefsirlerde ilgili âyetler hakkındaki yorum farklılıkları aktarılacaktır. Sûrenin içerisinde dikkat çeken hususlar arasında yer alan Nûh kavminin putları, bu bölüm içerisinde önemli başlıklar arasında yer alacaktır. Putların tarihi seyri, Nûh kavminin putları ve putların Nûh kavminden sonraki durumu hususlarına yoğunlaşılacaktır. Mekkî sûrelerde kıssaların en temel özelliği olan tevhid vurgusu ve şirk mücadelesi bu sûrenin de ana temasıdır. Sûrenin 13. âyeti “Neden Allah için büyüklük ummuyorsunuz!” ifadesiyle, şirkin altında yatan tavrı ortaya koymaktadır. Çalışmada bu âyet sûrenin ana mihveri olarak ele alınacak, tevhid ve şirk konularına bu perspektiften bakılacaktır. Sûrenin son bölümünde yer alan Hz. Nûh’un kavmi aleyhine bedduası çalışmanın önem vereceği hususlar arasında yer alacak, Hz. Nûh’un bedduası ve bu bedduaya götüren etkenler araştırılacaktır. Bu bölüm içerisinde Kur’ân’da yer alan tazarruât ifadeleri özel bir başlık altında değerlendirilecektir. Son olarak çalışma “Hz. Nûh ve Nûh Sûresinin İnsanlığa Öğretileri” başlığı ile sonlandırılacaktır.

Bu çalışmada konular incelenirken öncelikle konunun kapsamı ve dîni terminolojideki ifade ettiği anlam üzerinde durulacak, daha sonra Kur’ân bütünlüğü içerisinde değerlendirilecektir. Bu değerlendirme esnasında klasik ve son dönem farklı ekollere ait tefsir eserlerinden istifade edilecektir. Gerekli görülen yerlerde şahsi kanaatler aktararak ilgili hususlar hitama erdirilecektir.

Çalışmanın Ana Kaynakları ve Literatür

Çalışmanın ana konusu Nûh sûresini ulûmü’l-Kur’ân açısından tahlil ederek, içeriği hakkında tefsir ve yorum araştırması yapmaktır. Bu gaye gerçekleştirilirken temel ulûmü’l-Kur’ân eserleri ve Kur’ân ilimleri kapsamında yazılmış müstakil eserler birinci bölümün

temel kaynakları olacaktır. Çalışmanın tefsir ve yorum bölümünde klasik ve son dönem tefsir eserleri ana kaynaklar arasında yer alacak, çeşitli mezhep ekollerine ait eserlerden istifade edilerek farklı bakış açılarının konuya dair yaklaşımları aktarılacaktır. Hadis ve merviyât birikimine ait eserler de bu çalışma için önemli kaynaklar arasında bulunacaktır.

Çalışmanın Kur'ân ilimleri bölümünde her konu başlığı o alanda yazılmış olan müstakil eserlere başvurulacak incelenecektir. Bununla birlikte Zerkeşî'nin³¹ *el-Burhân*³² ve Suyûtî'nin³³ *el-İtkân*³⁴ eserleri bu bölümün ana kaynakları arasında yer alacaktır. Ayrıca bu alanda son dönemde yazılmış iki önemli eser; Zürcânî'nin *Menâhil*'i³⁵ ve Mennâ Kattân'ın *Mebâhis*³⁶ isimli eserlerinden istifade edilecektir.

Çalışmanın birinci bölümünde “Mekkî sûre olarak Nûh sûresi” başlığı altında, Nûh sûresinin nüzûl zamanı araştırılacaktır. Bu bölümde; Ya'kûbî'nin³⁷ *Târîhu'l-Ya'kûbî*,³⁸ İbnü'n-Nedîm'in³⁹ *el-Fihrist*,⁴⁰ Zührî'nin⁴¹ *en-Nâsîh ve'l-Mensûh fî'l-Kur'âni'l-Kerîm*,⁴²

³¹ Zerkeşî: Ebû Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh et-Türkî el-Mısırî el-Minhâcî ez-Zerkeşî eş-Şâfiî' 745/1344 yılında Kahire'de dünyaya gelmiştir. Altın ve gümüş işleme sanatıyla uğraştığı için Zerkeşî künyesi ile tanınmıştır. İlme adanmış ömrü 794/1392 yılında son bulurken ardından birçok eserinin yanı sıra ulûmü'l-Kur'ân alanında yazdığı *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân* adlı meşhur eseri bırakmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Menderes Gürkan, “Zerkeşî, Bedreddîn”, *DİA*, İstanbul: 2013, c. 44 s. 289-293.

³² İmam Bedreddîn Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebul Fadl İbrâhîm, Kâhire: Mektebei Dâru't-Türâs [t.y].

³³ Suyûtî: Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî' 849/1445 yılında Kahire'de dünyaya gelmiştir. Ataları Orta Mısır'daki Asyût'ta yaşadığı için Suyûtî nisbesiyle tanınmıştır. İbn Hacer el-Askânî gibi meşhur hocalardan ders alan Suyûtî tefsir, hadis, fıkıh, Arap dili ve edebiyatı gibi alanlarda mahir olup birçok eser bırakmış bir şahsiyettir. 911/1505 yılında vefat eden Suyûtî birçok alanda eser kaleme almıştır. Tefsir alanında *el-İtkân*, *ed-Dürrü'l-mensûr* gibi temel eserlerin yanı sıra Kur'ân ilimlerindeki bahisler hakkında da müstakil eserler yazmıştır. Geniş bilgi ve değerlendirme için bkz. Halit Özkan, “Suyûtî”, *DİA*, c. 38, s. 188-198.

³⁴ Abdurrahman b. Ebûbekr es-Suyûtî, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Sâlim Hâşim, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye 1971.

³⁵ Muhammed Abdülazîm Zürcânî, *Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye 1971.

³⁶ Mennâ Kattân, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle 2016.

³⁷ Ya'kûbî: Adı Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ebî Ya'kûb İshâk b. Ca'fer b. Vehb b. Vâzih el-Ya'kûbî'dir. İslam tarih yazarlarının öncülerindendir. III. Yüzyılda Bağdat'ta doğan Ya'kûbî, 284/897 yılında vefat ettiğine dair rivayetler bulunmakla birlikte, bu yönde farklı aktarımlar da mevcuttur. En meşhur eseri olan *Târîhu'l-Ya'kûbî*, Hz. Âdem'den başlayarak İslam tarihini içerisine almaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Murat Ağarı, “Ya'kûbî”, *DİA*, İstanbul: 2013, c. 43, s. 287-288.

³⁸ Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ebî Ya'kûb el-Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, thk. Abdülemîr Muhennâ, Beyrut: Şeriketu'l-Âlemi'l-Matbûat 2010.

³⁹ İbnü'n-Nedîm: Tam künyesi Ebü'l-Ferec Muhammed b. Ebî Ya'kûb İshâk b. Muhammed b. İshâk en-Nedîm'dir. Hayatına dair yeterli bilgi bulunmamaktadır. Bunun en önemli nedeni olarak Şii-Mutezili olarak görülüyor olmasıdır. *el-Fihrist* adıyla meşhur eseri, İslam dünyasında bibliyografik eserler türünün ilkidir. İslam tarihinde zaman içerisinde kaybolmuş birçok eserin adı, konusu gibi bilgiler bu eser sayesinde bizlere ulaşmıştır. Ancak müellifin Şii-Mutezili olduğu şeklindeki yaygın kanaat, bu eserin ve müellifin ihmal edilmesine sebebiyet vermiştir. Detaylı bilgi için bkz. Nasuhi Ünal Karaarslan, “İbnü'n-Nedîm”, *DİA*, İstanbul: 2000, c. 21, s. 171-173.

⁴⁰ Ebü'l-Ferec Muhammed b. İshâk İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, thk. Rıza Teceddüd, [y.y.] [t.y.].

⁴¹ Zührî: Ebü Bekr Muhammed b. Müslîm b. Ubeydillâh İbn Şihâb ez-Zührî 51/671 yılında Medine'de doğmuştur. Zührî tâbiin döneminde yaşamış hadisçi kimliği ile bilinen bir âlimdir. Enes b. Mâlik ile

Fîrûzâbâdî'nin⁴³ *Besâiru Zevi't-Temyîz fî Letâifi'l-Kitâbi'l-Azîz*,⁴⁴ eserlerinde yer alan sûre kronolojilerinden istifade edilecektir.

Çalışmanın “Nûh Sûresinin Nüzûl Dönemi ve Esbâb-ı Nüzûl Açısından İncelenmesi” bölümünde Vâhidî'nin⁴⁵ *Esbâb-u Nüzûli'l-Kur'ân*⁴⁶ eseri ile Suyûtî'nin *Lübâbü'n-Nükûl fî Esbâbi'n-Nüzûl*⁴⁷ adlı eseri temel kaynaklar arasında yer alacaktır. Çalışmanın tefsir bölümünde Vâhidî'nin *el-Basît*⁴⁸ tefsirinden, nüzûl bölümünde ise *Esbâb-u Nüzûli'l-Kur'ân* adlı eserinden istifade edilecektir.

Çalışmanın kiraât bölümünde tefsirlerinde okuyuş farklılıklarına vurgu yapan müfessirlerin yanı sıra bu alanda yazılmış müstakil eserlerden de faydalanılacaktır. Bu eserlerden bazıları Ezherî'nin⁴⁹ *Kitâbu Meâni'l-Kıraât*,⁵⁰ Ukberî'nin⁵¹ *İrâbü'l-Kıraâti's-Şevaz*,⁵² İbnü'l-Cezerî'nin⁵³ *en-Neşr fî'l-Kıraâti'l-Aşr*⁵⁴ eserlerinden faydalanılacaktır.

görüşmüş ve ondan hadis nakletmiş hatta ondan hadis nakledenlerin en güvenilirli şeklinde tanınmıştır. Zührî 124/742 yılında vefat etmiştir. Adı özellikle hadis alanında bilinse de tefsir alanında da önemli bir konuma sahiptir. Ahkâm âyetleri ve nâsih mensuh konusundaki görüşleri birçok tefsir eserinde yer almıştır. Detaylı bilgi için bkz. Halit Özkan, “Zührî”, *DİA*, İstanbul: 2013, c. 44, s. 544-549.

⁴² Abdullah b. Şihâb ez-Zührî, *en-Nâsih ve'l-Mensûh fî'l-Kur'âni'l-Kerîm*, thk. Mustafa Mahmud el-Ezherî, Kâhire: Dâru İbn Affân 2008.

⁴³ Fîrûzâbâdî: Ebû't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed el-Fîrûzâbâdî 729/1329 yılında İran'da doğmuştur. 817/1415 yılında vefat etmiştir. Kendisinin yetmişden fazla eser bıraktığı aktarılmaktadır. *el-Kâmûsü'l-Muhîd* adlı sözlüğü en meşhur eseridir. Arap diline hâkim olduğu kadar tefsir ve hadis sahasında da tanınmaktadır. Tefsir alanında *Besâiru Zevi't-Temyîz fî Letâifi'l-Kitâbi'l-Azîz* adlı eseri sûrelerin nâzil oldukları yer, âyet sayıları, fâsılalar, nâsih mensuh gibi Kur'ân ilimlerine dair konuları içermektedir. Detaylı bilgi için bkz. Hulusi Kılıç, “Fîrûzâbâdî”, *DİA*, İstanbul: 1996, c. 13, s. 142-143.

⁴⁴ Muhammed b. Ya'kub el-Fîrûzâbâdî, *Besâiru Zevi't-Temyîz fî Letâifi'l-Kitâbi'l-Azîz*, thk. Muhammed Ali en-Neccar, Kâhire: Meclisu'l-Âlâ li Şuûni'l-İslâmiyye 1996,

⁴⁵ Vâhidî: Ebû'l-Hasen Alî b. Ahmed b. Muhammed en-Nisâbüri 468/1076 yılında Nîşâbur'da dünyaya gelmiştir. Müfessir ve Arap dili âlimi olarak tanınsa da muhaddis ve fakihliği ile de meşhur bir şahsiyettir. İtikadda Eş'arî olan Vâhidî amelde şâfiî mezhebine mensuptur. 468/1076 yılında Nîşâbur'da vefat etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Abdurrahman Çetin, “Vâhidî”, *DİA*, İstanbul: 2012, c. 42, s. 438-439.

⁴⁶ Vâhidî, *Esbâb-u Nüzûli'l-Kur'ân*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye 1991.

⁴⁷ Suyûtî, *Lübâbü'n-Nükûl fî Esbâbi'n-Nüzûl*, Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye 2006.

⁴⁸ Vâhidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Muhammed en-Nisâburî, *el-Basît fî Tefsiri'l-Kur'âni'l-Mecîd*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye 1994.

⁴⁹ Ezherî: Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. Ezher el-Ezherî el-Herevî Afganistan'da 282/895 tarihinde dünyaya gelmiştir. Arap dili üzerine çalışmalar yapmış aynı zamanda edip ve fakihliği ile de tanınmıştır. 370/980 yılında Herat'ta vefat etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Selahattin Kırıyıcı, “Ezherî, Muhammed b. Ahmed”, *DİA*, İstanbul: 1995, c. 22, s. 65.

⁵⁰ Muhammed b. Ahmed Ezherî (v.370/980), *Kitâbu Meâni'l-Kıraât*, thk. Mustafa Derviş - Hamd Kavezî, [y.y.]: Dâru'lMaârif 1991.

⁵¹ Ukberî: Ebû'l-Bekâ Muhibbüddîn Abdullâh b. el-Hüseyn b. Abdillâh el-Ukberî el-Ezeci el-Bağdâdî 538/1144 tarihleri civarında, Bağdat'ta doğmuştur. Birçok ilim dalında otorite kabul edilmekle birlikte asıl uzmanlık alanı Arap dili ve edebiyatı ile Kur'ân Kıraâtleridir. Ukberî 616/1219 tarihinde Bağdat'ta vefat etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Selami Bakırcı, “Ukberî”, *DİA*, İstanbul: 2012, c. 42, s. 66-67.

⁵² Ebu'l-Beka Muhibbuddîn Abdullah Ukberî, *İrâbü'l-Kıraâti's-Şevaz*, thk. Muhammed Seyyid Ahmed Azzuz, Beyrut: 1996.

⁵³ İbnü'l-Cezerî: Ebû'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî 751/1350 yılında Dimaşk'ta doğmuştur. Şırnak ilinin Cizre ilçesi Cezire-i İbn Ömer'e nispet-

Çalışmanın vücûh ve nezâir bölümünde kullanılacak kaynaklardan bazıları; Mukâtil b. Süleymân'ın⁵⁵ *el-Vücûh ve'n-Nezâir fî'l-Kur'âni'l-Azîm*,⁵⁶ Dâmegânî'nin⁵⁷ *el-Vücûh ve'n-Nezâir li-elfâzi Kitâbillâhi'l Azîz*,⁵⁸ İbnü'l-Cevzî'nin⁵⁹ *Nüzhetü'l-A'yûni'n-Nevazir fî İlmi'l-Vücûh ve'n-Nezâir*⁶⁰ eserlerine başvurulacaktır.

Çalışmanın belâgat ve mecaz bölümünde istifade edilecek kaynaklardan bazıları; Ma'mer b. Müsennâ'nın⁶¹ *Mecâzü'l-Kur'ân*⁶² eseri ile Şerîf er-Râdî'nin⁶³ *Telhîsu'l-Beyân fî Mecâzâtî'l-Kur'ân*⁶⁴ eseri olacaktır.

-
- le İbnü'l-Cezerî diye anılmıştır. Kıraât alanında eğitimini tamamlamış, bu alanda dersler vermiştir. Ancak Mısır'da devlet ricali ile yaşadığı sorunlar nedeniyle Bursa'ya göç etmiştir. Yıldırım Bayezid tarafından büyük hürmet görmüş, kendisine maaş bağlanarak hocalık görevi verilmiştir. Çalışmamızın kıraât bölümünde istifa ettiğimiz eseri *en-Neşr fî'l-Kıraâtî'l-Aşr* adlı eserini Bursa'da yazmıştır. İbnü'l-cezerî 833/1429 yılında Şiraz'da vefat etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Tayyar Altıkulaç, "İbnü'l-Cezerî", *DİA*, İstanbul: 1999, c. 20, s. 551-557.
- 54 Muhammed İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fî'l-Kıraâtî'l-aşr*, thk. Ali Muhammed Dabba', Beyrut: Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye 2009.
- 55 Mukâtil b. Süleyman: Ebü'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî 80/699 yılı civarı Belh şehrinde doğmuştur. İtikadî görüşleri hakkında çeşitli rivayetler mevcuttur hatta Mürcie mezhebine öncülük ettiği belirtilmiştir. Ancak Mukâtil'e nispet edilen aşırı teşbîhi görüşler, günümüze ulaşan eserlerin içeriği ile örtüşmemektedir. Kelam tartışmalarıyla adı anılsa da asıl ilmî yönü tefsir sahasındadır. Kur'ân ilimleri hakkında nâsih-mensûh, muhkem-müteşâbih, vücûh-nezâir konuları hakkında eserler yazarak bu ilmin oluşumunda önemli rol üstlenmiştir. Başından sonuna kadar ilk Kur'ân tefsirini yazan ve tefsirde dirayet yöntemini uygulayan ilk kişi olduğu yönünde kanaat oluşmuştur. Mukâtil b. Süleyman tefsir alanında önemli eserler bırakarak 150/767 yılında vefat etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Ömer Türker, "Mukâtil b. Süleyman", *DİA*, İstanbul: 2006, c. 31, s. 134-136.
- 56 Mukâtil b. Süleyman, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fî'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Hatem Sâlih ed-Dâmin, Irak: Merkezü Cüm'atü'l-Mâcid li's-Sekâfeti ve't-Türâs 2006.
- 57 Dâmegânî: Ebü Abdillâh Muhammed b. Ali b. Muhammed ed-Dâmegânî el-Kebîr 398/1007 yılında Dâmegân'da doğmuştur. Kudûrî, Hatîb el-Bağdadî gibi fakihlerden eğitim görmüştür. 478/1085 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Cengiz Kallek, "Dâmegânî", *DİA*, İstanbul: 1993, c. 7, s. 453-454.
- 58 Ebü Abdillâh el-Hüseyn b. Muhammed Dâmegânî, *el-vucûh ve'n-nezâir li elfâzi kitâbillâhi'l azîz*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye [t.y.].
- 59 İbnü'l-Cevzî: Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Bağdadî 510/1116 yılı civarı Bağdat'ta doğmuştur. Soyu Hz. Ebü bekîr'e dayandığı belirtilmektedir. Kaynaklar seksenden fazla hocadan dersler aldığını aktarmaktadır. Tefsir, hadis, akaid, tarih, biyografi, dil bilimleri alanlarında yetkin bir ilim adamıdır. İslami ilimlerin hemen her dalında çalışmalar yaparak 597/1201 tarihinde vefat etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Yusuf Şevki Yavuz – Casim Avcı, "İbnü'l-Cevzî", *DİA*, İstanbul: 1999, c. 20, s. 543-549.
- 60 Cemâlüddîn Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. el-Cevzî, *Nüzhetü'l-A'yûni'n-Nevâzir fî İlmi'l-Vücûh ve'n-Nezâir*, thk. Muhammed Abdülkerim Kâzım er-Râzî, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle 1987.
- 61 Ma'mer b. Müsennâ: Ebü Ubeyde Ma'mer b. el-Müsennâ et-Teymî el-Basrî 110/728 tarihinde Basra'da doğmuştur. Basra mektebinin önemli hocalarından dersler almıştır. Arap dili ve edebiyatı, tefsir, ahbâr ve nesep alanlarındaki ilmi kişiliği ile tanınmıştır. Vefat tarihi hakkında 207-213/822-828 yılları arasında değişik rivayetler mevcuttur. Kur'ân tefsirine dair bilinen ilk eser *Mecâzü'l-Kur'ân* adlı eseridir. Detaylı bilgi için bkz. Süleyman Tülücü, "Ma'mer b. Müsennâ", *DİA*, İstanbul: 2003, c. 27, s. 551-552.
- 62 Ebü Ubeyde Ma'mer b. el-Müsennâ et-Teymî, *Mecâzü'l-Kur'ân*, thk. Mehmed Fuâd Sezgin, Kâhire: Mektebetü'l-Hancî [t.y.].
- 63 Şerîf er-Râdî: Ebü'l-Hasen Muhammed b. el-Hüseyn b. Mûsâ b. Muhammed eş-Şerîf er-Râdî el-Müsevî el-Alevî 359/970 tarihinde Bağdat'ta doğmuştur. İlimle meşgul olan bir ailede dünyaya gelen Râdî, nesep olarak baba tarafından Hz. Hüseyn'e, anne tarafından Hz. Hasan'a dayanması nedeniyle zü'l-Hasebeyn diye anılmıştır. Şîî tefsir geleneği içerisinde dirayet tefsirinin öncülerinden sayılmaktadır. Âyetler ve hadislerdeki mecazî anlatımlar üzerine yazdığı *Telhîsu'l-Beyân fî Mecâzâtî'l-Kur'ân* adlı eseri, bu alanda yazılan ilk eserler arasında sayılmaktadır. 406/1015 tarihinde

Çalışmada müşkilât ve mübhemât açısından Nûh sûresinin değerlendirileceği bölümde kullanılacak kaynaklardan bazıları; İbn Kuteybe'nin⁶⁵ *Te'vîlu Müşkilî'l-Kur'ân*,⁶⁶ Mahmûd b. Ebû'l-Hasen Nîsâbü'rî'nin⁶⁷ *Bâhirü'l-Burhân fî Meâni Müşkilâtî'l-Kur'ân*,⁶⁸ İbn Asker el-Gassânî'nin⁶⁹ *et-Tekmil ve'l-İtmâm li-Kitâbi't-Ta'rif ve'l-Îlâm*⁷⁰ eserlerinden istifade edilecektir.

Çalışmanın “Emsâlü'l-Kur'ân Açısından Nûh Sûresi” bölümünde; İbn Kayyim el-Cevziyye'nin⁷¹ *el-Emsâl fî'l-Kur'âni'l-Kerîm*,⁷² Hasen Habenneke el-Meydânî'nin⁷³ *Emsâlü'l-Kur'ân ve Süverun min Edebihi'r-Refi'*⁷⁴ eserlerinden faydalanılacaktır.

Çalışmanın tefsir ve yorumunda istifade edilecek eserlerinin bazıları; Taberî'nin⁷⁵ *Câmiü'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*⁷⁶ ve *Târihu't-Taberî: Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*⁷⁷

Bağdat'ta vefat etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Mustafa Özel, “Şerif er-Râdi”, *DİA*, İstanbul: 2010, c. 39, s. 4-5.

⁶⁴ Şerif er-Râdi, *Telhîsu'l-Beyân fî Mecâzâtî'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Abdulganî Hasen, Beyrut: Dâru'l-Edvâ' 1986.

⁶⁵ İbni Kuteybe: Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî 213/828 tarihinde Kûfe veya Bağdat'ta doğmuştur. Câhız gibi önemli şahsiyetlerden dersler almış, tefsir, hadis, fıkıh, tarih, kelam ve dil alanlarıyla uzun süre ilgilenmiştir. 276/889 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir. Kur'ân-ı Kerim'e yapılan saldırılara karşı koymak için *Te'vîlu Müşkilî'l-Kur'ân* adlı eserini kaleme almıştır. Detaylı bilgi için bkz. Hüseyin Yazıcı, “İbn Kuteybe”, *DİA*, İstanbul: 1999, c. 20, s. 145-149.

⁶⁶ Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe, *Te'vîlu Müşkilî'l-Kur'ân*, thk. Seyyid Ahmed Sakr, Kahire: Daru't-Türas 1973.

⁶⁷ Mahmûd b. Ebû'l-Hasen Nîsâbü'rî: Hayatına dair bilgiler oldukça kısıtlıdır. Tefsir âlimi ve Hanefî fakihî olarak tanınmıştır. 553/1158 yılında vefat etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Adem Yerinde, “Nîsâbü'rî, Mahmûd b. Ebû'l-Hasen”, *DİA*, İstanbul: 2007, c. 33, s. 140-141.

⁶⁸ Mahmûd b. Ebû'l-Hasen b. el-Hüseyin Nîsâbü'rî, *Bâhirü'l-Burhân fî Meâni Müşkilâtî'l-Kur'ân*, thk. Suâd b. Sâlih b. Saîd Bâbeki, Mekke: Câmiatu Ümmi'l-Kurâ 1998.

⁶⁹ İbni Asker el-Gassânî: Ebû Abdillâh İbn Asker Muhammed b. Alî b. Hıdır el-Gassânî el-Mâleki 584/1188 tarihinde Endülü'sün bugünkü adıyla Malaga şehrinin bir köyünde doğmuştur. Öğrenimini de burada tamamlamıştır. Vefat ettiği tarih olan 636/1239 yılına kadar kadılık görevinde bulunmuştur. Kur'ân'da haklarında âyet nâzil olan kişileri tanıtmak amacıyla *et-Tekmil ve'l-İtmâm li-Kitâbi't-Ta'rif ve'l-Îlâm* adlı eseri kaleme almıştır. Detaylı bilgi için bkz. Hüseyin Abdülhadi Muhammed, “İbn Asker el-Gassânî”, *DİA*, İstanbul: 1999, c. 19, s. 328-329.

⁷⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali b. Ali İbn Asker el-Gassânî, *et-Tekmil ve'l-İtmâm li-Kitâbi't-Ta'rif ve'l-Îlâm*, thk. Hasen Merve, Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Muâsir 1997.

⁷¹ İbn kayyim el-Cevziyye: 691/1292 tarihinde Dimaşk'ta doğmuştur. İbn Teymiye'nin birçok eserini bizzat ondan okuma fırsatı bulmuştur. 751/1350 yılında vefat etmiştir. Hocası İbn Teymiye'yi takip etmiş, Selefilik ekolünün en büyük temsilcisi olmuştur. Akaid, fıkıh, tefsir gibi alanlarda birçok eser kaleme almıştır. *et-Tibyân* adlı tefsirinin yanı sıra Kur'ân ilimleri alanlarında *el-Emsâl fî'l-Kur'âni'l-Kerîm* adlı eseri de bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. H. Yusuf Apaydın, “İbn Kayyim el-Cevziyye”, *DİA*, İstanbul: 1999, c. 20, s. 109-123.

⁷² İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Emsâl fî'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife 1981.

⁷³ Hasen Habenneke el-Meydânî: 1327/1909 yılı civarı Dimaşk'ta doğmuştur. Eğitimci kişiliği ile ön plana çıkmaktadır. 1398/1978 tarihinde vefat etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî, “Hasan Habenneke el-Meydânî”, *DİA*, İstanbul: 1997, c. 15, s. 323-324.

⁷⁴ Abdurrahmân Hasan Habenneke el-Meydânî, *Emsâlü'l-Kur'ân ve Süverun min Edebihi'r-Refi'*, Beyrut: Dâru'l-Kalem 1992.

⁷⁵ Taberî, Muhammed b. Cerîr: Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmulî et-Taberî el-Bağdâdî 224-225/839 yılı dolaylarında Taberistan'da doğmuştur. Ömrünün sonuna kadar önce eğitim daha sonra tasnif, telif ve öğrenci yetiştirmekle uğraşmıştır. Tefsir, kıraât, hadis, fıkıh, tarih, meânî gibi önemli alanlarda otorite kabul edilmiştir. 310/923 yılında vefat etmiştir. Görüşleri nede niyle özellikle Hanbeli ve Zahiriler tarafından sert eleştirilere maruz kalmış, Râfizi ve Şîilikle itham edilmiştir. Eserlerine bakıldığında bu ithamların yersiz olduğu anlaşılmaktadır. Tefsir alanında

eserleri, Fahreddin Râzî'nin⁷⁸ *Tefsîr-i Kebîr - Mefâtîhu'l Gayb*⁷⁹, Mâtürîdî'nin⁸⁰ *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*⁸¹, Zemahşerî'nin⁸² *el-Keşşâf*⁸³, Tabersî'nin⁸⁴ *Mecmau'l-Beyân fî Tefsîri'l Kur'ân*⁸⁵, Râgıb el-İsfehânî'nin⁸⁶ *Müfredât*⁸⁷ eserleridir.

- imâmü'l-müfessirin diye anılmaktadır. Hadis ve fıkıh sahasında da alanına hâkim bir bilgedir. Ancak tarih alanında yazdığı *Târihu't-Taberî: Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk* eserindeki rivayetler nedeniyle eleştirilere maruz kalmıştır. Taberî *Câmiü'l-beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân* adlı tefsir eseri, en temel tefsir kaynakları arasında yer almaktadır. Taberî denildiğinde bu iki eser zihinlere gelmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Mustafa Fayda, “Taberî, Muhammed b. Cerîr”, *DİA*, İstanbul: 2010, c. 39, s. 314-318.
- 76 Ebû Cafer İbn Cerîr Muhammed b. Cerîr b. Yezid Taberî, *Câmiü'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, Kahire: Dâru Hicr 2001.
- 77 Ebû Cafer İbn Cerîr Muhammed b. Cerîr b. Yezid Taberî, *Târihu't-Taberî: Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrâhim, Kahire: Dâru'l-Mearif [t.y.].
- 78 Fahreddin er-Râzî: Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberîstânî 543/1149 yılında Selçuklu devletinin başşehri Rey'de doğmuştur. Râzî'nin ilk hocası olan babası, Begavî'nin öğrencisidir. İlmî seyahatlar yaparak gelişimini sürdürmüş, kelam ve felsefe alanına yönelmiştir. İtikad alanında Eş'arî olan Râzî, tefsir, kelam, felsefe ve usûlü fıkıh alanlarında verdiği eserlerle tanınmaktadır. Yaşadığı dönemde çeşitli mezhep müntesipleriyle tartışmalar yapmış, görüşleriyle zaman zaman sert eleştirilerin hedefi olmuştur. Hatta 606/1210 yılında Herat'ta vefat ettiğinde zehirlenip öldürüldüğüne, tepki çekmeme amaçlı gece defnedildiğine dair rivayetler aktarılmıştır. Kelam, fıkıh, felsefe ve tefsir alanlarında birçok eser bırakan Râzî, tefsir alanında *Tefsîr-i Kebîr - Mefâtîhu'l Gayb* eseriyle tanınmaktadır. Bu eser dirayet tefsirlerinin en meşhurları arasında yer almaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Yusuf Şevki Yavuz, “Fahreddin er-Râzî”, *DİA*, İstanbul: 1995, c. 12, s. 89-95.
- 79 Ebû Abdillâh Fahreddîn Muhammed b. Ömer Fahreddîn er-Râzî, *Tefsîr-i Kebîr - Mefâtîhu'l Gayb*, Beyrut: Dâru'l-Fikr 1981.
- 80 Mâtürîdî: Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî es-Semerkandî bugün Özbekistan sınırları içerisinde bulunan Semerkant'ın dış mahallelerinden Mâtürîd'de doğmuştur. Hayatına dair kaynaklarda çok kısıtlı bilgiler mevcuttur. Tefsir, fıkıh, kelam gibi alanlarda önemli bir şahsiyet olmasına rağmen bu ihmal edilişi için birçok neden belirtilmektedir. Hilafet merkezinden uzakta yaşamış olması, Arap tarihçiler tarafından acem olması nedeniyle kasten zikredilmemesi, sadece Hanefîler tarafından benimsenmesi, akla daha çok önem vermesi vb. hususlar ihmal edilmesinin nedenleri arasında gösterilmiştir. Mâtürîdî'nin tefsir alanında yazdığı *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, *Te'vilâtü'l-Mâtürîdiyye* adlarıyla bilinen eseri kelam ve fıkıh alanında da içerdiği bilgilerle önemli bir eserdir. Detaylı bilgi için bkz. Bekir Topaloğlu, “Mâtürîdî”, *DİA*, İstanbul: 2003, c. 28, s. 146-151.
- 81 Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd Semerkandî, *Te'vilatu Ehli's-sünne*, thk. Fâtıma Yusuf Heymi, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle 2004.
- 82 Zemahşerî: Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî 467/1075 yılında Türkmenistan'ın Köroğlu ilçesindeki Zemahşer'de doğdu. Arap dili ve edebiyatı konusunda otorite bir şahsiyettir. Tefsir, dil-lügat ve çeşitli alanlarda birçok eser yazmıştır. 538/1144 tarihinde Özbekistan sınırları içerisindeki Harizm'de vefat etmiştir. Tefsir alanında yazdığı *el-Keşşâf* eseri, Fahreddin Râzî, Kâdî Beyzâvî, Ebü'l-Berekât en-Nesefî, Ebüssuûd gibi müfessirler tarafından temel kaynak olmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Mustafa Öztürk – Mehmet Suat Mertoğlu, “Zemahşerî”, İstanbul: *DİA* 2013, c. 44, s. 135-138.
- 83 Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed, *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmi'zi't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fî Vucûhi't-Te'vil*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Muavvaz, Riyad: Mektebetü'l-'Abikân 1998.
- 84 Tabersî: Ebû Ali Emînüddîn (Emînü'l-İslâm) el-Fazl b. el-Hasen b. el-Fazl et-Tabersî Taberîstan veya Tefrîş'te doğmuştur. Doğum tarihi hakkında 467/1075 veya 470/1077 şeklinde iki ihtimal belirtilmiştir. Döneminin İmâmiyye Şîası'nın önemli müfessir, fakih ve ilim adamları arasındadır. 548/1154 yılında Sebzevâr'da vefat etmiştir. Şîî dünyasının önemli müfessirleri arasında yer alan Tabersî, bu alanda önemli eserler yazmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Mustafa Öz, “Tabersî”, *DİA*, İstanbul: 2010, c. 39, s. 324-325.
- 85 Tabersî, Ebû Ali Emînüddîn Fazl b. Hasen b. Fazl, *Mecmau'l-Beyân fî Tefsîri'l Kur'ân*, Beyrut: Dâru'l-Murtaza 2006.

Çalışmanın hacmini büyütmeme gayesiyle biyografi bölümü oldukça kısa tutulmuştur. Ayrıca aynı gerekçe nedeniyle kaynakların sadece bir bölümüne burada yer verilmiştir. İlgili eser ve müelliflerin hayatına dair bilgiler *DİA* (T.D.V. İslam Ansiklopedisi)’nden faydalanılarak aktarılmıştır. Çalışmanın genel bütünlüğü içerisinde *DİA*, temel kaynaklar arasında yer almaktadır.

Ülkemizde son dönemde yüksek lisans ve doktora tezlerinde müstakil sûre çalışmaları artış göstermektedir. Ancak Nûh sûresi özelinde yapılmış bir adet yüksek lisans tezi dışında müstakil bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışmanın literatür bölümünde Osmanlı dönemi ile son dönemde ülkemizde yazılmış müstakil sûre çalışmalarına değinilecektir.

Osmanlı beylikleri döneminde yaşayan Muslihuddîn Mustafa’nın (v.1331) *Mülk Sûresi Tefsiri*, *Fâtiha Sûresi Tefsiri*, *İhlas Sûresi Tefsiri* ve *Yâsin Sûresi Tefsiri* eserleri, Türkçe yazılmış olması ve Osmanlının ilk dönemlerinde yazılmış olması hasebiyle önemli eserlerdir. İlk şeyhülislamlardan Molla Fenâri’nin (v.1431) *Tefsîru’l-Fâtiha* ve *Tefsîru Sûrat-eyi’l-Kadr ve’l-Feth* eserleri, müstakil sûre çalışmalarının örneklerindendir.⁸⁶ Çelebi Halife’nin (v.1494) *Tefsîru Sûreti’l-Fâtiha*, *Tefsîru Sûreti’d-Duhâ ile’n-Nâs* çalışmaları Osmanlı döneminde yazılmış önemli müstakil sûre çalışmalarındandır. İsmail Hakkı Bursevî (v.1725) *Tefsîru Sûreti’l-Fâtiha*, *Tefsîru Sûreti Yâsin*, *Tefsirû Sûreti’l-Asr*, *Tefsirû Sûreti Yûsuf*, *Tefsirû Sûreti’l-zelzele* ve *Tefsîru Sûreti’l-ihlas* çalışmaları ile müstakil sûre çalışmalarına büyük katkı yapmıştır. Niyazi Mısıri’nin (v.1694) *Tefsîru Sûreti’l-Fâtiha* ve *Tefsîru Sûre-i Yûsuf* çalışmaları bu dönemin dikkat çeken müstakil sûre çalışmalarıdır.⁸⁷ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır’ın (v.1942) “*İhlas Sûresi Tefsiri*”,⁸⁸ eski Diyanet İşleri Başkanlarından Ahmet Hamdi Akseki’nin (v.1951) “*Asr Sûresi Tefsiri*”⁸⁹ ülkemizdeki ilk dönem, Bilal Gökçir’in “*Meryem Sûresi Tefsiri: Metin ve Yorum İncelemesi*”⁹⁰ isimli eseri ise son dönem müstakil sûre çalışmalarının örnekleri arasındadır. Bu eserler tarihi süreç içerisinde sûre çalışmalarındaki metodun geçirdiği süreci de yansıtmaktadırlar. Osman Acun’un “*Münasebâtü’l-Kur’ân İlmi Işığında Saf Sûresi İncelemesi*”⁹¹ müstakil sûre temalı tez çalışmalarının örneklerindendir.

Burada aktarılan kaynaklar müstakil sûre çalışmaları kapsamında değerlendirilen örnek eserlerdir. Nûh sûresi hakkında yüksek lisans ve doktora düzeyinde herhangi bir tefsir

⁸⁶ Râğib el-İsfahânî: 343 yılında İsfahan’da doğmuştur. Hayatına dair çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Vefat tarihi hakkında da kesin bir bilgi mevcut değildir. V./XI. Yüzyılın ilk çeyreğinde vefat ettiği düşünülmektedir. Müfessir, Arap dil âlimi ve ahlâk felsefecisi olarak tanınmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Ömer Kara, “Râğib el-İsfahânî”, *DİA*, İstanbul: 2007, c. 34, s. 398-401.

⁸⁷ Râğib el-İsfahânî, *Müfredât Kur’ân Kavramları Sözlüğü*, İstanbul: Çıra Yayınları 2012.

⁸⁸ Muhammed Abay, *Osmanlı Dönemi Müfessirleri*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa: 1992, s. 82.

⁸⁹ Abay, *Osmanlı Dönemi Müfessirleri*, s. 82-159.

⁹⁰ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *İhlas Sûresi Tefsiri*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı 2014.

⁹¹ Ahmet Hamdi Akseki, *ve’l-Asr Sûresi Tefsiri*, Sadeleştiren: Ertuğrul Özalp İstanbul: Özgü Yayıncılık 2013.

⁹² Bilal Gökçir, *Meryem Sûresi Tefsiri: Metin ve Yorum İncelemesi*, Ankara: Fecr Yayınları 2012.

⁹³ Osman Acun, *Münasebâtü’l-Kur’ân İlmi Işığında Saf Sûresi İncelemesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2016.

çalışması bulunmamaktadır. Makale düzeyinde Hakan Keskin'in *Sûre İç Bütünlüğü Açısından Nûh Sûresi Tefsiri*⁹⁴ ve Zeki Tan'ın *Nûh Sûresi Bağlamında Küresel Ahlak Bunalımına Hz. Nûh'un Mesajının Katkısı*⁹⁵ makaleleri ilgili sûre hakkında yapılan makale çalışmalarıdır. Ahmed Muhammed Hüleyl'in *Nûh Sûresinden Çıkarılabilecek İbret Verici Sonuçlar* eseri risale düzeyinde yapılmış bir diğer çalışmadır. Ülkemizde Nûh sûresi hakkında 2014 yılında yüksek lisans tezi olarak Hasan Akman'ın yaptığı *İlk Dönem Tefsirlerinde Nûh Sûresi Tefsiri ve Sûredeki Konuların Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*⁹⁶ çalışması bulunmaktadır. Bu eser Nûh sûresi hakkında ilk dönem tefsirleri ve tufan hadisesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Bizim çalışmamız ise Nûh sûresi üzerine daha modern bir çalışma yapmayı hedeflemektedir. Ayrıca Nûh sûresinde üzeri kapalı olarak değinilen tufan/helak konusuna sûrenin genel muhtevasının dışında kalması nedeniyle özetle temas edilecektir. Bizim bu çalışmamız, çalışmanın amacı bölümünde bahsedilen hususları ele alacak ve bu açıdan kendinden önceki çalışmalardan ayrılacaktır. Ayrıca sûrenin ulûmü'l-Kur'ân açısından detaylı incelenecek olması bu çalışmanın ayırt edici özellikleri arasında yer alacaktır.

⁹⁴ Hasan Keskin, "Sûre İç Bütünlüğü Açısından Nûh Sûresinin incelenmesi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas: 2009, sayı: 13, c. 2, s. 69-116.

⁹⁵ Zeki Tan, "Nûh Sûresi Bağlamında Küresel Ahlak Bunalımına Hz. Nûh'un Mesajının Katkısı", *İSTEM: İslâm Sanat Tarih Edebiyat ve Mûsikisi Dergisi*, Konya: 2010, c. 8, sayı: 16, s. 113-134.

⁹⁶ Hasan Akman, *İlk Dönem Tefsirlerinde Nûh Sûresi Tefsiri ve Sûredeki Konuların Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Şırnak: Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2014.



BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'ÂN İLİMLERİ AÇISINDAN NÛH SÛRESİ TAHLİLİ



1. Kur'ân İlimleri Açısından Nûh Sûresi Tahlili

Kur'ân lafızlarının delalet ettiği mana ve bu lafızlardaki murâd-ı ilahinin tespiti tefsir ilminin ana gayesidir. Kur'ân'ı anlama ve karşılaşılan sorunları Kur'ân konteksti içerisinde çözümleme düşüncesi, bu alanda çalışanları öncelikle Kur'ân lafzında yoğunlaşmaya sevk etmiştir. Ancak asıl gaye murâd-ı ilahiye ulaşma hedefi olduğu için, metin dışı birtakım karinelere de yönelmek durumunda kalınmıştır. İlk olarak Kur'ân lafzından hareketle başlayan bu çalışmalar, daha sonra müstakil disiplinlere dönüşmüş ve ulûmü'l-Kur'ân/Kur'ân ilimlerinin temelleri teşekkül etmiştir.⁹⁷ Ulûmü'l-Kur'ân çalışmaları metnin anlaşılması ve murâd-ilahinin tespitinde önemli bir konumda yer almaktadır. Kur'ân âyetlerinin tarihlendirile bilmesi için önemli olan Mekkî-Medenî bilgisi, âyetlerin o dönemde ifade ettiği mana ve sosyo-kültürel bağlamını sunan Esbâb-ı nüzûl rivayetleri, Kur'ân metni ile birebir bağlantı içerisinde olan Kırâât, Vücûh-Nezâir, Garîbü'l-Kur'ân, Müşkilü'l-Kur'ân ve Fedâilü'l-Kur'ân gibi önemli araştırma sahaları bu disiplin içerisinde yer almaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde Nûh sûresi hakkında genel bilgiler aktarılacak ve ulûmü'l-Kur'ân açısından incelenecektir. Sûrenin adı, âyet sayısı, Mekkî sûrelerden oluşu, nüzûl ortamı gibi önemli konular bu başlık altında ele alınacaktır. Ayrıca Nûh sûresi esbâb-ı nüzûl/özel iniş nedeni, fedâil, tenâsub, fevâtiḥ-havâtim, fâsılalar, kırâât farklılıkları, mübhemât-müşkilât ve garâib açısından incelenecek ve bu alanda yazılan müstakil çalışmalardan istifade edilecektir.

1.1. Sûrenin Adı

“Yüksek rütbe, mevki, şeref, binanın katları”⁹⁸ gibi anlamlara gelen sûre lafzı özel olarak Kur'ân-ı Kerim içerisinde yer alan 114 müstakil bölümün adıdır. Bu bölümler büyük şeref ve mertebeye haiz oldukları için “sûre” ünvanını almışlardır.⁹⁹ Sûrelerin isimlendirilme ve tertip edilmeleri meselesi İslam tarihi içerisinde tartışmalı konulardan biridir. Tefsir kaynaklarında âyetlerin tertibinin tevkîfî/vahye dayalı olduğu hususunda genel kanaat bulunmaktadır. Ancak sûrelerin tertibinde ihtilaf vaki olduğu gözlemlenmektedir.¹⁰⁰ Sûrelerin isimlendirilmesi meselesinde de ihtilaf olmakla beraber çoğunluğun benimsediği görüş sûre isimlerinin de tevkîfî olduğu yönündedir.¹⁰¹ Zerkeşî sûrelerin isimlendirilmeleri hakkında şunları söylemektedir:

⁹⁷ Necmettin Gökçır, *Kur'an Dilinin Sosyo-Kültürel Bağlamı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları 2014, s. 27.

⁹⁸ Cemaleddin Muhammed b. Mükerrrem ibn Manzûr (v.711/1311), *Lisânü'l-Arab*, Beyrut: Dâru Sâdır 2010, c. 4, s. 384.

⁹⁹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 105; Zürcânî, *Menâhil*, c. 1, s. 194; Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi Tabakâtü'l-Müfessirîn*, İstanbul: Ravza Yayınları 2015, c. 1, s. 10.

¹⁰⁰ Suyûtî, *Tenâsukü'd-Dürrer fî Tenâsubi's-Süver*, s. 56.

¹⁰¹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 106; Ahmet Bedir, “Sûrelerin İsimleri” Şanlıurfa: *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1999, sayı 5, s. 169.

Sûreler; tevkîfi olarak mı, yoksa içeriğinde yer alan münasebetlerden dolayı mı bu isimleri almıştır? Bu konunun araştırılması gerekir. Şayet ikinci seçenek tercih edilirse, bu durumda yetkin kişiler sûrelerin içeriklerinden çok sayıda isimler bulup çıkarırlardı ki bu durum doğrudan uzak olurdu.¹⁰²

Zerkeşî sûrelerin isimlendirilme meselesinin araştırılması gerektiğini ifade etmesine rağmen bu isimlendirilmenin tevkîfi olduğu yönünde görüşünü de paylaşmıştır.

Kur'ân-ı Kerim'in müşriklere hitaben Kur'ân sûrelerinin benzeri on sûre¹⁰³ ya da onun benzeri bir sûre¹⁰⁴ getirmelerini isteyerek meydan okuması, bu sûrelerin vahyin ilk döneminden itibaren bilindiği düşüncesini doğurmuştur. Ayrıca Hz. peygamberin nâzil olan her âyeti vahiy kâtiplerine ait oldukları sûreye eklemelerini bildirmesi bu sonucu kuvvetlendirmiştir.¹⁰⁵ Kur'an araştırmacılarının bazıları, sûre isimlerinin tevkîfi değil de ic-tihâdî/yoruma dayalı olduğunun kabulü halinde sûrelerin şahsî olarak isimlendirileceğini dolayısıyla bu alanda disiplinsiz bir durumunun meydana geleceğini belirtmişlerdir.¹⁰⁶

İslâm alimlerinin sûre tertibi hususundaki görüşleri üç kısma ayrılmaktadır. Birinci görüş; sûrelerin tertibinin sahabenin ic-tihâdî ile olduğu yönündedir. Bu görüşü savunanlar; Kur'ân'ın bir mushafta toplanma faaliyeti yapılmadan önce, sahabelerin şahsî mushaflarında sûrelerin farklı dizilişlerini delil olarak sunmuşlardır. Bu görüşü savunanlara göre eğer sûrelerin tertibi tevkîfi olsaydı, bu durumda sahabelerin kendi mushaflarında bu sıranın gözetilmiş olması gerekirdi.¹⁰⁷

İkinci görüş; bütün sûrelerin tertiplerinin tevkîfi olduğu yönündedir. Bu görüşü savunanlar, sahabenin Hz. Osman döneminde istinsah edilen mushaf hakkında görüş birliği etmelerini, hiçbirinin karşı çıkmamasını delil olarak göstermişlerdir. Eğer bu tertip ic-tihâdî olsaydı, farklı tertip edilmiş mushaf sahibi sahabeler bu duruma seslerini çıkarırlardı. Bu görüşlerinin bir diğer dayanak noktası, sûrelerin tertibinde çeşitlilik olmasıdır. Zira bu tertip ic-tihâdî olsaydı, müsebbihât sûreleri ve birbirine benzeyen sûrelerin peşpeşe dizilmesine riayet edilmesi gerekirdi. Ancak mushaf tertibinde böyle bir uyumun gözetilmediği aşîkardır.¹⁰⁸

Üçüncü görüş; bazı sûrelerin tertibinin tevkîfi, bazılarının ise sahabe ic-tihâdî ile olduğu şeklinde uzlaşmacı bir yaklaşımdır. Bu görüşü savunanlar; sûre tertibi hakkında tevkîfi ve ic-tihâdî olduğu yönünde aktarılan kuvvetli rivayetler nedeniyle iki görüşü uzlaştırmayı tercih etmişlerdir.¹⁰⁹

¹⁰² Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 270.

¹⁰³ bkz. Hûd 11/13.

¹⁰⁴ bkz. Yûnus 10/38.

¹⁰⁵ Tirmizî, "Tefsîr" 9/1; Ebû Dâvud, "Salât" 122.

¹⁰⁶ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 270; Muhsin Demirci, *Tefsîr Usulü*, İstanbul: İFAV 2013, s. 102.

¹⁰⁷ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 124-125; Zürkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 196; Mennâ` Kattân, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, s. 149.

¹⁰⁸ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 124-125; Zürkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 197; Mennâ` Kattân, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, s. 148.

¹⁰⁹ Zürkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 198.

Suyûti sûre tertibinin tevkîfi olduğu yönünde görüşünü açıklarken, Zûrkânî en isabetli olanın iki görüş arasını uzlaştırmak olduğunu belirtmiştir.¹¹⁰

Kur'ân-ı Kerim'in çeşitli âyetlerinde geçmiş topluluklardan bahsedilmekte olup, birtakım sûrelere bu elçilerinin isimleri verilmiştir. Nûh kavmi Kur'ân kıssalarının değindiği insanlık tarihinin en eski anlatılarından. Kur'ân-ı Kerim'de genellikle belli bir uyarı ve ihtarın ardından birkaç kavim peş peşe zikredilirken veya başka konulara temas edilirken, Nûh sûresinde başından sonuna kadar sadece tek bir topluluktan bahsedilmiştir. Kur'ân'da peygamber ismi ile başlayan 7 adet sûre bulunmaktadır. Bunlar Yûnus, Hûd, Yûsuf, İbrâhim, Lokman, Muhammed ve Nûh sûreleridir. Nûh sûresi haricindeki diğer 6 sûre ismini aldığı peygamber ve kavimleri dışında birçok çeşitli konuya da temas etmektedir. Nûh sûresi başından sonuna kadar tek bir konu içermesi ve sadece Nûh kavminden bahsetmesi açısından diğer sûrelerden ayrılmaktadır.

İsminden de anlaşılacağı üzere Nûh peygamber ve kavminden bahseden bu sûre ismini Hz. Nûh'tan almıştır. Sûre içerisinde üç kere geçmekte olan Nûh ismi, Kur'ân-ı Kerim'de yirmi sekiz farklı sûrede, kırk üç kere kullanılmıştır. Sûrenin ismi olarak Nûh sûresi genel kabul görmüş olsa da birtakım tefsirlerde ilk âyetine nispetle sûre {سورة انا ارسلنا / Innâ erselnâ sûresi} şeklinde isimlendirilmiştir.¹¹¹ Ayrıca İmam Buhârî de *Sahîh*'inde sûreyi bu şekilde isimlendirmiştir.¹¹²

1.2. Nûh Sûresinin Âyet Sayısı

Sözlükte âyet kelimesi; bir şeyin ve bir amacın mevcudiyetini gösteren alamet, delil, işaret anlamlarına gelmektedir.¹¹³ Kur'ân-ı Kerim'deki sûreler Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamber olduğuna delil teşkil ettiği için bu şekilde isimlendirilmiştir.¹¹⁴ Mushaf'ı oluşturan bu âyetlerin dizilişinin tevkîfi/vahye dayalı olduğu hususunda genel kanaat mevcuttur.¹¹⁵ Bu sonucu destekleyen birçok rivayet mevcut olup konu ile alakalı eserlerde ve hadis metinlerinde genişçe yer almaktadır.¹¹⁶ Cebrâil (a.s.) Hz. Muhammed (s.a.v.)'e vahiy getirdiği zaman bu âyetlerin hangi sûreye ve hangi bölüme konulmasını gerektiğini de bildirmiştir. Hz. Peygamber Cebrâil'in öğrettiği bu şekil üzere Kur'ân'ı okumuş, vahiy katiplerine âyetin konulacağı sûreyi ve bölümü belirterek yazdırmıştır. Kur'ân'ı bu tertibi üzere namazlarında, vaazlarında, verdiği hükümlerde okumuş, her yıl da Cebrâil'e Kur'ân'ı bu tertip üzere arz etmiştir. Müslümanların icmâsı ile bütün bunlar günümüz

¹¹⁰ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 126; Zûrkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 198.

¹¹¹ İmâm Mücâhid b. Cebr (v.102/721), *Tefsîru'l-İmâm Mücâhid b. Cebr*, thk. Muhammed Abdüsselâm Ebu'n-nîl, Kâhire: Dâru'l-Fikri'l-İslâmî el-Hâdis 1989, s. 675; Muhammed b. Ali b. Muhammed Şevkânî (v.1250/1834), *Fethûl-Kadîr: el-Câmî' Beyne Fenneyi'r-Rivâye ve'd-Dirâye min İlmi't-Tefsîr*, thk. Abdurrahman Umeyrâ, Mısır: Dâru'IVefâ 1997, c. 5, s. 393.

¹¹² Buhârî, *Tefsîr* 71.

¹¹³ Zûrkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 188; Yusuf Şevki Yavuz – Abdurrahman Çetin, “Âyet”, *DİA*, İstanbul: 1991, c. 4, s. 242.

¹¹⁴ Yavuz – Çetin, “Âyet”, c. 4, s. 24.

¹¹⁵ Zûrkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 192.

¹¹⁶ Buhârî, *Fedâilü'l-Kur'ân*, no. 4997; İbn Hanbel, *el-Müsne'd*, c. 4, s. 218; Suyûtî, *Tenâsukü'd-Dürer*, s. 56.

mushaf tertibine uygun uygulanmış, asr-ı saadetten yayılarak tevatür yoluyla aktarılmıştır.¹¹⁷ Zürcânî âyetlerin tertibine dair şunları kaydetmektedir:

Kur'ân âyetlerinin tertibinde sahabe ve râşid halifelerin herhangi bir katkısı ve tasarrufu olmamıştır. Hz. Ebubekir döneminde Kur'ân'ın cemi'; âyetlerin hurma dallarından, yassı taşlardan ve diğer yazıldıkları maddelerden sayfalara aktarılmasından ibarettir. Hz. Osman döneminde Kur'ân'ın istinsâh/çoğaltılma faaliyeti ise âyetlerin sayfalardan mushaflara aktarılmasından ibarettir. Her iki uygulama Hz. Muhammed'in Allah'tan aldığı, herkesin bildiği ve koruduğu tertibe uygun yapılmıştır.¹¹⁸

Âyetlerin tertibinin Allah rasûlünün bildirmesi ile olduğuna dair çeşitli rivayetler mevcuttur. Bu rivayetlerden bazıları şunlardır:

Osmân b. Ebu'l-Âs şöyle dedi: Rasûlullâh (s.a.v.)'in yanında oturmaktaydım. Birden bakışlarımı çevirdi, daha sonra doğruldu ve şöyle dedi: "Cibrîl bana geldi. Bu âyeti, şu sûrenin şu yerine koymamı emretti. "Muhakkak ki Allah adaleti, akrabaya vermeyi emreder... (Nahl 16/90)"¹¹⁹

Bu ve benzeri rivayetler âyetlerin tertibinin Hz. Peygamberin bildirmesi üzere uygulandığını göstermektedir.

Hz. Ömer şöyle dedi: Allah rasûlüne kelâle hakkında o kadar çok soru sordum ki, başka bir konuda o kadar soru sormadım. Sonunda parmağıyla göğsümü dürttü ve şöyle dedi: "Nisâ sûresinin sonundaki sayf/yaz âyeti sana yeter!"¹²⁰

Hz. Ömer'e nispet edilen bu rivayet sûrelerin isimleri ve âyetlerin tertibinin Allah rasûlü zamanında tespit edildiğini göstermektedir. Zira Hz. Peygamber'in "Nisâ sûresinin son âyeti" ifadesi bu görüşün delilidir.

Bu rivayetlerin dışında Hz. Peygamberin akşam namazında A'raf sûresini, sabah namazında Mü'minûn ve Rûm sûrelerini, cuma sabahı Secde ve İnsân sûrelerini, cuma namazında Cumâ ve Kâf sûrelerini ve farklı zamanlarda çeşitli sûreleri okuduğuna dair sahîh rivayetler de bu tertîbin tevkîfî olduğuna işaret etmektedir.¹²¹

Kur'ân âyetlerin sayısı hususunda İslam alimleri arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı âlimlerin âyet sonu saydığı yerleri diğerlerinin saymaması, sûre başlarındaki besmele ve hurûf-u mukattaâ'nın âyet olup olmaması gibi hususlardaki görüş farklılıkları, âyet sayılarındaki farklı yorumlara sebep olmuştur.¹²²

Bu ihtilaf Nûh sûresinde de mevcuttur. Nûh sûresi ülkemizdeki mushaflarda 28 âyet, 221 kelime, 750 harften oluşmaktadır. Kûfelilere göre bu sayı 28, Basra ve Şamlılara göre 29, bunların dışında kalanlar tarafından 30 olduğuna dair çeşitli rivâyetler mevcuttur. Âyet sayılarındaki bu değişiklik, Fâtîha sûresindeki ihtilafın benzeri olarak bazı âyetlerin bölünerek müstakîl âyet oldurulmasından kaynaklanmaktadır. Duraklar konusunda ihtilaf edi-

¹¹⁷ Zürcânî, *Menâhil*, c. 1, s. 192.

¹¹⁸ Zürcânî, *Menâhil*, c. 1, s. 192.

¹¹⁹ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân*, c. 4, s. 516; Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, c. 3, s. 267; Zürcânî, *Menâhil*, s. 193.

¹²⁰ Müslîm, *Mesâcid* 78, Zürcânî, *Menâhil*, s. 193.

¹²¹ Zürcânî, *Menâhil*, c. 1, s. 193.

¹²² Zürcânî, *Menâhil*, c. 1, s. 192.

len âyetler 23. âyet içerisindeki {سواها} 24. âyetteki {اضلوا كثيرا} 25. âyetteki {فادخلوا ناراً} kısımlarındadır.¹²³

Sûreler âyetlerinin uzunluğu ve sayılarına göre de tasnif edilirler. Bu itibarla Nûh sûresi sûre hiyerarşisi içerisinde “mufassal” (boyut itibari ile kısa olan) sûreler kategorisinde yer almaktadır. Mufassal sûreler kendi içerisinde de üçlü bir taksime tabi tutulmaktadır. Nûh sûresi tıvâl-i mufassal/ mufassal sûrelerin uzun olanları kısmına dahil olmaktadır.¹²⁴

1.3. Nûh Sûresi’nin Nüzul Ortamı ve Esbâb-ı Nüzûl

Kur’ân-ı Kerim’in âyetlerini; özel bir sebebe bağlı olmaksızın nâzil olan âyetler, özel bir sebebe dayalı nâzil olan âyetler şeklinde iki kısma ayırmak mümkündür. Esbâb-ı nüzûl ilminin araştırma kapsamına giren âyetler, ikinci kısımda yer alanlardır.¹²⁵

Esbâb-ı nüzûl/iniş sebepleri; meydana gelen bir hâdiseye nedeniyle nâzil olan âyet ya da âyetlerin ilgili olduğu tarihi hâdiseyi araştıran, ulûmü’l-Kur’ân ilmidir.¹²⁶

Sahabe ve tâbiûn rivayetlerine dayanan esbâb-ı nüzûl ilmi, ulûmü’l-Kur’ân eserleri içerisinde yer verilen müstakil bir alandır. Esbâb-ı nüzûl rivayetleri hicri ilk asırdan itibaren Kur’ân’ın anlaşılmasında önemli kaynaklar arasında yer almış ve bu rivayetlere büyük önem verilmiştir. Âyetlerin iniş sebeplerine dair bu rivayetler vahyin bir tarih içerisinde gerçekleştiğini göstermektedir. Bu olgusal nedenleri ortaya çıkarmak, Kur’ân’ın doğru anlaşılabilmesi için önem arz etmektedir. Bu açıdan esbâb-ı nüzûl ilmi bu olgusal ortamın tespit edilmesine yardımcı olmaktadır.¹²⁷ Nitekim sahabenin Kur’ân’ı anlayışı belli olgularla ilintilidir. Onların Kur’ân’a bakışlarını ve zihin dünyalarını keşfedebilmek için bu rivayetler, Kur’ân araştırmacıları için temel referans kaynakları olmaktadır. Şâtibî Kur’ân’ın nüzûl sebeplerini bilmenin önemine dair şu rivayeti aktarmaktadır:

İbrahim et-Teymî şöyle dedi: Hz. Ömer yalnız başına kaldığı birgün düşünceye dalarak kendi kendine şöyle dedi: ‘Bu ümmetin peygamberi bir, kıblesi birken nasıl olur da ihtilafa düşerler!’ Bu söz İbn Abbâs’a ulaştıca şöyle dedi: ‘Ey müminlerin emiri! Bize Kur’ân indi, biz onu okuduk ve onun hangi şey hakkında nâzil olduğunu biliyorduk. Bizden sonra insanlar gelecek, Kur’ân okuyacaklar ancak onun kimin hakkında indiğini bilmeyecekler. Bu nedenle Kur’ân hakkında re’y/şahsî görüşler ortaya çıkacak. Şahsî görüşler ortaya çıkınca da ihtilafa düşecekler, ihtilafa düşünce de birbirlerine girecekler.’¹²⁸

Suyûtî *el-İtkân* eserinde esbâb-ı nüzûl’ün önemine dair şu rivayetlere yer vermektedir:

Vâhidî “Âyetin kıssası ve nüzûl’üne vâkıf olmadan tefsirini yapmak mümkün değildir.” demiştir. İbnu Dakîkî’l-İd ise “Nüzûl sebebinin bilinmesi Kur’ân’ın manasının anlaşılmasında güçlü bir yoldur.” demiştir.¹²⁹

¹²³ Tabersî, *Mecmau’l-Beyân fî Tefsîri’l Kur’ân*, c. 10, s. 100.

¹²⁴ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 244; Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 129.

¹²⁵ Suyûtî, *el-İtkân*, s. 59; Zürkânî, *Menâhil*, s. 64.

¹²⁶ Zürkânî, *Menâhil*, s. 64; Mennâ` Kattân, *Mebâhis fî Ulûmi’l-Kur’ân*, s. 81.

¹²⁷ Gökkır, *Kur’ân Dilinin Sosyo-Kültürel Bağlamı*, s. 46.

¹²⁸ İbrâhîm b. Mûsâ Şâtibî (v.790/1388), *el-Muvâfakât*, Beyrut: Dâru İbn Affân li’n-Neşr ve’t-Tevzî’ 1998, c. 4, s. 148.

¹²⁹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 59.

Tarih boyunca Kur'ân'ın anlaşılması ve tefsir edilmesi hususunda aşırıya kaçan yorumların birçoğu nüzûl sebebinin bilinmemesinden ve/veya bu rivayetlere önem verilmemesinden kaynaklanmaktadır. Esbâb-ı nüzûl bilgisine vâkıf olunmadan yapılan Kur'ân yorumlarındaki bu yanlışlıklara ulumü'l-Kur'ân eserlerinde temas edilerek eleştirilmektedir.¹³⁰

Kur'ân'ın nüzûlü; herhangi bir nedene dayanmaksızın nâzil olanlar ve bir olay ya da soru akabinde nâzil olanlar şeklinde iki kısma ayrıldığına daha önce değinilmişti.¹³¹ Esbâb-ı nüzûl eserlerinde Nûh sûresine yer verilmemiş olması ve nüzûlüne dair herhangi bir rivayetten bahsedilmemesi, “bir sebebe dayanmaksızın nâzil olanlar” kısmında yer aldığını göstermektedir.¹³²

Nûh sûresinin nüzûl zamanına dair bilgiler, çalışmanın bir önceki bölümünde ele alınmış, sûrenin boykot sonrası, hicret öncesi bir dönemde nâzil olduğu belirtilmiştir. Sûrenin içeriği nâzil olduğu dönemin havasını yansıtmakta olup, Hz. peygamber ile inkârcıların arasındaki ilişkinin kopuşunu haber vermektedir. Peygamberlik sürecinin başlaması ile peygamber ve inanlara her türlü eziyetler ve boykotlar uygulanmış, ancak bütün bu olumsuzluklara rağmen Hz. Muhammed ve müminler mücadelelerinden vazgeçmemişlerdir. Mekke'de inananların huzur ve refah içerisinde yaşayamayacağını anlaşıldığı bir süreçte, Nûh sûresi nazil olmuştur. Bu perspektif ile sûreye bakıldığı zaman Hz. Nûh (a.s.) ile Hz. Muhammed (s.a.v) arasında büyük benzerliklerin olduğu anlaşılacak, daha da önemlisi Hz. Nûh'un kavminden ümit kesmesi ve yeryüzünden silinip gitme isteğinin arka planı idrak edilmiş olacaktır. Hz. Nûh'un Allah'a – “Kavmimi gece gündüz hakka davet ettim. Gizli- açık görevimi yaptım.” sözü, Hz. Muhammed'in Mekke sürecinde elinden geleni yapmasını, kavminin zorlama ve şiddetine rağmen görevini aksatmadan yerine getirmesini ifade etmektedir. Nûh kavminin – “İlahlarınıza sahip çıkın. Ved'i, Yegûs'u, Yeûk ve Nesr'i bırakmayın!” diyerek Kur'ân'ın ifade ettiği müşrik propagandası ile Mekkeli müşriklerin Allah'a karşı Lat, Uzza gibi putlarını sahiplenmeleri birebir örtüşmektedir. Nitekim Hz. Nûh görevini bütün zorluklarına rağmen yapmış, türlü eza ve cefaya karşı davet görevini ifa etmiş, ancak kavminde hiçbir değişim ve düzelme görememiştir. Hz. Muhammed de Mekke'de tıpkı Hz. Nûh gibi risalet görevinde zorluklar çekmiş, baskı ve şiddetin dayanılmaz boyutlara ulaştığı bir döneme girmiştir. Bu iki benzer durumda Hz. Nûh (a.s.) gemi ile Hz. Muhammed (s.a.v.) devesi ile hicret etmek durumunda kalmıştır. Nûh kavminin müşrikleri tufan ile Mekke'nin müşrikleri ise Bedir, Uhûd ve son olarak Mekke'nin fethi ile yeryüzünden silinip gitmişlerdir. Nûh sûresi ile Hz. Muhammed ve inananlar hicrete hazırlamakta, Mekke'de durmanın artık anlamını yitirdiği sonucu anlaşılmaktadır. Çünkü Mekkeli müşrikler Nûh kavminin putperestleri gibi Allah'ı değil putlarını tercih ederek Hz. Muhammed'i öldürme planına girişmişlerdir. Dolayısıyla sûrenin nâzil olduğu ortamda Hz. Muhammed ve müminlerin psikolojisiyle Hz. Nûh'un içerisinde bulunmuş olduğu ruh hali birebir uyumaktadır. Bu açılardan ba-

¹³⁰ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 59-60.

¹³¹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 59.

¹³² Vâhidî, *Esbâb-u Nüzûli'l-Kur'ân*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye 1991; Suyûtî, *Lübâbü'n-Nükûl fi Esbâbi'n-Nüzûl*, Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye 2006.

kıldığında Hz. Nûh ile Hz. Muhammed'in şahsiyeti arasında ilişki kurulduğu görülmektedir.¹³³

1.4. Mekkî Sûre Olarak Nûh Sûresi

Mekkî ve Medenî bilgisi ulûmü'l-Kur'ân eserlerine müstakil bahis olarak konu olmasının yanı sıra hakkında müstakil eserlerin de kaleme alındığı önemli bir alandır. Suyûtî *İtkân* eserini bu bahis ile açarak, Habîbî'n-Nisâbü'rî'den nakille; "Kur'ân ilimlerinin en üstünü; nüzûl sebeplerini, Mekkî ve Medenî'yi, Mekke'de nâzil olup hükmü Medenî olanları, Medine'de nâzil olup hükmü Mekkî olanları, Mekke'de Medine'liler hakkında nâzil olanları, Medine'de Mekke'liler hakkında nâzil olanları, Mekke'de nâzil olup Medenî âyetlere benzeyenleri, Medine'de nâzil olup Mekkî âyetlere benzeyenleri, Cuhfe'de nâzil olanları, Beytü'l-Makdis'de nâzil olanları, Taif'de nâzil olanları, Hudeybiye'de nâzil olanları, gece ve gündüz nâzil olanları, melekler refakatinde ya da yalnız iken nâzil olanları, Mekkî sûrelerdeki Medenî âyetleri, Medenî sûrelerdeki Mekkî âyetleri, Mekke'den Medine'ye nakledilenleri, Medine'den Mekke'ye nakledilenleri, Medine'den Habeşistan'a nakledilenleri, mücmelleri, müfesserleri, Mekkî Medenî oluşunda ihtilaf edilenleri bilmektir. Bu konuları iyi bilmeyenlerin Kur'ân hakkında konuşmaları helal değildir." diyerek konunun Kur'ân ilimleri içerisindeki önemine temas etmiştir.¹³⁴

Mekkî ve Medenî âyetler hakkında üç temel görüş bulunmaktadır.

Birinci görüş; âyetleri iniş zamanı açısından değerlendirenlerin görüşüdür ki en meşhur olan görüş budur. Bu tanıma göre Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Medine'ye hicretinden önce inen âyetler Mekkî, hicretinden sonra inenler ise Medenî'dir. Bu ıstılaha göre veda hacında nâzil olan Mâide 5/3. âyet Medenî âyetler arasında sayılmaktadır.¹³⁵

İkinci görüş; âyetleri mekân açısından değerlendirenlerin görüşüdür. Bu değerlendirmeye göre Mekke'de inen âyetler Mekkî, Medine'de inen âyetler Medenî'dir. Mekke'nin çevresinde yer alan bölgelerde nâzil olan âyetler Mekkî, Medine'nin çevresinde nâzil olan âyetler ise Medenî âyetler kapsamında değerlendirilmiştir. Bu tanım bütün âyetleri kapsamına dahil etmediği için eleştirilere maruz kalmıştır.¹³⁶

Üçüncü görüş; âyetleri muhataplarına göre değerlendirenlerin görüşüdür. Bu tanıma göre Mekke'de nâzil olan âyetler ve "Ey insanlar!" ifadesi içeren âyetler Mekkî'dir. Medine'de

¹³³ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 17, s. 142; Ahmed b. Muhammed Sa'lebî (v.427/1035), *Kasasü'l-Enbiyâ – Arâisü'l-Mecâlis*, Mısır: Mektebetü'l-Cumhuriyeti'l-Arabiyye [t.y.], s. 58; İbn Kesîr, *Kasasü'l-Enbiyâ*, thk. Mustafâ Abdülvâhid, Mekke: Mektebetü't-Tâlibî'l-Camii' 1988, s. 83. Taberî, *Târîhu't-Taberî*, s. 63; Fadl Hasen Abbâs, *Kasasü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Umman: Dâru'l-Furkân, 2000, s.175.

¹³⁴ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 19; Mennâ' Kattân, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, s. 155; Alabalık, *et-Teşcîru'l-Vecîz*, s. 33.

¹³⁵ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 187; Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 19; Zürkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 112; Alabalık, *et-Teşcîru'l-Vecîz*, s. 33.

¹³⁶ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 187; Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 20; Zürkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 111; Alabalık, *et-Teşcîru'l-Vecîz*, s. 33.

nâzil olanlar ve “Ey iman edenler!” ifadesi içeren âyetler Medenî’dir. Ancak bu tanım da bütün âyetleri kapsamına almadığı için eleştirilmiştir.¹³⁷

Mekkî ve Medenî’yi bilme; nâsîh ve mensûh’u ayırt etme, İslam’ın hikmet dolu tedriciliğinin kavranması ve İslam ümmetinin gelişim aşamalarına vakıf olma gibi önemli hususların aydınlanmasına olak sağladığı için Kur’ân ilimleri içerisinde büyük öneme haizdir.¹³⁸ Ayrıca Kur’ân kıssalarının kendi nuzûl bağlamları içerisinde ifade ettikleri manalara vakıf olabilmek için, vahyin kronolojik tespitinin büyük önemi vardır. Zira Mushaf içerisindeki sûrelerin tertibi kronolojik değildir. Özellikle uzun sûrelerin kendi içerisinde âyetlerinin tertibinde dahi kronolojik farklılıklar bulunmaktadır. Bir sûrenin âyetleri peygamberlik süreci içerisindeki 610-632 yılları arasında farklı zaman dilimleri arasında nâzil olmaktadır.¹³⁹ Kur’ân metnini daha sağlıklı anlayıp yorumlayabilmek için, Kur’ân tarihini ve tarihsel sürecini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu nedenlerden dolayı Kur’ân sûrelerinin/âyetlerinin Mekkî-Medenî olarak tespiti, tarihlendirilmesi ve sosyo-kültürel bağlamının belirlenmesi İslam davetindeki merhalelerin anlaşılması ve âyetlerin tarihi bağlamlarının açığa kavuşması açılarından önem taşımaktadır.

Sûrelerin/âyetlerin Mekkî-Medenî oluşlarına dair Hz. Muhammed’den (s.a.v) herhangi bir rivayet gelmemiştir.¹⁴⁰ Mekkî-Medenî bilgisi sahabe veya tâbiûn rivayetleri ya da âyetlerin lafzi özelliklerinden hareketle tespit edilmektedir.¹⁴¹ Örneğin Mekke’deki insanların sert mizaçlı olmaları nedeniyle onları tehdit etmek ve kınamak için *كَلَّا* lafzının kullanılmış olması Mekkî âyetlerin tespitinde yardımcı olmaktadır. İçeriğinde “يَا أَيُّهَا النَّاسُ” ifadesi geçen âyetlerin Mekkî, “يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا” ifadesi geçenlerin ise Medenî olduğuna dair görüşler lafzi açıdan Mekkî-Medenî bilgisine erişme yöntemlerinden bazılarıdır.¹⁴²

Mekke nuzûl döneminin ilk kısmında nâzil olan Kur’ân kıssalarında, kavimlerin helak oluşlarından söz edilirken peygamberlere değinilmediği göze çarpmaktadır. Söz konusu helak oluşların zalimlik ve azgınlık sebebiyle gerçekleştiği bildirilmektedir. Mekke döneminin daha sonraki safhalarında nâzil olan sûrelerde bu helak edilişlerin, kavimlerin gönderilen peygamberleri yalanlamalarından dolayı başlarına geldikleri vurgulanmaktadır. Mekke döneminin bir diğer özelliği, şirkle mücadele ve tevhid vurgusu yapılırken sıklıkla geçmiş toplulukların durumlarına vurgu yapılmış olmasıdır. Geçmiş peygamberler ve toplumların başından geçen olayların aktarıldığı bu âyetlerde kronolojik tertibe riayet edilmediği de görülmektedir. Bu kıssaların Hz. Muhammed’in hayatıyla doğrudan irtibatlı olması ve mevcut durumuyla örtüşen bölümler halinde bu kıssaların aktarılması, kronolojik tertibin dikkate alınmamasının nedenleri arasındadır.

¹³⁷ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 187; Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 20; Zürkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 111.

¹³⁸ Zürkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 112.

¹³⁹ Gözeler, *Kur’an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, s. 51.

¹⁴⁰ Suyûtî, *İtkân*, c. 1, s. 20; Muhammed b. Tayyib Ebû Bekr el-Bâkillânî, *el-İntisâr li’l-Kur’ân*, Beyrut: Dâru İbn Hazm 2001, s. 237.

¹⁴¹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 20; İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 2012, s. 61.

¹⁴² Zerkeşî, *el-Burhân*, s. 187; Suyûtî, *el-İtkân*, s. 35; Zürkânî, *Menâhil*, s. 112.

Kaynaklarda sûrelerin Mekkî-Medenî oluşları ve kronolojik sıralamalarına dair farklı rivayetler bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Nûh sûresinin nüzûl sıralamasındaki konumu tespit edilmeye ve ilgili rivayetler aktarılmaya çalışılacaktır.

İbnü'd-Durays'ın eserinde¹⁴³ Muhammed b. Abdillâh b. Ebî Ca'fer er-Râzî; Ömer b. Hârûn; Osman b. Atâ el-Horosânî, Atâ el-Horosani, İbn 'Abbâs tarikiyle yer verdiği rivayet, en erken nüzûl sıralamalarından biridir.¹⁴⁴ Bu listede 86 Mekkî sûre arasında Nûh sûresi 71. sırada yer almakta olup Nahl sûresinden sonra, İbrâhîm sûresinden önce nâzil olduğu bilgisi aktarılmıştır.

Ya'kûbî tarafından nakledilen ve İbn 'Abbâs'ın öğrencisi Ebû Sâlih yoluyla İbn Abbâs'a nispet edilen bir diğer nüzûl kronolojisinde 78 Mekkî sûre bulunmakta olup Nûh sûresi 65. Sırada yer almaktadır.¹⁴⁵ Bu listede de Nûh sûresi Nahl sûresinden sonra İbrâhîm sûresinden önce yer almıştır.

İbnü'n-Nedîm'in *el-Fihrist* adlı eserinde Ma'mer b. Râşid, İbn Şihâb ez-Zührî yoluyla tâbiundan Muhammed b. Numân b. Beşîr'e atfettiği listede 85 Mekkî sûre bulunmaktadır. Nûh sûresi 70. sırada yer almakta olup Nahl sûresinin baş kısmından sonra, İbrâhîm sûresinden önce nâzil olduğu belirtilmiştir.¹⁴⁶

Şihâb ez-Zührî (v.124/742),¹⁴⁷ el-Firuzâbâdî (v.817/1414)¹⁴⁸ ve Hasen ed-Diyarbakrî'nin (v.966/1582)¹⁴⁹ eserlerinde aktardıkları Mekkî-Medenî sûre kronolojilerinde de Nûh sûresi 70. nüzûl sırasında, Nahl sûresinden sonra İbrâhîm sûresinden önce yer almaktadır. Mâverdî (v.450/1058) ve Hâzin'in (v.741/1341) eserlerinde aktardıkları Mekkî-Medenî kronolojilerinde de Nûh sûresi aynı şekilde Nahl sûresinden sonra İbrâhîm sûresinden önce nâzil olduğu belirtilmiştir. Ancak Mâverdî'nin aktardığı rivayette Nûh sûresi 69. sırada,¹⁵⁰ Hâzin'in paylaştığı listede ise 67. sırada yer almaktadır.

Suyûtî'nin Câbir b. Zeyd'e dayandırdığı bir rivayette Nûh sûresinin nüzûl sırası 73. sûre olup, Nahl sûresinin ilk 40 âyetinden sonra yer almıştır. Kendisinden sonra nâzil olan sûre Tûr sûresidir.¹⁵¹

Beyhakî'nin (v.458/1066) *Delâ'ilü'n-Nübüvve* adlı eserinde tâbiundan İkrime ve Hasen el-Basrî'ye dayandırdığı Mekkî-Medenî sûre kronolojisi önemli nüzûl kronolojilerinden

¹⁴³ Muhammed b. Eyyûb İbnü'd-Durays (v.294/906), *Fedâ'ilü'l-Kur'ân ve mâ Ünzile mine'l-Kur'ân bi Mekke ve mâ Ünzile bi'l-Medîne*, thk. Gazve Budeyr, Şam: Dâru'l-Fikr 1987, s. 33.

¹⁴⁴ Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, s. 58.

¹⁴⁵ Ya'kûbî, *Târihu'l-Ya'kûbî*, c. 1, s. 353.

¹⁴⁶ İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, c. 1, s. 28.

¹⁴⁷ Şihâb ez-Zührî, *en-Nâsih ve'l-Mensûh fî'l-Kur'âni'l-Kerîm*, s. 90.

¹⁴⁸ Muhammed b. Ya'kub el-Firuzâbâdî, *Besâiru Zevi't-Temyîz fî Letâifi'l-Kitâbi'l-Aziz*, thk. Muhammed Ali Neccar, Kâhire: Meclisu'l-Âlâ li'Suûni'l-İslâmiyye 1996, c. 1, s. 96.

¹⁴⁹ Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen Diyarbakrî, *Târihu'l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi'n-Nefis*, Beyrut: Müessesetü Şa'bân [t.y.], c. 1, s. 10.

¹⁵⁰ Ali b. Muhammed el-Mâverdî, *en-Nüket ve'l-uyûn Tefsîru'l-Mâverdî*, thk. Seyyid b. Abdülmaksûd b. Abdurrahim, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye 1992, c. 6, s. 310.

¹⁵¹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 53.

biridir. Buradaki rivayette 82 adet Mekkî sûre zikredilmekte olup Nûh sûresi Nahl sûresinden sonra, İbrâhîm sûresinden önce 68. nüzûl sırasında yer almaktadır.¹⁵²

Ebû Amr ed-Dânî (v.444/1053) ve Bikâî'nin (v.885/1480) aktardıkları kronolojide Nûh sûresi Secde sûresinden sonra, Tûr sûresinden önce zikredilmesi hasebiyle dikkat çekmektedir. Bu iki listede de Nûh sûresi 73. Sırada yer almaktadır.¹⁵³

Klasik dönem Müslüman araştırmacılar Kur'ân'ın kronolojik sıralamasını iki döneme ayırarak Mekkî dönem-Medenî dönem şeklinde tasnif etmişlerdir. Ancak Zerkeşî, Ebu'l-Kâsım en-Nisâburî'nin Kur'ân'ın kronolojik taksimini altı ayrı kısma böldüğü bilgisini aktarmaktadır:

Ebu'l-Kasım Hasan b. Muhammed b. Habib en-Nisâburî, *et-Tenbîh alâ Fadli ulumi'l-Kur'ân* kitabında şöyle demiştir: Ulûmu'l-Kur'ân'ın en şerefli/kıymetlilerinden biri, onun nüzûlünü, nüzûl bölgelerini, Mekke döneminin başında, ortasında, sonunda inenleri ve aynı şekilde Medine döneminin (başında, sonunda, ortasında) inenleri bilmektir.¹⁵⁴

Nisâburî'nin bu şekilde Mekke ve Medine dönemlerini üçer alt döneme ayırması, Batılı araştırmacıların bu tarz bir metod sergiledikleri göz önüne alındığında dikkat çekici önemli bir husustur.¹⁵⁵

Bu bilgiler ışığında İslam âlimleri Nûh sûresinin Mekke döneminde nazil olduğu konusunda ittifak ettikleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Ancak Richard Bell (1876-1952) *The Qur'ân: Translated With a Critical Re-arrangement of the Surahs*¹⁵⁶ adlı eserinde Nûh sûresinin Medenî sûrelerden olduğu iddiasında bulunmuştur.¹⁵⁷ Ancak Bell'in Kur'ân âyetlerini tasnif ederken izlemiş olduğu metot ve yöntem eleştirilerin hedefi olmuştur.¹⁵⁸ Daha sonraki yıllarda Richard Bell'in eserini yeniden gözden geçirerek neşreden William Montgomery Watt (1909-2006), kendi eseri *Companion to the Qur'ân* adlı eserinde Nûh sûresini orta Mekkî sûre olarak tasnif etmesi, Bell'in bu görüşünü isabetli bulmadığını göstermektedir.¹⁵⁹

Bu bilgiler ışığında Nûh sûresi hakkında şu sonuçlara ulaşılmaktadır: Mekke'de indiğine dair ittifak bulunan Nûh sûresi Mushaf tertibinde 71. sûredir. Bu tertipte Nûh sûresinden önce Meâric sûresi, Nûh sûresinden sonra ise Cîn sûresi yer almaktadır. Nûh sûresinin nüzûl sırasında ihtilaf edilmiştir. İslam kaynaklarında nüzul sırası olarak 65-67-68-69-70-71 ve 73. nüzûl sırasında yer aldığına dair farklı rivayetler bulunmaktadır. Nüzûl kronolojisinde Nûh sûresi genellikle Nahl sûresinden sonra, İbrâhîm sûresinden önce zikredil-

¹⁵² Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali el-Beyhakî, *Delâ'ilü'n-Nübüvve ve Ma'rîfetü Ahvâli Sahibi's-Şeri'a*, thk. Abdulmutî Kal'acî, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye 1988, c. 7, s. 142.

¹⁵³ Ebû Amr ed-Dânî, *el-Beyân fî Addi Âyi'l-Kur'ân*, thk. Ganim Kaddûrî Hamed, Kuveyt: Merkezu'l-Mahtûtât ve't-Türâs 1994, c. 1, s. 135; İbrâhîm b. Ömer el-Bikâî, *Masâidü'n-Nazar li'l-İşrâf alâ Makâsidü's-Süver*, Riyad: Mektebetü'l-Meârif 1987, c. 1, s. 164.

¹⁵⁴ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 192.

¹⁵⁵ Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, s. 90.

¹⁵⁶ Richard Bell, *The Qur'ân: Translated With a Critical Re-arrangement of the Surahs*, T. T.Clark, Edinburg:1937-1939.

¹⁵⁷ Bell, *The Qur'ân*, c. 2, s. 607; Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, s. 176.

¹⁵⁸ Tilman Nagel, "Tarihi Araştırma Konusu Olarak Kur'ân", çvr. Ali Dere, *İslami Araştırmalar Kur'ân Araştırmalarında Yöntem Sorunu Özel Sayısı*, 1996, c. 9, s. 56.

¹⁵⁹ William Montgomery Watt, *Companion to the Qur'ân*, George Allan and Unwin Ltd, Londra: 1967, s. 279.

mehtedir.¹⁶⁰ Nüzul yeri hususunda Mekke’de indiğı hususunda ittifak bulunan sûreler arasında yer almaktadır. Batılı kaynaklarda da –Richard Bell haricinde-¹⁶¹ Nûh sûresinin Mekkî sûrelerden olduğına dair görüş birliğı bulunmaktadır. Nüzûl sırası olarak ise 51-54-63-72 ve 84. Nüzûl sırasında olduğı belirtilerek bu konuda ihtilaf edilmiştir.

Mekkî sûre olarak Nûh sûresinde şu hususlar dikkat çekmektedir: Öncelikle Nûh sûresinin kıssa içerikli olması –hatta başlı başına kıssa olması- Mekkî sûre özelliklerindendir. Zira eski milletlerin başına gelen felaketler Mekke döneminde inzâr metodu olarak sıklıkla kullanılmıştır. Elim azap vurgusu, âyetlerin kısalığı ve cümle sonlarındaki secîli ifadeler/şiişsel vurgularla Mekkî sûre özelliğı şekilsel olarak kendini göstermektedir. Muhteva olarak ise; Müşriklerle mücadele, tevhid vurgusu ve putlara dair ifadeler sûrenin Mekkî içeriğıne sahip olduğunun semantik yansımalarıdır.

1.5. Fedâilü’l-Kur’ân Açısından Nûh Sûresi

Kur’ân-ı Kerim’in üstünlüğü, bazı sûre ve âyetleri okuyan ve öğrenenlere yönelik müjdeleyici haberleri inceleyen disiplinin adı olan Fedâilü’l-Kur’ân, kimi çevreler tarafından eleştirilse de birtakım müfessirler bu rivâyetlere tefsirlerinde yer vermişlerdir. Sâlebî, Vâhidî, Zemahşerî, Beyzâvî ve Ebussuûd Efendi sûrelerin faziletlerine yönelik rivâyetlere eserlerinde yer veren müfessirlerin başlıcalarıdır.

Fedâilü’l-Kur’ân hakkında vârid olan rivayetler; Kur’ân’ın bütünüünün fazileti hakkında vârid olanlar ve belli sûrelerin fazileti hakkında vârid olanlar şeklinde iki kısma tasnif edilmektedir.¹⁶² Ancak bu konuda vârid olan haberlerler arasına -insanları Kur’ân’a teşvik etmek gibi müspet bir amaç da taşıya bilen- çeşitli nedenlerle mevzu rivayetler karışmıştır. Bu rivayetler çeşitli açılardan eleştirilere tabi tutulmaktadır.¹⁶³

Nûh sûresinin fazileti hakkında Übey b. Ka’b yolu ile aktarılan rivâyette “Kim Nûh sûresini okursa, Hz. Nûh’un davetinin yetiştığı müminlerden olur.” rivâyeti, birçok müfessir tarafından aktarılmıştır.¹⁶⁴ Tabersî bu rivâyete ek olarak Ebû Abdillâh’a nispet edilen sûrenin fazileti hakkında bir başka rivâyete daha yer vererek bu sûreyi okumaya devam edenlere âhiret gününde bahşedilecek nimetlere değinmektedir.¹⁶⁵ Şunu da belirtmek gerekir ki bu rivâyetlerden lafız odaklı okumadan ziyade, bilinçli ve şuurlu okumanın aka-

¹⁶⁰ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1. s. 193; Murat Sülün, *Kur’ân Kılavuzu: Mutlak Gerçeğin Sesi*, İstanbul: Ensar Neşriyat 2011, s. 91.

¹⁶¹ Bell, *The Qur’ân*, c. 2, s. 607.

¹⁶² Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 308.

¹⁶³ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 308.

¹⁶⁴ Sa’lebî, *el-Keşf ve’l-Beyân fî Tefsîri’l-Kur’ân – Tefsîrû’s-Sa’lebi*, thk. Ebû Muhammed b. Aşur, Beyrut: Dâru İhyâu’t-Türâsi’l-Arabî 2002, c. 10, s. 43; Vâhidî *el-Vasît fî Tefsîri’l-Kur’âni’l-Mecîd*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd, Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye 1994, c. 4, s. 356; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. 6, s. 221; Abdullah b. Ömer Beyzâvî (v.691/1286), *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-te’vil*, thk. Muhammed Abdurrahmân Maraşî Beyrut: Dâru İhyâu’t-Türâsi’l-Arabî [t.y.], c. 5, s. 250; Ebussuûd Muhammed (v.982/1574), *İrşâdu Akli Selîm ilâ Mezâya’l-Kitâbi’l-Kerîm*, thk. Abdulkâdir Ahmed Ata, Riyad: Mektebetü’l-Riyâzi’l-Hâdisa [t.y.], c. 5, s. 402; Tabersî, *Mecmau’l-Beyân fî Tefsîri’l Kur’ân*, s. 100.

¹⁶⁵ Tabersî, *Mecmau’l-Beyân fî Tefsîri’l Kur’ân*, s. 100.

binde hayata etki eden okumalar anlaşılmalıdır. Nitekim Abdullah b. Mes'ûd'a nispet edilen حدثني محمد بن علي بن الحسن بن شقيق المروزي، قال سمعت أبي يقول: حدثنا الحسن بن واقد: قال: حدثنا الأعمش، عن شقيق، عن ابن مسعود، قال: كان الجليل منا إذا تعلم عشر آيات لم يجاوزهن حتى يعرف معانيهن، والعمل بهن.

“Biz, (Hz. Peygamber'den) aldığımız on âyeti iyice öğrenmeden yeni bir âyete geçmedik.” rivayeti, sahabenin Kur'ân anlayışını yansıtmaktadır.¹⁶⁶

Sahabe, Kur'ân'ı kıraat etmekten; onu anlamayı, üzerinde tedebbür etmeyi ve amele dönüştürüp hayatlarına aksettirmeyi anlamışlardır. Bağdâdî'nin (v.463/1071) eserinde aktardığı Hz. Ömer'e nispet edilen şu rivayet de bu gerçeği ifade etmektedir. “Birinin Kur'an okuması sizi aldatmasın! O dilimizdeki bir sözdür. Asıl onunla kim amel ediyor ona bakın!”¹⁶⁷ Bağdâdî'nin aktardığı bir başka rivayet Fudayl b. İyâz'a nispet edilmiştir: “Kur'ân kendisiyle amel edilmesi için indirilmiştir. Lakin insanlar onun kıraatını amel edindiler.”¹⁶⁸ Fedâilü'l-Kur'ân hakkında aktarılan rivayetleri bu rivayetler ile birlikte değerlendirip kıraat-amel ilişkisini göz ardı etmemek gerekmektedir. Nitekim İslam geleneğinde Kur'ân-ı Kerim gerek okunması gerekse amel edilmesi ile Allah'a yakınlaşma vesilesi kılınan ilahi bir kitaptır.

1.6. Mushaf'taki Yeri ve Sûreler Arası Münâsebeti

Kur'ân ilimleri içerisinde âyetler ve sûreler arasındaki anlam ilişkisini araştıran ilmi disiplin “münâsebâtü'l-âyet ve's-süver” ve “münâsebâtü'l-Kur'ân” terkihiyle ifade edilmektedir.¹⁶⁹ Ulûmü'l-Kur'ân eserlerinde yer alan, âyetler ve sûreler arasındaki tenâsub ve insicâmı inceleyen münâsebâtü'l-Kur'ân ilmi “şerefli bir ilim” olarak tanımlanmıştır.¹⁷⁰ Suyûtî eserinde, münâsebât ilmini ilk ortaya atan kişinin Ebû Bekir en-Nisâburî olduğuna dair bir rivayete eserinde yer vermektedir.¹⁷¹ Münâsebât ilmini destekleyerek müfessirleri bu alana teşvik edenlerin yanı sıra, Kur'ân âyet ve sûreleri arasında münâsebâtın bulunmadığını iddia edenler de mevcuttur. Bu iddialarını, Kur'ân-ı Kerim'in tecdîci olarak yirmi küsur senede, muhtelif sebeplere dayanan muhtelif hükümlerle nazil oluşuna dayandırmışlar, bu nedenle irtibatın mümkün olamayacağını iddia etmişlerdir.

Âyet ve sûreler arasındaki münâsebetin birçok şekli bulunmaktadır. Bunlar; Sûrenin başı ve sonu arasındaki münâsebeti, hurûfu mukattâ'a arasındaki münâsebeti, önceki ve sonraki sûre ile olan münâsebeti, sûrenin ismiyle olan münâsebeti şeklinde başlıklar halinde ulumü'l-Kur'ân eserlerinde incelenmektedir.¹⁷²

¹⁶⁶ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, c. 1, s. 80; Ulvi b. Abdülkâdir Sekafî, *Tahrîcü'l-Ehâdis ve Âsâr Kitâbu fî Zilâli'l-Kur'ân*, Suudi Arabistan: Dâru'l-Hicret li'n-Neşr ve't-Tevzî' 1995, s. 302.

¹⁶⁷ Ahmed b. Ali b. Sâbit Bağdâdî, *İktidâu'l-İlmi'l-Amel*, thk. Muhammed Nâsiruddîn Elbânî, Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî 1984, s. 71.

¹⁶⁸ Bağdâdî, *İktidâu'l-İlmi'l-Amel*, s. 76.

¹⁶⁹ Mehmet Faik Yılmaz, “Münâsebâtü'l-Âyet ve's-Süver”, *DİA*, İstanbul: 2006, c. 31, s. 569; Alabalık, *et-Teşcîr*, s. 63.

¹⁷⁰ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 35; Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 211.

¹⁷¹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 211.

¹⁷² Zerkeşî, *el-Burhân*, c.1, s. 35-50; Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 211-222.

Mushaf sıralamasında 29. cüzde bulunan Nûh sûresi Kalem, Hâkka ve Meâric sûrelerinden sonra Cîn, Müzzemmil ve Müddessir sûrelerinden önce yer almaktadır. Nûh sûresinden önce Hâkka ve Meâric sûrelerinde âhîret hayatından bahsedilmiş, o gün insanların yaşayacakları pişmanlıklar aktarılarak uyarılarda bulunulmuştur. Geleceğe dair bu uyarıların akabinde şöyle buyrulmuştur:

فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾ عَلَى أَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٤١﴾

Doğuların ve Batıların rabbine yemin ederim ki, şüphesiz onların [hakkı inkârcıların] yerine daha iyilerini getirmeye bizim gücümüz yeter. Bizim hükmümüze karşı da koyamazlar! (40-41)¹⁷³

Bu âyetin akabinde Nûh sûresinin aktarılması, inkârcıların yeryüzünden silinip atılması mesajını çok daha etkili kılmıştır. Bu durumda Hâkka ve Meâric sûreleri ile geleceğe dair örnekler verilerek yapılan uyarı, Nûh sûresi ile geçmişten örneklendirmeye dönüşmüştür. Hâkka ve Meâric sûreleri sonuç, Nûh sûresi ise bu kötü sonucun sebebi olan kötü örnekleri ifade etmektedir. Meâric sûresinde belirtilen “Biz onları yeryüzünden silip atmaya muktedîriz.” ifadesinden sonra Nûh sûresine başlanması, daha önce bu uyarıyı dikkate almayan bir toplumun nasıl yeryüzünden silinip atıldığını Mekkeli müşriklere bildirmektedir. Mekkeli müşrikler muhtemelen Nûh kavminin helak olup yok edildiği bilgisine vâkıftılar. Bu örnekle âyetteki uyarı kuvvetlendirilmiş, uyarıya kulak vermeleri için inzâr metodu uygulanmıştır.¹⁷⁴

Meâric sûresi ve Nûh sûresinin ilk âyetleri vaîd/geleceğe dair uyarılar ile başlaması, iki sûre arasında bulunan münâsebet yönlerindendir.

Nûh sûresinin Cîn Sûresi ile olan irtibatı ise şu âyetlerde gözükmektedir:

قَالَ نُوحٌ رَبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَأَتَّبِعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾

Nûh dedi ki: "Rabbim! Gerçekten onlar bana karşı geldiler, malı ve çocuğu ancak kendi hüsrânını artıran kimselere uydular." (21)¹⁷⁵

Nûh sûresinin bu ve devam eden âyetlerinde Nûh kavminin inkârda ısrar ettikleri, tercihlerini o yönde kullandıkları ifade edilmektedir. Cîn sûresinin ilk âyetlerinde cin kâfirleriyle insan kâfirleri arasındaki bağa vurgu yapılarak cinlerin îman ve küfür konusunda insanlar gibi olduğu vurgusu, iki sûre arasındaki münâset yönlerindendir.

Nûh sûresi ve Cîn sûresi arasındaki münâsebet şu âyetlerde de bulunmaktadır:

يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ﴿١١﴾ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ﴿١٢﴾

‘(Bağışlama dileyin ki,) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsin.’ (11)

‘Sizi mallarla, oğullarla desteklesin ve sizin için bahçeler var etsin, sizin için ırmaklar var etsin.’ (12)

¹⁷³ Meâric 70/40-41.

¹⁷⁴ Ebû Ca’fer b. Zübeyr, *el-Burhân*, s. 347; Suyûtî, *Tenâsuku’d-Dürer*, s. 129.

¹⁷⁵ Nûh 71/21.

Cîn sûresinde ise şöyle buyurulmuştur:

وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً عَذَقًا ﴿١٦﴾ لِنَقِّنَهُمْ فِيهِ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا



Yine de ki: "Bana şöyle de vahyedildi: 'Eğer yolda dosdoğru olurlarsa mutlaka onlara bol yağmur yağdırırız ki bununla onları imtihan edelim. Kim Rabbinin zikrinden (Kur'an'dan) yüz çevirirse, Rabbi onu gittikçe yükselen bir azaba sokar.'" (16-17)¹⁷⁶

Nûh sûresinde belirtilen Allah'a yönelik ve dosdoğru oluşun karşılığında dünya nimetlerine ulaşma müjdesi Cîn sûresinde de ifade edilmiştir. Bu bakımdan Nûh sûresi ve Cîn sûresi arasında Allah'a iman edip düzgün bir yaşam sürmenin dünya ve âhiret saadetine ulaştıracağı ifadeleri arasında münâsebet bulunmaktadır.¹⁷⁷

Nûh sûresinin adı ile münâsebeti ise hiçbir yorum ya da teville gitmeden açıkça ortadadır. Sûre; başından sonuna kadar Nûh kavminden bahsederek adı ile tam bir münâsebet halindedir.

1.7. Nûh Sûresinde Kıraât Farklılıkları

Sözlükte "okuma" anlamına gelen kıraât, dinî terminolojide "bir kelime üzerinde med, kasr, hareke, sükûn, nokta ve îrab yönünden meydana gelen değişiklik, kıraât imamlarından birinin Kur'ân okuma hususunda diğerlerinden farklı bir yol izlemesi" anlamlarına gelmektedir.¹⁷⁸ Kıraât ilmi; Kur'ân'ın nüzûl dönemindeki okunuş biçimini tespit etme ve onu orijinal şekliyle nakletme amacıyla ortaya çıkan bir disiplindir. Bu amaç etrafında şekillenen çalışmalar erken dönemlerden günümüze kadar devam etmiştir.¹⁷⁹ İbnü'l-Cezerî kıraât ilmini; "Kur'ân kelimelerinin eda şekli ve bu eda şeklindeki ihtilafları nâkillere isnad ederek bilmektir." şeklinde tarif etmiştir.¹⁸⁰ Zerkeşî ise kıraâtler hakkında şunları kaydetmiştir; "Kur'ân ve kıraâtler birbirinden farklı iki hakikattir. Kur'ân; beyân ve icâz için Muhammed (s.a.v.)'e indirilen vahiydir. Kıraât ise; o vahyin lafızlarında, harflerinin yazılışında, tahfîf, teskîl v.b. hususlarındaki ihtilaftır."¹⁸¹ Zerkeşî bu tanımla Kur'ân ve kıraâtlerin mahiyetine vurgu yapan bir açıklama ortaya koymuştur.

Kıraâtlerin kaynağı konusunda tam bir görüş birliğine varılabilmek zordur. Bunun en temel nedeni; kıraâtlere kaynaklık eden "yedi harf" olgusunun net olarak izah edilememiş olmasıdır. Pek çok rivayette, Kur'ân kıraâtinde yedi harf ruhsatının varlığından bahsedilmiştir. Ancak bu yedi harften kastedilen manayı açıklar mahiyette Hz. peygamber tarafından gelen bir aktarımın bulunmaması, yedi harfin "müteşâbihât" kategorisinde değer-

¹⁷⁶ Cîn 72/16-17.

¹⁷⁷ Ebû Ca'fer b. Zübeyr, *el-Burhân*, s. 349; Suyûtî, *Tenâsuku'd-Dürrer*, s. 129.

¹⁷⁸ Zürkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 226; Mennâ` Kattân, *Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'ân*, s. 179; Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s. 102; Muhsin Demirci, *Kur'ân Tarihi*, İstanbul: Marmara İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları 2012, s. 157.

¹⁷⁹ Mehmet Emin Maşalı, *Tarihi ve Temel Meseleleriyle Kıraât İlmi*, Ankara: Otto 2016, s. 9.

¹⁸⁰ İbnü'l-Cezerî, *Müncidü'l-Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye 1999, s. 9.

¹⁸¹ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 318.

lendirilmesine yol açmıştır.¹⁸² İslam alimlerinin bir kısmı yedi harfi, yedi kıraât olarak izah etmişlerse de icma edilen görüş yedi harfin, yedi kıraât olmadığı yönündedir.¹⁸³ Kıraâtlerin doğuşu hususunda itibara alınan görüşe göre; sahabeler Hz. Muhammed'den (s.a.v.) Kur'ân'ı farklı düzeylerde öğrenmişlerdir. Onlardaki bu farklılık tabiûna, onlardan öğrencileri aracılığı ile kıraâtlerin tasnif edildiği döneme ulaşmıştır. Ancak aktarımdaki bu ihtilaf Kur'ân'ın nâzil olduğu yedi harf sınırları içerisinde sürdürülmüştür.¹⁸⁴

Kıraâtlerin şekillenmesi hicri 2. asrın sonlarına doğru gerçekleşmiştir. Bu tarihte önemli adımlar atılarak kıraât vecih ve rivâyetlerinin okuyucularına nispetine, sahih ve şaz kıraâtlerin tespit işlemlerine başlanmıştır.¹⁸⁵ Ehlisünnet âlimlerine göre kıraâtler, kıraât imamlarının içtihadına göre değil Hz. Muhammed'in (s.a.v.) okuyuşuna göre oluşmuş, asr-ı saâdetten günümüze kadar tevâtür yoluyla ulaşmıştır.¹⁸⁶ Bu nedenle bir kıraâtin sahih olarak nitelendirilebilmesi için kaynakların ittifakı, sahih ve muttasıl bir silsile ile Hz. Muhammed'e ulaşması bunlarla birlikte Hz. Osman'a nispet edilen mushafların resm-i hattına aykırı olmaması gerekmektedir.¹⁸⁷

İbnü'l-Cezerî Kur'ân âyetlerinde yer alan kıraât farklılıklarına dair şu açıklamayı yapmıştır:

Kıraâtlerin sahih, şaz, zayıf ve münkerlerini inceledim. Araştırmam neticesinde ulaştığım sonuca göre; bu ihtilaflar yedi vecihte toplanmıştır. Bunların dışında ihtilaf olmamıştır. Bu yedi ihtilaf vechi;

1) Mana ve kelimenin suretini değiştirmeksizin harekede ihtilaf edilmesi: Dört vecihte okunan البخل kelimesi ve iki vecihte okunan يحسب kelimesi gibi.

2) Kelime ve surette farklılık olmaksızın, sadece manada gerçekleşen değişiklik: Bakara 232. Âyette yer alan آدم kelimesinin nasb edilerek, كلمات kelimesinin ref edilerek kıraât edilmesi gibi.

3) Kelimenin sureti değişmeksizin mananın değişmesi ile harekesi değişerek ortaya çıkan ihtilaf: تَبَلو Kelimesinin تتلو şeklinde okunması gibi

4) Sureti ve harfleri değişen ancak manası değişmeyen ihtilaf: بسطة Kelimesinin بصطة şeklinde kıraat edilmesi gibi.

5) Âyetteki bir kelimenin değişmesi ile ortaya çıkan kıraât farklılığı: فاسعوا ve منكم/اشد منهم ve فمضوا الى/الى şeklinde kıraât edilmeleri gibi.

¹⁸² Maşalı, *Tarihi ve Temel Meseleleriyle Kıraât İlmi*, s. 13.

¹⁸³ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 161; Zürkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 100; Mennâ` Kattân, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, s. 180.

¹⁸⁴ Zürkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 227.

¹⁸⁵ Demirci, *Kur'ân Tarihi*, s. 158.

¹⁸⁶ Zerkeşi, *el-Burhân*, c. 1, s. 318; Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 160; Zürkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 227; Alican Dağdeviren, "Kıraâtlerin Kur'anîyeti Mes'lesi", *Kur'an ve Kıraâtî Sempozyumları Kitabı*, Sakarya: 2000, s. 183.

¹⁸⁷ Zürkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 230; Mennâ` Kattân, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, s. 179.

6) Ayetin kelimeleri arasında takdim ve tehir ile ortaya çıkana ihtilaf: *فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ* Ayetini-
nin *فَيُقْتَلُونَ وَيَقْتُلُونَ* şeklinde okunması gibi.

7) Kelimede ziyade veya noksanlığın bulunması ile ortaya çıkan ihtilaf: *اوصى* Fiilinin *اوصى*
şeklinde kıraati gibi.

Bu farklılıklar bu yedi vecihte gerçekleşir, bunun dışında kıraât ihtilafı gerçekleşmez. İzhar, idğam, revm v.b. hususlardaki farklılıklar lafzı ve manayı değiştiren ihtilaflar değildir.¹⁸⁸

İbnü'l-Cezerî'nin *en-Neşr* eserinde aktardığı bu bilgiler kıraât ihtilaflarının özet olarak ifade edilmesi açısından önem taşımaktadır.

Kur'ân kıraâtleri konusunda gerek tarihi açıdan gerekse sahihliği açısından birtakım tasnifler yapılmıştır. Suyûtî kıraâtleri sahihlik derecesi açısından; mütevâtir, meşhur, âhad, şaz, mevzu ve müdrec şeklinde beş kısma ayırmıştır.¹⁸⁹ Sahabenin icmaı ve tevâtür derecesine ulaşan kıraatlerin sayısı on tane olup bunlara “Kıraâtü'l-Aşr” denilmektedir. Kur'ân kıraâtlerinin oluşum nedeni olarak Araplar arasında yaygın olan lehçe farklılığı gösterilse de bu görüş İslam alimlerinin geneli tarafından kabul görmemiştir. Oryantalistler Kur'ân metnini tenkit etme gayretiyle; kıraât farklılığının Arap yazısından kaynaklandığını, bu nedenle kıraâtlerin gelişi güzel ortaya çıktığı hezeyanını savunarak, Kur'ân metninin değiştiğini iddia etmişlerdir.¹⁹⁰ Kuvvetli rivayetleri görmezden gelerek, bilinçli olarak şüpheli/zayıf rivayetleri nakletmeyi menfaatlerine uygun görmüşlerdir. İslam alimleri ise kıraât konusuna iyi niyetle yaklaşmışlar, bu hususta aktarılan bütün bilgileri samimiyetle ortaya koymuşlardır.¹⁹¹

Çalışmanın bu bölümünde Nûh sûresinde bulunan kıraât farklılıkları aktarılacaktır. Kıraât farklılıkları manaya da etki etmesi yönüyle âyetlerin tefsir edilişinde önem arz etmektedir. Bu araştırma esnasında bu alanda yazılan kadim eserlerden istifade edilecektir.

1. Âyet: Sûrenin ilk âyetinde geçmekte olan {أَنْزَلْنَا} kelimesini İbni Abbâs *أَنْزَلْنَا* şeklinde 'siz okumuş, mushafında da bu şekilde yazmıştır.¹⁹² 1. Âyette geçen {أَنْزَلْنَاهُمْ} kelimesini Ebû Ömer, Ebû Ca'fer, Verş, İsbehânî ve birtakım kıraâtçılar {أَنْزَلْنَاهُمْ} şeklinde hemzeyi Elif'e çevirerek okumuşlardır.¹⁹³

2. Âyet: İbn Muhaysin {أَنْزَلْنَاهُمْ} kelimesinde م harfini zamme ile {أَنْزَلْنَاهُمْ} şeklinde okumuştur. {أَنْزَلْنَاهُمْ} kelimesindeki ن harfini Ezrak ve Verş terkik ile okumuşlardır.¹⁹⁴

¹⁸⁸ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kıraâti'l-aşr*, c. 2, s. 26.

¹⁸⁹ Suyûtî, *el-İtkân*, c.1, s. 155.

¹⁹⁰ Alican Dağdeviren, “Kıraâtlerin Kur'anîyeti ve Sayısına Yönelik Bir Değerlendirme”, *Ekev Akademi Dergisi*, Erzurum: 2016 sayı 68, s. 37.

¹⁹¹ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 102-106.

¹⁹² Taberî, *Câmiü'l-Beyân*, c. 23, s. 288; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30. s. 134; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. 8, s. 295; Abdüllatîf Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, Dımaşk: Dâru Sa'deddîn 2000, c. 10, s. 97.

¹⁹³ Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, s. 97.

¹⁹⁴ Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, s. 97.

3. **Âyet:** Hz. Nûh'un kavmine davet ederken kullandığı {أَنِ اعْبُدْ اللَّهَ} ifadesini Ali b. Nasr, Ebû Ömer'den rivâyetle ن harfinin zammesiyle {أَنْ اعْبُدْ} şeklinde okumuştur. İbni kesîr, Nâfi, İbni Âmir ve Kisâi de bu okuyuşu tercih etmişlerdir. ن harfinin zamme ile okunmasının nedeni {اعبدوا} kelimesindeki ا harfinin zammesinin ن harfine aktarılması sebebiyledir.¹⁹⁵ 3. Âyetin bitişinde bulunan {وَأَطِيعُوا} kelimesini Ya'kup ve Selâm {وَأَطِيعُونِ} şeklinde okumuştur.¹⁹⁶ Bu durumda mana "Bana itaat edin" şeklinde olmaktadır.
4. **Âyet:** Verş ve Ebû Câfer {وَيُؤَخِّرْكُمْ/لَا يُؤَخِّرْ} ifadelerindeki hemzeyi vav harfine çevirerek {وَيُؤَخِّرْكُمْ/لَا يُؤَخِّرْ} kıraâtı ile okumuşlardır. {مُسْمًى} kelimesini Hamza, Kisâi ve Halef imâle yapılarak okumuşlardır. {لَا يُؤَخِّرْ لَوْ} İfadesini Ebû Ömer ve Ya'kup ر harfini ل harfine idğam ederek {لَا يُؤَخِّرْ لَوْ} şeklinde okumuştur.¹⁹⁷ Verş ve Ebû Ca'fer hemzeyi و harfine çevirerek {يُؤَخِّرْ} şeklinde okumuştur.¹⁹⁸
5. **Âyet:** {قَالَ رَبِّ} Kelimesini Ebû Ömer ve Ya'kup, ل harfini ر harfine idğam ederek {قَالَ رَبِّ} şeklinde veya izhar yaparak okumuşlardır. İbn Muhaysın {رَبِّ} şeklinde zamme ile okumuştur. Kıraât imamlarından Hasen {دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا} cümlesindeki ي harfini fetha ile {دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا} şeklinde okumuştur.¹⁹⁹
6. **Âyet:** Nâfi, İbni Kesîr, Ebû Ömer, İbni Âmir, Ebû Cafer, İbni Muhaysın ve Yezid {دُعَائِي} cümlesini ي harfinin fethası ile {دُعَائِي} şeklinde okumuştur. Bazı kıraâtçılar ise {دُعَائِي} şeklinde okumuşlardır. Ezrak ve Verş {فَرَارًا} kelimesindeki ر harfini tefhim ile okumuşlardır.²⁰⁰
7. **Âyet:** Ezrak ve Verş {لَتَغْفِرَ لَهُمْ} kelimesini ر harfinin terkîk'i ile okumuştur. {لَتَغْفِرَ لَهُمْ} Cümlesini Ebû Ömer ve Ya'kup ر harfini ل harfine idğam ederek {لَتَغْفِرَ لَهُمْ} şeklinde okumuştur. Kesâi'den rivâyetle Dûrî {ءَادَانِي} kelimesini imâle ile okumuştur.²⁰¹
9. **Âyet:** Nâfi, İbni Kesîr, Ebû Ömer, Ebû Ca'fer, İbni Muhaysın ve Yezid {إِنِّي أَغْلَثْتُ} kelimesini ي harfinin fethası ile {إِنِّي أَغْلَثْتُ} şeklinde okumuştur. Ezrak ve Verş {إِسْرَارًا} kelimesini ر harfinin tefhim ile okumuştur.²⁰²

¹⁹⁵ Ezherî, *Kitâbu Meâni'l-Kıraât*, c. 3, s. 93; Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, s. 98.

¹⁹⁶ Kâdi Abdülfettâh, *el-Budûrû'z-Zâhire fi'l-Kıraâtî'l-A'sri'l-Mütevâtire min Tarîki eş-Sâtbiyye ve'd-Durâ*, Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-Arabi [t.y.], s. 328; Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, s. 98; Ezherî, *Kitâbu Meâni'l-Kıraât*, c. 3, s. 94.

¹⁹⁷ Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, s. 99.

¹⁹⁸ Kâdi Abdülfettâh, *Budûrû'z-Zâhire*, s. 328.

¹⁹⁹ Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, s. 99.

²⁰⁰ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 300; Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, s. 100; Kâdi Abdülfettâh, *Budûrû'z-Zâhire*, s. 328; Ezherî, *Kitâbu Meâni'l-Kıraât*, c. 3, s. 94.

²⁰¹ Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, s. 100.

10. **Âyet:** Ezrak ve Verş {اِسْتَعْفِرُوا} kelimesini ر harfinin terkîk'i ile okumuştur.²⁰³
11. **Âyet:** Ezrak ve Verş {مَذَرَارًا} kelimesini ر harfinin tefhim'i ile okumuştur.²⁰⁴
14. **Âyet:** Ebû Ömer ve Ya`kup {خَلَقَكُمْ} kelimesindeki ق harfini ك harfine idğam ederek {خَلَكُمْ} şeklinde okumuştur.²⁰⁵
15. **Âyet:** Kırâât âlimlerinin geneli âyette yer alan {اَلَمْ تَرَوْا} ifadesini muhatap sîga formatında okurken, bir kısım kırââtçılar ise gâib sîga formatında {اَلَمْ يَرَوْا} şeklinde okumuştur. İbni Mes`ud {طِبَاقًا} kelimesi سَمَاقَاتِ kelimesinin sıfatı yaparak {طِبَاقِي} şeklinde okumuştur.²⁰⁶
16. **Âyet:** Kırâât imamı Ya`kup {فِيهِمْ} kelimesini ه zahirinin aslına itibarla {فِيهِمْ} şeklinde, vakıf halinde ise {فِيهِمْ} şeklinde okumuştur. Ebû Ömer ve Ya`kup {اَلشَّمْسُ سِرَاجًا} kelimesini س harfinin س harfine idğamı ile {اَلشَّمْسُ سِرَاجًا} şeklinde okumuştur. Ezrak ve Verş {سِرَاجًا} kelimesini ر harfinin terkîk/inceltilmesi ile okumuştur.²⁰⁷
18. **Âyet:** Ezrak ve Verş {اِخْرَاجًا} kelimesini ر harfinin terkîk'i ile okumuştur.²⁰⁸
19. **Âyet:** Ebû Ömer ve Ya`kup {جَعَلَ لَكُمْ} cümlesindeki birinci ل harfini ikinci ل harfine idğam ederek {جَعَلَ لَكُمْ} şeklinde okumuştur.²⁰⁹
21. **Âyet:** Hasen, Mücâhid, Hamza, Kesâî, İbn Kesîr, Ebû Amr ve Nâfi {وَوَلَدَهُ} kelimesini و harfinin zammesi ل harfinin sükûnu ile {وَوَلَدَهُ} şeklinde okumuştur.²¹⁰ Bu şekilde okunmasının nedeni حُشِبَ-حُشِبَ gibi ولد kelimesinin cemisi olmasından dolayıdır. Katâde, Yahya b. Ya`mer ve İbn Ebû İshak {وَلَدَهُ} şeklinde و harfinin kesrası ل harfinin sükûnu ile okumuştur.²¹¹

²⁰² Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 301; Hatîb, *Mu`cemü'l-Kırâât*, s. 101; Kâdi Abdülfettâh, *Budûrû'z-Zâhire*, s. 328; Ezherî, *Kitâbu Meâni'l-Kırâât*, c. 3, s. 94.

²⁰³ Hatîb, *Mu`cemü'l-Kırâât*, s. 101.

²⁰⁴ Hatîb, *Mu`cemü'l-Kırâât*, s. 101.

²⁰⁵ Hatîb, *Mu`cemü'l-Kırâât*, s. 101.

²⁰⁶ Hatîb, *Mu`cemü'l-Kırâât*, s. 101.

²⁰⁷ Hatîb, *Mu`cemü'l-Kırâât*, s. 102; Kâdi Abdülfettâh, *Budûrû'z-Zâhire*, s. 328.

²⁰⁸ Hatîb, *Mu`cemü'l-Kırâât*, s. 102.

²⁰⁹ Hatîb, *Mu`cemü'l-Kırâât*, s. 102.

²¹⁰ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 306; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. 8, s. 234.

²¹¹ Hatîb, *Mu`cemü'l-Kırâât*, s. 103-104; Ukberî, *Îrâbü'l-Kırââti's-Şevaz*, c. 2, s. 621; Kâdi Abdülfettâh, *Budûrû'z-Zâhire*, s. 328; İbnü'l-Cezerî, *En-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, c. 2, s. 391; Ali b. Ahmed Bağdâdî Sıbtu'l-Hayyât (v.541/1146), *el-Mübhic fi'l-Kırââti's-Seman ve Kırââti A`meş ve İbni Muhay-sin ve İhtiyâri Halef ve'l-Yezidî*, thk. Abdulazîz b. Nâsir, Riyad: Câmiatü'l-İmam Muhammed b. Su`udi'l-İslâmiyye 2008, c. 2, s. 788; Ezherî, *Kitâbu Meâni'l-Kırâât*, c. 3, s. 94.

22. Âyet: İsa b. Ömer, İbn Muhaysın ve Mücâhid {كَبَّارًا} kelimesini {كَبَّارًا} şeklinde ب harfini hafifleterek okumuştur. Zeyd b. Ali ve Vehb b. Vâzih {كَبَّارًا} şeklinde ك harfinin kesrası ب harfinin hafifletilmesi ile okumuştur.²¹²

23. Âyet: Ebu Ca'fer, Nâfi ve Ebû Rebî {وَدَّ} kelimesini و harfinin zammesi ile {وَدَّ} şeklinde okumuştur.²¹³ Halil b. Ahmed cumhurun aksine {سَوَاعًا} kelimesini س harfinin fethası ile {سَوَاعًا} şeklinde okumuştur. {وَلَا يَغُوثٌ وَيَغُوثٌ} cümlesini kıraât imamlarının geneli bu kelimelerin fiil vezninde olmaları nedeniyle tensinsiz okumuştur. Eşheb ve A'meş ise {وَلَا يَغُوثًا} şeklinde okumuştur. Ebû Hayyan bu okuyuşun kelimelerin öncesi sonrası ile uyumu gözetmek için yapıldığını belirtmiştir.²¹⁴

24. Âyet: Ezrak ve Verş {كَثِيرًا} kelimesini ر harfini terkîk'i ile okumuştur.²¹⁵

25. Âyet: Buradaki {خَطِيئَاتِهِمْ} kelimesini Ebû Reca ve Ebû Ca'fer {خَطِيئَاتِهِمْ} şeklinde okumuştur. A'meş ve Amr b. Ubeyd {خَطِيئَاتِهِمْ} müfret kalıpta okumuştur. Hasen, Katâde ve Yezid {خَطَايَاهُمْ} şeklinde okumuştur²¹⁶. Abdullah b. Me'sud {مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا} cümlesini ما sılasının tehir edilmesi ile {مِنْ خَطِيئَاتِهِمْ مَا أُغْرِقُوا} şeklinde okumuştur.²¹⁷ Cumhur hemze ile {أُغْرِقُوا} şeklinde okurken Zeyd b. Ali hemzesiz ve şedde ile {عُرِقُوا} şeklinde okumuştur.²¹⁸

26. Âyet: İbn Muhaysın sûrenin diğer bölümlerinde olduğu gibi burada da {رَبِّ} kelimesini {رَبِّ} şeklinde okumuştur.²¹⁹

27. Âyet: Ezrak ve Verş {فَاجِرًا} kelimesinde ر harfini terkîk ile okumuştur.²²⁰

28. Âyet: İbn Muhaysın burada da {رَبِّ} kelimesini {رَبِّ} şeklinde okumuştur. Ebû Amr {أَغْفِرْ لِي} kelimesini ر harfini ل harfine idğam ederek okumuştur. Ya'kup {وَلِوَالِدَيْ} kelimesini vakıf halinde {وَلِوَالِدَيْ} şeklinde okumuştur. Said b. Cübeyr ve Said b. Müseyyeb {وَلِوَالِدَيْ} şeklinde okumuştur.

²¹² Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30. s. 142; Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, s. 104; Ukberî, *İrâbü'l-Kıraât*, s. 622; Ahmed el-Bağdâdî, *el-Mübhih*, c. 1, s. 788.

²¹³ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30. s. 144; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kıraâti'l-Aşr*, c. 2, s. 391.

²¹⁴ Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, s. 104-105-106; Ukberî, *İrâbü'l-Kıraât*, s. 623; Kâdî Abdülfettâh, *Budûrî'z-Zâhire*, s. 329; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kıraât*, s. 391; Ahmed el-Bağdâdî, *el-Mübhih*, c. 1, s. 788; Ezherî, *Kitâbu Meâni'l-Kıraât*, c. 3, s. 94.

²¹⁵ Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, s. 107.

²¹⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30. s. 145; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 310-311; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. 8, s. 236.

²¹⁷ İbnü'l-Cezerî, *En-Neşr fi'l-Kıraâti'l-Aşr*, c. 2, s. 391; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. 6, s. 219.

²¹⁸ Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, s. 107-108; Ukberî, *İrâbü'l-Kıraât*, s. 623; Kâdî Abdülfettâh, *Budûrî'z-Zâhire*, s. 329; Muhammed Dimeşkî, *en-Neşr fi'l-Kıraât*, s. 391; Ezherî, *Kitâbu Meâni'l-Kıraât*, c. 3, s. 94.

²¹⁹ Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, s. 108; Ahmed el-Bağdâdî, *el-Mübhih*, c. 1, s. 788.

²²⁰ Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, s. 109.

şeklinde د harfinin kesrası, ي harfinin sükûnu ile okumuştur.²²¹ Hasen, Hüseyin b. Ali, Zeyd b. Ali, İbn Mes'ud ve Yahya b. Ya'mer { وَلَوْلَدَيْ } şeklinde okumuştur. Übey b. Ka'b ise { بَنِي مُؤْمِنًا } şeklinde okumuştur. Ebû Bekir ve İbn Zekvan { بَنِي مُؤْمِنًا } cümlesini { بَنِي مُؤْمِنًا } şeklinde okumuştur. Ebû Amr, Ebû Ca'fer, Ezrak ve Verş { مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ } cümlesini hemzesiz و harfiyle { مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ } şeklinde okumuştur.²²²

Çalışmanın ikinci bölümü içerisinde ilgili âyetler incelenirken zaman zaman bu kıraât farklılıklarına tekrar temas edilecektir.

1.8. Vücûh ve Nezâir Açısından Nûh Sûresi

Vücûh ve nezâir; Kur'an'ın tefsir ve yorumunda büyük önem içeren ilmi bir disiplindir. Ulûmü'l-Kur'an alanında vücûh ve nezâir konusunda müstakil eserler yazılmıştır. Erken dönem müfessirlerden Mukâtil b. Süleymân bu alanda müstakil eser yazan ilk müellifler arasında yer almaktadır. Bu eserin giriş bölümünde, vücûh ve nezâir ilminin önemine dikkat çekmek amacıyla "Bir kimse Kur'an'ın vücûhâtını/vecihlerini bilmedikçe, fakih olamaz." merfû hadisini nakletmiştir.²²³

Vücûh/eşanamlı; birbirinden farklı manalara gelen tek kelimeye verilen addır. Nezâir/eşsesli ise; aynı anlamı ifade eden çeşitli lafızlar anlamına gelmektedir.²²⁴

Suyûtî; ulemanın bazının vücûh ve nezâiri Kur'an'ın icâzı olarak gördüğünü aktarmaktadır.²²⁵ Bu ifadeler vücûh ve nezâirin Kur'an ilimleri içerisindeki önemini de vurgulamaktadır. Kur'an metninin anlamlandırılması ve tefsirinde âyetlerin Kur'an bütünlüğü içerisinde mutlaka değerlendirilmesi gerekir. Dolayısıyla Kur'an metninin doğru bir şekilde tefsir edilmesi o metinde yer alan ifadelerin her yönüyle tetkik edilmesi ile mümkündür. Bu nedenle vücûh ve nezâir alanında müstakil eserler kaleme alınmış, bu eserler içerisinde Kur'an-ı Kerim başından sonuna kadar bu açıdan incelenmiştir. Yapılan bu çalışmalar ve eserler neticesinde kelimelerin Kur'an bütünlüğü içerisinde kullanıldıkları anlamlara pratik bir şekilde ulaşmak mümkün hale gelmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde Nûh sûresinin âyetleri vücûh ve nezâir açısından incelenecek ve bu alanda yazılan müstakil eserlerden istifade edilecektir.

1. Âyet: Burada geçmekte olan { ارسل } kelimesi Kur'an-ı Kerim içerisinde musallat etmek,²²⁶ göndermek,²²⁷ izhar etmek-çıkartmak,²²⁸ yollamak²²⁹ ve (yağmur, azap vb.) in-

²²¹ İbnü'l-Cevzi, *Zâdü'l-Mesir fi İlmi't-Tefsir*, c. 8, s. 375; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 18, s. 314.

²²² Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, s. 109-110; Ukberî, *İrâbü'l-Kıraât*, s. 624; Kâdi Abdülfettâh, *Budûrî'z-Zâhire*, s. 329; Muhammed Dîmîşkî, *en-Neşr fi'l-Kıraât*, s. 391; Ezherî, *Kitâbu Meâni'l-Kıraât*, c. 3, s. 94.

²²³ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 19.

²²⁴ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 102; Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 283; Sâlih Ramazân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Bağdat: Vizâretü's-Sekâfe ve'l-İlâm 1988, s. 8.

²²⁵ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 258.

²²⁶ bkz. Meryem 19/83.

dirmek²³⁰ anlamlarında kullanılmaktadır.²³¹ Burada ise “بعث/peygamber olarak göndermek” manasında kullanılmıştır.

Mukâtil b. Süleymân bu alanda yazdığı müstakil eserinde Nûh sûresi 1. âyet içerisinde bulunan {الى} harf-i cer’i hakkında üç vecih zikretmiştir. Birinci vecih “me’a/birliktelik”,²³² ikinci vecih “kelamda sıla”²³³ üçüncü vecih “karâbet/yakınlık-hısımlık”tır.²³⁴ Âyetin bu bölümünde yer alan {الى} harf-i cer’i üçüncü vecih içerisinde yer almaktadır.²³⁵

Bu âyette geçmekte olan {الذّر} kelimesi Kur’ân bütünlüğü içerisinde uyarmak,²³⁶ haber vermek,²³⁷ peygamber/elçi²³⁸ ve (bazı müfessirlerce) yaşlanmak²³⁹ anlamlarında kullanılmış olup buradaki kullanılan manası “الحدّث/(insanları) uyarmak” anlamındadır.²⁴⁰

Âyette yer alan {عذاب} kelimesi zina haddi,²⁴¹ malın helâkı,²⁴² ölüm, dünyadaki ceza/azap,²⁴³ âhiretteki ceza/azap,²⁴⁴ açlık/yoklukla cezalandırmak²⁴⁵ anlamlarında kullanılmış olup burada “dünya azabı ya da âhîret azabı veya hem dünya hem âhîret azabı” manasında kullanılmıştır.²⁴⁶

3. Âyet: Bu âyet içerisinde yer alan {اعبدوا} kelimesinin üç vechi bulunmaktadır. Birinci vechi {وحدوا/birleyin(tevhid)},²⁴⁷ ikinci vechi {يطيعون/itaat edin}²⁴⁸ ve üçüncü vechi olarak {المالِك/mülkiyet}²⁴⁹ manaları verilmiştir. Burada “وحدوا/birleyin-yalnız ona yönelin” manasında kullanılmıştır.²⁵⁰

227 bkz. Nisâ 4/79.

228 bkz. Kamer 54/27.

229 bkz. Şuarâ 26/53.

230 bkz. Fîl 105/3.

231 Dâmegânî, *Vücûh ve'n-Nezâir*, s. 57.

232 bkz. Nisâ 4/2.

233 bkz. En'âm 6/12.

234 bkz. Hûd 11/50.

235 Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 84.

236 bkz. Yûnus 10/2.

237 bkz. Necm 53/56.

238 bkz. Kamer 54/23.

239 bkz. Fâtır 35/37.

240 Dâmegânî, *Vücûh ve'n-Nezâir*, s. 447.

241 bkz. Nûr 24/2.

242 bkz. Kalem 68/33.

243 bkz. En'âm 6/65.

244 bkz. Furkân 25/65.

245 bkz. Mü'minûn 23/64.

246 Dâmegânî, *Vücûh ve'n-Nezâir*, s. 343.

247 bkz. Hûd 11/50.

248 bkz. Sebe 34/40.

249 bkz. Zümer 39/53.

250 Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 117; Dâmegânî, *Kâmusü'l-Kur'ân = Islâhü'l-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, thk. Abdülazîz Seyyidülehl, Beyrut: Dâru'lİlm li'l-Melâyîn 1983, s. 315.

Kur'ân-ı Kerim'de {اتقوا} kelimesi tevhid,²⁵¹ ihlâs,²⁵² ibadet,²⁵² günahı terk etmek ve korkmak/sakınmak²⁵³ anlamlarında kullanılmaktadır. Bu âyette ise “الحشية/korkmak-sakınmak” manasına gelmektedir.²⁵⁴

4. Âyet: {يغفر} Kelimesi Kur'ân konteksti içerisinde şirkten tövbe etmek,²⁵⁵ genel olarak hatalardan af dilemek²⁵⁶ ve namaz kılmak²⁵⁷ anlamlarına gelmektedir. Âyetin bu bölümünde “şirk vb. Allah'a karşı yapılan hatalardan bağışlanma dilemek ve Allah'ın bağışlaması” anlamındadır.²⁵⁸

Âyette geçen {من} harf-i cer'i hakkında dört vecih belirtilmiştir. Mukâtil b. Süleymân; “ب harf-i cer'i manasında,²⁵⁹ على harf-i cer'i manasında,²⁶⁰ في harf-i cer'i manasında²⁶¹ ve sıra manasında²⁶²” şeklinde belirttiği dört vecih içerisinden, sıra manasında olduğunu belirtmiştir. Bu durumda âyet “günahlarınızın tamamını” manasına gelmektedir.²⁶³

Ölüm,²⁶⁴ vakit,²⁶⁵ helak,²⁶⁶ iddet²⁶⁷ ve azap²⁶⁸ anlamlarında kullanılan {اجل} kelimesi burada “azap” manasına gelmektedir.²⁶⁹

5. Âyet: {الدعاء} Kelimesi söz,²⁷⁰ ibadet,²⁷¹ nidâ etmek,²⁷² yardım istemek,²⁷³ sual²⁷⁴ ve azap²⁷⁵ anlamlarına gelmektedir. Burada ise “الدعاء/çağırarak-seslenmek” manasında kullanılmıştır.²⁷⁶

²⁵¹ bkz. Hucurât 49/3.

²⁵² bkz. Nahl 16/2.

²⁵³ bkz. Nisâ 4/1.

²⁵⁴ İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetü'l-A'yûni'n-Nevâzir*, s. 220; Hakîm Tirmizî, *Tahsîl'ü-Nezâiri'l-Kur'ân*, s. 142; Dâmegânî, *Vücûh ve'n-Nezâir*, s. 87.

²⁵⁵ bkz. Hûd 11/3.

²⁵⁶ bkz. Yûsuf 12/29.

²⁵⁷ bkz. Zâriyât 51/18.

²⁵⁸ Dâmegânî, *Kâmusü'l-Kur'ân*, s. 341; Hakîm Tirmizî, *Tahsîl'ü-Nezâiri'l-Kur'ân*, s. 142.

²⁵⁹ bkz. Mü'min 40/15.

²⁶⁰ bkz. Enbiyâ 21/77.

²⁶¹ bkz. Bakara 2/222.

²⁶² bkz. Nûr 24/30.

²⁶³ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 196.

²⁶⁴ bkz. Münâfikûn 63/11.

²⁶⁵ bkz. Kasas 28/28.

²⁶⁶ bkz. Â'raf 7/185.

²⁶⁷ bkz. Talâk 65/2.

²⁶⁸ bkz. Nûh 71/4.

²⁶⁹ Dâmegânî, *Vücûh ve'n-Nezâir*, s. 54.

²⁷⁰ bkz. Â'raf 7/5.

²⁷¹ bkz. Enâm 6/71.

²⁷² bkz. Kamer 54/10.

²⁷³ bkz. Bakara 2/23.

²⁷⁴ bkz. Bakara 2/69.

²⁷⁵ bkz. Meâric 70/1-17.

²⁷⁶ Dâmegânî, *Kâmusü'l-Kur'ân*, s. 173.

6. Âyet: {فرار} Kelimesi kaçmak,²⁷⁷ kimseyle meşgul olmamak,²⁷⁸ uzaklaşmak,²⁷⁹ tevbe etmek²⁸⁰ ve hoşlanmamak²⁸¹ manalarında kullanılmaktadır. Bu âyette التباعد/uzaklaşmak manasına gelmektedir.²⁸²

7. Âyet: Buradaki جعلوا ifadesinin iki vechi bulunmaktadır. Birinci vechi فعلوا/yaptılar,²⁸³ ikinci vechi ise وصفوا /vasıfladılar²⁸⁴ anlamlarıdır. Bu âyette “فعلوا/yaptılar” manasında kullanılmıştır.²⁸⁵

Bu âyette geçmekte olan {اصروا} kelimesinin aslı olan [صرر] kökeninden türetilen kelimeler Kur’ân konteksti içerisinde; şiddetli soğuk,²⁸⁶ günaha ısrar etmek,²⁸⁷ çılgılık²⁸⁸ ve parçalara ayırmak²⁸⁹ manalarında kullanılmıştır. Bu âyette ise “الاصرار/ısrar etmek, günaha direnmek” manasına gelmektedir.²⁹⁰

{استكبار} Kelimesi kibirlenmek/büyükleme²⁹¹ ve halkın içerisindeki önderler/ileri gelen kişiler²⁹² manalarında iki vecihte kullanılmıştır. Burada تكبر “/kibirlenmek-büyükleme” anlamına gelmektedir.²⁹³

11. Âyet: Nûh sûresinin ilk âyetinde de bahsedilen {ارسل} kelimesinin 7 farklı manada kullanıldığı ifade edilmişti. 1. Âyette “بعث” manasında kullanılan {ارسل} kelimesi burada “انزل/indirmek” anlamında kullanılmıştır.²⁹⁴

12. Âyet: Sûrenin bu bölümde yer alan {يعددكم} kelimesi, Kur’ân-ı Kerim’de beş vecihte kullanılmıştır. Burada “يعطيكُم/size verir” anlamına gelmektedir.²⁹⁵

{جنة} Kelimesi Kur’ân-ı Kerim’de sıklıkla zikredilen kelimelerdendir. Kur’ân bütünlüğü içerisinde [جنة] kökeninden gelen kelimeler tevhid,²⁹⁶ dünyadaki bahçeler,²⁹⁷ iyilerin ebedi

²⁷⁷ bkz. Ahzâb 33/16.

²⁷⁸ bkz. Abese 80/34.

²⁷⁹ bkz. Nûh 71/6.

²⁸⁰ bkz. Zâriyât 51/50.

²⁸¹ bkz. Cum’a 62/8.

²⁸² Dâmegânî, *Vücûh ve’n-Nezâir*, s. 369.

²⁸³ bkz. Yûnus 10/59.

²⁸⁴ bkz. En’âm 6/100.

²⁸⁵ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve’n-Nezâir fi’l-Kur’âni’l-Azîm*, s. 191.

²⁸⁶ bkz. Âl-i İmrân 3/117.

²⁸⁷ bkz. Âl-i İmrân 3/135.

²⁸⁸ bkz. Zâriyât 1/29.

²⁸⁹ bkz. Bakara 2/260.

²⁹⁰ Dâmegânî, *Kâmusü’l-Kur’ân*, s. 277.

²⁹¹ bkz. Bakara 2/34.

²⁹² bkz. İbrâhîm 14/21.

²⁹³ Dâmegânî, *Vücûh ve’n-Nezâir*, s. 86.

²⁹⁴ Dâmegânî, *Vücûh ve’n-Nezâir*, s. 58.

²⁹⁵ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve’n-Nezâir fi’l-Kur’âni’l-Azîm*, s. 213.

²⁹⁶ bkz. Yûnus 10/25-26.

²⁹⁷ bkz. Kalem 68/17.

kalacakları yurt,²⁹⁸ (kesra ile okunduğunda) cinler,²⁹⁹ deliler,³⁰⁰ cenin³⁰¹ gibi anlamlarda kullanılmıştır. Nûh sûresinin bu âyetinde “البستان في الدنيا/dünyada bulunan bahçeler” manasında kullanılmıştır.³⁰²

13. âyet: Kur’ân-ı Kerim’de {الرجو} Kelimesi umut etmek,³⁰³ korkmak,³⁰⁴ hapsetmek³⁰⁵ ve terk etmek³⁰⁶ manalarında kullanılmıştır. Burada “الطمع/ummak” manasına gelmektedir. “الحشية/Korkmak” manası verenlerde bulunmaktadır.³⁰⁷

14. Âyet: {الخلق} Kelimesi Allah’ın dîni,³⁰⁸ tasvir,³⁰⁹ iftira atmak,³¹⁰ nutuk/konuşmak,³¹¹ göndermek,³¹² Dünya’da yaratmak³¹³ manalarında kullanılmıştır. Burada ise “الخلق في الدنيا/Dünya’da yaratılış” anlamına gelmektedir.³¹⁴

16. Âyet: Mukâtil b. Süleymân âyetin bu bölümünde geçen في harf-i cer’i için yedi vecih zikretmiş, burada مع manasında olduğunu belirtmiştir. Bu durumda mana “معها/ onunla (Güneş ile) birlikte nurdur.” şeklindedir.³¹⁵

{النور} Kelimesi İslam dini,³¹⁶ iman,³¹⁷ hidayet edici,³¹⁸ nebî,³¹⁹ gündüz ışığı,³²⁰ Ay’ın ışığı,³²¹ kıyamet günü müminlere verilecek nur,³²² Tevrat’ta helal haram beyanı,³²³ ve Allah’ın adaleti³²⁴ manalarında kullanılmaktadır. Burada “ضوء القمر/Ay ışığı” manasına gelmektedir.³²⁵

²⁹⁸ bkz. Kâf 50/31.

²⁹⁹ bkz. Secde 32/13.

³⁰⁰ bkz. Mü’minûn 23/70.

³⁰¹ bkz. Necm 53/32.

³⁰² Dâmegânî, *Vücûh ve’n-Nezâir*, s. 153.

³⁰³ bkz. İsrâ 17/57.

³⁰⁴ bkz. Kehf 18/110.

³⁰⁵ bkz. Â’râf 7/36.

³⁰⁶ bkz. Ahzâb 33/51.

³⁰⁷ Dâmegânî, *Kâmusü’l-Kur’ân*, s. 197.

³⁰⁸ bkz. Nisâ 4/119.

³⁰⁹ bkz. Mâide 5/110.

³¹⁰ bkz. Şuarâ 26/137.

³¹¹ bkz. Secde 32/21.

³¹² bkz. Saffât 37/11.

³¹³ bkz. En’âm 6/1.

³¹⁴ Dâmegânî, *Vücûh ve’n-Nezâir*, s. 201; Dâmegânî, *Kâmusü’l-Kur’ân*, s. 163.

³¹⁵ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve’n-Nezâir fî’l-Kur’âni’l-Azîm*, s. 195.

³¹⁶ bkz. Tevbe 9/32.

³¹⁷ bkz. En’âm 6/122.

³¹⁸ bkz. Nûr 24/35.

³¹⁹ bkz. Nûr 24/35.

³²⁰ bkz. En’âm 6/1.

³²¹ bkz. Nûh 71/16.

³²² bkz. Tahrîm 66/8.

³²³ bkz. Mâide 5/44.

³²⁴ bkz. Zümer 39/69.

³²⁵ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve’n-Nezâir fî’l-Kur’âni’l-Azîm*, s. 132; Dâmegânî, *Kâmusü’l-Kur’ân*, s. 466.

{السراج} Kelimesi Kur’ân-ı Kerim’de Hz. Muhammed ve Güneş anlamlarında kullanılmıştır. Bu âyette {السراج} kelimesi “السراج الشمس” manasındadır.

17. Âyet: {انبت} Kelimesi gıda/besin,³²⁶ bir şeyin topraktan bitmesi,³²⁷ ihraç/çıkartma³²⁸ ve yaratma³²⁹ manalarına gelmektedir. Burada “الخلق/yaratma” manasında kullanılmıştır.³³⁰

21. Âyet: {الخسران} Kelimesi acziyet,³³¹ aldatmak,³³² (tartıda) noksanlık,³³³ ukûbet/ceza³³⁴ ve dalalet³³⁵ anlamlarında kullanılmıştır. Bu âyette “الضلال/dalalet” anlamındadır.³³⁶

22. Âyet: {المكر} Kelimesi Kur’ân-ı Kerim’de sıklıkla kullanılan kelimelerdendir. Kur’ân bütünlüğü içerisinde bu kelime, peygamberi yalanlamak,³³⁷ Allah’a şirk koşturmak,³³⁸ kavil/söz,³³⁹ öldürmeye azmetmek³⁴⁰ ve hile/tuzak³⁴¹ anlamlarına gelmektedir. Burada “الحيلة/tuzak” anlamında kullanılmıştır.³⁴²

24. Âyet: {الضلالة} Kelimesi yoldan çıkartma,³⁴³ hüsrân/pişmanlık,³⁴⁴ yok etmek/boşa çıkartmak,³⁴⁵ eksiklik/kusur/hata³⁴⁶ ve unutmak³⁴⁷ anlamlarına gelmektedir. Burada “الاغواء/saptırmak” anlamında kullanılmıştır.³⁴⁸

25. Âyet: {النار} Kelimesi düşmanlık,³⁴⁹ haram yemek,³⁵⁰ cehennem,³⁵¹ küfür,³⁵² kurban için gökten inen ateş³⁵³ ve insanların kullandıkları ateş³⁵⁴ manalarında kullanılmıştır. Burada “جهنم/cehennem” manasına gelmektedir.³⁵⁵

³²⁶ bkz. Âl-i İmrân 3/37.

³²⁷ bkz. Abese 80/27-28.

³²⁸ bkz. Bakara 2/261.

³²⁹ bkz. Nûh 71/17.

³³⁰ Dâmegânî, *Kâmusü'l-Kur'ân*, s. 448.

³³¹ bkz. Yûsuf 12/14.

³³² bkz. Zümer 39/15.

³³³ bkz. Şuarâ 26/181.

³³⁴ bkz. Zümer 26/65.

³³⁵ bkz. Nisâ 4/119.

³³⁶ Dâmegânî, *Vücûh ve'n-Nezâir*, s. 202.

³³⁷ bkz. En'âm 6/123.

³³⁸ bkz. Fâtır 35/10.

³³⁹ bkz. Yûsuf 12/31.

³⁴⁰ bkz. Mü'min 40/45.

³⁴¹ bkz. Â'raf 7/123.

³⁴² Dâmegânî, *Vücûh ve'n-Nezâir*, s. 432.

³⁴³ bkz. Nisâ 4/119.

³⁴⁴ bkz. Mü'min 40/25.

³⁴⁵ bkz. Muhammed 47/1.

³⁴⁶ bkz. Furkân 25/44.

³⁴⁷ bkz. Bakara 2/282.

³⁴⁸ Dâmegânî, *Vücûh ve'n-Nezâir*, s.310; Dâmegânî, *Kâmusü'l-Kur'ân*, s. 292.

³⁴⁹ bkz. Mâide 5/64.

³⁵⁰ bkz. Nisâ 4/10.

³⁵¹ bkz. Bakara 2/24.

³⁵² bkz. Bakara 2/221.

³⁵³ bkz. Âl-i İmrân 3/183.

26. **Âyet:** {الارض} Kelimesi birçok farklı anlamda kullanılmıştır. Cennet,³⁵⁶ Mekke,³⁵⁷ Medine,³⁵⁸ Mısır,³⁵⁹ Şam,³⁶⁰ Dünya,³⁶¹ Müslümanların yaşadığı bölge,³⁶² Hz. Musa'nın kavminin dolaştığı bölge (arzı eleth)³⁶³ ve kabir³⁶⁴ bu manalar arasındadır. Bu âyette geçen {الارض} kelimesi Dünya manasında veya Nûh'un topluluğunun yaşadığı bölge anlamlarında kullanılmıştır.³⁶⁵

Çalışmanın bu bölümünde Nûh sûresi âyetleri vücûh ve nezâir açısından incelenmiştir. Vücûh ve nezâir incelemesinin ardından bir diğer lafız ve mana odaklı husus, garîbü'l-Kur'ân konusuna giriş yapılacaktır.

1.9. Garîbü'l-Kur'ân Açısından Nûh Sûresi

Garîbü'l-Kur'ân konusu tefsir ilminde büyük önem taşıyan konuların başında gelmektedir. İlk dönemlerden itibaren bu hususta müstakil eserlerin kaleme alınmış olması konunun önemine işaret etmektedir. Beyhakî'nin Ebû Hureyre'den merfû olarak rivayet ettiği hadis de garîbü'l-Kur'ân ilminin önemini arz etmektedir:

Kur'ân'ı öğreniniz ve onun garâibine yapışınız/garîblerini öğrenmeye önem veriniz.”³⁶⁶

Zerkeşî garîbü'l-Kur'ân ilminde söz sahibi olmak isteyenlerin lügat ilmini; isimler, fiiller ve harfler yönüyle bilmeleri gerektiğini belirtirken,³⁶⁷ Suyûtî müfessirlerin şartları bölümünde garîb konusunu her müfessirin bilmesi gereken konular arasında ele almaktadır.³⁶⁸

Sözlükte Garîb kelimesi; uzakta olan, cinsi arasında benzeri bulunmayan, tek ve nadir olan anlamlarına gelmektedir.³⁶⁹ Kur'ân'ın lafızları Arapça'nın Kureyş lehçesiyle nazil olmuştur. Ancak Kur'ân-ı Kerim metninde diğer lehçelerden gelen veya yabancı dillerden alınıp Arapçalaştırılan kelimeler de bulunmaktadır. Tefsir ilminde bu tür kelimelerin araştırılması garîbü'l-Kur'ân ilminin konusudur.³⁷⁰ Her ne kadar bu yöntem eleştirilerin hedefi olsa da Kur'ân'ın garîb ve müşkil kelimeleri tefsir edilirken Arap şiiirinden istifade edilmiştir. Suyûtî'nin de eserinde yer verdiği Abdullah b. Abbâs ile Nâfi b. Ezrak arasın-

³⁵⁴ bkz. Vâki'a 56/71.

³⁵⁵ Dâmegânî, *Vücûh ve'n-Nezâir*, s. 439.

³⁵⁶ bkz. Enbiyâ 21/105.

³⁵⁷ bkz. Ra'd 13/41.

³⁵⁸ bkz. Ankebût 29/56.

³⁵⁹ bkz. Yûsuf 12/55.

³⁶⁰ bkz. Â'râf 7/137.

³⁶¹ bkz. Hûd 11/6.

³⁶² bkz. Kehf 18/94.

³⁶³ bkz. Mâide 5/26.

³⁶⁴ bkz. Nisâ 4/42.

³⁶⁵ Dâmegânî, *Vücûh ve'n-Nezâir*, s. 92.

³⁶⁶ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 229.

³⁶⁷ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 291.

³⁶⁸ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 351.

³⁶⁹ İsfahânî, *Müfredât*, s. 751; John Penrice, *Kur'ân Sözlüğü*, İstanbul: İşaret Yayınları 2010, s. 217; İsmail Cerrahoğlu, “Garîbü'l-Kur'ân”, *DİA*, c. 13, s. 379; Süleyman Aydın, *el-Kavâid fî Ulûmi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, İstanbul: [y.y.] 2015, s. 12.

³⁷⁰ Cerrahoğlu, “Garîbü'l-Kur'ân”, s. 379.

da geçen karşılıklı soru cevap faslında Abdullah b. Abbâs'ın şiirden deliller getirerek Kur'an'ın gârib kelimelerine verdiği manalar, Kur'an lafızlarının yorumunda Arap şiirinin katkısını gösteren tarihi veriler arasındadır.

Tefsir ilminde garâibü'l-Kur'an yani Kur'an'da yabancı dillere ait kelimelerin bulunup bulunmadığı hususu üzerine ciddi tartışmaların yapıldığı, müsteşriklerin eleştiri konusu edindikleri tartışmalı alanlardan biridir.³⁷¹ İmamı Şafîî başta olmak üzere İbnü Cerir, Ebû Ubeyde, Kâdi Ebu Bekr ve İbnü Fâris gibi birçok ulema Kur'an'da Arapça dışında kelimelerin bulunduğu düşüncesine şiddetle karşı çıkmışlardır.³⁷² Bu görüşlerine şu âyetleri delil olarak sunmuşlardır:

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٣﴾

Biz onu, akıl erdiresiniz diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik. (2)³⁷³

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ ﴿٤٤﴾...

Eğer biz onu başka dilde bir Kur'an yapsaydık onlar mutlaka, "Onun âyetleri genişçe açıklanmalı değil miydi? Başka dilde bir kitap ve Arap bir peygamber öyle mi?" derlerdi... (44)³⁷⁴

Suyûtî'nin aktardığına göre Ebû Ubeyde: "Kur'an-ı Kerim apaçık Arapça olarak indirilmiştir. Onda Arapça dışında kelimeler bulunduğunu iddia edenler ağır bir söz söylemişlerdir." demektedir.³⁷⁵

Kur'an'da Arapça dışında başka dillerden kelimeler bulunmadığını iddia edenler, İbn Abbâs ve diğer sahabelere nispet edilen garâibü'l-Kur'an'a dair rivayetleri yorumlama yolunu tercih etmişlerdir. Onlar; "İbnu Abbâs ve bir takım sahabeden vârid olan ve âyetlerin tefsirinde diğer dillerden alınan kelimeler, aslında Arap diline yerleşmiş ve Araplar, İranlılar ve Habeşliler arasında müşterek kelimeler olmuştur. Bu kelimeler gerçek Arapçadır. Fakat Arap dili çok geniş olduğu için bu durum birçok sahabenin gözünden kaçmış olabilir." iddiasında bulunarak Kur'an'da Arapça dışında kelime bulunmadığı iddialarını savunmuşlardır.³⁷⁶

Kur'an'da yabancı kelimeler bulunduğu düşüncesinde olanlar, Yûsuf sûresi 2. âyette yer alan "Arapça Kur'an" ifadesini yorumlama yolunu tercih etmişlerdir. Suyûtî'nin naklettiği üzere onların iddiasına göre Farsça bir kasidede Arapça bir kelimenin bulunması, o kasidenin Farsça olmasına engel teşkil etmediği gibi Kur'an'da da Arapça dışında kelimelerin bulunması Kur'an'ın Arapça oluşuna engel teşkil etmemektedir.³⁷⁷

³⁷¹ Bilal Gökçır, "Kur'an'da Yabancı Kelimeler Meselesine Oryantalist Bir Yaklaşım", *Marife Bilimsel Birikim*, Konya: 2002, s. 142.

³⁷² Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 271.

³⁷³ Yûsuf 12/2.

³⁷⁴ Fussilet 41/44.

³⁷⁵ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 271.

³⁷⁶ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 271-272.

³⁷⁷ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 272.

İmam Zerkeşî Kur'ân-ı Kerim'in Arap lügatiyle nâzil olduğunu belirttikten sonra, Kur'ân kıraât ve tilavetinin ancak Arapça olarak caiz olduğunu iddia etmiştir. Bu görüşüne Yûsuf sûresi 2. ve Fussilet sûresi 44. âyetleri delil olarak sunmuştur.³⁷⁸ Konuyu incelediği *Burhân* adlı eserinin ilgili bölümünde İbni Atiyye'den (v.546/1151) naklen şöyle demektedir:

Kur'ân'ın kendi dilleriyle nâzil olduğu halis Araplar ile diğer diller arasında, ticaretler, Kureyşlilerin (diğer ülkelere) yolculukları, seferler –Ebu Amr'ın Şam'a, Ömer b. Hattab, Amr b. A's ve Umâre b. Velîd'in Habeşistan'a, A'sâ'nın Hire'ye seferi ve oradaki Hristiyanlarla sohbeti gibi- vasıtalarla Arapçanın diğer dillerle etkileşimi olmuştur. Araplar bu vasıtalarla dillerine giren yabancı kelimeleri değiştirmişler, (telaffuzu) zor olan lafızları Arapçaya uyarlamışlar ve bu lafızları şiirlerinde, konuşmalarında kullanmışlardır. Böylece bu lafızlar artık fasih Arapça olmuş ve Kur'ân-ı Kerim bu minval üzere nâzil olmuştur.³⁷⁹

İbn Atiyye'nin bu açıklamasından hareketle hakikatte Kur'ân'da Arapça dışında bir lafzın bulunmadığı, diğer dillerden olduğu iddia edilen kelimelerin aslında artık Arapçalaştığı ve fasih Arapça olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durumda Kur'ân'ın garâib'i hakkında –kesinlikle yabancı kelime yoktur görüşünde olanlar ile –yabancı lehçelerden kelimeler bulunmaktadır görüşü arasında üçüncü bir yaklaşımın olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Ulûmü'l-Kur'ân içerisinde akla gelen ilk isimlerden olan İmam Suyûtî'nin, konuyla alakalı ifadeleri önem arz etmektedir. İmam Suyûtî *el-İtkân* adlı eserinde garâibü'l-Kur'ân hakkındaki düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:

Kur'ân'da muarreb lafızların bulunduğu hakkındaki en kuvvetli görüş –ki bu benim tercihimdir- İbnu Cerir'in sahih senedle tabiunun ileri gelenlerinden Ebu Meysere'den yaptığı şu rivayettir: Ebu Meysere şöyle demiştir: “Kur'ân'da her lisan(dan kelimeler) mevcuttur.” Bu rivayetin benzerleri Said b. Cübeyr ile Vehb b. Münebbih'den de yapılmıştır. Bu durum işaret etmektedir ki; Kur'ân'da bu lafızların bulunmasındaki hikmet, onun öncekilerin ve sonrakilerin ilimlerini ihtiva etmesinden kaynaklanmaktadır. Kur'ân'ın her şeyi ihata edebilmesi için, değişik dil ve lehçeleri de içermesi gerekmektedir. Bu nedenle Arapların çokça kullandığı, lisanlarına hafif düşen farklı lehçelere ait kelimeler, Kur'ân'da kullanılmıştır. İbnu Nakib'in bu konuyu açıkladığını gördüm. O şöyle dedi: “Diğer ilahi kitaplar sadece indirildiği kavmin lügatine göre nazil olmuştur ve başka lügatlerden kelimeler onlarda bulunmamaktadır. Ancak Kur'ân bütün Arap lehçelerini ihtiva etmekte, bunun dışında Arapça olmayan Rumca, Farsça ve Habeşçe kelimeleri de çokça içermektedir. Bu durum Kur'ân'ın diğer ilahi kitaplara karşı özelliğidir.”³⁸⁰

Gerek Kur'ân-ı Kerim'de Arapça dışında farklı dillerden kelimeler bulunmadığını şiddetle savunanlar, gerekse Kur'ân'da farklı dillerden kelimelerin bulunmasını onun hikmetinin göstergesi olarak görenler, fikirlerini çeşitli rivayetler ve yorumlarla desteklemişlerdir. Kur'ân'da yabancı kelime bulunmadığını savunan düşüncenin arka planında birtakım siyasal gelişmelere verilen tepkisel yaklaşımlar olduğu görüle bilmektedir. Ehli hadis-Mutezile çatışması, hamîyyeti dîniyye ve Arap-mevâlî mücadelesi gibi etkenler bu tepkinin arka planında yer almaktadır.

Garîbü'l-Kur'ân hakkında genel girişin ardından Nûh sûresi bu ilmi disiplin içerisinde değerlendirilecektir. Bu değerlendirme esnasında Nûh sûresi, garâibü'l-Kur'ân hakkında

³⁷⁸ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 187.

³⁷⁹ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 289.

³⁸⁰ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 272.

yazılan müstakil eserlerden istifade edilerek incelenecektir. Râğıb el-İsfehânî'nin *Müfredât*'ı, İbn Ebî Talha ve İbn Ebî Hâtim tarikiyle ulaşan rivayetler bu bölümün ana kaynakları arasında yer alacaktır.

Sûrenin ilk âyetinde yer alan نوح/Nûh kelimesi bu sûrede 3 kere geçmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de ise 28 farklı sûrede 43 kere kullanılmıştır. Nûh kelimesi hakkında Arapça olduğu ve Arapça olmadığı yönünde iki farklı görüş bulunmaktadır. Arapça olduğunu düşünenler “ağlamak, yas tutmak” anlamında “ناح” kökünden türemiş Arapça bir isim olduğunu söylemişlerdir. Hz. Nûh'un bu isimle nitelenmesinin nedeni olarak, kendi nefsi için veya kavmi için çok ağlaması gösterilmiştir.³⁸¹ İsfehânî de Nûh kelimesinin “ناح” fiilinin mastarı olduğunu ve çığlık atan, yüksek sesle bağırان anlamlarına geldiğini ifade etmiştir.³⁸² Ancak genel düşünce bu kelimenin arapçalaşmış, acemce/yabancı bir kelime olduğu yönündedir. Cevâlikî'nin belirttiğine göre; Âdem, Sâlih, Şuayb ve Muhammed isimleri hariç Kur'ân'da geçen peygamber isimleri Arapça değildir.³⁸³

Cevâlikî bu kelimenin muarreb/arapçalaşmış bir isim olduğunu ifade ederken Kirmânî ise “sakin” anlamında Süryanice bir isim olduğunu belirtmiştir.³⁸⁴

Sûrenin 13. âyetinde geçen “وقار” kelimesi İbnu Ebî Hatim tarikine göre belirtilen Kur'ân'daki garîb lafızlar arasında sayılmıştır. Bu rivayete göre kelimenin anlamı “لا تخافون” manasındadır. Bu durumda âyet “büyüklük taslayarak ondan korkmuyorsunuz.” manasına gelmektedir.³⁸⁵ “وقار” kelimesi sükûnet, ağırbaşlılık, saygıdeğer olma, yumuşak huyluluk, şefkatli ve sabırlı olma gibi anlamlara gelmektedir.³⁸⁶

Suyûtî Nûh Sûresi 14. âyette geçem “اطوار” kelimesine Huzeyl dilindeki kelimeler kategorisinde yer vererek “الوانا” manasına geldiğini ifade etmiştir.³⁸⁷ Müfredi olan “طور” kelimesi birşeyi aşama aşama/peşpeşe yapmak, hal, durum anlamlarına gelmektedir.³⁸⁸

İbnu Ebî Talha tarikine göre sûrelerde bulunan garîb lafızlar arasında Nûh sûresinin 20. âyetinde geçen سبلا ve فجاجا kelimelerine yer verilmektedir. Âyetteki “سبلا” kelimesi “طرق/yollar” manasına, “فجاجا” kelimesi ise “مختلف/muhtelif” manasına geldiği rivayet edilmiştir.³⁸⁹ “سبل” kelimesinin çoğulu “سبل” kelimesi engebesiz dosdoğru yol, sokak anlamlarına gelmektedir.³⁹⁰ Kur'ân-ı Kerim'de birçok defa geçen bu kelime hak yol-sağlam yol

³⁸¹ Firuzâbâdî, “*el-Kâmusu'l-Muhîr*”, s. 246; Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 268.

³⁸² İsfehânî, *Müfredât*, s. 1091.

³⁸³ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 268.

³⁸⁴ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 268.

³⁸⁵ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 242.

³⁸⁶ İsfehânî, *Müfredât*, s. 1174; Penrice, *Kur'ân Sözlüğü*, s. 337.

³⁸⁷ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 267.

³⁸⁸ İsfehânî, *Müfredât*, s. 646; Penrice, *Kur'ân Sözlüğü*, s. 193.

³⁸⁹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 239.

³⁹⁰ İsfehânî, *Müfredât*, s. 478; Penrice, *Kur'ân Sözlüğü*, s. 142.

anlamlarında da kullanılmıştır.³⁹¹ “فج” kelimesinin çoğulu “فجاج” kelimesi ise iki dağın çevrelediği yarık olup geniş yol anlamına gelmektedir.³⁹²

1.10. Nûh Sûresinde Belâgat: Mecâzî İfadeler

Kur’ân’da mecâzın bulunup bulunmadığı konusu, İslam düşünce tarihi içerisinde kadim tartışma konuları arasında yer almaktadır.³⁹³ Kur’ân-ı Kerim içerisinde lafızlar hakiki ve mecâzî manalarıyla değerlendirilmektedir. Terimsel olarak mecâz; gerçek anlamın kastedilmesine engel olan bir karine ve bir etkenin varlığı sebebiyle, arasında mana yakınlığı bulunan hakiki mananın dışındaki manaya hamledilmesi anlamına gelmektedir.³⁹⁴

Kur’ân’da mecâzın bulunup bulunmaması hususu tartışmalı bir konudur. Muhyiddin İbnü’l-Arabî (v.638/1240), İbn Teymiyye (v.728/1328) ve İbnü’l-Kayyım el-Cevziyye (v.751/1350) gibi âlimler mecâzı yalanın kardeşi olarak görmüşler ve Kur’ân’da mecâzın varlığını reddetmişlerdir.³⁹⁵ Ancak genel itibarı ile kabul edilen görüş, Kur’ân’da mecâzî ifadelerin bulunduğu yönündedir. Suyûtî Kur’ân’da mecâzın bulunmadığını iddia edenlerin şüphelerinin yersiz olduğuna değinerek şöyle demiştir:

Bu (mecâzın yalanın kardeşi olduğu dolayısıyla Kur’ânda bulunamayacağı) şüphe bâtıldır. Çünkü Kur’ân’da mecâz bulunmasaydı, bu durum Kur’ân’ın edebi üslubunda bir eksiklik olacaktı. Nitekim Belâgat uleması mecâzın hakiki manadan daha belîğ olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Şayet Kur’ân’da mecâzın bulunmaması gerekseydi, onda hazif, tekid ve kıssaların tekrarı gibi (belaği) özelliklerinde bulunmaması gerekirdi.³⁹⁶

İmam Zerkeşî de aynı gerekçelerle Kur’ân’da mecâzın varlığını savunmaktadır.³⁹⁷ Zerkeşî ve Suyûtî gibi iki önemli müellifin de belirttikleri üzere Kur’ân mecâzları, Kur’ân-ı Kerim’in edebî güzelliği olarak görülmüş ve İslam ulemasının geneli tarafından varlığı kabul edilmiştir.

Ulûmü’l-Kur’ân alanında önemli isimlerden biri olan Zürkânî, Kur’ân-ı Kerim’in üslûbu ve bu üslup içerisinde yer alan edebi özellikleri hakkında şu çıkarımlarda bulunmuştur:

Kur’ân-ı Kerim Arapların dillerinde yer alan alışla gelmiş kuralların dışına çıkmamıştır. Kur’ân âyetleri Arapların lisanındaki aynı lafız, cümle ve dilbilgisel kurallara sahiptir. Bu açıdan Kur’ân, Arapların telif ettiklerine uygun Arapça bir kitap olarak gelmiştir. Kur’ân; onların harflerinden kelimeler oluşturmuş, onların kelimelerinden cümleler meydana getirmiş, kelimeleri formüle ederken, cümleleri oluştururken onların genel kurallarına da riayet etmiştir. Ancak mucize olan, hayrete düşüren, eşsiz şekilde etkileyen durum şudur; Kur’ân-ı Kerim

³⁹¹ Nahl 16/125; Mü’min 40/29; Abese 80/20.

³⁹² İsfahânî, *Müfredât*, s. 781; Penrice, *Kur’ân Sözlüğü*, s. 227.

³⁹³ Zerkeşî, *el-Burhân*, c.3, s.255; Mustafâ Sâdık er-Rifâî, *İ’câzü’l-Kur’ân ve Belâğatü’n-Nebeviyye*, Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, 1973, s. 256; Muhammed Abdullâh Dirâz, *Medhal ila’l-Kur’âni’l-Kerîm Ardu Târih ve Tahlilü Mekârîn*, Kuveyt: Dâru’l-Kalem 1984, s. 114.

³⁹⁴ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 71.

³⁹⁵ Abdülazîm el-Mut’inî, *el-Mecâz fi’l-Luğati ve’l-Kur’âni’l-Kerîm beyne’l-İcâze ve’l-Meni’*, Kahire: Mektebetü’l-Vehbiyye 2009, c. 2, s. 622; Mustafa Demirci, *Tefsir Usûlü*, İstanbul: İFAV 2013, s. 200.

³⁹⁶ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s.71.

³⁹⁷ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 3, s. 255.

onlara çok iyi bildikleri, aşına oldukları açıdan gelmesine, çok iyi bildikleri kelimeler ve lafızlardan oluşmasına, yarışmalar düzenledikleri, en üst sevisine ulaştıkları bir alanda karşılına çıkıp meydan okumasına rağmen, Kur'ân-ı Kerim eşsiz üslubuyla onları aciz bırakmıştır. Eğer Kur'ân onlara bilmedikleri aşına olmadıkları bir alanda gelseydi, mazeret ve özür bilirme imkanları olurdu...³⁹⁸

Kur'ân-ı Kerim'deki sese ait bu güzellikler, birbiriyle uyumlu nizâmı, Kur'ân'ın nâzil olduğu dönemde arapların ilk defa karşılaştığı hasletlerdir. Gerek nesir gerekse secili olsun, çok iyi bildikleri bu iki alanda onun benzerine daha önce tanık olmamışlardır. Ancak (Mekkeli müşrik) Araplar âyetlerin ritmi ve ses nizamından aldıkları lezzet nedeniyle Kur'ân'ı şiir olarak tahayyül ettiler. Çünkü âyetlerin ritim ve ses düzeninden aldıkları bu lezzete, şiirden daha yakın bir şey bilmiyorlardı. Ancak çok geçmeden hata yaptıklarını anladılar. Hatta onlardan biri -Velid b. Muğire- "Bu şiir olamaz!" dedi. Çünkü o; şiirin recez ve aruz vezinlerinden uzak, kaside türünden bir şey değildir. Ancak o (Velid) daha büyük bir hataya düşerek inat ve Kur'ân karşısındaki hayreti ile "O sihirdir!" dedi...³⁹⁹

Kur'ân-ı Kerim nâzil olduğu dönemde müşrikler tarafından şiir olarak, Hz. Peygamber de onu uyduran bir şair olarak itham edilmiştir. Edebi anlamda zirvede olmalarına ve bu iddialarına rağmen, Kur'ân'ın meydan okuyarak "Onun gibi bir kitap getirin. On sûre getirin. Bir sûre getirin." çağrılarını karşısında aciz kalmışlardır. Bu iddiaları ve edebi anlamda bulundukları konum şu sonucu doğurmaktadır; şiirin zirvesinde olmalarına ve Kur'ân'a düşmanlıklarına rağmen, onun benzeri bir sûre getirememiş olmaları, Kur'ân'ın eşsizliğinin ispatıdır.

Ulûmü'l-Kur'ân eserleri içerisinde önemli konular arasında yer alan mecâzü'l-Kur'ân konusunda, kadim dönemlerden itibaren müstakil eserler de kaleme alınmıştır. Bu konuda günümüze ulaşan ilk müstakil eserler Ebû Ubeyde'nin (v.209/824) *Mecâzü'l-Kur'ân*⁴⁰⁰ eseri ile Şerif er-Râdî'nin (v.406/1015) *Telhîsu'l-Beyân fî Mecâzâtî'l-Kur'ân*⁴⁰¹ adlı eserleridir. Çalışmanın bu bölümünde Nûh sûresinde bulunan mecazlar ve belâğat yönü incelenirken bu eserler temel kaynaklar arasında yer alacaktır.

Nûh sûresi ilk 4 âyette Hz. Nûh'un peygamber olarak kavmine gönderildiğinden bahsedilmektedir. 4. Âyetten sûrenin sonuna kadar devam eden bölüm ise Hz. Nûh'un Allah'a seslenişini hikâye etmektedir. Bu bölümde Hz. Nûh "Kavmimi gece gündüz (tevhide) davet ettim. Ancak benim davetim onların kaçırlarını arttırdı." dedikten sonra, "Onları ne zaman bağışlanmaya çağırdıysam parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler." şeklinde serzenişte bulunmaktadır. Sûrenin bu bölümü mecâzü'l-Kur'ân açısından şu şekilde değerlendirilmiştir:

7. Âyet: "...وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ / Ben onları her ne zaman bağışlayan için çağırdıysa onlar parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler..." Buradaki جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ/parmakları kulaklara tıkamak ve وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ/elbiseye bürünmek ifadeleri mecâzi ifade ile Nûh kavminin peygambere takındığı tavrı yansıtmaktadır. Par-

³⁹⁸ Zûrkânî, *Menâhil*, c. 2, s. 443.

³⁹⁹ Zûrkânî, *Menâhil*, c. 2, s.448.

⁴⁰⁰ Ma'mer b. el-Müsennâ, *Mecâzü'l-Kur'ân*, thk. Mehmed Fuâd Sezgin, Kâhire: Mektebetü'l-Hancî [t.y.].

⁴⁰¹ Şerif er-Râdî, *Telhîsu'l-Beyân fî Mecâzâtî'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Abdulganî Hasen, Beyrut: Dâru'l-Edvâ' 1986.

makların kulaklara tıkanması ifadesinde parmağın uç kısmı anlamına gelen انا ميل kelimesi yerine, parmağın tamamı anlamında اصابع kelimesi kullanılmıştır. Burada bütün zikredilip, o bütünün cüz'ü kastedilmiştir ve âyette bu yönüyle mecâz-ı mürsel vardır. Zira parmağın bütününün kulağa tıkanması mümkün değildir.⁴⁰² Bu şekilde ifade edilmesinin nedeni, Nûh kavminin, Hz. Nûh'un ağzından çıkacak tek bir kelimeye dahi tahammülünün olmadığı, onu duymamak için ellerinden geleni yaptıklarını ifade etmektedir. Aynı şekilde elbiseye bürünmek ifadesi de bildiğimiz şekliyle kıyafet giyinmek, elbiselerine sarılmak anlamında değildir. Nasıl ki Hz. Nûh'u duymamak için ellerinden geleni yapmışlarsa, onu görmemek, görmezden gelmek için de ellerinden geleni yaptıklarını ifade etmektedir.

Sûrenin 5. âyetinde geçen ليل/gece- نهار/gündüz ifadeleri, 8. ve 9. âyetlerde yer alan اسرار/sesli- اسرار/gizli ifadeleri ve 9. âyetteki أعلنت/açık davet ettim- اسررت/gizli davet ettim ifadeleri arasında bedî' terim olarak tıbbâk vardır.⁴⁰³ Tıbbâk; birbirine karşıt iki şeyin bir sözde, dizide ya da beyitte bir araya getirilmesi demektir.

11. Âyet: Bu Âyetin öncesinde Hz. Nûh kavmini pişman olup Allah'a tevbe etmeye davet etmiştir. Bu davete uymaları halinde ise onlara çeşitli dünyevi nimetlerin bahşedileceğine değinmiştir. İşte bu bölümde dile getirilen يُرْسِلُ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا “Size bol bol yağmur göndersin” âyetinde السَّمَاءَ/gök kelimesi kullanılmış olup bununla سحب/bulut manası kastedilmiştir.⁴⁰⁴

13. Âyet: Şerif er-Râdî âyette yer alan وقار- kelimesinin aslında الحلم kelimesi yerine kullanıldığını, dolayısıyla burada istiâre olduğunu ifade etmiştir. Râdî'nin kanaatine göre; - الوقار kelimesi beden sahibi varlıklar için kullanılmaktadır ve bu kelime ile Allah'ın vasıflanması câiz değildir. Yerine kullanıldığı الحليم kelimesi gerçekte “cezalandırmaya gücü/imkânı olmasına rağmen cezalandırmayı terkeden” manasına gelmektedir.⁴⁰⁵

Ebû Ubeyde ve Şerif er-Râdî'ye göre sûrenin bu bölümünde yer alan لا ترجون لا kelimesi لا تخافون manasında kullanılmıştır. Şerif er-Râdî bu görüşünü Arap şiirinden getirdiği örneklerle de delillendirmektedir.⁴⁰⁶

16. Âyet: Hz. Nûh kavmine Allah'ın onlara sunduğu imkânları ve nimetleri hatırlatıp tefekküre ve imana davet ederken وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا ifadesi ile Ay'ın bir nur/ışık, Güneş'in ise siraç/lamba kılındığından bahsetmiştir. Güneş'in asıl ışık kaynağı

⁴⁰² Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 72; Muhammed Ali Sâbûnî (v.1981/1402), *Safvetü't-Tefâsîr*, Kâhire: Dâru's-Sâbûnî 1997, c. 3, s. 431.

⁴⁰³ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, c. 3, s. 431.

⁴⁰⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 138; Beyzâvî, *Envâru't-tenzîl ve Esrâru't-te'vil*, c. 5, s. 249.

⁴⁰⁵ Şerif Râdî, *Telhîsu'l-Beyân*, s. 347.

⁴⁰⁶ Ebû Ubeyde, *Mecâzü'l-Kur'ân*, c. 2, s. 271; Şerif Râdî, *Telhîsu'l-Beyân*, s. 347.

olduğu, Ay'ın ise ışığını Güneş'ten aldığını yansıtmak için mecâzî olarak Ay ışığa, Güneş lambaya benzetilmiştir. Çünkü lamba ışığın kaynağıdır.⁴⁰⁷

17. Âyet: Akıl ile idrak edilebilecek nimetleri aktararak Allah'ın kudretine dikkat çekmeye devam eden Hz. Nûh bu âyette, “ وَاللّٰهُ اَنْبَتَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ نَبَاتًا /Allah bir bitki gibi sizi topraktan bitirdi.” demektedir. Bu ifade; toprağa atılan bir tohum tanesinin yeşerip olgunlaşması gibi, bir damla su ile insanın anne karnında oluşumunun benzerliğine dikkat çekmiş ola bileceği gibi, insanın topraktan biten bitkilerden aldığı vitamin ile oluştuğu gerçeğini mecâzî bir tarzda ifade etmiş de olabilir. Bu durumda âyette istiâre-i tebeiyye vardır. İnsanların yaratılmaları ve çeşitli aşamalarla gelişmeleri, yeryüzünden çıkan bitkilere benzetilmiştir. Bitkilerin bitirilmelerini ifade eden اَنْبَتَكُمْ kelimesi, insanın gelişimine olan benzerliğinden dolayı onun yerinde kullanılmıştır.⁴⁰⁸ İnsan adeta toprağın içerisindeki tohum gibi anne karnında çeşitli aşamalardan geçerek dünyaya gelmekte, bir bitki gibi derece derece gelişmekte, şekilden şekile geçmektedir.⁴⁰⁹ İnsanoğlunun bu gelişim aşamaları, adeta bitkilerin toprak içerisinde yeryüzüne filizlenmelerini ve gelişim aşamalarını anımsatmaktadır.

19. Âyet: “ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ الْاَرْضَ بِسَاطًا /Allah yeryüzünü sizin için bir yaygı yapmıştır.” Sûrenin bu bölümünde yeryüzü, düz ve genişliği açısından بِسَاطًا/yaygıya benzetilmiştir. Burada da mecâzî açıdan istiâre bulunmaktadır.⁴¹⁰

7-8-18. Âyetler: Bu âyetlerde ifade edilen اَوَّاسْتَكْبَرُوا اَسْتَكْبَرًا/büyüklendikçe büyüklendiler, اَسْرَرْنَا هُمْ اِسْرَارًا/gizledikçe gizledim ve اَخْرَجْنَاكُمْ اِخْرَاجًا/sizi çıkartmakla çıkartacak ifadelerinde اِخْرَاجًا-اِسْرَارًا-اَسْتَكْبَرًا mastarları manayı tekit etmek için kullanılmıştır. Bedî ilminde bu kullarıma itnâb denilmektedir.⁴¹¹

23 ve 28. Âyetler: Nûh kavminin önderleri Allah'a karşı putları sahiplenmelerini halka ifade ederken “Sakın ilahlarınızı bırakmayın! Ved'i, Süvâ'ı, Yegus'u, Yeûk'u ve Nesr'i terk etmeyin!” demişlerdir. Âyette öncelikle “İlahlarınızı bırakmayın!” denilerek umum zikredilmiş, daha sonra husus zikredilerek putlar tek tek aktarılmıştır. Burada belâgat açısından umumdan sonra hususun zikri vardır. 28. Âyette ise Hz. Nûh'un duasına yer verilirken “Beni, anne-babamı, evime mümin olarak girenleri ve bütün inananları bağışla.” denilmiştir ki 23. âyetin tersine önce husus zikredilip umuma doğru gidilmiştir. Burada husustan sonra umûmun zikri vardır. Her iki yerdeki bu kullanımlar itnâb sanatındandır.⁴¹²

⁴⁰⁷ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, c. 3, s. 429.

⁴⁰⁸ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, c. 3, s. 431.

⁴⁰⁹ Şerif Râdî, *Telhîsu'l-Beyân*, s. 348.

⁴¹⁰ Şerif Râdî, *Telhîsu'l-Beyân*, s. 349.

⁴¹¹ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, c. 3, s. 431.

⁴¹² Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, c. 3, s. 431.

Nûh sûresinde âyet sonlarında secî-i murassa` yapılmıştır. Murassa` secî: fâsılalardaki sözcükler dışında, bir önceki sözcüklerin de secîli ve aynı vezinde olmasına denilmektedir. Bu durum 5. âyetten sûrenin sonuna kadar devam etmiştir.⁴¹³

1.11. Müşkîl ve Mübhemât Açısından Nûh Sûresi

Müşkilü'l-Kur'ân ve mübhemâtü'l-Kur'ân, ulûmü'l-Kur'ân disiplini içerisinde yer alan önemli çalışma alanlarıdır. Bu alanlarda birçok müstakil eser kaleme alınmıştır.

Müşkilü'l-Kur'ân; âyetler arasında ilk bakışta var olduğu sanılan ihtilafları inceleyen ilim dalı ve bu dalda yazılan eserlerin bütünü için kullanılan bir ifadedir.⁴¹⁴ Halbuki Nisâ sûresi 82. âyetinde “O (Kur'ân) Allah'dan başkası tarafından (indirilmiş) olsaydı, onda birbiriyle tutarsız çok şeyler bulurlardı.” ifadesi ile bizzat Kur'ân-ı Kerim bu durumu kabul etmektedir. Suyûtî'nin naklettiğine göre Kirmânî bu âyete şu açıklamayı getirmektedir: “Âyetinde belirtilen ihtilaf iki çeşittir. Birincisi tenâkuz ihtilafıdır ki; iki şeyin birbirine ters düşmesi anlamına gelmektedir. Bu ihtilaf Kur'ân'da bulunmamaktadır. İkincisi telâzum ihtilafıdır. Bu da birşeyin iki yönde değerlendirilebilmesi anlamına gelir. Kıraât vecihleri, âyet ve sûrelerin miktarı, nâsîh ve mensuh âyetlerin hükmü gibi konular, bu kısmın örnekleri arasındadır.”⁴¹⁵ Sayrafi “Kitap ve sünnette birbirine zıt tenâkuz içeren kelimeler asla mevcut değildir.” derken, Kâdi Ebu Bekr ise “Kur'ân âyetleri ve hadislerde tenâkuz aramak caiz değildir.” demektedir.⁴¹⁶ İmam Suyûtî'nin müşkilü'l-Kur'ân hakkında aktarmış olduğu bu rivayetler, İslam geleneği içerisinde konuya bakışı yansıtmaktadır.

Kıraât farklılıkları, müşterek lafızlar, âyetlerdeki müteşâbihlik ve kapalılık, bir olayın değişik yönlerden ele alınması, harf-i cerlerin birbirinin yerine kullanılması gibi hususlar ihtilaf vehmi doğuran hususlar arasındadır.⁴¹⁷

Müşkilü'l-Kur'ân ilmi İslam literatüründe II. ve III. yüzyıllarda müstakil bir disiplin haline gelmeye başlamıştır. Bu ilmin ortaya çıkma nedenleri, Kur'ân âyetlerinde birbirine zıt ifadeler varmış gibi göstererek Kur'ân eleştirisi yapanlara karşı savunma mekanizması oluşturmak ve insanların zihnini meşgul eden müşkil ve müteşâbih âyetleri tefsir etmektir.⁴¹⁸

Mübhemâtü'l-Kur'ân; Kur'ân-ı Kerim'de açıklanmayıp kapalı bırakılan bazı isimlerin ve hâdiselerin açıklanmasını amaçlayan ilmin ve bu doğrultuda yazılan eserlerin genel adıdır.⁴¹⁹ Suyûtî selef ulehasının bu ilme büyük önem verdiğini aktardıktan sonra, mübhem âyetlerin bilinmesinin sadece nakle dayandığını, rey'e yer verilmediğini ifade etmiştir.⁴²⁰

⁴¹³ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, c. 3, s. 431.

⁴¹⁴ Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Müşkilü'l-Kur'ân”, *DİA*, c. 32, s. 164; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 179; Demirci, *Tefsir Usulü*, s. 185.

⁴¹⁵ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 59.

⁴¹⁶ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 58.

⁴¹⁷ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 55-57; Küçükaşçı, “Müşkilü'l-Kur'ân”, *DİA*, c. 32 s. 165.

⁴¹⁸ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 179; Küçükaşçı, “Müşkilü'l-Kur'ân”, *DİA*, c. 32, s. 164; Demirci, *Tefsir Usulü*, s. 185.

⁴¹⁹ Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi*, c. 1, s. 120.

⁴²⁰ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 282.

Zerkeşî Enfâl sûresi 60. âyette geçen “Bunlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah’ın bildiği..” ifadesini misal getirerek, Allah’ın açıklamadığı mübhemleri araştırmanın gereksizliğini belirtmektedir.⁴²¹ Kur’ân âyetlerinin mübhem/anlamı kapalı olarak gelmeleri hususunda çeşitli sebepler belirtilmektedir. Başka bir yerde değinildiği için, herkes tarafından bilindiği için, ismen belirtilmesi gereksiz olduğu için, umumi bir ifade olması için vb. sebepler bazı Kur’ân âyetlerinin mübhem bırakılma nedenleri arasında sayılmaktadır.⁴²² Kur’ân-ı Kerim’de anlatılan olaylar ve kıssalar üzeri kapalı ifade edilmekte, tarih, yer ve zamanlarına değinilmemektedir. Hatta Kur’ân’ın nâzil olduğu dönemde yaşayan şahıslar arasından sadece Hz. Peygamberden “Muhammed⁴²³ ve Ahmed⁴²⁴” şeklinde, evlatlığı Zeyd’den⁴²⁵ ve künye olarak Ebû Leheb’den⁴²⁶ açık isim olarak bahsedilmektedir. Kur’ân-ı kerim’de aktarılan olayların yaşandığı zaman ve mekanlar, ilgili şahıslar detaylandırılmadan mübhem bırakılmıştır. Kur’ân’ın bu şekilde mübhem ifadelerde bulunması, onun evrenselliği ile ilintili olduğu ifade edilmiş, mübhemâtın hikmeti olarak da Kur’ân’ın bütün zaman, mekân ve şahıslara hitap etmesi amacı vurgulanmıştır.⁴²⁷

Kur’ân-ı Kerim’de mübhemâtın araştırılması hakkında açık bir şekilde yasaklayıcı ifade bulunmamaktadır. Ancak ashâb-ı Kehf özelinde onların sayıları hakkında konuşanlardan “karanlığa taş atma”⁴²⁸ ifadesi ile bahsedilmektedir. Bu ifade Kur’ân’ın mübhem bıraktığı konular hakkında detaya takılıp asıl mesajdan uzaklaşılması hususunda uyarıcı bir anlam taşımaktadır. İmam Mâtürîdî’nin âyetten alınacak ibrete katkısı bulunmadığından mübhemâtın yorumundan kaçınılmasına dair ifadeleri de bu durumu izah etmektedir.⁴²⁹

Ulûmü’l-Kur’ân eserlerinde müstakil başlıklar altında ele alınan müşkilât ve mübhemât konuları, bu çalışmada tek bir başlık altında ele alınacaktır. Çalışmanın bu bölümünde müşkilü’l-Kur’ân ve mübhemâtü’l-Kur’ân eserlerine konu olan Nûh sûresinin âyetleri incelenecektir. Hz. Nûh’un gönderiliş nedeni olarak gösterilen الانذار / uyarmak ifadesinin kapsamı, يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ denilirken ba’ziyet anlamı taşıyan “مِنْ” harf-i cerinin ifade ettiği anlam, “الوقار/الامداد / المذار / الجهار / الاستغشاء/الفرار” kelimeleri gibi sûrenin içeriğinde yer alan ve müşkilü’l-Kur’ân/mübhemâtü’l-Kur’ân kapsamına dahil olan ifadeler, burada işlenecek olan hususlardır. Nûh sûresi müşkilât ve mübhemât açısından değerlendirilirken; Kuteybe’nin (v.276/889) *Te`vilu Müşkilî'l-Kur`ân*’ından,⁴³⁰ Mahmûd b. Ebu’l-Hasen b. el-Hüseyn Nisâburî’nin (v.553/1158) *Bâhirü’l-Burhân fî Meâni Müşkilâti’l-Kur`ân*’ından,⁴³¹

⁴²¹ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 155.

⁴²² Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 156-160; Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 282-283.

⁴²³ bkz. Muhammed 47/2.

⁴²⁴ bkz. Saff 61/6.

⁴²⁵ bkz. Ahzâb 33/37.

⁴²⁶ bkz. Tebbet 111/1.

⁴²⁷ Abdülhamit Birışık-Hüseyn Abdülhâdî Muhammed, “Mübhemâtü’l-Kur’ân”, *DİA*, c. 31 s. 438.

⁴²⁸ Kehf 18/22.

⁴²⁹ Birışık, “Mübhemâtü’l-Kur’ân”, *DİA*, c. 31 s. 438.

⁴³⁰ İbn Kuteybe, *Te`vilu Müşkilî'l-Kur`ân*, thk. Seyyid Ahmed Sakr, Kahire: Daru’t-Türâs 1973.

⁴³¹ Mahmûd b. Ebu’l-Hasen b. el-Hüseyn Nisâburî, *Bâhirü’l-Burhân fî Meâni Müşkilâti’l-Kur`ân*, thk. Suad b. Salih b. Saîd Babekî, Mekke: Câmiatu Ümmi’l-Kurâ 1998.

Askerî'nin (v.636/1239) *et-Tekmil ve'l-İtmâm*'ından,⁴³² İzzeddin Abdülazîz b. Abdüsselam'ın (v.660/1262) *Fevâid fî Müşkîli'l-Kur'ân*'ından,⁴³³ Ali Belensî'nin (v.782/1380) *Tefsîru Mübhemâti'l-Kur'ân*'ı⁴³⁴ ile Suyûtî'nin *Müfhemâtü'l-Ekrân fî Mübhemâti'l-Kur'ân*⁴³⁵ adlı eserlerinden faydalanılacaktır.

1. Âyet: {إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} Bu âyetteki {الانذار/ uyarmak} ifadesi {المخافة/korkutmak} anlamındadır. Âyetin devamında ifade edilen “elim azap” hususunda insanları uyarmaktan bahsedilmektedir. Burada ifade edilen “elim azap” Allah'ın hükmünün kesin bir şekilde gerçekleşeceği felakettir ve bu felaket ile insanları ihtar etme anlamının altında korkutma manası bulunmaktadır.⁴³⁶ İnsanların uyarılacağı “elim azap” ile kastedilen mana sûrede açıkça ifade edilmemiştir. Bu nedenle âyet mübhemâtü'l-Kur'ân kapsamında değerlendirilmiştir. “Elim azap” ifadesi müphem/kapalı bir lafız olduğu için tefsirlerde bu azap ile tufan hadisesinin veya ahiret azabının kastedildiği yönünde iki farklı görüş bulunmaktadır.⁴³⁷

4. Âyet: Nûh sûresinin ilk üç âyetinde Hz. Nûh'un peygamber olarak görevlendirildiği belirtilmiş, onun kavmini uyarak “Allah'a kulluk edin, ondan sakının ve itaat edin.”⁴³⁸ uyarısının akabinde “Günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir süreye kadar ertelesin. Kuşkusuz Allah'ın takdir ettiği süre gelince ertelenmez.”⁴³⁹ ifadelerine yer verilmiştir. Bu âyetteki “مِنْ” edatından dolayı “يُغْفِرُكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ/günahların bazısının affedilmesi” anlamı ortaya çıkmaktadır. Hâlbuki Müslüman olmakla günahların tamamının affedilmesi gerekirken âyetle “bazı” ifadesinin bulunması ilk bakışta âyetle müşkil bir durumun bulunduğu düşündürmektedir. Bu durum gerek Arap dilcilerini gerekse müfessirleri bu âyet hakkında düşünmeye ve yorumlamaya sevk etmiştir. Ahfeş gibi dilciler bu âyetteki “مِنْ” edatının zait olduğunu, âyetin aslında “يُغْفِرُكُمْ ذُنُوبَكُمْ” şeklinde olduğunu belirtmiştir. Bir diğer görüşte ise âyetin takdirinin “يُغْفِرُكُمْ عَنْ ذُنُوبِكُمْ” şeklinde olup “مِنْ” edatı “عَنْ” manasında kullanılmıştır. Bu durumda âyet umûmilik ifade etmektedir.⁴⁴⁰ Bu âyetin mecâzî bir ifade ile Müslüman olduktan sonraki günahları ifade etmesi mümkündür. Dolayısıyla “günahla-

⁴³² Muhammed b. Ali Gassânî, *et-Tekmil ve'l-İtmâm li-Kitâbi't-Ta'rif ve'l-Îlâm*, thk. Hasan Merve, Beyrut: Dâru'lFikri'l-Muâsır 1997.

⁴³³ İzzeddin Abdülazîz b. Abdüsselam (v.660/1262), *Fevâid fî Müşkîli'l-Kur'ân*, thk. Seyyid Rıdvan Ali, Riyad: 1982.

⁴³⁴ Muhammed b. Ali Belensî, *Tefsîru Mübhemâti'l-Kur'ân: el-Mevsum bi-sılati'l-cem'i ve Âidü't-Teziyl li-Mevsûli Kitâbi'l-A'lâm ve't-Tekmil*, thk. Hanif b. Hasan Kâsımî, Beyrut: Dâru'lGarbi'l-İslâmî 1991.

⁴³⁵ Suyûtî, *Müfhemâtü'l-akran fî Mübhemâti'l-Kur'ân*, Kâhire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye 1992.

⁴³⁶ Muhammed b. Hasen İbn Furek (v.406/1015), *Tefsîru İbn Furek*, Mekke: Câmîâtü Ümmi'l-Kura 2009, c. 4, s. 49.

⁴³⁷ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 134; Tabersî, *Mecmau'l-Beyân fî Tefsîri'l Kur'ân*, s. 101; Muhammed b. Hasen Tûsî, *et-Tibyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, c. 10, s. 132.

⁴³⁸ Nûh 71/3.

⁴³⁹ Nûh 71/4.

⁴⁴⁰ İbn Furek, *Tefsîru İbn Furek*, s. 49.

rın bazısının affedilmesi” ifadesi, Müslümanlıktan önceki günahların tamamını, sonrasında ise tövbe edilen günahları kapsamaktadır.⁴⁴¹

Âyetin devamında *وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى*/Belli bir ecele/süreye kadar ertelenmek ve *إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ*/ecel/süre geldiği zaman ertelenmeyeceği ifadelerinde birbirine zıt müşkil bir durum olduğu kanaati oluşmaktadır. Bu nedenle âyetin bu bölümü müşkilü'l-Kur'ân açısından inceleme konusu yapılmıştır. Bu alanda yazılan eserlerde; { *وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى* }/Sizi belli bir süreye kadar ertelesin.} ifadesi ile dünya hayatının kastedildiği, { *إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ* }/Kuşkusuz Allah'ın takdir ettiği süre geldiğinde ertelenmez.} ifadesiyle ise kıyametin ya da ahiret azabının kastedildiği şeklinde yorum getirilmiştir.⁴⁴²

6. Âyet: Bu âyette Hz. Nûh kavminin tutumunu Allah'a şikâyet ederek { *فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا* } *فَرَارًا*/Benim çağrım ancak onların kaçışlarını arttırdı.} sözüne yer verilmiştir. Buradaki işkâl peygamber tebliğinin insanların kaçışını arttırması hususundadır. İlahi vahyin insanlardan bazılarının kaçışını ve inatlarını arttırması muhatap kitlenin cehaleti ve inatçı tutumu sebebiyle mümkün olan bir durumdur. { *فَرَارًا* } Kelimesi “*البعاد عن الشيء*”/ Bir şeyden uzak durmak, kaçmak” anlamlarına gelmektedir.⁴⁴³

7. Âyet: Burada Hz. Nûh'un tebliğ vazifesini yerine getirirken kavminin ona karşı tutumu ifade edilmektedir. Kavmi hakkında söylediği “*وَسْتَغَشُّوا ثِيَابَهُمْ*”/elbiselerine büründüler” ifadesi mübhem bir durum oluşturmaktadır. Nisâburî'nin getirdiği yoruma göre elbiselerine bürünmeleri, Hz. Nûh'u görmek anlattıklarını duymak istemediklerini yansıtmak için edebi bir ifadedir.⁴⁴⁴

13. Âyet: İbn Kuteybe Kur'ân müşkileri hakkında yazdığı eserinde “*مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا*” âyetinin “*لَا تَخَافُونَ اللَّهَ عَظُمَتَهُ*”/Allah'ın büyüklüğünden korkmamak” anlamında olduğunu belirtmiştir.⁴⁴⁵ İbn Abbâs ve Mücahîd'den gelen rivâyetler de bu manayı desteklemektedir.⁴⁴⁶ { *لَا تَرْجُونَ* } Kelimesi bu durumda “*لَا تَخَافُونَ*” anlamına gelmektedir.⁴⁴⁷ Râğıb el-İsfehânî “*لَا تَرْجُونَ*” kelimesine “*الرجاء*”/mutluluğun olduğu şeyin meydana gelmesini gerektiren zan” manası vermektedir. Bu mana ile âyeti “Size ne oluyor ki, Allah için saygı ummuyorsunuz!” şeklinde yorumlamaktadır.⁴⁴⁸

14. Âyet: “Sizi aşama aşama yarattık” âyetindeki “*أَطْوَارًا*” kelimesi evre/aşama anlamı taşımaktadır.⁴⁴⁹ Bu ifade; meni-embriyo-cenin-bebeklik-çocukluk-gençlik-olgunluk-yaşlılık

⁴⁴¹ İzzeddin Abdülazîz b. Abdüsselam, *Fevâid fi Müşkilil-Kur'ân*, s. 247.

⁴⁴² Nisâburî, *Bâhirü'l-burhân fi Meâni Müşkilâti'l-Kur'ân*, c. 3, s. 1553.

⁴⁴³ İbn Furek, *Teşîru İbn Furek*, s. 51; İsfehânî, *Müfredât*, s. 784.

⁴⁴⁴ Hüseyin Nisâburî, *Bâhiru'l-Burhân*, s. 1553.

⁴⁴⁵ Kuteybe, *Te'vîlu Müşkilil-Kur'ân*, s. 191.

⁴⁴⁶ İbn Furek, *Teşîru İbn Furek*, s. 52.

⁴⁴⁷ İbn Furek, *Teşîru İbn Furek*, s. 52.

⁴⁴⁸ İsfehânî, *Müfredât*, s. 418.

⁴⁴⁹ İsfehânî, *Müfredât*, s. 646.

gibi insanın geçirdiği yaratılış aşamaları ifade etmektedir.⁴⁵⁰ Nûh sûresindeki bu âyetin müphem/kapalı kaldığı düşünülse de Kur’ân-ı Kerim’in çeşitli âyetlerinde bu aşamalar aktarılmaktadır.⁴⁵¹

16. Âyet: Buradaki “وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا /Ay’ın nur, وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا /Güneş’in ise lamba” kılındığı ifadesi ilk bakışta Güneş’in nur, Ay’ın lamba olması gerektiği düşüncesini çağrıştırmaktadır. Ancak bu âyet ile Ay’ın ışık kaynağının Güneş olduğuna işaret edilmiştir. Güneş ışığın kaynağı olan lamba kelimesi ile ifade edilmiş, Ay ise o lambanın ışığı olarak tasvir edilmiştir.⁴⁵²

17. âyet: “وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ /Allah sizi yerden bitirdi.” ifadesi insanın aslının toprak olduğuna ve toprak ürünleri ile gıdalanıp gelişmesine vurgu yapmaktadır.⁴⁵³ “Bitki gibi bitirmek” ifadesi mübhem bir lafız olup ilgili âyetin tefsirinde detaylı açıklaması yapılacaktır.

23. Âyet: Nûh sûresinin bu bölümünde Ved, Suvâ`, Yegûs, Yeûk ve Nesr adlı putlardan söz edilmektedir. Daha önce Kur’ân âyetlerinde bu putlara dair herhangi bir bilgi sunulmadığı için sûrenin bu bölümü mübhemâtü’l-Kur’ân eserlerine konu olmuştur. Özellikle Askerî ve Belensî müstakil eserlerinde sûrenin bu bölümünü detaylı bir şekilde incelemektedir.⁴⁵⁴ Çalışmanın tefsir bölümünde sûrede mübhem bırakılan putlar konusu incelenecektir.

26. Âyet: “كَيَّارًا” Kelimesi “hareket eden canlı” anlamına gelmektedir. Hz. Nûh’un ifadesinde “Yeryüzünde hareket eden, yaşayan hiçbir kâfir bırakma!” anlamı taşımaktadır. الدوران Aslından olup fey’al veznindedir.⁴⁵⁵ Kelimenin manasındaki mübhemlik ve bir peygamberin kavminin aleyhine beddua etmesi gibi müşkil hususlar, çalışmanın tefsir ve yorum bölümünde detaylı olarak incelenecektir.

28. Âyet: Sûrenin bu bölümünde Hz. Nûh’un “Beni, anne-babamı bağışla.” ifadesi yer almaktadır. Hz. Nûh’un anne-babasının açık olarak belirtilmemesi nedeniyle bu ifade mübhem kalmaktadır. Suyûtî mübhemât alanındaki müstakil eserinde bu konuya yer vererek Hz. Nûh’un babasının Lemek b. Mattuşâluh, annesinin ise Şemhâ binti Eniş olduğundan bahsetmiştir.⁴⁵⁶

1.12. Emsâlü’l-Kur’ân/Kur’ân Misalleri Açısından Nûh Sûresi

Tefsir usûlü ve ulûmü’l-Kur’ân eserlerinde Kur’ân-ı Kerim’deki meseller ve bu meselleri araştıran ilmi disiplin için “emsâlü’l-Kur’ân” tabiri kullanılmaktadır.⁴⁵⁷ Mesel kelimesi-

⁴⁵⁰ Hüseyin Nisâburî, *Bâhiru’l-Burhân*, s. 1554; İbn Furek, *Tefsîru İbn Furek*, s. 52.

⁴⁵¹ Hacc 22/5; Mü’minûn 23/14.

⁴⁵² Hüseyin Nisâburî, *Bâhiru’l-Burhân*, s. 1555-1556.

⁴⁵³ Hüseyin Nisâburî, *Bâhiru’l-Burhân*, s. 1556.

⁴⁵⁴ Askerî, *et-Tekmil ve’l-İtmâm*, s. 447-450; Belensî, *Tefsîru Mübhemâtü’l-Kur’ân*, s. 651-654.

⁴⁵⁵ Hüseyin Nisâburî, *Bâhiru’l-Burhân*, s. 1557; İsfahânî, *Müfredât*, s. 391; Penrice, *Kur’ân Sözlüğü*, s. 107.

⁴⁵⁶ Suyûtî, *Müfhemâtü’l-Ekrân fi Mübhemâtü’l-Kur’ân*, s. 112; Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 290.

⁴⁵⁷ Bedrettin Çetiner, “Mesel”, *DİA*, c. 29, s. 299.

nin çoğulu olan emsâl; dillerde dolaşan darb-ı mesel olmuş sözler, atasözleri anlamına gelmektedir.⁴⁵⁸ Kur'ân ilimleri açısından ise; âyetlerdeki mana ve maksadın insanı etkileyecek biçimde kısa ve özlü olarak ifade edilmesi anlamına gelmektedir.⁴⁵⁹ Zerkeşî *Burhân* adlı eserinde Emsâlü'l-Kur'ân konusunu incelerken Ebû Hureyre'den şu hadise yer vermiştir:

Kur'ân beş vecih üzere indirilmiştir. Bu beş vecih helal, haram, muhkem, müteşâbih ve emsâl'dir. Helali işleyin, haramdan sakının, muhkeme uyun, müteşâbih'e inanın ve emsallerden ibret alın.⁴⁶⁰

Hiz. Ali'ye nispet edilen bir diğer hadiste ise Kur'ân'ın dört veçhinden bahsedilerek "Kur'ân emreden, nehyeden, geçmişten örnekler sunan ve darb-ı mesellerden oluşan âyetlerdir." denilmiştir.⁴⁶¹ Kur'ân-ı Kerim'de mesellerin bulunma amacı olarak, insanlığın dersler çıkarması gösterilerek şöyle buyurulmuştur:

وَلَقَدْ صَرَّبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

Andolsun, öğüt alsınlar diye biz bu Kur'ân'da insanlar için her türlü misali verdik. (27)⁴⁶²

İmam Şafii Kur'ân'ın meselleri konusunu müçtehidin bilmesi gereken Kur'ân ilimleri arasında saymıştır. Mâverdî emsâlü'l-Kur'ân eserinde konunun Kur'ân ilimleri içerisinde çok önemli bir yeri olduğunu ifade etmiş ancak yeterli şekilde konuya yoğunlaşılması-
nı eleştirmiştir.⁴⁶³

Meydânî *emsâlü'l-Kur'ân* eserinde; meselde asıl olanın benzetilen ile aralarında bulunan bir veya daha çok unsur nedeniyle, benzetilenin yerinde kullanılmasıdır demiştir.⁴⁶⁴ Kur'ân-ı Kerim'deki temsiller basit veya mürekkep temsil tarzında buluna bilmektedir. Basit temsil; birşeyin başka birşeye vecihleri arasından bir yönüyle benzetilmesidir. Cum'â sûresinde; ilmi ile amel etmeyenlerin, sırtlarında kitap taşıyan eşeklere⁴⁶⁵ benzetilmesi temsilin bu kısmına örnektir.⁴⁶⁶ Mürekkep temsilde ise benzetme yönleri birden fazladır. Bakara sûresinde ihlas ile Allah yolunda yapılan infak, yedi başak bitiren, her başakta yüz tane bulunan tohumu benzetilmesi⁴⁶⁷ bu temsilin örnekleri arasındadır.⁴⁶⁸ Temsilin bunların dışında; akıl ve duyu organlarıyla idrak edilenler,⁴⁶⁹ gerçek olaylara veya hayallere dayananlar,⁴⁷⁰ açık veya gizli olanlar⁴⁷¹ şeklinde farklı biçimleri de mevcuttur.⁴⁷²

⁴⁵⁸ İsfahânî, *Müfredât*, s. 987.

⁴⁵⁹ Mennâ` Kattân, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, s. 302.

⁴⁶⁰ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 486.

⁴⁶¹ Kattân, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, s. 274.

⁴⁶² Zümer 39/27.

⁴⁶³ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 254.

⁴⁶⁴ Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî, *Emsâlü'l-Kur'ân ve Suverun min Edebihi'r-Refi'*, Beyrut: Dâru'l-Kalem 1992, s. 19.

⁴⁶⁵ bkz. Cum'â, 62/5.

⁴⁶⁶ Meydânî, *Emsâlü'l-Kur'ân*, s. 20.

⁴⁶⁷ bkz. Bakara 2/261.

⁴⁶⁸ Meydânî, *Emsâlü'l-Kur'ân*, s. 20.

⁴⁶⁹ bkz. Âl-i-İmrân 3/59.

⁴⁷⁰ bkz. Saffât 37/62-68; Duhân 44/43-46.

İbni Kayyım el-Cevziyye (v.751/1350) *el-Emsâl fi'l-Kur'âni'l-Kerîm* adlı eserinde Kur'ân'ın mesellerinin önemi ve faidesine dair şöyle demektedir:

Mesellerin kelimada mühim fonksiyonları, faidesi inkâr edilemeyecek vazifeleri bulunmaktadır. Öyle ki meseller; acayip şekilde kulaklara tesir etmektedir. Şaşırtıcı derecede manaları zihinlere yerleşmektedir.⁴⁷³

İbni kayyım el-Cevziyye'nin de belirttiği gibi Kur'ân mesellerinin amacı ve faidelerine dair birçok neden sayılmaktadır. Tefekkür, özendirme veya caydırma, medih veya zem, tâzim veya tahkir Kur'ân mesellerinin amaçları arasında gösterilmektedir.⁴⁷⁴

Kur'ân-ı Kerim'de birçok mesel bulunmaktadır. Hatta Ebû Hureyre'ye nispet edilen hadîse göre Kur'ân'ın beş vechinden biri konumundadır.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَكِنْ جِئْتَهُمْ بِآيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْتَطِلُونَ ﴿٥٨﴾

Andolsun, biz bu Kur'an'da insanlara her türlü misali verdik. Andolsun, eğer sen onlara bir âyet getirsen, inkâr edenler mutlaka, "Siz ancak asılsız şeyler uyduranlarsınız" derler. (58)⁴⁷⁵

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿٤٣﴾

İşte bu temsilleri biz insanlar için getiriyoruz. Onları ancak bilginler düşünüp anlarlar. (43)⁴⁷⁶

Tahrîm sûresinde, “ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا” ifadesiyle Hz. Nûh'un karısı darb-ı mesel olarak sunulmaktadır. Bu âyette şöyle buyurulmuştur:

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَامْرَأَتَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ ﴿١٠﴾

Allah, inkâr edenlere, Nûh'un karısı ile Lût'un karısını örnek gösterdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki salih kişinin nikâhları altında bulunuyorlardı. Derken onlara hainlik ettiler de kocaları, Allah'ın azabından hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara, "Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin!" denildi. (10)⁴⁷⁷

Suyûtî Kur'ân mesellerine dair Mâverdî'den uzunca bir rivayette bulunmaktadır. Bu rivayette Ebû İshak'ın babası Hüseyin b. Fadl'a Arap dilinde yaygın olan darb-ı meselleri hatırlatarak –Bununla ilgili âyetler biliyor musun? şeklinde sorular yöneltilmektedir. Bu rivâyetin bir bölümünde Nûh sûresinin 27. âyetine de temas edilmektedir:

Ebû ishak'ın babası: - Kur'ân'da “لا تلد الحية الا حية” Yılandan ancak yılan doğar” meselini doğrulayan âyet biliyor musun? diye sordum.

⁴⁷¹ Bakara 2/17-20; Ra'd 13/17.

⁴⁷² Fayez A'rif Kur'ân, *et-Tekâbil ve't-Temâsil fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Ürdün: Âlemü'l-Kütübî'l-Hadîs 2006; s. 112; Çetiner, “Mesel”, s. 300.

⁴⁷³ İbni Kayyım el-Cevziyye, *el-Emsâl fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, s. 22.

⁴⁷⁴ Çetiner, “Mesel”, s. 300.

⁴⁷⁵ Rûm 30/58.

⁴⁷⁶ Ankebût 29/43.

⁴⁷⁷ Tahrîm 66/10.

Hüseyin b. Fadl: - Evet biliyorum. “ولا يلدوا الا فاجرا كفارا” Yalnız ahlaksız, nankör insanlar doğururlar..” âyeti bu meseli doğrular dedi.⁴⁷⁸

Nûh sûresi başından sonuna kadar Hz. Nûh ve kavmini konu edinen tek sûredir. Kur’ân kıssası olması hasebiyle sûre emsâlü’l-Kur’ân açısından değerlendirilebilir de 27. âyetinin dışında bu alana özel olarak konu edilmemiştir. Bu sûrede Hz. Nûh; davet metodu, mücadelesi ve sabrı ile Hz. peygamber ve bütün mü’minlere örnek olmaktadır. Nûh kavminin inadı, ısrarı ve bunların sonucunda helak edilmeleri de Mekke müşrikleri ve bütün inkârcılara uyarıcı birer örnek konumundadır.

1.13. Fevâtihi’s-Süver ve Havâtimü’s-Süver Açısından Nûh Sûresi

Fevâtihi’s-süver; sûrelerin başlangıçlarına dair araştırmaları ifade eden, ulûmü’l-Kur’ân konularından biridir. Zerkeşî, fevâtihi hakkında “Allah-u Teâla kitâb-ı azîz’ini on farklı kelam nevisi ile başlatmıştır.” diyerek, sûre başlangıçlarını on kısma ayırmıştır.⁴⁷⁹ İmam Suyûtî de Zerkeşî gibi sûre başlangıçlarını; Senâ ile başlayanlar, tesbih ile başlayanlar, hurûf-u mukattaâ ile başlayanlar, haber ile başlayanlar şeklinde on başlık altında incelemiştir.⁴⁸⁰

Havâtimü’s-süver ifadesi ise sûrelerin bitişlerini konu edinmektedir. İfadedeki güzellik açısından fevâtihi’s-süver gibi, havâtîme de itibar edilmektedir. Kelâmın bitişinin dinleyiciler üzerindeki etkisi ve önemi büyüktür. Bu nedenle Kur’ân sûrelerinin bitişleri de birtakım bedî’î manalar içermektedir.⁴⁸¹ Sûre sonları hakkında; duâ, tavsiye, vaad, vaîd, mev’iza şeklinde birtakım havâtîm vecihleri ulûmü’l-Kur’ân eserlerinde belirtilmektedir.⁴⁸²

Kur’ân sûrelerinin giriş cümleleri çeşitlilik arz etmektedir. “Nûh’u kavmine peygamber olarak gönderdik.” âyeti ile başlayan Nûh sûresi fevâtihi’s-süver açısından haber cümlesi ile başlayan sûreler kategorisinde yer almaktadır.⁴⁸³ Zerkeşî ve Suyûtî, haber cümlesi ile başlayan 23 sûre zikretmiştir. Haber cümlesi ile başlayan bu sûre duâ âyeti ile bitmiştir. Bu durumda sûre fevâtihi ve havâtîm açısından şu şekilde gözükmektedir;

“Biz Nûh’u kavmine, acıklı/elemlî azap başlarına gelmeden önce kendilerini uyarması için peygamber olarak gönderdik.”

Bu âyet sûrenin başlangıç âyetidir.

“Rabbim beni affet. Ana-babamı, evime mümin olarak girip çıkan hâne halkımı ve erkek kâdın tüm müminleri bağışla. O zalimlerin/kâfirlerin de helak ve hüsrânını arttır.”

Sûre bu duâ âyeti ile sonlanmıştır. Sûrenin başlangıç ve bitiş âyetleri; acıklı bir azap ile uyarma görevi verilen Hz. Nûh’un, üzerine düşen görev ve vazifeyi yerine getirdiğini, son

⁴⁷⁸ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 257.

⁴⁷⁹ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 164.

⁴⁸⁰ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 206.

⁴⁸¹ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 152.

⁴⁸² Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 209.

⁴⁸³ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 179; Suyûtî, *el-İtkân*, c.2, s.206.

olarak da Allah’a tevekkül ederek kendisi ve inanlar için af dilediğini ifade etmektedir. Nûh sûresi fevâtihü’s-süver açısından hemen öncesinde bulunan Hâkka ve Meâric sûreleri ile uyum içerisindedir. Nûh kavminden bahseden sûreler fevâtih ve havâtım açısından şu şekildedir:

Tablo 1. Fevâtih ve Havâtım Açısından Nûh Kavmi Hakkındaki Âyetler

Sûrenin bitiş âyeti	Sûrenin başlangıç âyeti	Sûre adı- Mushaf ve nüzul sırası
إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ ...	المص	A`râf 7/39
وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ	الرَّ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ	Yûnus 10/51
وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ ...	الرَّ كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ ...	Hûd 11/52
قَالَ رَبِّ احْكُم بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ	اِئْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ ...	Enbiyâ 21/73
وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ	قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ	Mü`minûn 23/74
إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ ...	طس	Şuarâ 26/47
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ	وَالصَّافَّاتِ صَفًّا	Sâffât 37/56
فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ	اِئْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ	Kamer 54/37
رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا ...	إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ ...	Nûh 71/71

Hiz. Nûh ve kavminden bahseden sûreler başlangıç âyetleri itibari ile dört tanesi hurûf-u mukattâ`, dört tanesi haberî cümle, bir tanesi ise yemin cümlesi ile başlamaktadır. Çalışmanın ana konusu olan Nûh sûresi haberî cümle ile başlayıp dua cümlesi ile bitirilmiştir.

1.14. Nûh Sûresi Fâsılları

Fâsıla kelimesi “ayıran şey” anlamına gelmektedir. Kur’ân âyetlerinin son harfine “fâsıla harfî” denilmektedir. Bu ifadenin kullanılmasının nedeni içerisinde bulunduğu âyeti kendisinden sonra gelen âyetten ayırmasından dolayıdır. Suyûtî fâsılayı; “Şiirdeki kâfiye, secîdeki karine gibi âyetin son kelimesine verilen isimdir.” şeklinde tanımlamıştır.⁴⁸⁴ Birçok âyet Kur’ân’ın şiir ya da şair sözü olmadığını açıkça ifade etmektedir.⁴⁸⁵ Bu nedenle İslam alimleri fâsılaya kâfiye denilmesinin caiz olmadığını belirtmişlerdir. Fâsıla sadece Kur’ân’a has bir sıfat olduğu için şiir vb. şeyler için bu ifade kullanılmamaktadır.⁴⁸⁶

Kur’ân-ı Kerim’de âyet sonlarındaki kelimeler revî (kafiye düzeninde tekrarlanan son harfler) ile bitirilerek kıraate ahenk katılmıştır. Bu durum kafiye ve secîdeki zorlamalar olmadan tabii güzellikleriyle uygulanmış olup, herhangi bir anlam bozulmasına sebebiyet vermeden uygulanmıştır. Nitekim şiirlerde kafiye oluşturmak için yapılan zorlamalar neticesinde manada sapmalar görülebilmekte, bir nevi manadan çok ses uyumu önemslenmektedir. Bu durum Kur’ân âyetlerindeki fâsılalarda söz konusu değildir.⁴⁸⁷ Manaya zarar vermeden kelime sonlarındaki bu uyum ve ahenk Kur’ân’ın icâzının metindeki göstergelerinden biridir. Âyet sonlarında uygulanan bu fâsıla harfleri arasında en yaygın kullanılanlar ن - م ve ر harfleridir.

Kur’ân-ı Kerim şiir veya nesir şeklinde kategorize edilemeyecek, kendine özgü bir kitaptır. Ancak Kur’ân metninin şiir ve nesirle ilgili edebi sanatlardan tamamıyla bağımsız olup olmadığı hususu ihtilafli bir konudur. Özellikle bu tartışma Kur’ân’da seci bulunup bulunmadığı konusunu gündeme getirmiştir. Teknik bir edebiyat terimi olarak seci, iki fâsılanın ya da fâsılların son harflerinin aynı veya birbirine uygun olması, nesir içindeki kafiye şeklinde tanımlanmaktadır.⁴⁸⁸ Meşhur kelamcı Eş’arî (v.324/935) ve Arap dilcisi Rummânî (v.368/978) Kur’ân’da seci bulunmadığı görüşünü savunanların önde gelenleridir.⁴⁸⁹

Nûh sûresinin fâsılları ن . م . ا harfleridir. Kur’ân-ı Kerim’de geçen diğer Nûh kıssalarının fâsılları genellikle م . ن harfleridir. Ancak Kâmer sûresinde Nûh kıssasından bahseden bölümün fâsılası sadece ‘ر’ harfidir. Nûh sûresinin fâsılları, diğer Nûh kıssasını içeren âyetlerle uyum sağlamaktadır. Sûrenin içerisinde ر harfî fâsılası olmasa da hemze ile uzatılan ر fâsılları mevcuttur. Bu bakış açısıyla Nûh sûresi diğer Nûh kıssalarının fâsıllarını içerisinde topladığı söylene bilir. Nûh kıssalarının fâsılları özetle şöyledir:

⁴⁸⁴ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 189.

⁴⁸⁵ bkz. Yâsîn 36/69; Hâkka 69/41.

⁴⁸⁶ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 190.

⁴⁸⁷ Abdurrahman Çetin - Tevfik Rüştü Topuzoğlu, “Fâsıla”, *DİA*, İstanbul: 1995, c. 12, s. 209.

⁴⁸⁸ İsmail Durmuş, “Seci”, *DİA*, İstanbul: 2009, c. 36, s. 273.

⁴⁸⁹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 190.

Tablo 2. Nûh Kavminden Bahseden Âyetlerde Fâsılalar

Nûh 1- 8/27-28	Kamer 9- 15	Sâffât 75- 81	Şuarâ 105-111	Mü'minûn 23-29	Hûd 25- 31	A'râf 59- 64
الميم	وزدجر	المجيبون	المرسلين	افلا تتقون	مبين	عظيم
مبين	فانتصر	العظيم	الا تتقون	الاولين	الميم	مبين
اطيعون	منهم	الباقين	امين	حين	كاذبين	العالمين
تعلمون	قدر	الاخرين	اطيعون	كذبون	كارهون	لا تعلمون
نهارا	دسر	العالمين	العالمين	مغرقون	تجهلون	ترحمون
فرارا	كفر	المحسنين	اطيعون	الظالمين	تذكرون	عمين
استكبارا	مذكر	المؤمنين	الارذلون	المنزلين	الظالمين	
جهارا						
...						
كفارا						
تبارا						

Tablodan da anlaşıldığı üzere, Kur'ân-ı Kerim'de geçen Nûh kıssalarının fâsılları genellikle م . ن harfleridir. Ancak Kamer sûresinde sadece ر fâsılası bulunmaktadır. Nûh sûresinde ise م . ن . م . ا - fâsılası mevcuttur.⁴⁹⁰ Ancak hemze ile uzatılan ر harfi Kamer sûresi fâsıllarıyla benzeşmektedir. Âyet sonu hakkında bir diğer husus âyet sonlarında secî-i murassa yapılmış olmasıdır. Bu konuya sûrenin belâğat incelemesi bölümünde değinilecektir.

1.15. Nûh Sûresinde Hitap Şekilleri

Kur'ân-ı Kerim'de bulunan hitap şekilleri hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. Suyûtî Kur'ân'ın hitap şekilleri bahsinde otuzdört madde zikretmektedir. Bu maddeler; umumi hitap, hususi hitap, hususilik ifade eden umumi hitap, umum ifade eden hususi hitap, cinse hitap, bizzat isim belirtilerek yapılan hitap şeklinde devam etmektedir. Suyûtî'nin aktardığına göre bazı ulemaya göre Kur'ân'daki hitaplar üç kısımdır. Bunlar; sadece peygambere yapılan hitap, sadece peygamberin dışındakilere yapılan hitap ve hem peygambere hem peygamberin dışındakilere yapılan hitaptır.⁴⁹¹ Nûh sûresi bu açıdan değerlendirildiğinde ilk âyet umuma hitap ederek Hz. Nûh'un peygamber olarak görevlendirildiğini bildirmektedir. 2. Âyetten sûrenin sonuna kadar devam eden âyetlerde ise yer yer Hz.

⁴⁹⁰ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır; *Hak Dinî Kur'ân Dili*, İstanbul: Azim Dağıtım 2011, c. 8, s. 381.

⁴⁹¹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 68.

Nûh ve kavmi arasında karşılıklı diyalog gibi görünse de aslında Hz. Nûh'un yaşadığı süreci Allah'a aktarımından ibarettir.

Çalışmanın bu bölümünde Nûh sûresi âyetlerin muhatap kitlesi ve hitabın öznesi açısından incelenecektir. Nûh sûresini diğer sûrelerden ayıran özelliklerinin başında hitap şekli gelmektedir. Bu sûrede hitap şekli olarak ilk dört âyet hariç “birinci şahıs anlatıcı” tarzı uygulanmıştır. Bir olayın bir kişi tarafından hem kendi adına hem de karşı taraf adına konuşarak anlatıldığı anlatım türüne birinci şahıs anlatıcı denilmektedir. Bu anlatım tarzında sadece anlatıcının duygu ve düşüncesi hissedilmektedir. Üç yerde “قال نوح” şeklinde ifadeler bulunsa da ilk âyetten sûrenin sonuna kadar olayları Hz. Nûh anlatmaktadır. “İlahlarınıza sahip çıkın. Putlarınızı bırakmayın!” ifadesine varıncaya kadar anlatım tamamen ona aittir. Yaşadıklarını, kavminden duyduğu sözleri birinci şahıs anlatıcı olarak Allah'a aktarmaktadır.

Nûh sûresinin ilk beş âyetinde öyküleyici anlatım tarzı uygulanmıştır. İlk âyet haberi cümle olup hitabın sahibi Allah'tır. Buradaki hitap Kur'an'ın muhatabı olan bütün insanlıktır. 2. Âyetten sûrenin sonuna kadar hitabın sahibi Hz. Nûh'tur. 2. Âyette mâzî sığa kullanılmakta olup muhatap Nûh kavmidir. 3. Âyet emir ifade etmekte olup 4. âyet emrin cevabıdır. Bu üç âyette hitap sahibi Hz. Nûh, muhatap kitle kavmidir.

5. Âyetten itibaren anlatım tarzı “birinci şahıs anlatıcı” formatında devam etmektedir. Hitabın sahibi Hz. Nûh olup asıl muhatap Allah'tır. Bu âyetten itibaren Hz. Nûh yaşadıklarını Allah'a arz etmektedir.

5. Âyetten 10. âyete kadar Hz. Nûh'un hitabı geçmiş zaman kalıbında devam etmektedir. Bu âyelerde, uyguladığı davet metodunu Allah'a arz etmektedir.

11-21. Âyetler arasında gelecek zaman kipi kullanılmıştır. Bu âyetlerde Hz. Nûh, kavmine uyguladığı davet metodunu Allah'a arz etmeye devam etmektedir. 21. Âyete kadar kavmi hakkında risâlet dönemi içerisinde yaşadıklarını anlatmıştır. Bu âyetten itibaren kavminin tutumunu Allah'a şikâyet etmektedir. Bu âyetlerde geçmiş zaman kipi kullanılmaya devam etmektedir.

23. Âyette hitabın gerçek sahibi Nûh'un kavmidir. Ancak bu hitap Hz. Nûh tarafından hikâye edilerek Allah'a arz edilmektedir. 25. Âyetteki ifade ile Hz. Nûh kavminin kötü sonuna temas etmektedir. Sûrenin başından buraya kadar Hz. Nûh'un görevlendirilmesi, kavmini hakka daveti, onlara Allah'ın nimetlerini hatırlatmasından bahsedilmiş, ancak onların putları tercih ettikleri ifade edilmiştir. Kötü tercihlerinin sonucu bu âyette Mekke'li müşrikler ve bütün insanlığa aktarılmıştır. Bu âyette geçmişteki tufan hadisesi, gelecekteki âhiret hayatı ve cehennemdeki durumlarından bahsedilmiş ancak gelecekte gerçekleşecek bu hadiseler geçmiş zaman kalıbıyla ifade edilmiştir.

26. Âyette Hz. Nûh'un kavmi aleyhine Allah'a tazarruâtı yer almaktadır. 27. Âyet sebep-sonuç cümlesi olup bu tazarruâtının nedenini açıklamaktadır. 28. Âyet emir sigasıyla Hz. Nûh'un ailesi ve inananlar için duasından bahsetmekte olup sûre zalimlerin helâkını istemesi ile tamamlanmaktadır.

Sonuç olarak bu sûre ilk âyeti dışında Hz. Nûh'un ağzından aktarılmaktadır. Sûrenin hitap şekli olarak genel özelliği 1-4. Âyetler öyküleyici anlatım tarzında, 5-28. âyetler ise birinci şahıs anlatıcı tarzındadır. Âyetlerin genelinde geçmiş zaman kipi kullanılmıştır. Hatta inkarcıların âhirette karşılaacakları azap âyetinde de mazi siga kullanılmaya devam edilmiştir.

1.16. Kur'ân Kıssası Olarak Nûh Sûresi

Kur'ân-ı Kerim geçmiş peygamberler ve toplumlardan bahsederek sıklıkla onların hayatlarından örnekler sunmaktadır. Birçok kıssa ve peygamberin hayatı Kur'ân-ı Kerim'in belli yerlerinde tekrar tekrar anlatılmaktadır. İşte bu tekrarlar ve Kur'ân kıssalarının anlatılma amacı Kur'ân ilimleri içerisinde dikkat çeken önemli konular arasındadır. Bu alanda birçok müstakil eser de yazılmıştır.

“Kasas” kelimesi; “iz takip etmek, birinin izini sürmek, bir kimseye haber veya söz bildirmek” anlamlarına gelen “kassa” kelimesinin mastarıdır.⁴⁹² Kıssa; olayların adım adım takip edilmesi, doğru ve gerçekçi olması nedeniyle bu şekilde isimlendirilmiştir. Bu özellikler, kıssanın hikâyeden farkını ortaya koymaktadır.⁴⁹³

Kasasü'l-Kur'ân/Kur'ân kıssaları terkihi; geçmiş peygamberler ve kavimlerin hayatlarından örnekler aktaran Kur'ân âyetlerini ifade etmektedir. Kur'ân ilimleri içerisinde kassasü'l-Kur'ân başlığı altında yer almaktadır.⁴⁹⁴

Sebebi sonuç ilişkisi içerisinde yaşanmış tecrübelerden oluşan anlatımlar, dinleyicinin dikkatini celbettiği gibi ders çıkarması hususunda da daha fazla etkilidir. Bunun aksine örneklendirilmeyen aktarımlar dinleyiciyi usandırmasının yanında akılda kalıcılığı da zayıftır. Terbiye ve eğitimde örneklendirmenin insan üzerindeki bu etkisi Kur'ân-ı Kerim tarafından da kullanılmış, tarihi birçok vakıa insanlığa ders olarak aktarılmıştır. İslam ümmeti Kur'ân kıssalarının tarihi birer hakikat olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Çünkü İslam inancına göre Kur'ân âyetleri alim ve hakim olan Allah tarafından nâzil olmuştur ve verdiği bütün haberler vakıaya muvafıktır.⁴⁹⁵ Müslüman alimler bu inaçlarının gereği olarak Kur'ân kıssalarının kadim mitolojilere dayandığı, gerçeklik payı olmadığı iddiasına şiddetle karşı çıkmıştır. Çünkü bu kıssaları aktaran bir beşer değil bilakis her şeyi bilen Allah'tır. Bu itibarla Kur'ân'ın geçmiş veya gelecek hakkında anlattığı her şey gerçek olmalıdır. Ehlisünnet âlimlerinin tamamı bu düşünce ve inanç üzeredirler. İslam dünyasında genel kabul gören anlayış da budur.

Kur'ân kıssaları, kendileri için İslam'a eleştiri olarak kullanacakları argümanlar barındırdığına inandıkları için oryantalistlerin ilgi alanına girmektedir. Bu ilginin nedeni Tevrat ve İncil'de yer alan bazı kıssaların Kur'ân'da da yer alması ve buradan hareketle

⁴⁹² İsfahânî, *Müfredât*, s. 847.

⁴⁹³ İdris Şengül, “Kıssa”, *DİA*, İstanbul: 2002, c. 25, s. 498.

⁴⁹⁴ Mennâ` Kattân, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, s. 327.

⁴⁹⁵ Mennâ` Kattân, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, s. 330.

Kur'ân'ın özgün bir kitap olmadığı sonucunu savunmalarından kaynaklanmaktadır. Nitekim Kur'ân'daki kıssaların bazılarının eski ve Yeni Ahit kaynaklı olduğu, diğer birtakım kıssaların ise eski kültürlerdeki birtakım mitolojilere dayandığı fikrini ileri sürmüşlerdir. Bu sonuca ulaşmalarının nedeni oryantalistlerin önyargılı tutumlarıdır. İslam'ın ortaya çıktığı coğrafyadaki din ve kültürlerden etkilenerek eklektik bir sistem ile oluştuğunu düşünmüşler İslam'a ve Kur'ân'a bu önyargılı tutum ile yaklaşmışlardır.⁴⁹⁶ Kur'ân kıssalarının eski ve Yeni Ahit'te geçmesi, arkaik kültürlerde benzer kıssaların aktarılması Kur'ân'ın eksikliği değildir. Çünkü Müslümanlar Tevrat'ın da İncil'in de tahrif edilmeden önce Allah'tan gelen vahiy mahsulü olduğuna inanmaktadırlar. Dolayısıyla gerek Yahûdilikte gerekse Hristiyanlıkta bulunan dini ritüel veya anlatılardan bazılarının, İslam'da da bulunması veya benzeşmesi gâyet doğal ve tabii karşılanmalıdır. Kaldı ki Kur'ân-ı Kerim, Tevrat ve İncil'den kıssaları olduğu gibi aktarmamış aksine birçok kıssayı tashih etmiş, düzeltmiştir. Dolayısıyla Tevrat ve İncil'den doğrudan alıntılı olduğu iddiası doğru değildir. Özellikle Nûh kıssası bağlamında Tevrat ve Kur'ân'ın arasındaki fark oldukça dikkat çekicidir.⁴⁹⁷ Tevrat'ta tarihi gerçekliklerden uzak birçok anlatım Kur'ân'ın tashihinden geçerek tarihsel gerçekliklerle uyum sağlayacak bir nitelikte aktarılmıştır.

Kur'ân-ı Kerim'de yer alan kıssalar mahiyetleri itibarıyla üç kısma ayrılmıştır:

- a) Tarihi kıssalar: Kur'ân-ı Kerim'in nüzûlünden önce meydana gelen ve Kur'ân'da bildirilen tarihi kıssalar bu kısımda yer almaktadır. Hz. Âdem, Nûh, Hûd, Mûsâ vb. peygamberlerin hayatlarından bahseden âyetlerin yanı sıra Üzeyir, lokmân, Meryem, Kârûn, Ashâb-ı Kehf, Ashâbü'l-Karye, Ashâbü'l-Uhdud, Ashâbü'l-Fîl gibi tarihi şahsiyet ve olaylardan bahseden kıssalar bu kısımda yer almaktadır.⁴⁹⁸
- b) Kur'ân'ın nâzil olduğu dönemde meydana gelen hâdiselerden bahseden Kur'ân âyetleri: Âl-i İmrân sûresinde yer alan Bedir ve Uhud savaşına dair âyetler, Tevbe sûresinde yer alan Tebük ve Huneyn seferleri, Ahzâb sûresindeki Ahzab gazvesi, hicret, isrâ-mîraç, Huneyn, Hamrâu'l-Esed, Bey'atü'r-Rıdvân hadiselerinden bahseden âyetler bu kısım içerisinde yer almaktadır.⁴⁹⁹
- c) Gaybî kıssalar: Kur'ân-ı Kerim'in geleceğe dair bildirdiği olaylar; kıyâmet sahneleri, âhiret halleri, cennet, cehennem hakkında ibretlik kıssalar, bu kısım arasında yer almaktadır.⁵⁰⁰

Kur'ân kıssaları üzerine yapılan araştırmaların bir diğeri bu kıssalardaki amaç ve gayeyi anlama/yorumlama odaklıdır. Bütüncül bir yaklaşımla kıssalar değerlendirildiğinde Kur'ân'ın ana konuları ile bu kıssaların bütünlük taşıdığı görülmektedir. Kur'ân'ın en temel konuları aslında bu kıssalarının içerisinde ifade edilip aktarılmaktadır.

⁴⁹⁶ Bilal gökkır, "Batı İslam Araştırmalarına Göre Kur'ân'ın Oluşumunda Hz. Peygamber'in Rolü Me-selesi", *VI. Kutlu Doğum Sempozyumu*, Isparta: 2013, s. 98.

⁴⁹⁷ Maurice Bucaille, *Kitab-ı Mukaddes, Kur'ân ve Bilim*, çevr. Suat Yıldırım, İzmir: Silm Matbaası 1981, s. 59.

⁴⁹⁸ Mennâ` Kattân, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, s. 328; Şengül, "Kıssa", s. 498-499.

⁴⁹⁹ Mennâ` Kattân, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, s. 329; Şengül, "Kıssa", s. 498-499.

⁵⁰⁰ Şengül, "Kıssa", c. 25, s. 499.

Âraf, Hûd, Enbiyâ vb. sûrelerdeki peygamber kıssaları tevhid odağında insanları Allah'a kulluğa çağırırken, Ashâb-ı Kehf, Ashâbü'l-Karye kıssaları ile İslam'ın temel inanç ilkelelerinden bir diğeri ahiret inancı vurgulanmıştır. Hz. Musa ve salih kul kıssası ile sosyal hayata dair mesajlar, Lokman (as.)'ın oğluna nasihatini aktaran âyetler ile aile ilişkilerine dair örnekler Kur'ân kıssalarıyla insanlığın zihinlerine nakşedilmiştir. Geçmiş peygamberleri tasdik, hatıralarını ihya ve eserlerini ebedileştirmek bu kıssaların anlatılma amaçları arasındadır. Hz. Muhammed (s.a.v.) ve müslümanları Mekkeli müşriklerden gördükleri eza ve cefaya karşı sağlamlaştırmak, Allah'ın yardım ve zaferine karşı güven aşılama, bu kıssaların anlatılma gayeleri arasındadır. Geçmişe dair verdiği doğru haberler Hz. Muhammed'in risaletini tasdik ederken, inkarcıların düşecekleri durumları haber vererek onların dirençlerini kırmaktadır. Bu kıssalardaki anlatım amacı; tevhid inancının vurgulanması, şirk-küfür ehlinin ve inkârcıların helak ve hüsrân olmakla uyarılması, inkârcılara yönelik kınamalar, Hz. Muhammed ve inananlara moral aşılması, dünyevileşmenin kınanması ve sosyal adaletin vurgulanması şeklinde kısaca kategorize edilebilmektedir.⁵⁰¹

Kur'ân kıssalarının asıl amacı insanlığa ibret alacakları örnekler sunmaktır. Tarihi olayları ayrıntılarıyla açıklama amacı taşımayan bu kıssalarda verilecek mesajı gölgeleyecek şahıslar, zaman ve mekân isimleri önemsizdir. Bu gaye ve hedef doğrultusunda Kur'ân kıssaların anlatım yöntemi; tekrarlar, olayların sadece ibret verecek kadarının aktarımı, ibret alınacak hususların vurgulanması şeklinde üç temel özellik taşımaktadır.⁵⁰²

Kur'ân kıssaları içeriğinin yanı sıra çeşitli sûrelerde tekrarlanması açısından da inceleme konusu olmuştur. Tek bir manayı farklı şekil ve formlarda aktarmak, anlatımın incelikleri arasındadır. Kur'ân-ı Kerim'de aynı kıssalar farklı yerlerde, farklı kalıplarda tekrarlanmış, her bir tekrarında farklı incelikler ve mesajlar insanlığa aktarılmıştır. Edebi anlamda dönemin zirve noktasında olan Mekkelilerden, en azından onun benzeri bir sûre getirmeleri talep edilirken çaresiz kalmaları karşısında Kur'ân-ı Kerim'de; aynı kıssa farklı form ve inceliklerle tekrar tekrar serdedilmiştir. Bu durum şiir ve edebiyatı en üst düzeyde olan bir toplum üzerinde gerçekleşirken Kur'ân'ın icâzı, beşerin yüce kudret karşısındaki acizliği tekrar tekrar ispat edilmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'de hiçbir kıssa birebir tekrarlanmamıştır. Aktarılan bu kıssalar geçtikleri her yerde ayrı bir incelik, ayrı bir vurgu ve ayrı bir mesaj içermektedir. Bu tekrarlar; tekrarlananın önemine vurgu yaparken, aktarılan mesajın insanların zihinlerine yerleşmesine de olanak tanımaktadır.⁵⁰³

Hz. Nûh ve kavminden bahseden âyetler birçok sûrede tekrarlanmaktadır. Bu konuya örnek olarak Hz. Nûh'un risalet döneminin başlangıcından bahseden farklı sûrelerden üç âyet gösterilebilir:

A'râf Sûresi (7/59)

⁵⁰¹ Mennâ` Kattân, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, s. 328-329.

⁵⁰² Şengül, "Kıssa", s. 500.

⁵⁰³ Mennâ` Kattân, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, s. 329.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥٩﴾

Andolsun, Nûh'u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik de "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. Şüphesiz ben sizin adınıza büyük bir günün azabından korkuyorum" dedi. (59)

Hûd Sûresi (11/25 - 26)

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٥﴾ أَن لَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٢٦﴾

Andolsun, biz Nûh'u kavmine peygamber olarak gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım." (25)

"Allah'tan başkasına ibadet ve kulluk etmeyin. Doğrusu ben sizin adınıza elem dolu bir günün azabından korkuyorum." (26)

Mü'minûn Sûresi (23 / 23)

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾

Andolsun biz, Nûh'u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik de "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin ondan başka hiçbir ilahınız yoktur. Allah'a karşı gelmekten hâlâ sakınmaz mısınız?" dedi. (23)

Üç farklı sûrede yer alan bu âyetler Hz. Nûh'un kavmine seslenişini konu edinmektedir. Ancak üç yerde de Hz. Nûh'un kavmine söylediği söz farklılık göstermektedir. Bu farklılığın nedeni olarak Hatîb el-İskâfî; düzlem değişikliği ve muhatapların farklılaşmasıyla, düzleme ve muhataplara uygun farklı ifadeler sunulduğunu, bu nedenle kıssalardaki farklılığın oluştuğunu ifade etmiştir. Kur'an'da tekrar eden kıssa bulunmamaktadır. Tekrar gibi gözükten her kıssa aslında müstakil birer kıssadır. Eğer bu kıssalar dikkatle incelenirse herbirinin ayrı bir amaç ile anlatıldığı ve farklı biçimlerde sunulduğu görülecektir. Dolayısıyla farklı amaç için ve farklı formatta anlatılan bu kıssalar tekrar değil aslında müstakil birer kıssa konumundadır.

Hz. Nûh ve kavminden bahseden âyetler 28 farklı sûrede çeşitli şekillerde aktarılmıştır. Nûh sûresi dışında diğer sûrelerde bu kıssanın yanısıra birçok farklı konuya da temas edilmiştir. Ancak Nûh sûresi başından sonuna kadar bir Kur'an kıssasıdır ve bütünüyle bu çalışma alanının konusudur. Bu nedenle kıssa konusu bu çalışmanın en önemli konu başlıkları arasında yer almıştır.



İKİNCİ BÖLÜM

TEFSİR AÇISINDAN NÛH SÛRESİ TAHLİLİ



2. Tefsir Açısından Nûh Sûresi Tahlili

Kur'ân-ı Kerim edille-i şer'iyye/dini hükümlerin dayandığı kaynaklar hiyerarşisinin en başında yer almaktadır. Bu nedenle herhangi bir dini konu da öncelikle başvurulacak temel kaynak konumundadır. İslam tarihi boyunca belli kesimlerin küçük çaplı tartışmaları dışında hemen her Müslüman Kur'ân metnini tartışma konusu yapmamış, yüksek güven ve inançla ona bakmıştır. Kur'ân metninin Müslümanlar arasında bu derece önemli olması, fikir ve yorumların Kur'ân'a dayandırılmasını gerekli kılmıştır. Bu nedenle farklı bakış açıları ve çeşitli mezhep ekollerinin yaklaşımı neticesinde birçok eser meydana çıkmıştır. Hemen hemen her mezhebin Kur'ân üzerine sayısız tefsir ve yorum çalışması yapmasının nedeni de buradan kaynaklanmaktadır. Bir âyetin yorumlanarak bir görüşe dayanak tutulması, mutlaka o görüşün doğru olduğu sonucunu doğurmamaktadır. Tarih içerisinde tefsirler türlerine göre ayrılarak bir tefsirin makbul olması için çeşitli şartlar koşulmuştur. İslam geleneğindeki bu teâmül; herkesin tefsir yapamayacağı sonucu doğurmuş ve bir tefsirde olması gereken genel kaideleri belirlemiştir. Rivayet tefsirleri ve dirâyet tefsirleri, tefsir ilminin en temel iki kısmıdır. Bu kısım içerisinde yer alan her bir tefsir eseri, müfessirin metoduna göre yöntemsel farklılıklar içermektedir. Bu farklılıklar neticesinde makbul/kabul edilen ve merdûd/reddedilen şeklinde kendi içerisinde iki kısma ayrılmaktadır.⁵⁰⁴ Bir tefsirin makbul olabilmesi için birtakım sabiteler belirlenmiş olup bu hususları dikkate almayan yorumlar merdud kabul edilmiştir.⁵⁰⁵

Tefsir; Kur'ân'ın metnini ve bu metindeki Allah'ın muradını araştıran bir ilimdir. Bu nedenle Kur'ân'ın anlaşılması ve murad-ı ilâhîyeye ulaşılmasında, Kur'ân metninin yanı sıra metin dışı faktörlerin de büyük önemi vardır. Tarihsel arka plan, dönemin şartları, sebebi nüzûl, vücûh ve nezâir gibi metin dışı karinelere önem vermeden, Kur'ân-ı Kerim'i yorumlamak, ciddi sorunları da beraberinde getirecektir. Bu konuda Necmettin Gökkır "*Tefsir Usulünde 'Lafız Mana' İlişkisinin Tespiti ve Bağlam Bilgisinin Önemi*" adlı makalesinde Kur'ân metninin doğru anlaşılabilmesi hususunda metin içi, tarihsel ve toplumsal bağlam bilgilerinin önemine vurgu yaparak şöyle demektedir: "Bir dilde asıl olan manadır. Bu manaya ulaşmak için yapılan anlama ve yorumlama faaliyetinde lafzi yorumlama, her zaman murad-ı ilâhîyi tahakkuk ettirmeye yeterli gelmeye bilir. Bu nedenle Kur'ân'ı anlamak için, Allah'ın gaye ve maksatlarını tespit etmek esastır. Sadece lafzi inceleme neticesinde bu maksada ulaşmak her zaman mümkün değildir. Bu bakımdan Kur'ân yorumunda bağlam niteliğindeki lafzi karinelerin yanı sıra metin harici karinelerin de dikkate alınması gerekmektedir."⁵⁰⁶ Gökkır bu çalışmasında metin-içi (context), tarihsel ve toplumsal bağlamın Kur'ân lafzının anlaşılması ve murad-ı ilâhîye doğru şekilde ulaşılabilmesi hususundaki önemine değinmiştir. Metnin yorumlanmasında doğru

⁵⁰⁴ Ahmet Alabalık, "İtticâhâtü't-Tefsîr bi'r-Re'yi'l-Mahmud", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Şırnak: 2012, cilt: 3, sayı: 5, s. 14.

⁵⁰⁵ Ahmet Alabalık, "el-İtticahatü'l-Münharife fi't-Tefsir = Rey ile Makbul Olmayan Tefsir Yönelimleri", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Şırnak: 2011, cilt: 12, sayı: 4, s. 42.

⁵⁰⁶ Necmettin Gökkır, "Tefsir Usulünde 'Lafız Mana' İlişkisinin Tespiti ve Bağlam Bilgisinin Önemi", *Kur'ân İlimleri ve Tefsir Usulü*, İstanbul: 2009, s. 333.

neticeye ulaşmanın en önemli yapı taşı metin içi ve dışı bağlam bilgisidir. Nitekim lafızların ifade ettiği manaların anlaşılmasında konuşulduğu ortamın, zamanın, lafzın siyak ve sibakının yadsınamaz önemi vardır. Bu nedenle bir konuşmayı ya da metni, siyak ve sibakına, konuşulduğu ortam ve zamana bakmadan ele almak ciddi yanlış anlaşılmalara sebebiyet verebilmektedir. Bu durum Kur’ân metni için de geçerlidir. Herhangi bir Kur’ân âyetini, siyak ve sibakına, Kur’ân konteksi içerisindeki durumuna bakmadan ele almak, beraberinde ciddi sorunları da getirecektir. Örneğin Kur’ân-ı Kerim Arapça olmasının yanı sıra Arap dilinde daha önce var olan bir kısım lafızlara farklı anlamlar yüklemiştir. Bu lafızlar Kur’ân metniyle birlikte yeni anlamlara sahip olup, daha önceki anlamlarını yitirmişlerdir. Metin içi bağlam bilgisine sahip olmayan kişi bu esaslara dikkat etmediği takdirde Kur’ân metnini yanlış yorumlaması kaçınılmazdır. Nitekim günümüzde “salât” kelimesinin “namaz” anlamına gelmediğini iddia ederek Kur’ân’da namazın olmadığını savunan gruplarla karşılaşılabilir. Bu durum metin içi bağlam bilgisinin ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Kur’ân metninin doğru anlaşılmasında tarihsel bağlam bilgisinin de büyük önemi vardır. Tarih boyunca Müslüman âlimler bu konuya ciddiyet göstererek ulumü’l-Kur’ân içerisinde sebebi nüzûl disiplinini geliştirmişlerdir. Kur’ân âyetlerinin indiği tarihin arka planını görmek, murad-ı ilâhînin anlaşılmasını sağlayacak ve insanlar arasında ortak bir yaklaşımın oluşmasına yardımcı olacaktır. Zira Mekkî ve Medenî sûrelerde tarihsel sürecin lafız ve manadaki değişimi bariz bir şekilde görülmektedir. Tarihsel arka plandan bağımsız olarak Kur’ân metni üzerine yapılan birtakım çalışmalarda sapmaların olduğu da gözlemlenmektedir. Bu durumdan kaçınmanın yolu tarihsel bağlam bilgisine dikkat etmektir.

Bir lafzın ifade ettiği mananın doğru anlaşılabilmesinde önemli bir diğer etken, toplumsal bağlam bilgisidir. Zira lafız ve mana arasındaki ilişki, toplumsal bağlam içerisinde şekillenmekte ve bir mana oluşturmaktadır.⁵⁰⁷

Kur’ân çalışmalarında mezhebi görüş ve yaklaşım farklılıkları neticesinde birbirinden farklı geniş bir tefsir külliyatı meydana gelmiştir. Kur’ân metninin yorumlanmasındaki bu farklılığın dışında tefsirde metod farklılığı da bulunmaktadır. Bu açıdan tefsirler; rivayet, dirayet, mevziî, mevzuî vb. şekilde kategorize edilmektedir. Geleneksel tefsir metodunda eserler, mushaf tertibine uygun olarak başından sonuna kadar yorumlanmasından oluşmaktadır. Günümüzde bu tarz çalışmalardan ziyade belli bir konu ya da sûre özelinde çalışmalar daha yaygın hale gelmiştir. Son dönemde ağırlık gösteren bu tarz çalışmalar Kur’ân’ın modern bir yaklaşım ile yorumlanma faaliyeti ve dünyada kutsal metin merkezli din anlayışının İslam dünyasında “Kur’ân merkezli” din anlayışı şeklindeki tezahürü olarak yorumlanabilir.⁵⁰⁸ Kur’ân üzerine yapılan bu modern yaklaşımlar özellikle Kur’ân’ın tarihselliği, Kur’ân kıssaları ve Kur’ân’da bahsedilen mucizevî âyetler özelinde gelişmektedir. Bu çalışmaların bazıları geleneksel yaklaşımın aksine âyetlere rasyonalist yaklaşım sergileyerek modern bir yorum ortaya koymaktadır.⁵⁰⁹ Ancak bu yorumların

⁵⁰⁷ Gökkır, “Tefsir Usulünde ‘Lafız Mana’ İlişkisinin Tespiti ve Bağlam Bilgisinin Önemi”, s. 340.

⁵⁰⁸ Bilal Gökkır, “Konulu Tefsir: Hedef, İmkân Ve Sınırları”, *Tarihten Günümüze Kur’ân’a Yaklaşımlar*, İstanbul: 2010, s. 455-466.

⁵⁰⁹ Albayrak, *Klasik Modernizmde Kur’ân’a Yaklaşımlar*, s. 15.

titizlikle ele alınarak İslam geleneği içerisinde makbul-merdud ayrımındaki konumunun belirlenmesi elzemdir.⁵¹⁰

Çalışmanın bu bölümünde; Nûh sûresinin tefsiri ve Kur'ân bütünlüğü içerisinde inceleme/yorumlama çalışması yapılacaktır. Nûh sûresi; metin içi, tarihsel ve toplumsal bağlamı ile birlikte değerlendirilecektir. Kur'ân bütünlüğü içerisinde Hz. Nûh ve kavminden bahseden âyetlere de ilgili yerlerde temas edilecektir. Nûh sûresi tefsir çalışmasından önce sûrenin ana teması Hz. Nûh ve kavmi hakkında kısa bir ön bilgi sunulacaktır. Daha sonra sûre içeriği ile bağlantılı dört kısma ayrılarak dört ana başlık altında incelenecektir.

2.1. Nûh Sûresi, Kavmi ve Hz. Nûh Hakkında Ön Bilgi

Tefsir açısından Nûh sûresi tahliline başlamadan önce bu bölümde sûre hakkında ön çalışma yapılacaktır. Nûh sûresi âyet metni, meali, sûrenin ana konusu, sûrenin yapısal tahlil ve bölümlenmesi bu kısımda incelenecek konular arasında yer alacaktır. Daha sonra sûrenin ana konusu olan Hz. Nûh ve Nûh kavmine dair özet bilgiler sunularak tefsir çalışmasına ön hazırlık yapılmış olacaktır.

2.1.1. Nûh Sûresi (1-28) Âyet Metni ve Meali

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١﴾ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢﴾ إِنَّ أَغْبَدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا أَمْرًا ﴿٣﴾ يُعْزِزْ لَكُمْ مِنْ دُونِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَبِلاً وَهَارًا ﴿٥﴾ فَلَمْ يَرْزُقْهُمْ دُعَايَ إِلَّا فِرَارًا ﴿٦﴾ وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصْرُوا وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا ﴿٧﴾ ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جَهَارًا ﴿٨﴾ ثُمَّ إِنِّي أَغْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا ﴿٩﴾ فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ﴿١٠﴾ يُرْسِلُ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ﴿١١﴾ وَتُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ﴿١٢﴾ مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ﴿١٣﴾ وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ﴿١٤﴾ أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا ﴿١٥﴾ وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا ﴿١٦﴾ وَاللَّهُ أَنْتَبِثَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ﴿١٨﴾ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ بِسَاطًا ﴿١٩﴾ لِيَسْأَلُوكَ مِنْهَا سُبُلًا ﴿٢٠﴾ قَالَ نُوحٌ رَبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا كَبِيرًا ﴿٢٢﴾ وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾ وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا ﴿٢٤﴾ بِمَا خَطَبْتَهُمْ أَغْرَقُوا فَأَدْخَلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا ﴿٢٥﴾ وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْنِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ ذَيَّارًا ﴿٢٦﴾ إِنَّكَ إِن تَذَرْنَاهُمْ يَضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

Nûh Sûresi (1-28) Âyet Meali

Bismillahirrahmânirrahîm

⁵¹⁰ Ahmet Alabalık, “el-İtticahatü'l-Münharife fi't-Tefsir = Rey ile Makbul Olmayan Tefsir Yönelimle-ri”, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Şırnak: 2011, cilt: 12, sayı: 4, s. 42.

(1) Şüphesiz biz Nûh'u, kavmine, "Kendilerine elem dolu bir azap gelmeden önce kavmini uyar" diye peygamber olarak gönderdik. (2) Nûh şöyle dedi: "Ey kavmim! Şüphesiz, ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım." (3-4) "Allah'a ibadet edin. Ona karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin ki sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir vakte kadar ertelsesin. Şüphesiz, Allah'ın belirlediği vakit gelince ertelenmez. Keşke bilseydiniz." (5) Nûh şöyle dedi: "Ey Rabbim! Gerçekten ben kavmimi gece gündüz (imana) davet ettim." (6) "Fakat benim davetim ancak onların kaçışını artırdı." (7) "Kuşkusuz sen onları bağışlayasın diye kendilerini her davet edişimde parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler, inanmamakta direndiler ve büyük bir kibir gösterdiler." (8) "Sonra ben onları açık açık davet ettim". (9) "Sonra, onlarla hem açıktan açığa hem de gizli gizli konuştum." (10) "Dedim ki: 'Rabbinizden bağışlama dileyin; çünkü o çok bağışlayıcıdır.' (11) '(Bağışlama dileyin ki,) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsin.' (12) 'Sizi mallarla, oğullarla desteklesin ve sizin için bahçeler var etsin, sizin için ırmaklar var etsin.' (13) 'Size ne oluyor da Allah için bir vakar (saygınlık, büyüklük) ummuyorsunuz?' (14) 'Hâlbuki o sizi evrelerden geçirerek yaratmıştır.' (15) 'Görmediniz mi Allah yedi göğü, tabaka tabaka nasıl yaratmıştır?' (16) 'Onların içinde nasıl ayı, bir ışık, güneşi de bir kandil yapmıştır?' (17) 'Allah, sizi yerden (bitki bitirir gibi) bitirdi (yarattı.)' (18) 'Sonra sizi yine oraya döndürecek ve kesinlikle sizi (yeniden) çıkaracaktır.' (19-20) 'Allah yeryüzünü sizin için bir sergi yapmıştır ki, oradaki geniş yollarda yürüyesiniz.' " (21) Nûh dedi ki: "Rabbim! Gerçekten onlar bana karşı geldiler, malı ve çocuğu ancak kendi hüsrânını artıran kimselere uydular." (22) "Bunlar da çok büyük bir tuzak kurdular." (23) "Şöyle dediler: 'Sakın ilâhlarınızı bırakmayın. Hele hele Ved'i, Süvâ'ı, Yegûs'u, Yeûk'u ve Nesr'i hiç bırakmayın.'" (24) "Onlar gerçekten birçoklarını saptırdılar. (Rabbim!) Sen de bu zalimlerin sadece sapıklıklarını artır." (25) Hataları (küfür ve isyanları) yüzünden suda boğuldular ve cehenneme sokuldular da kendileri için Allah'tan başka yardımcıları bulamadılar. (26) Nûh şöyle dedi: "Ey Rabbim! Kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma!" (27) "Çünkü sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar; sadece ahlâksız ve kâfir kimseler yetiştirirler." (28) "Rabbim! Beni, ana babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkekleri ve iman eden kadınları bağışla. Zalimlerin de ancak helâkini arttır."

2.1.2. Sûrenin Ana Konusu

Nûh sûresi Mekke döneminin en sıkıntılı süreçleri olan boykot- Hz. Hatice ve Ebû Tâlibin vefâtı- Taif yolculuğu tarihi serüveni içerisinde nâzil olmuştur. Bu sıkıntılı süreç ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) durumu, Hz. Nûh'un (a.s.) hayatı üzerinden bu sûre ile aktarılmaktadır.

Mekkî sûrelerin en temel karakteristik özelliği olan tevhid odaklı uyarılar bu sûrenin de temel konusudur. İlk âyetinden son âyetine kadar Hz. Nûh'un (a.s.) kavmiyle yaşadığı tevhid mücadelesi konu edilmektedir. Nûh sûresinden önce Meâric sûresinde; Allah'ın dilemesi halinde kâfirleri yeryüzünden silip atacaktır ve yerlerine daha hayırlı insanları getirebilecek kudrette olduğuna temas edilmiştir.⁵¹¹ Bu sûrenin başrolünde bulunan Nûh

⁵¹¹ bkz. Meâric 70/41.

kavmi yeryüzünden silinip atılan bir topluluk olması hasebiyle, bir önceki sûrede belirtilen duruma örnek olarak insanlığa sunulmuştur.

İlk âyetle birlikte Hz. Nûh'un resûllüğüne vurgu yapılmış, acı verici bir azap konusunda kavmini uyarmakla görevlendirildiğinden bahsedilmiştir. 2-4. Âyetler Hz. Nûh'un risalet görevini, kulluğun üç temel prensibi ibadet-takva ve itaat'e kavmini davet etmesini konu edinmektedir. Sûrenin buraya kadar olan bölümü Hz. Nûh'un peygamberlik yıllarının ilk bölümü ile alakalıdır. Ancak 5. âyet itibariyle sûrenin sonuna kadar anlatılan olaylar Hz. Nûh'un ağızından geçmişe yönelik anlatımlardır.

5. Âyetten sûrenin sonuna kadar olan bölüm Hz. Nûh'un hayatı boyunca yaşadığı zorlukları ve sıkıntıları Allah'a anlatarak yardım istemesinden bahsetmektedir. Her zorluğa karşı yılmadan usanmadan üzerine düşen görevi yaptığını, açıktan davet edilmesi gereken yerde açıktan, gizli bir şekilde hareket edilmesi gereken yerde muhatabın durumuna göre gizlice davet ettiğini, her türlü inceliği düşündüğünü ancak kavminin inadı ve inkârının son bulmadığını Allah'a arz etmiştir. Kendisinin yüzünü görmek, sesini duymaktan bile kaçtıklarını çaresizlikle aktarmıştır. Bu zor durumların kendisini yıldırmadığını, onları yaptıkları hatalardan pişmanlık duymaya çağırdığını, Allah'ın nimetlerini onlara hatırlatarak tefekkür etmelerini istediğini, ancak bu çağrılarının hepsinin karşılıksız bırakıldığını söylemiştir.

Onların bu inatçı tutumlarına isyan eden Hz. Nûh'un 13. âyette kavmine sitem ederek şaşkınlık içerisinde sorduğu "Size ne oluyor da büyüklüğü Allah'a yakıştıramıyorsunuz!" sözü kavminin Allah'ı küçümseyerek büyük bir kibre kapılmalarına işaret etmekte ve Hz. Nûh, onların bu halini kınamaktadır. Gerek Nûh kavminin gerekse Mekkeli müşriklerin peygamberlerini inkâr etmeleri aslında Allah'ı hafife almalarının Ved, Yeûs, Lat, Uzza gibi putlarının yanında onu basite indirgemelerinin bir tezâhürü olarak dile getirilmiştir. Âyetteki bu ifade küfür ve şirkin ana kaynağını ifade etmektedir. Nûh kavminin helâkına sebep olacak davranış işte tam olarak budur. Onların çekinmeden peygambere şiddet uygulamaları, insanlığı saptırmaları, aslında Nûh'un bahsettiği ilahın yeniden diriltmeye gücünün yetmeyeceğini düşündüklerinden, onun bahsettiği İlâh'a bu gücü yakıştıramadıklarından kaynaklanmaktadır.⁵¹²

Hz. Nûh bu şekilde başından geçen sıkıntıları Allah'a arz etmiş, risâlet görevini ihmal etmediğini belirtmiştir. 21. Âyete gelindiğinde, kavminin kendisine isyan ettiğini, dünya âhiret huzuru vaat eden ilâhî emre değil de sapıklıklarını ve zararlarını arttıracak şahıslara uyduklarını çaresizce ifade etmiştir. Onların putları sahiplenmesinden, insanları edindikleri ilahların etrafında kara propaganda yaparak toplamalarından bizâr olmuş ve rabbine şikâyet etmiş, onların helâkını arttırması tazarruâtında bulunmuştur. Âyetin devamında Nûh kavminin hatalarından dolayı boğulup cehenneme gindirildiği belirtilmiş, bu âyetlerle Mekkeli müşriklere gözdağı verilmiştir. Hz. Nûh Allah'a yaptığı bu arzın sonunda yeryüzünde hiçbir kâfir bırakmamasını istemiştir. Çünkü uzun yıllar birçok nesil görmüş, her yeni neslin inkârcı ataları tarafından nasıl yoldan çıkarıldığına tanıklık etmiştir. Bu gerçeği duasında aktararak "Eğer yaşamalarına izin verirsen kullarını saptırırlar, sadece ahlak-

⁵¹² Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 18, s. 19; İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c. 29, s. 186.

sız ve kâfir kimseler yetiştirirler!” demiştir. Sûrenin son âyetinde kendisi, anne babası, evine mümin olarak girenler ve bütün müminler için bağışlanma dilemiş, Allah’a seslenişini “Zalimlerin helâkını arttır!” nidası ile bitirmiştir. Çünkü Hz. Nûh davet metodu olarak her şeyi yapmış, elinden gelen bütün imkânları seferber etmiş, bütün bu çabalarının sonucunda kavminin tercihi ısrarla putlardan yana olmuştur. Bu sûrede değinilmese de Şuarâ⁵¹³ ve Kamer sûresinden⁵¹⁴ anlaşıldığı üzere kavmi Hz. Nûh’u taşlamakla ve ölümle tehdit etmiş, peygamberlik vazifesini yapmasına engel olmuştur. Hûd sûresinde⁵¹⁵ inananların dışında geri kalanların iman etmeyeceği bilgisi Hz. Nûh’a iletilmiştir. Muhtemelen Hz. Nûh’un kavmi hakkındaki bedduası bu zorbalıklarından ve iman etmeyecekleri bilgisinden sonra gerçekleşmiştir.⁵¹⁶

2.1.3. Sûrenin Yapısal Tahlili ve Bölümleme

Bu çalışmada Nûh sûresinin tefsiri dört bölüme ayrılarak incelenecektir. Bu bölümleme sûredeki konunun akışına göre tercih edilmiştir. Sûrenin tek bölüm veya iki bölüm halinde de incelenmesi mümkündür.

Birinci bölüm: Risâlet görevi ve tebliğ (1-4. Âyetler)

“Nûh’u kavmine peygamber olarak gönderdik.” âyeti ile başlayan sûre, ilk âyeti ile Hz. Nûh’un resûllüğüne ve acıklı bir azaba vurgu yaparak başlamıştır. Bu bölümde Hz. Nûh’un kavmine seslenişine yer verilerek kendisinin peygamber olduğu, iman edip itaat etmeleri gerektiği, daveti geri çevirmeleri halinde Allah’ın belirlediği vaktin geleceği ve asla geri çevrilmeyeceği hususlarını aktarmaktadır. Bu bölümdeki âyetler Kur’ân kıssalarının genel hitap şekli olan öyküleyici anlatım metodu ile aktarılmıştır.

İkinci bölüm: Toplumun durumunu Allah’a arz ve davet metodu (5-20. Âyetler)

Bu bölümden itibaren sûrenin bitişine kadar olaylar birinci şahıs anlatıcı formunda Hz. Nûh’un dilinden canlandırılmaktadır. 5. Âyette Hz. Nûh kavmini Allah’a davet ettiğini söylemekte, 6. âyette ise bu davetin kavmi üzerinde olumsuz etki yaptığını değinmektedir. 9. Âyette gecesini gündüzüne katarak risâlet görevini yerine getirdiğine temas ederken devam eden âyetlerde Allah’ın nimetlerini hatırlatarak kavmini tefekküre sevk etmektedir.

Üçüncü bölüm: Allah’a şikâyet ve putlar (21-25. Âyetler)

Kavmi ile yaşadıklarını Allah’a aktarmaya devam eden Hz. Nûh bu bölümde, yaptığı davetin ve çabaların boşa çıktığını, kavminin tercihinin putlardan yana olduğunu Allah arz etmektedir. 23. Âyette kavminin Allah’a karşı putları tercih ettiklerini bildirmekte, tebliğde her yolu denemesine rağmen çaresiz kalarak onların helâkını istemektedir. Devam

⁵¹³ bkz. Şuarâ 26/105-122.

⁵¹⁴ bkz. Kamer 54/9-16.

⁵¹⁵ bkz. Hûd 11/36.

⁵¹⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 18, s. 19; İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c. 29, s. 186.

eden âyetle, Nûh kavminin hatalarından dolayı boğulduğu ve cehenneme girdirildiği bilgisi yer almaktadır.

Dördüncü bölüm: Hz. Nûh'un tazarruâtı ve temenniyâtı (26-28. Âyetler)

Hz. Nûh; peygamberlik görevi içerisinde yaşadığı zorlukları ve sıkıntıları Allah'a arz etmesinin akabinde bu seslenişin asıl gayesini dillendirmektedir. Artık dayanacak gücü kalmayan Hz. Nûh Allah'a tazarruâtta bulunarak yeryüzünde hiçbir kâfir bırakmamasını istemekte, onların neslinden gelecek insanların yeryüzünü ifsat etmeye devam edeceklerinden bahsetmektedir. Sûrenin son âyetinde Hz. Nûh, ailesi ve inananlar için Allah'tan mağfiret dilemiş, sûrenin son cümlesi “Zalimlerin helâkını arttır!” tazarruâtı ile bitirilmiştir.

2.1.4. Hz. Nûh

Allah teâlâ emir ve yasaklarını insanlığa aktarmak için tarih içerisinde birçok uyarıcı göndermiştir. O uyarıcılardan biri olan Nûh peygamber, Kur'ân-ı Kerim'de 28 farklı sûrede 43 kere anılmış, hayatına dair bilgiler verilmiştir. Ulu'l-azîm peygamberlerden olan Hz. Nûh Kur'ân-ı Kerim'de mürsel⁵¹⁷, resûl⁵¹⁸, apaçık uyarıcı⁵¹⁹, mübarek⁵²⁰, muhsin⁵²¹, mü'min⁵²², kul⁵²³, şükreden⁵²⁴ gibi özelliklerle anılmıştır.⁵²⁵ Tevrat ve İncil'de de kendisine yer verilen Nûh peygamber Yahûdilik ve Hristiyanlık içerisinde de önemli yeri olan bir şahsiyettir.

“Nûh” isminin Arapça asıllı olup olmadığı hususunda farklı görüşler iddia edilmiştir. Genel kanaat ise Arapça olmadığı şeklindedir.⁵²⁶ Arapça asıllı olduğunu söyleyenlere göre Nûh kelimesi, “ağlamak – dövünmek” anlamında "nevḥ" kökünden gelmiştir. Bizzat kendi nefsinin kötülüğünden veya kavmi tövbe etmeden boğulup gitmelerine üzüldüğü için kendisine bu isim verilmiştir. Bir başka rivâyette “Rabbisine olan özleminden dolayı ağladığı için bu isim verildi.” denilmiştir.⁵²⁷

Nûh peygamberin nesebi hakkında Kur'ân'da herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak En'âm sûresinde “İbrahim'den önce Nûh'u hidâyete erdirmiştik.” denilerek İbrahim, İshak, Yâ'kûp, Dâvûd, Süleymân, Eyyûb, Yûsuf, Mûsâ, Hârûn, Zekeriyâ, Yahyâ, İsmâ, İlyâs, İsmâil, Elyesa ve Hûd peygamberlerin, Hz. Nûh peygamberin soyundan geldikleri

⁵¹⁷ bkz. Şuarâ 26/105.

⁵¹⁸ bkz. Şuarâ 26/107.

⁵¹⁹ bkz. Zâriât 51/50.

⁵²⁰ bkz. Hûd 11/48.

⁵²¹ bkz. Sâffât 37/80.

⁵²² bkz. Sâffât 37/81.

⁵²³ bkz. Kamer 54/9.

⁵²⁴ bkz. İsrâ 17/3.

⁵²⁵ Abbâs, *Kasasü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, s. 175.

⁵²⁶ Suyûtî, *el-İtkan*, c. 2, s. 268.

⁵²⁷ Firuzâbâdî, “*el-Kâmusu'l-Muhîṭ*”, s. 246; Suyûtî, *el-İtkan*, c. 2, s. 268; Mahmûd b. Abdullâh Âlûsî (v.1270/1854), *Rûhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'i'l-mesânî*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabi [t.y.], c. 29, s. 67.

belirtilmiştir.⁵²⁸ Tefsir kaynaklarında çeşitli rivâyetler ile nesebi hakkında bilgiler aktarılmıştır. Hz. Nûh'un nesebi; Nûh b. Melik b. Mettuşelah b. Ahnûh (Ahnûh, İdris peygamberdir) şeklinde rivâyet olunmuştur.⁵²⁹ İbni Kesîr bu kuşak sıralamasının devamını Ahnûh b. Mürd b. Mehil b. Kanin b. Yaneş b. Şid b. Âdem şeklinde yaparak Hz. Âdem'e kadar nesep silsilesini sıralamıştır.⁵³⁰ Ömer Nasuhi Bilmen Nûh peygamberin Hz. İdris'in torunu olduğunu söylemiş ve tefsirinde hayatına dair ayrıntılı rivâyetlere yer vermiştir.⁵³¹ Özellikle kasasü'l-enbiyâ ve klasik tefsir eserlerinde Nûh peygamberin nesep bilgisi hakkında bu soy silsilesinin aktarıldığı görülmektedir.⁵³² Ancak Kur'ân-ı Kerim'in bu konuda herhangi bir bilgi aktarmaması nedeniyle bu yönde yapılan çalışmalar güvenilir değildir.⁵³³

Şiî gelenekte Nûh peygamber "neciyyullâh" (Allah'ın kurtardığı kişi) sıfatı ile anılmaktadır. Hz. Nûh ve inanan halkının tufan felaketinden kurtulmalarına atıf yapan bu sıfat Fırvun'un zulmünden kurtarılan Musa peygamber için de kullanılmıştır.⁵³⁴

Nûh peygamberin adı İbranicede "nôah", Yunancada "nôe" şeklindedir.⁵³⁵ Tevrat'ta Hz. Nûh'un babasının "Lamek" olduğu belirtilmiştir. İsmi ile ilgili Tevrat'ta şu pasajda yer almaktadır:

"-Rabbin lanetlediği bu toprak yüzünden çektiğimiz eziyeti, harcadığımız emeği bu çocuk hafifletip bizi rahatlatacak.' diyerek çocuğa Nûh adını verdi."⁵³⁶

Hz. Nûh'un ilk defa üzümünden şarap yapan kişi olduğu ve şarabın insanı rahatlatması sebebiyle ona ad olarak verilen bu kelimenin İbranice'de "dinlenmek, sükûnet bulmak, rahatlamak" anlamına gelen "niham" kökünden türetildiği ifade edilmiştir.⁵³⁷ Ancak bu rivayetler diğer dinlerin kalıntılarıdır. Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Nûh mübarek,⁵³⁸ iyi bir kul ve mümin bir kimse olarak vasıflanmıştır.⁵³⁹

2.1.5. Nûh Kavmi

Nûh kavmi insanlık tarihinin kadîm milletlerindendir. Yeryüzünde inanç açısından yozlaşmaların başladığı, putperestliğin ortaya çıktığı dönemler Hz. Nûh zamanına rastlamaktadır.⁵⁴⁰ Bu yozlaşmanın giderilmesi için görevlendirilen Hz. Nûh'a karşı toplumu sert bir tutum sergilemiştir. Kur'ân'ın bildirdiğine göre; onun risalet çağrısına karşı kavminin

⁵²⁸ bkz. En'âm 6/84-86.

⁵²⁹ Ebussuûd, *İrşadu Akli Selîm*, c. 2, s. 352; Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, c. 15, s. 84.

⁵³⁰ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. 3, s. 431.

⁵³¹ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*, c. 2, s. 1038.

⁵³² Sa'lebî, *Arâisü'l-Mecâlis*, s. 58, İbn Kesîr, *Kasasü'l-Enbiyâ*, s. 83.

⁵³³ Abbâs, *Kasasü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, s.175.

⁵³⁴ Harman, "Nûh", s. 223.

⁵³⁵ Harman, "Nûh", s. 223.

⁵³⁶ Tekvin 5/29.

⁵³⁷ Harman, "Nûh", s. 224.

⁵³⁸ bkz. Hûd 11/48.

⁵³⁹ Sâffât 37/80-81.

⁵⁴⁰ Taberî, *Târihu't-Taberî*, s. 63; Sa'lebî, *Arâisü'l-Mecâlis*, s. 58, İbn Kesîr, *Kasasü'l-Enbiyâ*, s. 83; Abbâs, *Kasasü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, s.175.

ileri gelenleri Hz. Nûh'u sapıklık/yoldan çıkmışlıkla,⁵⁴¹ delilikle⁵⁴² suçlamışlar, onun alelade bir insan olduğu, herhangi bir üstünlüğü bulunmadığı, Nûh'a inananların toplumun en vasıfsız kişileri olduğunu iddia ederek daveti kabul etmemişlerdir.⁵⁴³ Hz. Nûh'un, insanlara karşı üstünlük taslamak, onlar üzerinde hâkimiyet kurmak ve toplumu peşinden sürüklemek gibi dünyevi ihtiraslarının neticesinde böyle davrandığını iddia ederek, "Allah peygamber gönderecek olsaydı Nûh'u değil bir meleği görevlendirirdi!" demişlerdir.⁵⁴⁴ Hz. Nûh'un bütün uyarılarına rağmen inkârda ayak diremişler ve Allah'a meydan okuyarak ona inanmayacaklarını, vaat edilen azabın biran önce gelmesini istediklerini belirtmişlerdir.⁵⁴⁵ Hz. Nûh onlara herhangi dünyevi beklentisi olmadığını açıkça ifade etmesine rağmen onların inatlarını kıramamıştır.⁵⁴⁶ Kur'ân-ı Kerim Nûh kavmini vicdanları körelmiş,⁵⁴⁷ hırsları nedeniyle zalimleşmiş,⁵⁴⁸ kötüleşmiş,⁵⁴⁹ açıkça günaha dalmış/fâsık⁵⁵⁰ ve hatta kötülükte ve sapkınlıkta Ad ve Semud kavminden daha kötü bir seviyede⁵⁵¹ putpe-rest bir toplum olarak tasvir etmiştir.⁵⁵² Onların küstahça Allah'ın azabını istemeleri, hakikate meydan okumalarına karşı Hz. Nûh kendisinin bir insan/elçi olduğunu onlara hatırlatarak ceza kesme/azap gönderme yetkisinin Allah'a ait olduğunu ve onun hükmünden kaçışın mümkün olmadığını kavmine hatırlatmıştır.⁵⁵³ Kavmi düşmanlıkta seviyeyi yükselterek Nûh'u ve beraberindekileri ölümle/taşlamakla tehdit etmişlerdir.⁵⁵⁴ Bütün bu yaşananlardan sonra kavminin asla inanmayacağı bildirilmiş⁵⁵⁵ bu durum karşısında Hz. Nûh Allah'tan yardım isteyerek yeryüzünde hiçbir kâfir bırakmamasını dilemiştir.⁵⁵⁶ Vaat edilen azap gelmeden önce Allah Hz. Nûh'a gemi yapmasını bildirmiş, o da kavminin alaylı bakışları arasında kendisinden istenilen gemiyi yapmıştır.⁵⁵⁷ Yeryüzünden sular fıskırması ile beklenen tufan gerçekleşirken Hz. Nûh'dan hayvanlardan birer çifti ve kendisine inananları gemiye bindirmesi istenmiştir.⁵⁵⁸ Bu dehşetli afet yaşanırken Hz. Nûh ve oğlu arasında geçen ibretlik hâdise de Kur'ân-ı Kerim de aktarılacak insanlığa üstünlüğün ve kurtuluşun soyla değil, ahlaklı yaşayış ve inançla mümkün olduğu mesajı verilmiştir.⁵⁵⁹ İnkârcılar cezalandırılıp tufan afeti bitince Hz. Nûh ve beraberindekilerin güven ve bereket içerisinde gemiden inmesi istenmiştir.⁵⁶⁰

⁵⁴¹ bkz. A'râf 7/60.

⁵⁴² bkz. Kamer 54/9.

⁵⁴³ bkz. Hûd 11/27.

⁵⁴⁴ bkz. Mü'minûn 23/24.

⁵⁴⁵ bkz. Hûd 11/32.

⁵⁴⁶ bkz. Hûd 11/28-29.

⁵⁴⁷ bkz. A'râf 7/64.

⁵⁴⁸ bkz. Hûd 11/37-44; Mü'minûn 23/27.

⁵⁴⁹ bkz. Enbiyâ 21/77.

⁵⁵⁰ bkz. Zâriât 51/46.

⁵⁵¹ bkz. Necm 53/57.

⁵⁵² bkz. Nûh 71/23.

⁵⁵³ bkz. Hûd 11/33-34.

⁵⁵⁴ bkz. Şuarâ 26/116.

⁵⁵⁵ bkz. Hûd 11/36.

⁵⁵⁶ bkz. Mü'minûn 23/26; Şuarâ 26/117-118; Kamer 54/10; Nûh 21/25.

⁵⁵⁷ bkz. Hûd 11/37; Mü'minûn 23/27.

⁵⁵⁸ bkz. Hûd 11/40; Kamer 54/11-12.

⁵⁵⁹ İbn Kesîr, *Kasasü'l-Enbiyâ*, s. 83; Abbâs, *Kasasü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, s.175.

⁵⁶⁰ bkz. Hûd 11/48.

Nûh kıssası ile müminlere her türlü sıkıntıya karşı sabırlı ve dik durulması gerektiği mesajı verilmiştir. Hz. Nûh'un tüm ayrıntısı ile anlattığı davet metodu insanlık için örnek olarak sunulmuş, durum ve şartlara göre uygun metodun tercih edilmesi gerektiği mesajı verilmiştir. Çabaların boşa çıktığı, yapılacak bir şeyin kalmadığı durumlarda ise Hz. Nûh ve inananların yaptığı gibi hicret etmek en doğru tercihtir.⁵⁶¹ Nûh kıssası ile Hz. Muhammed ve beraberindekiler hicrete hazırlanmakta Hz. Muhammed'in yaşadığı sıkıntılar Hz. Nûh üzerinden tasvir edilmektedir. Bu kıssalarda Hz. Nûh Hz. Muhammed'e, Nûh kavmi de Mekke müşriklerine benzetilmiştir.⁵⁶²

2.2. Risâlet Görevi ve Tebliğ (1-4. Âyetler)

Bu çalışmada Nûh sûresi içeriği itibari ile dört kısma ayrılmaktadır. Sûrenin ilk dört âyeti Hz. Nûh'un peygamber olarak görevlendirilmesi ve bu görevi ifâ etmeye başlamasından bahsetmektedir. Bu açıdan sûrenin ilk kısmı için "Risâlet Görevi ve Tebliğ (1-4. Âyetler)" başlığı tercih edilmiştir.

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١﴾

1. ÂYET: Biz Nûh'u "Acı bir azap gelmezden önce halkını uyar!" diyerek kavmine gönderdik.

Nûh sûresinin ilk âyetinden Hz. Nûh'un resûl olduğu ve Allah tarafından uyarıcı olarak görevlendirildiği, onun uyarı görevinin kendi kavmini kapsadığı ve acı bir azap ile onları uyarmasının istendiği anlamları çıkmaktadır. Çeşitli âyetlerde Hz. Nûh'un seçilmişliği ve görevlendirilmesi hakkında {ان الله اصطفى/Allah onu seçti.},⁵⁶³ {نوحا/ Nûh'a vahy ettik.},⁵⁶⁴ {ارسلنا نوحا/ Nûh'u gönderdik.},⁵⁶⁵ {نوحا هدينا/ Nûh'u hidâyet ettik.},⁵⁶⁶ ifadeleri yer almaktadır. Özellikle resûllüğüne vurgu yapan ارسلنا kelimesi 6 sûrede kullanılmıştır. Bu âyete belirtilen ve Hz. Nûh'un içerisinde yaşadığı topluluğa gönderildiğini bildiren {الى/ kendi kavmine} ifadesi de 6 sûrede yer almıştır.⁵⁶⁷ Hz. Nûh'un kavmini uyardığı/korkuttuğu şey Nûh sûresinde {عذاب اليم/acı azap}, A'râf sûresinde {يوم عظيم/büyük

⁵⁶¹ Abbâs, *Kasasü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, s.175-205. İbn Kesîr, *Kasasü'l-Enbiyâ*, s. 85; Muhammed Abay, *Kur'ân Kıssaları*, İstanbul: Ensar Neşriyat 2007, s. 69-72; İsmail Lütü Çakan- N. Mehmed Solmaz, *Kur'ân-ı Kerim'e Göre Peygamberler Ve Tevhid Mücadelesi*, İstanbul: Ensar Neşriyat 2016, s. 45-57.

⁵⁶² Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 18, s. 19; İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c. 29, s. 186.

⁵⁶³ bkz. Âl-i İmrân 3/33.

⁵⁶⁴ bkz. Nisâ 4/163.

⁵⁶⁵ bkz. En'âm 6/84.

⁵⁶⁶ bkz. A'râf 7/59; Hûd 11/25; Mü'minûn 18/23; Ankebût 29/14; Hadîd 57/26; Nûh 71/1.

⁵⁶⁷ bkz. A'râf 7/59; Yûnus 10/71; Hûd 11/25; Mü'minûn 23/23; Ankebût 29/14; Nûh 71/1.

gün},⁵⁶⁸ Hûd sûresinde {يوم اليم/acı gün},⁵⁶⁹ Yûnus sûresinde ise {الكرب العظيم/büyük felaket}⁵⁷⁰ şeklinde ifade edilmiştir.

2.2.1. Hz. Nûh'un Resûl Olarak Gönderilmesi

Nûh sûresinin bu bölümünde yer alan “إِنَّا أَرْسَلْنَا /Biz gönderdik” ifadesi Kur’ân-ı Kerim’de çeşitli yerlerde geçmektedir. Bu ifade Hz. Muhammed’in peygamber olarak gönderilmesi,⁵⁷¹ şeytanların gönderilmesi,⁵⁷² azap rüzgârı⁵⁷³ ve azap çılgılığının⁵⁷⁴ gönderilmeleri için de kullanılmıştır. Bu âyette Hz. Nûh’un peygamber olarak gönderilmesini ifade etmektedir. Ulu’l-azîm peygamberlerden olan Hz. Nûh’un resûl olarak görevlendirildiği altı sûrede belirtilmekte ve onun resûllüğü hususunda İslam inancında farklı bir görüş bulunmaktadır.

Nûh sûresi 1. âyetinde ifade edilen Hz. Nûh’un resûllüğü hususu, İslam inancında peygamber ve resûl inancı ile bağlantılı bir konudur. Peygamber inancı, İslam dininin inanç esaslarından birisidir. Kur’ân’ın birçok âyeti peygamberlere imanı emretmekte,⁵⁷⁵ daha önceki peygamberlerin ve halkların tutumlarından haber vermektedir. İnsan akıllı bir varlık olması hasebiyle diğer canlılardan ayrılmaktadır. Oadaki bu akıl ile doğruyu yanlıştan, güzeli çirkinden ayırt etme yetisine sahiptir. Bu nedenle Kur’ân-ı Kerim insanı sürekli düşünmeye ve aklını kullanmaya davet ederken, aklını kullanmayanların pisliğe mahkûm olduğunu bildirmiştir.⁵⁷⁶ Hz. İbrahim örneğinde akıl ile Allah’ın biline bilirliğini de aktarmıştır.⁵⁷⁷ Ancak kişinin içerisinde doğup büyüdüğü, yetiştiği toplumdaki davranışlar, insana bazı kötü ve çirkin işleri olağan göstere bilmektedir. Peygamberler toplumların yozlaştığı, Allah’ın dışındaki putlara ve tâğutlara tapınmanın olağan karşılandığı bu zamanlarda görevlendirilmişlerdir.⁵⁷⁸

Peygamber kelimesi Kur’ân-ı Kerim’de “Nebî, Resûl ve Mürsel” kelimeleri ile ifade edilmiştir. Nebî ve Resûl terimleri Kur’ân-ı Kerim’de Allah’ın emir ve yasaklarını insanlığa iletmesi için seçtiği kişileri ifade etmektedir.⁵⁷⁹ Ayrıca “Resûl” ifadesi Allah ile peygamberi arasında elçilik yapan melekler hakkında da kullanılmıştır.⁵⁸⁰ Kur’ân-ı Kerim’de Nebî ve Resûl kelimeleri aynı anlamı ifade etmektedir. Allah teâlâ’nın “Resûl göndermeden azap edecek değiliz.”⁵⁸¹ sözü peygamberlik vazifesinin, insanlar arasındaki önemini

⁵⁶⁸ bkz. A’râf 7/59.

⁵⁶⁹ bkz. Hûd 11/25.

⁵⁷⁰ bkz. Yûnus 21/71.

⁵⁷¹ bkz. Bakara 2/119; Ahzab 33/45; Fâtır 35/24; Fetih 48/8; Müzzemmil 73/15.

⁵⁷² bkz. Meryem 19/83.

⁵⁷³ bkz. Rahmân 54/19; Rahmân 54/34.

⁵⁷⁴ bkz. Rahmân 54/31.

⁵⁷⁵ bkz. Bakara 2/177; Âl-i İmrân 3/84; Nisâ 4/136.

⁵⁷⁶ bkz. Yûnus 10/100.

⁵⁷⁷ bkz. En’âm 6/74.

⁵⁷⁸ Taberî, *Târîhu’t-Taberî*, s. 63; İbn Kesîr, *Kasasü’l-Enbiyâ*, s. 83; Abbâs, *Kasasü’l-Kur’âni’l-Kerîm*, s. 175; Yusuf Şevki Yavuz, “Nübüvvet”, *DİA*, İstanbul: 2007, c. 33, s. 286.

⁵⁷⁹ İsfahânî, *Müfredât*, s. 427-1032.

⁵⁸⁰ bkz. Hacc 22/75.

⁵⁸¹ bkz. İsrâ 17/15.

ifade etmektedir. İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem ile başlayan peygamberlik vazifesi Hz. Muhammed'e kadar devam etmiş, bir kısmı Kur'an'da zikredilenler olmak üzere sayısını yalnız Allah'ın bileceği yüzlerce peygamber tarih boyunca var olmuştur. Peygamberler peş peşe gönderile bildiği gibi⁵⁸² aynı zaman diliminde de görevlendirilmişlerdir.⁵⁸³ Peygamberler toplumun en zeki ve akıllı kişilerinden seçilmiştir. Ancak onlar da asılları itibarı ile birer beşer ve insandirlar.⁵⁸⁴ Yemek, içmek, uyumak gibi her insanın tabii ihtiyaç duyduğu şeylere onlar da ihtiyaç duymuşlardır. Peygamberler toplum tarafından dışlanırken gördükleri en büyük tepki "Bu da bizim gibi bir insan. Eğer Allah uyarıcı gönderecek olsaydı, bizim gibi insan değil, melek gönderirdi!" şeklinde olmuştur.⁵⁸⁵

Nûh kavminin Kur'an-ı Kerim'de bahsedilen en eski topluluk olması, açıkça Resûl olarak gönderilme görevinden bahsedilirken Hz. Nûh'tan başlanması ve bir takım peygamber sıralamalarında ilk olarak Hz. Nûh'un adının geçmesi, "İlk Resûl Nûh' mu? Âdem' mi?" tartışmasına yol açmıştır. Bu konularda İslam düşünürlerinden farklı görüşler ortaya atılmıştır. İslam kültüründe ilk insan ve ilk peygamberin Hz. Âdem olduğu fikri genel kabul görse de bu görüşün aksine Katade b. Diâme, Muhammed Abduh, Reşid Rıza gibi kişiler ilk peygamberin Hz. Nûh olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşlerini; "Ey Muhammed, biz Nûh'a ve ondan sonrakilere vahy ettiğimiz gibi sana da vahyettik."⁵⁸⁶ "Nûh'a ve sonraki peygamberlere vahy ettiğimiz şeyleri sana da şeriat kıldık."⁵⁸⁷ âyetleri ile delillendirmişlerdir. Hz. Âdem'in ilk peygamber olduğunu söyleyenler ise Hz. Nûh'un kâfirlere karşı şirkle mücadele etmesi için gönderilen ve kendisine şeriat verilen ilk peygamber olduğunu belirtmişler, Hz. Âdem'in ise sadece ailesine veya mü'minlere gönderildiğini söylemişlerdir. "Allah Âdem'i, Nûh'u, İbrahim soyunu ve İmran soyunu seçti, âlemlere üstün kıldı."⁵⁸⁸ âyetinin Hz. Âdem'in peygamber olduğunu açıkça ifade ettiğini savunmuşlardır.⁵⁸⁹

Peygamberin gerekliliği konusu özellikle VIII. asırdan itibaren tartışılan bir mesele olmuştur. Peygambere ihtiyacın zaruri olduğunu dile getirenlerin yanı sıra Peygamber olmadan bir din anlayışı (deizm) düşüncesi de yayılma imkânı bulmuştur. Peygambersiz bir dini mükellefiyetin mümkün olamayacağını savunanlar bu görüşlerini çeşitli akli delillerle savunmuşlardır. İnsanlığın tarih boyunca onlarca farklı tanrı icat edip tapınması, peygambere olan ihtiyacın göstergesidir. Tarih içerisinde insanlığın Güneş'i, Ay'ı, yıldızları, çeşitli putları ilah kabul etmesi, gökyüzüne, yeryüzüne ve denizlere çeşitli tanrılar nispet etmesi insanların bizzat kendi akıl ve fikirleriyle icat ettikleri tanrı figürleridir. İnsan kendi tasavvuru ile yolunu bulmaya çalıştıkça Allah hakkındaki gerçek bilgilerden saptığı,

⁵⁸² bkz. Mü'minûn 23/44.

⁵⁸³ bkz. Mü'minûn 23/45; Taberî, *Târîhu't-Taberî*, s. 144; İbn Kesîr, *Kasasü'l-Enbiyâ*, s. 347.

⁵⁸⁴ bkz. Fussilet 41/6.

⁵⁸⁵ bkz. Mü'minûn 23/24.

⁵⁸⁶ bkz. Nisa 4/163.

⁵⁸⁷ bkz. Şûrâ 42/13.

⁵⁸⁸ bkz. Âl-i İmrân 3/33.

⁵⁸⁹ Ali b. Muhammed el-Kârî; *Minehu'r-Ravzi'l-Ezher fî Şerhi'l-Fıkhi'l-Ekber*, Beyrut: Dâru'l-Beşeri'l-İslâmî 1998, s. 329; Yavuz, "Nübüvvet", *DİA*, İstanbul: 2007, c. 33, s. 287-289.

tarih boyunca gözlemlene bilen bir durumdur. Tarihin bu yaşanmışlıkları peygamber ihtiyacının gerekliliğini tasdik etmektedir.⁵⁹⁰

Nübüvvet gerek ilâhî gerek beşerî açıdan mümkündür. Zira Allah'ın "mürîd ve mütekelim" sıfatlarının tecellisi nübüvvet vasıtası ile tecelli etmektedir. Beşerî açıdan her insanın bedeni ve ruhi özelliklerinin farklılık göstermesi nübüvvet özelliğinin bazı insanlarda bulunup bazı insanlarda bulunmaya bileceğinin, bu durumun eşitlik ilkesiyle de ters düşmeyeceğinin akli göstergesi sayılabilir. İmam Gazâlî; insanın uyku esnasında rüya yolu ile aldığı bilgilerin, gördüğü olayların tecrübe yolu ile nübüvveti ispat ettiğini savunmuştur.⁵⁹¹ İnsan Duyular ve akıl yürütme ile ihtiyaç duyduğu bilgileri üretebilecek kabiliyettir. Ancak ürettiği doğru bilgilerin benimsenmesini sağlayacak manevi bir yaptırıma sahip değildir. Akıl yürütme yetisine rağmen insan, nefsânî ve dünyevî arzularına aşırı bağımlılığı nedeniyle yanlış kararlar alabilmektedir. Her şeyden öte insanlar akıl yürütme gücü ve idrak kabiliyetleri bakımından aynı seviyede değildir. İnsanın akıl yürütme gücünü tamamlayacak, aklını nefsânî ve dünyevi arzularının tesirinden koruyarak, sağlıklı karar vermesini sağlayacak mükemmel bir kaynağa ihtiyaç vardır ki bu da ilâhî bilgi kaynağı ve nübüvvettir.⁵⁹²

Kur'ân-ı Kerim'in birçok âyeti ve akli delillerin neticesinde peygamber inancı İslam dininin olmazsa olmaz temel esaslarından biridir. Hz. Nûh da bu peygamberlerden birisi belki de ilkidir. Nûh kavmi tarihte ilk defa puta tapan topluluktur. Dolayısıyla müşriklere ilk gönderilen resûl Hz. Nûh'tur.⁵⁹³

Âyetin "Biz Nûh'u kavmine gönderdik." kısmındaki bir diğer husus âyetteki çoğul zamiridir. Kur'ân-ı Kerim'in birçok âyeti kerimesinde Allah Teâlâ ile ilgili iş ve fiillerde, "Biz yaptık! - Biz gönderdik!" gibi ifadeler kullanılmaktadır. Bu durum özellikle politeizm taraftarlarının eleştirisi ile karşılaşmış "İlahi varlığın tek olmadığını Kur'ân da bildiriyor!" şeklinde eleştiriler getirilmiştir. Bu konu uzun uzadıya konuşulmasa da hakkında çeşitli açıklamalar mevcuttur. Âyetlerdeki "Biz" ifadesi, Allah'ın şanınin yüceliğini tazim veya isim ve sıfatlarını ifade için kullanılmıştır. Zira isim ve sıfatları zatına aittir. Bu nedenle onların çokluğu, zatının birliğine engel teşkil etmemektedir.⁵⁹⁴ Kâinattaki hükümlerini melekler aracılığı ile yerine getirmesi, sünnetullahta her şeye bir sebep takdir etmesi, benliği değil ortak akli devreye sokmayı öğretmek istemesi şeklinde konuya dair çeşitli açıklamalar da yapılmıştır.⁵⁹⁵ Bu yorumlar etrafında Nûh sûresi birinci âyetinde yer alan

⁵⁹⁰ Ebü'l-Muîn Neseî (v.508/1114), *Bahrü'l-Kelâm*, thk. Muhammed Seyyid Bersecî, Umman: Dâru'l-Feth li'd-Dirâsât ve'n-Neşr 2014, s. 187; Ahmed b. Mahmûd es-Sâbûnî (v.580/1184), *el-Bidâye fî Usûli'd-Dîn*, thk. Fethullâh Huleyf, Mısır: Dâru'l-Meârif 1969, s. 85-95; Muhammed Kutup, *Tevhid*, İstanbul: Risale Yayınları 1990, s. 244.

⁵⁹¹ Yavuz, "Nübüvvet", s. 286.

⁵⁹² Neseî, *Bahrü'l-Kelâm*, s. 187-188; Sâbûnî, *el-Bidâye fî Usûli'd-Dîn*, s. 85-95 Yavuz, "Nübüvvet", c. 33, s. 287.

⁵⁹³ Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, s. 68.

⁵⁹⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 32, s. 121; Takiyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm ibni Teymiye (v.728/1328), *et-Tedmîriyye: el-İsbât li'l-Esmâ ve's-Sıfât ve Hakikatü'l-cem'i Beyne'l-kadr ve's-Şer'i*, Riyad: Mektebetü'l-Ubeykân 2000, s. 110.

⁵⁹⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 32, s. 121; İbn Teymiye, *et-Tedmîriyye*, s. 79-110.

“Biz Nûh’u kavmine gönderdik!” ifadesindeki anlam Allah’ın vahiy meleği aracılığı ile buyruklarını Hz. Nûh’a iletmesini ifade etmektedir.

Âyette yer alan “ارسلنا” ifadesi hakkında iki farklı yorum yapılmıştır. İbni Abbâs’a göre bu ifade “بعثنا” manasında kullanılmıştır. Bu durumda mana “Nuh’u gönderdik!” Şeklinde dir. Diğer görüşe göre âyetteki “ارسلنا” ifadesi “Ona Peygamberlik sorumluluğunu yükledi.” manasında kullanılmıştır. Bu durumda risâlet manası “gönderilme” manasını da içermekle birlikte asıl amaç gönderilmek değil, elçilik görevi ile mükellef tutulmaktır.⁵⁹⁶

İmam Mâtürîdî “Nûh’u peygamber olarak gönderdik!” ifadesi hakkında şu yorumu yapmıştır:

Bu âyet delalet etmektedir ki; nesepleri bilinmese bile nebi ve resullere iman sahihtir/geçerlidir. Zira Allah nebi ve resulleri isimleri ile zikretmiş, nesepleri hakkında bilgi vermemiştir. Âyetlerdeki bu kullanım; onların neseplerini bilmeden de imanın sahih olduğunu ifade etmektedir. Aynı şekilde peygamberlerin isimleri dahi bilinmese bu iman da geçerlidir.⁵⁹⁷

İmam Mâtürîdî’nin de ifade ettiği üzere âyetlerde peygamberlerin nesepleri hakkında detaylı bilgiler bulunmamaktadır. Kur’ân-ı Kerim’deki bu kullanım İslam’ın temel iman ilkelerinden biri olan peygamberlere iman meselesi hakkında da zımnen manalar içermektedir.

2.2.2. Hz. Nûh’un “Kavmine” Gönderilmesi

Surede yer alan {إِلَىٰ قَوْمِهِ} ifadesi, Hz. Nûh ve kavminden bahseden 6 farklı sûrede tekrarlanmaktadır.⁵⁹⁸ Kur’ân-ı Kerim’de bu ifade Nûh kavmi dışında; çeşitli topluluklara peygamber gönderilmesi,⁵⁹⁹ Hz. Musa’nın kavmine kızgın bir şekilde gelişi,⁶⁰⁰ Hz. İbrahim ve melekler arasında gerçekleşen diyalogda⁶⁰¹ da geçmektedir. Mâtürîdî âyetteki bu ifadede “Hz. Nûh’u yaşadığı kavimden bir başka kabileye görevli olarak gönderdik.” şeklinde bir mana anlaşılamayacağını ifade etmektedir.⁶⁰² Nitekim her kavme kendi içerisinde bir peygamber geldiği âyetlerle sabittir.⁶⁰³

“قوم” Kelimesi kabile, millet, aynı soydan gelen gelenek ve görenekleri bir olan insan topluluğu anlamına gelmektedir.⁶⁰⁴ Kur’ân-ı Kerim’de bu kelime “topluluk” manasında 383 yerde ve tekil olarak geçmektedir.⁶⁰⁵ Râğıp el-İsfehânî “قوم” kelimesinin asıl itibariyle ka-

⁵⁹⁶ Râzî, *Mefâtîhu’l-Gayb*, c. 32, s. 155.

⁵⁹⁷ Mâtürîdî, *Te’vilâtü Ehli’s-Sünne*, c. 2, s. 248.

⁵⁹⁸ bkz. A`râf 7/59; Yûnus 10/71; Hûd 11/25; Mü`minûn 23/23; Ankebût 29/14; Nûh 71/1.

⁵⁹⁹ bkz. Yûnus 10/74; Rûm 30/47.

⁶⁰⁰ bkz. A`râf 7/150; Tâhâ 20/86.

⁶⁰¹ bkz. Hûd 11/70; Hicr 15/58; Zâriyât 51/32.

⁶⁰² Mâtürîdî, *Te’vilâtü Ehli’s-Sünne*, c. 2, s. 520.

⁶⁰³ bkz. Tevbe 9/128; İbrâhîm 14-4.

⁶⁰⁴ İsfehânî, *Müfredât*, s. 882.

⁶⁰⁵ Recep Şentürk, “Kavim”, *DİA*, c. 25, s. 68.

dınlar olmaksızın erkekler topluluğu anlamına geldiği, ancak bu kelime ile Kur'ân'da erkek ve kadınların birlikte kastedildiği bilgisini aktarmaktadır.⁶⁰⁶

Hız. Nûh insanlığın ikinci babası olarak bilinmektedir.⁶⁰⁷ Çünkü tufan felaketi ile yeryüzünde yaşam bitmiş, sadece Hız. Nuh ve gemidekiler kurtulmuştur. Klasik tefsir eserleri ve çeşitli rivayetlerden anlaşılan sonuç bu yöndedir.⁶⁰⁸ Ancak Hız. Nûh hakkında “إِلَى قَوْمِهِ/Onu kavmine peygamber olarak gönderdik.” ifadesinden harekeyle tufanın yeryüzünün tamamını kaplamadığı, sadece Hız. Nuh'un sorumlu olduğu ve kendisini inkâr eden kavmin helak edildiği yönünde görüşler de bulunmaktadır. Bu çalışmada muhtasar olarak Nûh kavminin helakına dair bilgiler Nûh sûresi 25. âyetinin tefsirinde incelenecektir.

Kur'ân-ı Kerim'de Nûh kavminin yaşadığı bölge hakkında bilgi verilmemekte, sadece tufan sonrası geminin “Cudi dağına” oturduğu belirtilmektedir. Âyetler ışığında Nûh kavminin yaşadığı bölgede daha sonra Âd kavminin yaşadığı⁶⁰⁹ ve onların da merkezlerinin “İrem” olduğu bilgisine ulaşılmaktadır.⁶¹⁰ Günümüz arkeolojik çalışmalarında bu bölgenin Güney Filistin'de Lut gölünün güneybatısındaki “Edom” bölgesinin merkezi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.⁶¹¹

Kur'ân-ı Kerim'de Hız. Nûh'un peygamberlik görevi aktarılırken ona düşmanca tutum sergileyenler için özel olarak “فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ/ kavminin inkârcı ileri gelenleri”⁶¹² ifadesi yer almaktadır. Râğıp el-İsfehânî “الْمَلَأُ” kelimesinin “görüş ve duruşları itibariyle diğer insanlar tarafından saygın addedilen, heybetli ileri gelen topluluk” anlamına geldiğini belirtmektedir.⁶¹³ Ekrem Sarıkçıoğlu âyetteki bu ifadenin Hız. Nûh ve kavminin yaşadığı bölgeye dair ipuçları verebileceğini düşünerek şunları söylemektedir:

Kur'ân'a göre Hız. Nûh'a kaşı çıkan, muhalefet edenler kavminin ileri gelenleridir. Onu delilikle ve ölümle tehdit edenler çok tanrıçı kavmin ileri gelenleridir. Eğer bölgede herhangi bir krallık ve benzeri bir otorite olsaydı, Hız. İbrahim ve Musa'da olduğu gibi Hız. Nuh'a tehdit hükümdar tarafından gelirdi, çünkü eski çağların (mezopotamya) hükümdarları rahip krallardı. Tehdit bir hükümdardan gelmediğine göre, Hız. Nuh'un yaşadığı bölgenin de henüz krallıkların kurulmadığı, bulunmadığı bir yöre olduğu anlaşıyor ki, bu bölgenin Mezopotamya olması mümkün değildir. Çünkü o dönemde mezopotamya'da krallıklar vardı, hatta Kral Etana bazılarını hâkimiyeti altında birleştirmişti. Hâlbuki Hız. Nuh'un yaşadığı bölgede krallıkların bulunduğu dair, Tevrat'ta da bir işaret yoktur. Tevrat'a göre yeryüzünde Nuh ailesi dışında kimse kalmadığına göre, tufan sonrası, insandan boşalan bu bölgede krallıklar nasıl ortaya çıkmış olabilir?⁶¹⁴

⁶⁰⁶ İsfehânî, *Müfredât*, s. 882.

⁶⁰⁷ Taberî, *Târihu't-Taberî*, s. 67; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 18, s. 7; İbn Kesîr, *Kasasü'l-Enbiyâ*, s. 83; Abbâs, *Kasasü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, s. 175.

⁶⁰⁸ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, c. 12, s. 380-442; Muhammed b. Ahmed b. Kurtubî (v.671/1273), *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, Kahire: Dâru'lKütübi'l-Mısriyye 1949, c. 9, s. 22-49; Ebü'l-Berekât en-Nesefî (v.710/1310), *Medârikü't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*, Beyrut: Dâru'n-Nefâis 2006, c. 2, s. 269-277.

⁶⁰⁹ bkz. A'râf 11/69.

⁶¹⁰ bkz. Feccr 89/7.

⁶¹¹ Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'ân*, c. 2, s. 47-48; Sarıkçıoğlu, “Kur'ân ve Arkeoloji Işığında Nûh Tufanı”, s. 28.

⁶¹² bkz. Hûd 11/27

⁶¹³ İsfehânî, *Müfredat*, s. 1012.

⁶¹⁴ Sarıkçıoğlu, “Kur'ân ve Arkeoloji Işığında Nûh Tufanı”, s. 28.

Sarıkcıoğlu; özellikle Tevrat âlimleri ile bazı müfessirlerin kabul ettiği Hz. Nûh'un yaşadığı bölgenin Mezopotamya olması ihtimalinin mümkün olmadığını belirtmektedir. Görüşüne delil olarak da 43 farklı sûrede Hz. Nûh'a atıf yapılırken, herhangi bir kral veya imparatorun bahsedilmemesini göstermektedir. Bu yönüyle âyetlerin, Hz. Nûh'un yaşadığı bölgenin henüz krallıkların kurulmadığı bir bölge olduğuna işaret ettiğini belirtmektedir. Nûh kavminin Irak bölgesinde yaşadığı ve Hz. Nûh'a peygamberliğin bu bölgede verildiğine dair rivayetler mevcuttur.⁶¹⁵ Ancak Sarıkcıoğlu'na göre, "Hz. Nûh'un yaşadığı zaman diliminde ve tarih boyunca Mezopotamya'da krallıklar bulunmakta, dolayısıyla tarihi bu malumatın Nûh tufanı merkezinin Mezopotamya olmadığı sonucunu doğurmaktadır. Çünkü tufan hadisesi bütün yerkürede etkisini göstermiş olsaydı, yüzyıllar boyu gerek Mezopotamya gerekse dünyanın tamamında insanların olmaması, dolayısıyla krallıkların kurulamaması gerekirdi. Ancak günümüz çalışmaları bu bilgiyi teyit edememektedir. Bölgedeki arkeojik kazılarda tufan kalıntıları bulunmadığı gibi, bölge tarih boyunca insanlığa ev sahipliği yapmıştır."⁶¹⁶ diyerek bu görüşün isabetli olmadığını aktarmaktadır. Sarıkcıoğlu Nûh kavminin yaşadığı bölge hakkında şu bilgileri paylaşmaktadır: Arkeolojik araştırmalarda M.Ö. 2700 yıllarında Batı Ürdün, Şeria nehri kıyı şeridinin Batı bölgesinin bir anda insanlardan boşaldığı, devam eden yüzyıllarda bölgede ıssızlığın hâkim olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Daha sonra bölgeye yeni göçlerin olduğu ve bu göç edenlerin mezarları incelendiğinde gâyet iri-yarı insanlar oldukları bilgisi dikkat çekmektedir. Bölgenin bir anda boşalması tufan hadisesine, oraya yerleşenlerin de Âd toplumu olmaları Kur'an'ın ifade ettiği tarihi malumat ile örtüşmektedir. Nitekim A'raf sûresinde Âd kavmi hakkında, Nûh kavminin bölgesine yerleştikleri ve onların "Nûh kavminden vücut olarak daha iri-yarı" oldukları kaydı, bu tarihi gerçeklikle uyuşmaktadır. Nûh ve Âd kavminin yaşadığı bölgenin İrem merkezli Edom bölgesi olması kanaati bu bilgiler ışığında kuvvet kazanmaktadır.⁶¹⁷

Kur'an-ı Kerim'de Nûh kavminin yaşadığı zaman dilimi hakkında fikir oluşturacak şu ifadeler yer almaktadır:

وَحَمَلْنَاهُ عَلَىٰ ذَاتِ الْوَاحِ وَدُسِّرَ ﴿١٣﴾

Onu tahtalar ve mihlarla yapılmış gemide taşıdık. (13)⁶¹⁸

Âyette tahta levha ve çivi ayrıntısı dikkat çekmektedir. Hz. Nûh'un gemisi ağaçların kesilip levha şekline getirile bildiği ve madenlerden çivi üretilip kullanma imkânının bulunduğu bir zaman diliminde yapılmıştır. Bu durumda tarih ve arkeoloji ilimlerinin ışığında bu zamanın M.Ö. 3500 yıllarından daha ileri bir tarihli olması mümkün gözükmemektedir. Arkeolojik çalışmalar tahta ve çivinin kullanıldığı bronz çağında Edom bölgesinin M.Ö. 2700'lü yıllarda insanlardan birdenbire boşaldığını ve daha sonra da bölgeye M.Ö. 2600'lü yıllarda iri yapılı insanların yerleştiğini göstermektedir. Kur'an âyetlerinin ifade

⁶¹⁵ Elmalılı, *Hak Dinî Kur'an Dili*, c. 8, s. 384; Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, c. 2, s. 47-48; Selim Özarslan, "İslami Kaynaklara Göre Nûh Kavmi, Nûh Tufanı ve Nûh'un Gemisinin Yeri", *Uluslararası Hz. Nûh Ve Cudi Dağı Sempozyumu*, Şırnak: 2013, s. 27.

⁶¹⁶ Sarıkcıoğlu, "Kur'an ve Arkeoloji Işığında Nûh Tufanı", s. 28.

⁶¹⁷ Sarıkcıoğlu, "Kur'an ve Arkeoloji Işığında Nûh Tufanı", s. 28.

⁶¹⁸ Kamer 54/13.

ettiği ince anekdotlar ile arkeolojinin bulguları birbiriyle örtüşmektedir. Bu bilgileri dikkate almamız halinde Nûh tufanının bu tarihte olma ihtimali oldukça yüksek gözükmektedir.⁶¹⁹

Nûh kavminden bahseden âyetler içerisinde sadece Hûd sûresi 44. âyette bölge adı geçmektedir.

...وَأَسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ... ﴿٤٤﴾

..(gemi) Cudi'ye oturdu...⁶²⁰

Tevrat'ta ise Kur'an'dan farklı olarak şöyle denilmiştir:

Gemi yedinci ayın on yedinci günü Ararat dağlarına oturdu.⁶²¹

Cudi'nin özel isim olup olmadığı kesin bir bilgi değildir. Ancak genel görüş âyette geçen Cudi'nin bir dağın ismi olduğu yönündedir. Hangi dağ olduğu konusunda ise birçok farklı görüş mevcuttur. Râzî âyetteki bu ifade hakkında; “Gemi bir ada üzerindeki dağa oturdu. Bu dağın adı Cudi'ydi ve alçak bir dağdı.” yorumunu yapmıştır.⁶²² Taberî Cudi dağının bir ada olduğu, Musul yakınlarında olduğu ya da Tûr dağında bulunduğuna dair rivayetleri paylaşmıştır.⁶²³

Mü'minûn sûresinde Hz. Nûh'un Allah'a dua ederek gemiyi bereketli bir yere indirme temennisine yer verilmektedir. Bu açıdan “جُودِيّ” kelimesi sözlük anlamı üzerinden değerlendirilerek “جُودِيّ/bereketli, iyi yer” şeklinde de yorumlanmıştır.⁶²⁴

İslam külliyatı içerisinde Kasasü'l-enbiyâ eserlerinde ve ilgili âyetlerin tefsirlerinde tercih edilen görüş Nûh tufanının bölgesel olmadığı yönündedir. Rivayetlerin sıhhati eleştirilse de bu konu hakkında birçok merviyât bulunmaktadır. Bu rivayetler geminin yapım aşaması, gemiye binenler, tufan esnasından yaşananlar ve tufan sonrası birçok konuya dair bilgiler sunmaktadır.

Kurtubî geminin yapım aşaması hakkında Zeyd b. Eslem'den rivayetle; “Hz. Nûh yüzyıl ağaç dikip, kesip kurutmakla uğraştı. Bir yüzyıl da geminin yapımında çalıştı.” bilgisini aktarmaktadır.⁶²⁵ İbni Kesîr'in de paylaştığı bu rivayet garîb ve mevkuftur.⁶²⁶ Bir başka rivayette gemiyi Dimeşk'de yaptığı, odununu ise Lübnan'dan kestiği bilgisi aktarılmıştır.⁶²⁷ İbn Abbâs'ın aktardığına göre; Hz. Nûh gemi yapmayı bilmediği için melek refakatinde çalışmaya başlamış, gemiyi kuşun göğüs kafesi şeklinde oluşturmakla emredilmiş-

⁶¹⁹ Sarıkçıoğlu, “Kur'an ve Arkeoloji Işığında Nûh Tufanı”, s. 31.

⁶²⁰ Hûd 11/44.

⁶²¹ Tekvin 8/4.

⁶²² Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 17, s. 244.

⁶²³ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, c. 12, s. 422-423.

⁶²⁴ Sarıkçıoğlu, “Kur'an ve Arkeoloji Işığında Nûh Tufanı”, s. 32.

⁶²⁵ Taberî, *Târihu't-Taberî*, s. 65; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 9, s. 31.

⁶²⁶ İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. 4, s. 319.

⁶²⁷ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 9, s. 31.

tir.⁶²⁸ Bu rivayetler arasında geminin iki ya da dört yıllık süre zarfında yapıldığı bilgisinin yanı sıra geminin fiziksel özelliklerine dair bilgiler de bulunmaktadır.⁶²⁹

Hız. Nûh'un gemiye aldığı şeyler, binenlerin sayıları hakkında da çeşitli aktarımlar bulunmaktadır. Râzî Hz. Nûh'un üç şeyi gemiye almakla emrolunduğunu söylemiştir. Bunlar; herşeyden birer çift –bu emrin içerisine hayvanlar dahildir, bitkiler dahil değildir-, ailesi -Nuh, üç oğlu ve onların eşleri- ve iman edenler -bunlar da seksen kişidir-⁶³⁰ gemiye almakla emrolunmuştur.⁶³¹

Tufanın başlamasıyla gemi Recep ayının sonunda hareket etmiş altı ay su üzerinde kalmış, Kabe'nin etrafında yedi kere veya bir hafta tavaf ettikten sonra aşure günü Cudi dağına oturmuştur. Gemi karaya oturmadan Hz. Nûh'un çeşitli kuşları yeryüzüne göndermesi, oğullarıyla yaşanan olaylar, Hz. Âdem'in cesedinin de gemiye alınması ve çeşitli hadiselerle dair rivayetler büyük bir yekün oluşturmaktadır.⁶³²

Tufan felaketi sonrasında insanlığının nesli Hz. Nuh'dan devam etmiş bu nedenle ikinci Âdem-küçük Âdem diye anılmıştır. İnsanlığın neslinin onun soyundan yayılması hakkında iki görüş vardır. Birinci görüşe göre gemi karaya oturunca Hz. Nûh'un zürriyetinden olmayanlar vefat etmiştir. Bu nedenle insanlığın soyu Hz. Nûh'dan devam etmiştir. Diğer görüşe göre ise gemide Hz. Nûh'un zürriyetinden başka kimse zaten bulunmamıştır.⁶³³

Çocuklar, kuşlar ve masum kişilerin boğulmalarına dair de rivayetler bulunmaktadır. Kırk yıl Nûh kavminin kısır kaldığı bu nedenle tufanda çocukların bulunmadığı aktarılmakla birlikte asıl tercih edilen görüş tufanda çocukların varlığı yönündedir. Çocuklar, kuşlar ve masumların helak olmaları, ecellerinin gelmeleriyle izah edilmiştir.⁶³⁴

Fahreddin Râzî geminin özelliklerine dair rivayetleri paylaştıktan sonra şu kaydı düşmüştür:

Bil ki bu misaller hoşuma gitmiyor. Çünkü bunlar, bilinmesine ihtiyaç olmayan şeylerdir. Bilinmesinde faide de yoktur ve bunlara dalmak gereksizdir. Özellikle bu bilgilerin sahih doğru bilgi olduğuna dair bir delilimiz yoksa. Bizim bilgimiz şudur ki; o gemi müminleri, onların ihtiyaç duydukları eşyaları ve hayvanlardan birer çifti içerisine alacak genişlikteydi. Çünkü Kur'an'da belirtilen bilgi bundan ibarettir. Bunun dışında bilgi verilmemiştir.⁶³⁵

Kur'an-ı Kerim vermek istediği mesajın dışında kalan ayrıntılara girmemiş, gerekli görüldüğü kısım kadarını aktarmıştır. Bu itibarla Nuh kavminin yaşadığı bölge, geminin özellikleri, binenlerin sayısı vb. hususlara dair ayrıntılar âyetlerde yer almamıştır.

⁶²⁸ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. 3, s. 197; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 17, s. 233.

⁶²⁹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. 3, s. 197; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 17, s. 234; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 9, s. 31.

⁶³⁰ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, c. 2, s. 282.

⁶³¹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 17, s. 235.

⁶³² Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, c. 12, s. 422-423; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. 3, s. 198; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 17, s. 237; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 9, s. 36.

⁶³³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. 3, s. 198; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 18, s. 7-8; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 9, s. 57.

⁶³⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 17, s. 243-244; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 9, s. 37.

⁶³⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 17, s. 232.

Sonuç olarak Hz. Nûh içerisinde yaşadığı bir kavme peygamber olarak gönderilmiştir. Âlûsi ve Elmalılı gibi müfessirlerin tercihleri de bu yöndedir.⁶³⁶ Gönderildiği bu kavim kuvvetle muhtemel günümüz Filistin bölgesinde Lut gölünün güneybatısında eski Ahit'te Edom olarak bilinen bölgede M.Ö. 2700'lü yıllarda yaşamışlardır. Yaşadıkları bölgenin Musul, Arap yarımadası, Kûfe, Mezopotamya olduğu yönünde de farklı rivâyetler mevcuttur. Nûh kavmi Allah'ın yasak ettiği fuhşiyatları yapan, şarap içen, gece düşkünlüğü olan isyankâr bir toplumdur. Sabi'iliğin kurucususu olduğu belirtilen Biyurasp'a tabi olduklarına dair rivayetler de bulunmaktadır.⁶³⁷ Hz. Nûh inanç ve ahlaki anlamda yozlaşmış bu topluluğa peygamber olarak gönderilmiştir.

2.2.3. “Acıklı Azaptan” Önce Kavmin Uyarılışı

Nûh sûresi birinci âyette yer alan “انْذِرْ قَوْمَكَ” ifadesi Hz. Nûh'un gönderiliş amacını ifade etmektedir. Onun görevi “acıklı azaptan önce” kavmini inzâr etmesi/uyarmasıdır. Âyette ifade edilen inzâr/uyarmak ve acıklı azap ifadeleri üzerinde durulması gereken hususlardır.

Kur'ân-ı Kerim'de insanlara uyarıcı olarak kendileri gibi insanlardan oluşan peygamberler gönderilerek hidâyet yolu gösterildiği bildirilmektedir.⁶³⁸ Gönderilen bu peygamberler tebliğ vazifelerini tebşîr ve inzâr şeklinde iki metot ile gerçekleştirmişlerdir. Tebşîr; müjdeleme, sevindirici haber verme anlamına gelirken,⁶³⁹ inzâr ise korkutucu bir şeyi haber vererek uyarma anlamına gelmektedir.⁶⁴⁰

Kurtubî inzâr hakkında şunları kaydetmiştir:

İnzâr; bildirme, tebliğ etme demektir. Bu ifade; uyarıldığı zaman bu ihtârî dikkate alıp uygulamaya bilecek genişlikte bir zamanın bulunduğu korkutmalar için kullanılır. Aksine sakınmak için yeterli zamanın bulunmadığı uyarılar inzâr değil iş'âr/ihât olur.⁶⁴¹

İnzârın içerdiği bu mana neticesinde Nûh kavminin ilahi tebliği dikkate alacakları zamanlarının bulunduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. İlahî tebliğin amacı insanı düşünmeye sevk ederek kişiyi iyi yönde harekete geçirmektir. Bu amaç tebşîr/müjdelemek ve inzâr/korkutmak metodları ile faaliyete geçirilmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de tebşîr ve inzâr metodu çoğunlukla birlikte kullanılmıştır. İnzâr metodunun insanın hoşnut olacağı, gönülüne sürür katan tebşîr metodu ile kullanılmasının psikolojik açıdan insanı rahatlatması ve mesajın daha etkili olmasını sağlaması, bu kullanımın hikmetleri arasında görülmektedir. Bu iki metodun genellikle birlikte kullanılmasının yanı sıra korku faktörünün insanı harekete geçirme hususunda rolünün daha fazla olduğu malumdur. Bu nedenle inzâr, tebşîr metodundan daha fazla kullanılmıştır. Râzî; insan menfaatinden daha çok zarara düşme-

⁶³⁶ Âlûsi, *Rûhu'l-Meâni*, c. 29, s. 68; Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân dili*, c. 8, s. 384.

⁶³⁷ Taberî, *Târîhu't-Taberî*, s. 63.

⁶³⁸ Enbiyâ 21/107; Cum`â 62/2.

⁶³⁹ İsfehânî, *Müfredât*, s. 142.

⁶⁴⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 2, s. 47; İsfehânî, *Müfredât*, s. 1044; Ebussuûd, *İrşâdü Akli Selîm*, c. 1, s. 63.

⁶⁴¹ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 1, s. 184.

sinden korkmaktadır diyerek inzârın tesirine vurgu yapmıştır.⁶⁴² Kur'ân-ı Kerim uyguladığı inzâr ve tebşîr'in etki alanını da belirterek uyarı ve müjdelerinin zihindeki ön yargıları kaldıranlarda etki edeceğini, önyargılı ve kibirli davrananlarda ise azgınlığını ve küfrünü arttıracaklarını ifade etmektedir.⁶⁴³

Kur'ân-ı Kerim'de yer alan âyetler onun, insanlığı inzâr amacı ile gönderiliğini ifade etmektedir.⁶⁴⁴ Ahiret ve cehennem tasvirleri,⁶⁴⁵ helak edilen kavimlere dair kıssalar, uyarıların ağırlıkta olduğu âyetlerdir. Geçmiş toplumlardan bahseden âyetlerin dışında Kehf sûresinde “iki arkadaş” ve Kalem sûresinde “bahçe sahipleri” kıssaları gibi daha özel anlatılar da inzâr metodunun kullanıldığı kıssalar arasında yer almaktadır.⁶⁴⁶ Bu âyetler uyarıları dikkate almayanların hazin sonunu bildirerek inzâr ve azabın birbiriyle olan irtibatını ortaya koymaktadır.⁶⁴⁷

Nûh sûresi 1. Âyet; Hz. Nûh'un kavmini şiddetli bir azap gelmeden önce uyarmakla görevlendirildiğini bildirmektedir. Sözlükte azap kelimesi; şiddetli eziyet vermek, acı ceza ve Türkçe'de kullanılan şekliyle azap anlamına gelmektedir.⁶⁴⁸ Dini terim olarak Allah'ın emir ve yasaklarına uymayan, Allah'ı ve elçilerini yalanlayanlar için dünya ve âhirette karşılaşılabilecek kötü durumları ifade etmektedir.⁶⁴⁹ Kur'ân'da azap konusu dünya ve âhiret olmak üzere iki merhalede tasvir edilmiş, âhiret azabının ebediliği üzerinde durulmuştur. Kur'ân-ı Kerim içerisinde 490 kere kullanılan azap ve türevleri, dünya ve âhirette azabın varlığına kesin olarak delalet etmektedir. Birtakım âyetlerin kabirde de azabın bulunduğu işaret ettiği söylenmiştir.⁶⁵⁰

Kur'ân'da belirtilen dünya azabı hakkındaki âyetler incelendiğinde bu azabı iki kısma ayırmak mümkündür. Birinci kısım yanlış ve kötü gidişin akabinde dünyada felaketle/azapla karşılaşmak ve bundan ders çıkartarak kötü gidişe son vermektir. Kehf sûresinde yer alan iki arkadaş kıssası ile Kalem sûresindeki bahçe sahipleri kıssası, bu kısmın örnekleri arasındadır.⁶⁵¹ İkinci kısım ise, inkâr ve küfür sebebiyle Nûh, Hûd, Lut vb. toplulukları helake sürükleyen dünya azabıdır.

Kur'ân-ı Kerim'de âhiret azabının da birçok merhalesinden ve çeşidinden bahsedilmiştir. Kabirden ilk çıkıştan⁶⁵² mahşer alanında karşılaşılabilecek olan sıkıntılara,⁶⁵³ amel defterleri dağıtılmasından⁶⁵⁴ cehennemdeki ebedi azaba⁶⁵⁵ kadar birçok azap figürüne yer verilmiştir. Bu azap figürlerini hak edecek kişiler de Kur'ân'da belirtilmektedir. Allah'ı, âhiret

⁶⁴² Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 2, s. 47.

⁶⁴³ bkz. İsrâ 17/60.

⁶⁴⁴ bkz. En'âm 6/19; Enbiyâ 21/45.

⁶⁴⁵ bkz. Âl-i İmrân 3/77; Yûnus 10/27; İbrâhim 14/44; Hâkka 69/31.

⁶⁴⁶ bkz. Kehf 18/42; Kalem 68/19.

⁶⁴⁷ İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c. 1, s. 249-250.

⁶⁴⁸ İsfahânî, *Müfredât*, s. 684.

⁶⁴⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 2, s. 60; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 1, s. 192.

⁶⁵⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 145; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 311; Mevdûdî, *Tefhîmu'l Kur'ân*, c. 6, s. 477; Yusuf Şevki Yavuz, “Azap”, *DİA*, c. 4, s. 302.

⁶⁵¹ bkz. Kehf 18/42; Kalem 68/19.

⁶⁵² bkz. Kamer 54/7.

⁶⁵³ bkz. Secde 32/12.

⁶⁵⁴ bkz. Hâkka 69/25-34.

⁶⁵⁵ bkz. Cîn 72/23.

gününü, peygamberleri yalanlayanlar inanç noktasındaki yanlışları nedeniyle azaba uğrayacaklar listesinde yer almaktadır.⁶⁵⁶ Bunların yanında yetim malı ve haksız kazanç yiyen,⁶⁵⁷ kan döken,⁶⁵⁸ iftira atan ve hadlerini aşanlar gibi⁶⁵⁹ toplumsal düzeni bozacak, insan onurunu hiçe sayacak davranışların neticesinde de azabın varlığından söz edilmiştir. Azap konusunu uzunca tartışan Râzî; “Müslümanlar, kafirlerin azabı hak ettikleri hususunda icma etmişlerdir.” demektedir.⁶⁶⁰

Kur’ân-ı Kerim’de dünyada karşılaşılan azap şekilleri içerisinde deprem,⁶⁶¹ şiddetli rüzgâr,⁶⁶² tufan⁶⁶³ vb. felaketlerden söz edilmektedir. Allah’a isyan etmek ve görevli peygambere düşmanca tutum içerisinde bulunmak bu felaketlerin nedeni olarak sunulmaktadır. Ahiretteki azap hakkında ise; cehennem ateşi,⁶⁶⁴ zincir ve bukağılar,⁶⁶⁵ kaynar sular ve iğrenç yiyecekler şeklinde tasvirler bulunmaktadır.⁶⁶⁶

Kur’ân-ı Kerim’de cehennemdeki insanların durumlarına ve geçmiş kavimlerin başlarına gelen felaketlere sıklıkla vurgu yapılması, onun ibret vesilesi olarak insanları kötülüklerden vazgeçirme yolunda kullandığı inzâr metodudur. Diğer semavî dinlerde de yer alan telakkiye göre iyi insan ile kötülükte ısrar eden kişilerin Allah katında eşit olmamaları Allah’ın adaletinin ve hikmetinin bir gereğidir.⁶⁶⁷ Bu nedenle azabın var olma nedeninin başında adalet gelmektedir. İşte bu azap figürlerinin Kur’ân’da aktarılma gayesi suçlunun ıslah edilip insanın kötü istek ve arzularından uzak tutulması şeklinde ilâhî bir gayeye matuftur.

Kur’ân-ı Kerim’de geçmiş peygamberler ve halklar hakkında bilgi verilirken, olayların dinî çerçeve dışındaki ayrıntılarına pek girilmediği, olayların ibret alınacak yönlerinin ortaya çıkarıldığı görülmektedir. Kur’ân-ı Kerim iyi insanları müjdelemek,⁶⁶⁸ Allah’ın öğüdünü insanlığa aktarmak,⁶⁶⁹ kötü bir dünya hayatının karşılığında elde edilecek azaba karşı insanlığı uyarmak gibi⁶⁷⁰ kutsal bir gaye ile gönderilmiş ilâhî bir kitap olduğunu açıkça belirtmektedir. Bu nedenle o, tarih kitabı veya geçmiş dönemlerdeki olayları hikâye formatında insanlığa aktaran bir kitap değildir. Böyle bir bilgi sunma amacı da bulunmamaktadır. Dolayısıyla Kur’ân’da anlatılan olaylar yer, zaman, mekân gibi tarihi detaylara girilmeden ana mesaj odaklı anlatılmaktadır. Hz. Nûh ve kavminden bahseden âyetlerde de tarihi detaylara girilmeden tebliğ metodu, inkârcıların tutumları ve tevhid konuları işlenmiştir.

⁶⁵⁶ bkz. Rûm 30/16.

⁶⁵⁷ bkz. Nisâ 4/10.

⁶⁵⁸ bkz. Nisâ 4/93.

⁶⁵⁹ bkz. Nahl 16/105.

⁶⁶⁰ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, c. 2, s. 60-63.

⁶⁶¹ bkz. Hâkka 69/5.

⁶⁶² bkz. Hâkka 69/6.

⁶⁶³ bkz. A`râf 7/133.

⁶⁶⁴ bkz. Nisâ 4/56.

⁶⁶⁵ bkz. Hâkka 69/32.

⁶⁶⁶ bkz. Duhân 44/43-46.

⁶⁶⁷ Yusuf Şevki Yavuz, “Azap”, *DİA*, c. 4, s. 302.

⁶⁶⁸ bkz. Kehf 18/2; Meryem 19/97.

⁶⁶⁹ bkz. A`râf 7/2; İbrahim 14/52.

⁶⁷⁰ bkz. Kehf 18/2; Furkan 25/1.

Surenin birinci âyetinde yer alan “acı azap” hakkında çeşitli yorumlar yapılmıştır. Fahreddin Râzî âyetteki “acı azap” ifadesinin Mukâtil’den rivâyetle tufan hâdisesine işaret ettiğini söylemiştir.⁶⁷¹ Şîî müfessirler Tabersî ve Tûsi de Hasen’den rivâyetle; “Buradaki azap uyarısı âhiret azabından önce dünya azabı hakkındadır.” demişlerdir.⁶⁷² Âlûsi konu ile ilgili olarak Kelbî’nin buradaki azaptan muradın tufan olduğunu, İbni Abbâs’ın rivâyetinin ise âhiret azabı olduğu şeklindeki görüşlerine yer vermiştir.⁶⁷³ Âyette ifade edilen azabın tufan olduğu görüşünde olanlar ile âhiret azabı olduğunu savunanların yanı sıra bazı müfessirler “Bu azaptan kasıt ya dünyadaki tufan hadisesi ya da âhiret azabıdır.” şeklinde iki ihtimalide belirterek net bir görüş sunmamayı tercih etmişlerdir.⁶⁷⁴

Dünya ahiret ayırımı yapmaksızın her iki anlamın birden düşünülmesi de mümkündür. Nitekim Kur’ân-ı Kerim’de kâfirlerin dünyada da âhirette de azaba uğrayacağı ifade edilmektedir.⁶⁷⁵ Dolayısıyla inkârcıların âhirette azaba uğrayacağı Kur’ân âyetlerinde kesin olarak belirtilmektedir. Dünya azabı hakkında, “Allah’ı inkâr eden herkes Nûh, Hûd, Sâlih vb. kavimlerin başlarına geldiği gibi felaketlerle yok edilirler.” şeklinde, kâfirlere yönelik kesin bir kural yoktur. Dolayısıyla Allah’ı inkâr ettiği halde dünya musibetlerine yakalanmadan ölen nice inkarcılar bulunmaktadır. Ancak bu durum onların helak edilmediği anlamına gelmemektedir. Nitekim kişinin eceli geldiğinde dünya nimetlerinden, makam ve mevkisinden ayrılması onun için en büyük helak konumundadır. Bu ayrılışın bir tufan, deprem ya da hasta yatağında olması çok önemli bir husus değildir.

Meâric sûresinin son âyeti ile Nûh sûresinin ilk âyeti azap vurgusu yapmaktadır:

يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَانَتْهُمْ إِلَى نُصْبٍ يُوفِصُونَ ﴿٤٣﴾ خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذَلِكِ الْيَوْمِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

O gün onlar, bir hedefe çabucak varmak istercesine süratle kabirlerinden çıkarlar. (43)

O sırada gözlerine korku çökmüş, perişan olmuşlardır. İşte başlarına geleceği konusunda uyarıldıkları gün o gündür. (44)

Bu âyette belirtilen “ذَلِكِ الْيَوْمِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ/İşte size vaat edilen gün!” ifadesi âhiret hayatında kâfirleri bekleyen sıkıntılı günü ifade etmektedir. Bu âyetin akabinde Nûh sûresine giriş yapılarak elim bir azap hakkında uyarıcı olarak gönderildiği bildirilmiştir. Dünya sıkıntılarının ölüm ile son bulduğu ahiret azabının ise ebedi olduğu göz önüne alınınca, elim azap ifadesi ahiret hayatı hakkında daha uygun düşmektedir.⁶⁷⁶

⁶⁷¹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, s. 134.

⁶⁷² Tabersî, *Mecmau'l-Beyân fî Tefsîri'l Kur'ân*, s. 101; Muhammed b. Hasan Tûsi (v.460/1067), *et-Tibyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Habib Kasir el-Amilî, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî [t.y.], c. 10, s.132.

⁶⁷³ Âlûsi, *Rûhu'l-Meâni*, c. 29, s. 69.

⁶⁷⁴ Ebussuûd, *İrşadu Akli Selîm*, c. 2, s. 353; Ebubekir Cezâiri, *Eyserü't-Tefâsir li-Kelâmi'l-Aliyyi'l-Kebîr*, Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem 1997, c. 5, s. 439.

⁶⁷⁵ bkz. Âl-i İmrân 3/56.

⁶⁷⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 10, s. 155; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 7, s. 232-233.

2.2.4. Hz. Nûh'un Risâlet Görevine Başlaması

2. ÂYET: ﴿قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ﴾

Şöyle dedi: "Ey kavmim! Şüphesiz ben size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım. (2)

Hız. Nûh politeist/çok tanrıçı inanca sahip bir kavmi tevhid inancına davet etmekle görevlendirilmiş peygamberdir. Genel kabul edilen görüşe göre resullerin ilkidir.⁶⁷⁷ Kurtubî Hız. Nûh'un resullüğüne dair şu rivayete yer vermiştir: Allah resulü buyurdu ki; Hız. Nûh resullerin ilkidir ve yeryüzündeki bütün insanlığa gönderilmiştir.”⁶⁷⁸ Bu rivayetin ilk kısmı Buhârî ve Müslim’de yer almaktadır. Ancak bu rivayetlerde “Yeryüzündeki bütün insanlığa gönderilmiştir.” kısmı bulunmamaktadır.⁶⁷⁹

Hız. Nûh’un tevhid odaklı bu daveti çeşitli âyetlerde aktarılmaktadır:

﴿أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ﴾ (26)

"Allah'tan başkasına ibadet ve kulluk etmeyin. Doğrusu ben sizin adınıza elem dolu bir günün azabından korkuyorum." (26)⁶⁸⁰

Hız. Nûh’un bu daveti kavmi içerisinde büyük tepki toplamış, sapıklıkla suçlanmış,⁶⁸¹ yalanla itham edilerek sıradan bir insan olduğu,⁶⁸² üstünlük kurmak için böyle şeyler uydurduğu iddia edilmiştir. Onların bütün bu ithamlarına karşı Hız. Nûh maddi bir beklenti talep etmediğini, kendisinin melek vb. insanüstü bir varlık da olmadığını belirtmiş,⁶⁸³ beşeriyetinin itirafı olarak “Ben sadece uyarmakla görevli, apaçık bir elçiyim.” demiştir. Kavmi kendisini bayılana kadar dövmesine karşın Hız. Nûh “Rabbim! Kavmimi bağışla, onlar bilmiyorlar.” diyerek onlar adına af dilemiştir.⁶⁸⁴ Peygamberlerin tebliğ hususundaki bu gayret ve fedakarlıkları onların nezîr ve beşîr olmalarından kaynaklanmaktadır. Kafirleri korkutup uyarmak, müminleri müjdeleyip hayra teşvik etmek onlara verilmiş ilahî bir görevdir.⁶⁸⁵

Sûrenin bu bölümünde yer alan نَذِيرٌ مُّبِينٌ/Apaçık uyarıcı ifadesi Kur’ân-ı Kerim’de çeşitli yerlerde tekrarlanmaktadır. Aynı ifade Hûd sûresinde de Hız. Nûh için kullanılmıştır. Bu ifade peygamberlerin kavimlerine karşı kullandıkları beşeriyetlerinin itirafı, gönderiliş amaçlarının izhar edilmeleridir.⁶⁸⁶

Kur’ân-ı Kerim içerisinde “apaçık uyarıcı” ifadesi peygamberlerin topluluklarına aktardığı bir ifade olmasının yanı sıra Allah’ın ilahi bir emri olarak da kullanılmıştır. İnkârcıların

⁶⁷⁷ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 298.

⁶⁷⁸ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 298.

⁶⁷⁹ Buhârî no: 4476; Müslim no: 193.

⁶⁸⁰ Hûd 11/26.

⁶⁸¹ bkz. A`râf 7/60.

⁶⁸² Hûd 11/27.

⁶⁸³ bkz. Hûd 11/29-31.

⁶⁸⁴ Taberî, *Câmiü'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, c. 23, s. 309; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 299.

⁶⁸⁵ Râzî, *Me'âtihi 'l-Gayb*, c. 15, s. 79.

⁶⁸⁶ Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 260.

kendilerine gönderilen peygamberlerine isyan ederek vaat edilen azabı bir an önce getirmesini istediklerinde şöyle buyurulmaktadır:

De ki: “Ey insanlar! Ben sadece sizin için apaçık bir uyarıcıyım.”⁶⁸⁷

Bir diğer âyette Allah peygamberine vahyederek kendisinden mucize isteyen kavmine şöyle demesini istemiştir:

...De ki: “Mucizeler ancak Allah katındadır ve ben ancak apaçık bir uyarıcıyım.”⁶⁸⁸

Bu âyetlerden anlaşıldığı üzere peygamberlerden sâdır olan “Ben apaçık uyarıcıyım!” ifadesi, onların tebliğ faaliyetlerinde kendilerinden istenen insanüstü mucizevi olaylar karşısında amaç ve gayelerini belirleyen, beşeriyetlerini ifade eden bir sözdür. Hz. Nûh kendisini beşîr ve nezîr olarak tanımlayarak bu vazifenin kendisine Allah tarafından verildiğini, kendi nefsiyle hareket etmediğini ifade etmiş olmaktadır.⁶⁸⁹

2.2.5. Kulluğun Üç Temel Prensibi: İbadet-Takva-İtaat

3. âyet: ﴿أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا﴾

Allah’a kulluk edin; O’na karşı gelmekten sakının ve itaat edin; (3)

Âyetin ilk bölümü ilâhî dinlerin temel esası olan yaratıcıya kulluk emri ile başlayıp, kulluğun göstergesi takva ile devam etmekte, kulluk ve takvanın gerçekleşmesinde en büyük etken olan itaat ile sonlanmaktadır. Hz. Nûh’un kavminden istediği bu üç esas aslında bütün peygamberlerin uyguladığı, ilâhî dinlerin değişmez temelini oluşturmaktadır.⁶⁹⁰ İbadet/kulluk imandan sonra dinin ikinci esasıdır ve dini hayatın pratikteki karşılığıdır. İnsanın Allah’a karşı sevgi, saygı ve itaatini göstermek amacıyla ortaya koyduğu birtakım ritüellere ibadet denilmektedir. Kulluğun bir göstergesi olması hasebiyle ibadetin dindeki önemi büyüktür.⁶⁹¹ Hatta insanlığın yaratılış amacının Allah’a kulluk etmek olduğu da Kur’ân’ın açık bir ifadesidir:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾

Ben cinleri ve insanları, başka değil, sırf bana kulluk etsinler diye yarattım.⁶⁹²

İnsanın yaratılış nedeni olarak gösterilen ibadet/kulluk emri, Hz. Nûh ve diğer peygamberler tarafından kavimlerine iletilmiştir. Nitekim ibadetler dinin özünü teşkil eden imandan sonra ikinci önemli halkayı oluşturmaktadır. En yalın biçimiyle din; Allah’a iman etmek ve onun rızasının olduğu davranışları/ibadetleri yapmak olarak tarif edilmektedir. Bu durum inanç ve ibadetlerin dinin asli unsuru olduğunun bir göstergesidir. İbadetler Allah’ın buyrukları olduğu için her ne kadar şekil olarak basit görünseler de güçleri ve

⁶⁸⁷ bkz. Hacc 22/49.

⁶⁸⁸ bkz. Ankebût 29/50.

⁶⁸⁹ Mâtürîdî, *Te’vilâtü Ehli’s-Sünne*, c. 5, s. 260.

⁶⁹⁰ Suyûtî, *ed-Dürri’l-Mensûr fî Tefsîri’l-Me’sûr*, Beyrut: Dâru’l-Fikr 2011, c. 8, s. 289.

⁶⁹¹ Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, c. 17, s. 55.

⁶⁹² Zâriyât 51/56.

sırları bu maddi alanın ötesine geçmekte, yaratıcı ile kul arasında bağlantının her daim canlı tutulmasına aracılık etmektedir. İbadetler dinin belli ölçülerde biçimsel ve sembolik yönünü temsil etmesi nedeniyle her zaman zihnen kavranamaya bilmektedir. Çünkü salt insan akli yaratıcıya karşı kulluğun önemine ve idrakine ulaşsa bile bu ibadetin hangi şekillerde yapılacağını kavraması her zaman mümkün değildir. İbadetlerin taşıdığı hikmetleri aklın tam olarak kavrayamayacak olmasından hareketle İslam bilginleri ibadetlerin tevkîfi/peygamber öğretilerine bağlı olduğu görüşünü benimsemiştir. İbadetler nakli bilgiye dayanıp kişilerin akıl yürütme ve yorumlama faaliyetlerine çoğunlukla kapalı olup, dinin dogmatik yönünü teşkil etmektedir. Kur’ân’da “ibadet edin-kulluk edin” şeklinde kapalı ifadeler ile emredilen ibadetler Hz. peygamber tarafından tebyîn edilmiş/açıklanmış ve uygulanmıştır. Bu anlayış sebebiyle günümüz İslam dünyası Kur’ân’da emredilen ve Hz. peygamber tarafından açıklanıp öğretilen ibadetlerin dışına çıkmayı hoş karşılamamış ve bunlar bid’at olarak nitelenip kınanmıştır.⁶⁹³

﴿٣١﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ....

"Andolsun ki biz her ümmete, "Allah'a kulluk edin, sahte tanrılardan uzak durun" diyen bir elçi gönderdik..."⁶⁹⁴

Sünnetullah gereği Allah her ümmete bir elçi göndermiş, gönderilen her elçi insanları Allah’a iman ve ona ibadet etmeye davet etmiştir. Kur’ân âyetleri ve tarihi vakıyalardan hareketle insanlar sadece inanç konusunda değil ibadet ve kulluk yönelişlerinde de yozlaşmışlar, bu nedenle gönderilen peygamberler insanların îtikâdî ve amelî yönelişleriyle mücadele edip onları Allah’a iman ve ibadet etmeye davet etmişlerdir.⁶⁹⁵ Hz. Nûh kavmini Allah’a ibadet etmeye davet ettiği gibi Hz. İbrahim, Hûd, Lût, Sâlih ve Şuayb peygamberlerin de aynı amaçla kavimlerine seslenişleri Kur’ân’ın çeşitli âyetlerinde yer almaktadır.⁶⁹⁶

“Allah’ı anmak” anlamına gelen ibadetler en hayırlı iş olarak vasıflanmış, yerlerin, göklerin ve içerisindeki bütün varlıkların,⁶⁹⁷ yıldızların, dağların, ağaçların, hayvanların,⁶⁹⁸ gökteki kuşların⁶⁹⁹ Allah’ı anmasından bahsedilmiştir. İnsan ve cinlerin yaratılış gayesi olarak gösterilmesi, insanın haricindeki diğer bütün canlıların da ibadet ettiği bilgisi ve bütün peygamberlerin imandan sonra ibadet emrini kavimlerine iletmesi ibadetlerin kıymeti ve önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Hz. Nûh kavmini Allah’a ibadete, bu ibadetlerde samimi olmaya/takvaya ve itaate davet etmiştir. Sûrenin ilerleyen âyetlerinde Nûh kavminin bu davete uymadığı, hatta ibadet ettikleri putlara ısrarla insanları davet ettikleri belirtilmektedir. Hz. Âdem’den sonra Nûh kavminde ortaya çıkan bu îtikâdî ve amelî yozlaşmanın düzeltilmesi görevi Hz. Nûh’a verilmiş o da kavmini putlardan vazgeçerek Allah’a ibadete davet etmiştir. Onun bu iba-

⁶⁹³ Râzî, *Mefâtihu 'l-Gayb*, c. 28, s. 231-232; Ferhat Koca “İbadet”, *DİA*, İstanbul: 1999, c. 19, s.241.

⁶⁹⁴ Nahl 16/36.

⁶⁹⁵ Suyûtî, *ed-Dürri 'l-Mensûr*, c. 8, s. 289.

⁶⁹⁶ bkz. A`râf 7/65-73-85; Hûd 11/50-61-84; Neml 27/45; Ankebût 29/16.

⁶⁹⁷ bkz. İsrâ 17/44.

⁶⁹⁸ bkz. Hacc 22/18.

⁶⁹⁹ bkz. Nur 24/41.

det daveti, Kur'ân'da müphem bir şekilde ifade edilmiş olup hangi tür ibadetler istediği bilgisine Kur'ân'da yer verilmemiştir. Allah'a ibadet edin emrinin, onu birleyin, putlara tapınmayın manasına geldiği de söylenmiştir.⁷⁰⁰

Hız. Nûh kendisinin bir uyarıcı olduğunu belirtip kavminden Allah'a ibadet etmelerini istemesinden sonraki ilâhî iletisi "takva/Allah'tan sakınma" emri olmuştur. Takva sözlükte "vikaye" kökünden bir şeyi korumak, sakınmak, çekinmek, korkmak gibi anlamlara gelmektedir. Dinî literatürde ise Allah'a iman edip emir ve yasaklarına uymak, ona karşı gelmekten sakınarak her türlü gûnahtan uzak durmak anlamına gelmektedir.⁷⁰¹ Kur'ân-ı Kerim'de ittika/takva kavramı, çeşitli formlarda 258 kere geçmekte olup, 54 tanesi "İtte-kullah/Allah'tan sakınmak" şeklinde kullanılmıştır. Klasik tefsirlerde bu kelimeye genellikle "Allahtan korkun" manası verilmiştir. Bu kelimenin kökü korku anlamı ifade etmekle birlikte buradaki korku, korkunç bir şeyden çekinmeyi değil bilakis seven birinin sevdiğini incitmekten korkması/çekinmesi manasındadır.⁷⁰² İttika/takva kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de konunun genel akışı içerisinde aslî anlamı ile birlikte iman, günahları terk, tövbe, itaat, haşyet/korkmak, ibadet ve ihlas manalarına da gelmektedir. İttika/sakınma kavramı Allah'a izafe edildiği gibi cehennemden, fitneden, kıyametten sakınma anlamlarında da kullanılmıştır.⁷⁰³

İttikâ emri bütün ümmetlere iman ile birlikte emredilen ilâhî bir emirdir. Nitekim helak edilen topluluklardan bahsedilirken onların iman edip sakınmış olmaları durumunda helak edilmeyecekleri, bereket kapılarının kendilerine açılacağı belirtilmiştir.⁷⁰⁴

Sözlükte boyun eğmek, birinin emir ve yasaklarına uymak anlamına gelen itaat kavramı din ıstılahında; Allah ve resûlünün emrettiği şeyleri yerine getirmek manasına gelmektedir.⁷⁰⁵ Bazı âyetlerde itaat kavramı ile "سمعنا/ışittik-kavradık" ifadesi birlikte kullanılmaktadır.⁷⁰⁶ Bu durum itaatin şuursuzca değil bilakis Allah ve resûllerinin çağrısının iyi bir şekilde anlaşılıp kavranması ile yerine getirilebileceğine vurgu yapmaktadır. İtaat emri asıl itibarı ile Allah için kullanılmaktadır. Bunun dışında peygamberlere, yöneticilere ve anne-babaya itaat, Kur'ân'ın buyrukları arasında yer almaktadır. İncelediğimiz bu âyette Hız. Nûh'un kendisine itaat edilmesini istemesi kendi heveslerinin halk tarafından yerine getirilmesi noktasında değil, bilakis Allah'tan getirdiği haberleri uygulama noktasındadır. Nitekim Hız. Nûh ve bütün peygamberler Allah'a itaat etmekle yükümlüdürler. Bu yükümlülükleri çeşitli âyetlerde peygamberlerin ağzından dile getirilmiştir.⁷⁰⁷

⁷⁰⁰ Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 260; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 299.

⁷⁰¹ İsfahânî, *Müfredât*, s. 1176.

⁷⁰² Süleyman Uludağ, "Takva", *DİA*, İstanbul: 2010, c. 39, s. 484.

⁷⁰³ İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetü'l-A'yûni'n-Nevâzir fî İlmi'l-Vücûh ve'n-Nezâir*, s. 220; Hakîm Tirmizî, *Tahsîl'ü-Nezâiri'l-Kur'ân*, s. 142; Dâmegânî, *Vucûh ve'n-Nezâir*, s. 87.

⁷⁰⁴ bkz. A'râf 7/96.

⁷⁰⁵ İsfahânî, *Müfredât*, s. 647.

⁷⁰⁶ Bakara 2/282; Nisâ 4/46; Mâide 5/7; Nûr 24/51.

⁷⁰⁷ bkz. En'âm 6/14;

Âyette yer alan “İtaat edin!” ifadesini bazı müfessirler “Bana itaat edin!” şeklinde yorumlarken bazıları “Allah’a itaat edin!” şeklinde izah etmişlerdir.⁷⁰⁸

Hiz. Nûh’un iman çağrısından sonra sûrenin 3. âyetinde ifade edilen ibadet, takva ve itaat vurgusu ilâhî nizamın diğler basamaklarını oluşturmaktadır. Ancak ibadet-takva ve itaat biri diğlerinin altında bulunan basamakları değıl, bilakis birbirini kemale erdiren bir anlam içermektedir. İman-kulluk-takva-itaat Allah’ın yeryüzünde oluşturduğı ilâhî düzenin bir parçasıdır. Bu düzenin Hiz. Nûh’tan Hiz. Muhammed’e kadar devam ettiğı Kur’ân-ı Kerim’de ifade edilmektedir:

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّنَ مِنْ بَعْدِهِ... ﴿١١٣﴾

Biz Nûh’a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik.⁷⁰⁹

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿١١٣﴾

"Dini dosdoğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin!" diye Nûh’a emrettiğini, sana vahyettiğini, İbrâhim’e, Mûsâ’ya ve İsâ’ya emrettiğini size de din kıldı. Fakat senin kendilerini çağırduğı şey (İslam dini), Allah’a ortak koşanlara ağır geldi. Allah ona dilediğini seçer. İçtenlikle kendine yönelenleri de ona ulaştırır. (13)⁷¹⁰

Râzî, Hiz. Nûh’un kavmine iletteğı bu ilahî emirler hakkında şu yorumu yapmıştır:

Sonra Hiz. Nûh kavmine; Allah’a ibadet etmeleri, ondan korkmaları ve ona itaat etmeleri yönünde üç hususu emretmiştir. İbadet emri; kalbî ve bedenî bütün vacip ve mendupları içeriğine almaktadır. Takva/sakınma emri; bütün haram ve mekruhları içermektedir. İtaat edin sözü ise emrettiğı ve nehyettiğı herşeyde itaat etmeyi emretmektedir. Her ne kadar bu itaat emri, Allah’a ibadet ve takvanın içeriğine dahil olsa da önemine binan müstakil olarak emredilmiştir.⁷¹¹

Sonuç olarak Hiz. Nûh kulluğun temel prensipleri olan iman, ibadet, takva ve itaat emrini topluluğına iletmiştir. Bir sonraki âyette Hiz. Nûh, bu prensiplere uyanların ulaşacakları ilâhî nimetleri kavmine aktaracaktır.

2.2.6. İman-Kulluk ve İtaat’ın İnsana Getirileri

4. ÂYET: ﴿يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُخْرِجْكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى إِنْ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

“Allah bir kısım günahlarınızı bağışlasın ve size belirli bir vadeye kadar süre tanısin. Şüphesiz Allah’ın belirlediğı vade geldiğinde artık ertelenmez. Keşke bilseydiniz!”

Allah’a kulluk etmek, ondan sakınmak/ittikâ ve emirlerine itaat ederek yaşamanın karşılığı bağışlanmak, geçmiş günahların sorumluluğından kurtulmak ve ömrün bereketlenme-

⁷⁰⁸ Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, c. 23, s. 289; Mâtürîdî, *Te’vilâtü Ehli’s-Sünne*, c. 5, s. 261; Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, c. 30, s. 134; Suyûtî, *ed-Dürri’l-Mensûr fî Tefsîri’l-Me’sûr*, c. 8, s. 289; İbn Aşur, *et-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, c. 29, s. 188.

⁷⁰⁹ Nisâ 4/163.

⁷¹⁰ Şûrâ 42/13.

⁷¹¹ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, c. 30, s. 134.

sidir.⁷¹² Âyette yer alan “يَغْفِرْ لَكُمْ” ifadesi “Ona ibadet edin, sakının ve itaat edin!” emrinin cevabıdır. Bu durumda mana; eğer bu hususları yerine getirirseniz Allah günahlarınızı bağışlar anlamına gelmektedir.⁷¹³

Âyette yer alan “مِنْ ذُنُوبِكُمْ” ifadesi müşkîlül’l-Kur’ân içerisinde değerlendirilmiş, hakkında çeşitli yorumlar yapılmıştır. Genel görüş bu ifadedeki “مِنْ” edatının bâziyet ifade ettiği yönündedir. Bu durumda affedilme olayının iman öncesi günahları kapsadığından ya da kul hakkının dışında kalan günahları ifade ettiğinden bahsedilmiştir.⁷¹⁴ Âyetteki مِنْ edatının zâit olduğu ve bu durumda affedilme olayının bütün günahları kapsadığı şeklinde görüş belirten müfessirler de vardır.⁷¹⁵ Suyûtî farklı bir yorum getirerek âyetin açıklama kısmına “yapmış olduğunuz şirk suçunu affetsin” kaydını düşmüştür.⁷¹⁶

Kur’ân âyetleri ve hadis metinleri içerisinde konuyu izah eden ifadeler mevcuttur:

﴿٣٨﴾ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ....

İnkâr edenlere söyle, eğer yaptıklarına son verirlerse geçmiş günahları bağışlanacaktır...⁷¹⁷

İbnî Kesîr tefsirinde bu âyeti izah ederken “Geçmişlerinde olan şeyler affedilir.” ifadesinden, daha önceki inkâr, günah ve hataların kastedildiğini belirterek şu iki hadis’e yer vermiştir:

من احسن في الإسلام، لم يؤخذ بما عمل في الجاهلية، ومن اساء في الإسلام، اخذ بالأول والآخر.

Kim İslâmında güzel olursa, cahiliye döneminde yaptığı hatalardan muaheze edilmez. Kim de İslâmında kötü olursa, öncesinden de sonrasında da muaheze olunur.

الإسلام يجِبُ ما قبله، والتوبة تجِبُ ما كان قبلها.

İslam; öncesini (geçmiş hataları) keser (yok eder). Tevbe de kendinden önce olanları keser (yok eder).⁷¹⁸

Enfâl sûresinin bu âyeti ve Hz. Peygambere nispet edilen bu hadisler, inkardan dönmenin geçmiş hataları affettireceğini açıkça beyan etmektedir. Benzer şekilde Furkân sûresinde şöyle buyrulmaktadır:

﴿٧٠﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

Ancak tövbe edip de inanan ve salih amel işleyenler başka. Allah işte onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. (70)⁷¹⁹

⁷¹² Seyyid Kutub, *Fî Zılâli 'l-Kur'ân*, Beyrut: Daru's-Şurûk 1968, c. 6, s. 3706.

⁷¹³ İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c. 29, s. 189.

⁷¹⁴ Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 261; Râzî, *Mefâtîhu 'l-Gayb*, c. 30, s. 135; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi 'l-Kur'ân*, c. 18, s. 299; Ebussuûd, *İrşâdû Akli Selîm*, c. 5, s. 395; Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, c. 8, s. 385.

⁷¹⁵ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, c. 3, s. 401.

⁷¹⁶ Suyûtî, *ed-Dürri 'l-Mensûr fî Tefsîri 'l-Me'sûr*, c. 8, s. 289.

⁷¹⁷ Enfâl 8/38.

⁷¹⁸ İbn Kesîr, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîm*, c. 4, s. 54-55; Şevkânî, *Fethu 'l-Kadîr*, c. 2, s. 433.

Nûh sûresinde günahların affedilmesi hakkında ibadet-takva-itaat üçlemesi yer alırken, bu âyette tevbe-iman-faydalı amel vurgusu yapılmıştır.

﴿...إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ...﴾⁷¹⁹

... Şüphesiz ki iyilikler kötülükleri yok eder...⁷²⁰

Sahih-i Müslim’de yer alan ve Amr b. As’ın (r.a.) vefatından bahseden rivayette özetle; Hz. Amr’ın ölüm döşeğinde uzun müddet yüzünü duvara dönerek ağladığından bahsedilmektedir. Onun bu durumunu gören oğlu babasını teselli ederek “Ey babam! Allah’ın resûlü seni şu şu müjdelerle müjdelememiş miydi?” demiş, onun bu sözüne karşı Amr b. As geç iman etmesinden duyduğu pişmanlığı dile getirmiş, cahiliye döneminde en nefret ettiği kişi olarak Hz. Muhammed’i gördüğünden ve onu öldürmek istediğinden bahsetmiştir. Daha sonra iman ederek Hz. Muhammed (s.a.v)’e biat esnasında, geçmişindeki hatalarından duyduğu üzüntüsünü dile getirdiğini ve Hz. Peygamberin şu cevabı verdiğini ifade etmiştir:

اما علمت ان الإسلام يهدم ما كان قبله؟ وان الهجرة تهدم ما كان قبلها؟ وان الحج يهدم ما كان قبله.

Bilmiyor musun İslam; öncesini yıkar(yok eder). Hicret; öncesini yıkar. Hacc; öncesini yıkar.⁷²¹

Bu âyetler ve hadisler inkârdan vazgeçerek iman etmenin, geçmiş hataların affedilmesine vesile olacağını ifade etmektedir. Buradan hareketle Nûh sûresi 4. âyetini Kur’ân bütün-lüğü ve Hz. Muhammed’in (s.a.v.) tebyin görevini göz önünde bulundurarak ilgili hadis rivayetleri ile değerlendirmek gerekmektedir. İlgili âyetler ve hadis rivayetlerinden hareketle Hz. Nûh’un “يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ” ifadesi; ibadet-takva ve itaat görevini yerine getirenlerin geçmişlerinde yaptıkları bütün hataların affedileceği manasına gelmektedir.

2.2.7. Belirlenen Ecel Ertelenir mi?

Nûh sûresi 4. âyette Hz. Nûh kavmine ibadet-takva ve itaat görevlerini yerine getirmeleri halinde günahlarının affedileceğini, belli bir ecele kadar erteleneceklerini, ancak Allah’ın eceli geldiğinde artık ertelemenin mümkün olmayacağını bildirmektedir. Âyette önce belli bir ecele ertelenmekten bahsedilirken daha sonra ecelin ertelenmeyeceği vurgusu dikkat çekici bir husustur. İlk izlenim âyetin ilk kısmı ile ikinci kısmı arasında uyumsuzluğun olduğu yönündedir. Bu husus müşkîlü’l-Kur’ân eserlerine de konu olmuş, çeşitli tefsirlerde ecel konusu işlenmiştir.

Ecel kelimesi; Bir şey için belirlenen süre, Allah tarafından her canlı için takdir edilen hayat süresi ve bu sürenin sonu manalarına gelmektedir.⁷²² Kur’ân-ı Kerim içerisinde

⁷¹⁹ Furkân 25/70.

⁷²⁰ Hûd 11/114.

⁷²¹ Müslim, İmân 192.

⁷²² Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, c. 14, s. 71; İsfahânî, *Müfredât*, s. 69.

birçok âyette geçen “ecel” kelimesi; boşanan kadınların iddeti,⁷²³ borç için belirlenen zaman,⁷²⁴ hacc için kurbanlıklar,⁷²⁵ Ay ve Güneş için tayin edilen zaman,⁷²⁶ yer gök ve ikisi arasındaki bütün varlıklar için belirlenen süre⁷²⁷ manalarında kullanılmıştır. ⁷²⁸

İnsan hakkında belirlenen süre manasına gelen ecel hakkında mezhepler arası ihtilaf vardır. Bu ihtilafın nedeni ecelin uzayıp uzamayacağı hususunda gelişmekte olup ecelin uzayıp kısalabileceğini savunanlar, insan için iki ecelin varlığından söz etmektedir. Mutezilî âlimler arasında yaygın olan bu görüşün hilafına Ehlisünnet âlimlerinin ekserisi insan için tek bir ecel olduğunu onun da uzayıp kısalamayacağını belirtmişlerdir. İmam Mâtürîdî Nûh sûresi 4. Âyeti tefsir ederken ecelin değişmeyeceğine dair âyetleri aktarmış, Mutezilenin görüşünü eleştirmiştir.⁷²⁹ Mukâtil ve İbni Abbâs bu ve benzer âyetlerdeki “ecelin ertelenmesi” ifadesini; ömrün bereketlenmesi, kıtlık ve azap gibi kötülüklerden emin kılınmaları şeklinde açıklamıştır.⁷³⁰

Ayette; “...Sizi belli bir ecele/süreye kadar ertelesin. Kuşkusuz Allah’ın takdir ettiği ecel/süre geldiği zaman ertelenmez...” denilerek iki ecelden/belirlenen süreden bahsedilmektedir. Râzî’ye göre Allah Nûh kavmi hakkında; iman etmeleri halinde bin yıl yaşamalarını, inkarda devam etmeleri halinde ise dokuzyüzüncü yılın başında helak olmalarını takdir etmiştir. Bu açıdan eğer onlar iman ederlerse bin yaşına kadar yaşayacaklardır ki bu da ecellerinin tehir edilmeleri demektir. Ancak bin yılın sonunda mutlaka öleceklerdir ki bu da asıl takdir edilen ecelleridir.⁷³¹

Ebu’d-Derdâ şöyle dedi: Allah resulünün yanında uzun ömür hakkında konuştuk. “Akrabasını ziyaret edenin ömrü uzar.” dedik. Allah resulü “Onların eceli geldiğinde ne bir saat geri kalırlar ne de ileri gidebilirler.” âyetini okudu ve şöyle dedi: “Lakin kişinin salih bir soyu olur, vefatından sonra ona dua ederler ve o dua ona ulaşır. Ecelin uzaması işte böyledir.”⁷³²

Bu hadiste Hz. Muhammed (s.a.v.) ecelin uzamasını, insanlar arasında hayırla anılacak bir ömür yaşamak, hayırlı nesiller yetiştirmek şeklinde bereketli bir ömürle bağdaştırmıştır. Suyûtî tefsirinde bu hadisin yanı sıra ecelin uzaya bildiğine dair çeşitli rivayetler de paylaşmaktadır.

Kur’ân-ı Kerim’in çeşitli âyetlerinde ecel konusu geçmektedir. Bu âyetlerden bazılarıba-
zıları şunlardır:

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ ﴿٢٠﴾

⁷²³ bkz. Bakara 2/231-232-234-235; Talak 65/2-4.

⁷²⁴ bkz. Bakara 2/282.

⁷²⁵ bkz. Hâcc 22/33.

⁷²⁶ bkz. Ra’d 13/2; Lokmân 31/29; Fâtır 35/13.

⁷²⁷ bkz. Ahkâf 46/3.

⁷²⁸ Dâmegânî, *Vucûh ve’n-Nezâir*, s. 54.

⁷²⁹ Mâtürîdî, *Te’vilâtu Ehli’s-Sünne*, c. 5, s. 262.

⁷³⁰ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, c. 3, s. 401; Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, c. 18, s. 299.

⁷³¹ Râzî, *Me’âtihi’l-Gayb*, c. 30, s. 135.

⁷³² Suyûtî, *ed-Dürri’l-Mensûr fî Tefsîri’l-Me’sûr*, c. 3, s. 448.

Sizi çamurdan yaratan, sonra ölüm zamanını takdir eden ancak O'dur. Belirlenen ecel onun katındadır. Siz hâlâ şüphe ediyorsunuz.⁷³³

En'âm sûresinin bu âyetinde insanın yaratılışı, belli bir ecel takdir edilişi ve bu ecelin Allah katında belirli oluşundan bahsedilmektedir. İki farklı ecel tasavvuruna sahip olanların temel dayanak noktaları bu âyettir. Âyetin ilk kısmı ile ikinci kısmını birbirinden bağımsız iki ecel olarak yorumlayıp, "ecel-i kazâ" ve "ecel-i müsemma" şeklinde iki tür ecelden bahsedilmektedir. Râğıp el-İsfehânî âyetin ilk kısmındaki ecelin dünyada kalma süresini, ikinci kısmındaki ecelin ise âhiretteki süreyi ifade ettiğini belirtmektedir.⁷³⁴ Hasan-ı Basrî'ye nispet edilen rivayette birinci ecelin dünyada kalış süresini, ikinci ecelin ise ölüm ve diriliş arasındaki süreyi ifade ettiği aktarılmıştır.⁷³⁵ Birinci ecel uyku, ikinci ecel ölüm, ya da birincisi yaşanılan süre, ikincisi yaşanılacak süredir şeklinde çeşitli yorumlar da yapılmıştır.⁷³⁶

Bir diğer yoruma göre takdir edilen ecel vefat etmiş kişilerin ecelidir. Onun katında malum olan ecel ise hayatta yaşayanların ecelidir. Zira insanlar öldüğü zaman ecelleri Allah katında da insanlar nazarında da malum olmuştur. Ancak hayatta olanların eceli sadece Allah katında malumdur.⁷³⁷

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٢٤﴾

Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler.⁷³⁸

قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ إِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾

De ki: "Allah dilemedikçe, ben kendime bile ne bir zarar ne de fayda verme gücüne sahibim. Her milletin bir eceli vardır. Onların eceli geldi mi ne bir an geri kalabilirler ne de öne geçebilirler."⁷³⁹

مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٥٥﴾

Hiçbir ümmet kendi ecelini ne öne alabilir ne de erteleyebilir.⁷⁴⁰

Bu âyetler her insanın bir eceli olduğu ve bu ecelin ertelenmeyeceği üzerinde ısrarla durmaktadır. Hatta kâfirlerin de ecelinin hemen verilmediği, ecel sürelerine kadar onlara imkân tanındığı ifade edilmektedir:

⁷³³ En'âm 6/2.

⁷³⁴ İsfehânî, *Müfredât*, s. 69.

⁷³⁵ İsfehânî, *Müfredât*, s. 69; Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr fî Tefsîri'l-Me'sûr*, c. 3, s. 248.

⁷³⁶ Râzî, *Me'âtilu'l-Gayb*, c.12, s. 162; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 6, s. 389; Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr fî Tefsîri'l-Me'sûr*, c. 3, s. 248.

⁷³⁷ Râzî, *Me'âtilu'l-Gayb*, c.12, s. 162.

⁷³⁸ A'râf 7/34.

⁷³⁹ Yûnus 10/52.

⁷⁴⁰ Hicr 15/5; Mü'minûn 23/43.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۖ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً ۖ وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾

Eğer Allah, insanları zulümleri yüzünden hemen cezalandırırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat onları belirli bir süreye kadar erteler. Ecelleri geldiği zaman ise ne bir an geri kalabilirler ne de öne geçebilirler.⁷⁴¹

Hatta inkârcıların peygamberlerine meydan okuyarak azap ve ecellerinin kısaltılması isteğinde bulunmalarına Kur’ân-ı Kerim’de şöyle cevap verilmiştir:

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْ لَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لَجَاءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾

Senden azabın çabucak gelmesini istiyorlar. (Hikmet gereği) belirlenmiş bir süre olmasaydı azap onlara mutlaka gelirdi. Onlar farkında değillerken kendilerine ansızın elbette gelecektir.⁷⁴²

وَلَوْ لَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى ﴿١٢٩﴾

Rabbin tarafından daha önce söylenmiş bir hüküm ve belirlenmiş bir süre olmasaydı onlar da hemen cezalandırılırlardı.⁷⁴³

Âyetler açıkça ecelin uzayıp kısalamayacağı üzerinde durmaktadır. Hatta peygamberi inkâr ederek haklarındaki azabın hemen gelmesini isteyenlere dahi böyle birşeyin olmayacağı aktarılmış, bunun nedeni olarak haklarında takdir edilen ecelleri gösterilmiştir. Bu durumda Hz. Nûh’un kavmine “İman edin ki belirli süreye kadar Allah sizi ertelesin!” sözü hangi anlama gelmektedir? Bu sorunun cevabı olabilecek âyetlerden biri Hûd sûresinde yer almaktadır:

وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ ۖ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ ﴿٢٠﴾

Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra da O'na tövbe edin ki sizi belirlenmiş bir süreye (ömrünüzün sonuna) kadar güzel bir şekilde yararlandırsın ve her fazilet sahibine faziletinin karşılığını versin. Eğer yüz çevirirseniz, ben sizin adınıza büyük bir günün azabından korkuyorum.⁷⁴⁴

Hz. Nûh’un “İbadet-takva ve itaat görevlerinizi yerine getirin ki Allah sizi belli bir süreye kadar ertelesin!” sözünün benzeri bu âyette ifade edilmiştir. Hatalardan vazgeçip kötülüğe son vermenin belirlenen ecele kadar dünyadan güzelce yararlanmaya sebep olacağı aktarılmaktadır. Bu âyetler ışığında Hz. Nûh’un ertelenmekten bahsettiği şey; kendilerine belirlenen süreye kadar huzur ve refah içerisinde yaşayacak olmalarıdır.

Âyette مُؤَخَّرٌ/ertelenme ifadesi ecelin ertelenmesi değil, insanların ecellerine ertelenmesi/ ulaşması şeklinde de yorumlanmıştır. Bu durumda tabîi ecel ve tabîi olmayan, kaza ve felaketlerle gelen ecel şeklinde iki ecelden bahsedilmiştir. Bu düşünce sahiplerine göre

⁷⁴¹ Nahl 16/67.

⁷⁴² Ankebût 29/53.

⁷⁴³ Tâhâ 20/129.

⁷⁴⁴ Hûd 11/3.

Allah insanlığa ortalama bir ecel takdir etmiştir. İnsanların bazıları sağlıklı beslenerek ve dikkatli yaşayarak bu ecellerinin sonuna kadar ulaşmışlar, bazıları ise çeşitli hata ve dikkatsizlikleri neticesinde bu ecellerine ulaşamamışlardır.⁷⁴⁵

Âyetin son bölümü “لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ/eğer bilseydiniz...” ifadesi ile manidar birşekilde bitmektedir. Bu ifade maddenin esiri olmuş materyalist zihinlere ilahî bir uyarıdır. Vakıa göstermiştir ki insan dünya arzusuyla hertürlü kötülüğü yapabilecek, her kuralı görmezden gelecek hırs ve şehvete sahiptir. Bu hırs ve arzu gözleri perdelemekte, kalpleri karartmaktadır. “Allah’ın belirlediği süre gelince ertelenmez. Eğer bilseydiniz...” ifadesi bu hırsa gem vuracak, canlı zihinleri sarsacak hakikatler taşımaktadır.⁷⁴⁶

Kurtubî âyetin bu bölümü hakkında Hasen’in; “Allah’ın eceli geldiğinde ertelenmeyeceğini bilseydiniz, mutlaka amel ederdiniz.” sözünü aktarmaktadır.⁷⁴⁷

Nûh sûresinin 1-4. âyetleri “öyküleyici anlatım” tarzını yansıtmaktadır. 5. Âyetten itibaren sûrenin anlatım tarzı değişerek “birinci şahıs anlatıcı” formatında devam etmektedir. Buradaki anlatıcı Hz. Nûh’tur ve 1-4. âyetlerde öykülen risâlet görevinde yaşadıklarını, sûrenin devam eden bölümünde Allah’a aktarmaktadır. Dolayısıyla ilk dört âyetin bağlamı Hz. Nûh’un risalet döneminin başlangıcıdır. Ancak 5. âyetten sûrenin sonuna kadar olan kısım, Hz. Nûh’un yaşadıklarını Allah’a arzıdır ve bu bölümün bağlamı risalet döneminin son kısmıdır.

2.3. Toplumun Durumunu Allah’a Arz ve Tebliğ Metodu (5-20. Âyetler)

5. ÂYET:  قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا

Nûh şöyle dedi: "Ey Rabbim! Gerçekten ben kavmimi gece gündüz (imâna) davet ettim."

6. ÂYET:  فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا

"Fakat benim davetim ancak onların kaçışını artırdı."

Hiz. Nûh, kavmiyle olan tevhid mücadelesinin sonunda kendisine bu sorumluluğu veren Allah’a adeta kavminin durumunu rapor etmekte, mücadelesini ve bu mücadelenin sonunda aldığı tepkileri aktarmaktadır. Aslında Hiz. Nûh yaşadığı sıkıntıları, kavmi ile olan mücadelesini Allah’ın çok iyi bildiğinin farkındadır. Onun bu seslenişi, mücadelenin sonunda yorgun düşen bir kalbin şikâyetini sunacağı yegâne merci olan Allah’a yönelişinin bir ifadesidir.⁷⁴⁸

Nûh kavminden bahseden âyetlerde yer alan olaylar kronolojik olarak incelendiğinde sûresinin bu bölümünün tufan hadisesinin hemen öncesi veya tufan sonrası bir zamanı

⁷⁴⁵ Râzî, *Mefâtihu 'l-Gayb*, c.12, s. 162.

⁷⁴⁶ Râzî, *Mefâtihu 'l-Gayb*, c.30, s. 135.

⁷⁴⁷ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 300.

⁷⁴⁸ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, c. 6, s. 3712.

yansıttığı kanaati oluşmaktadır. Bu kanaatin nedeni Nûh sûresinin 25. âyetinde yer alan ifadelerdir ve konu ilgili yerde ele alınacaktır.⁷⁴⁹

Hız. Nûh risâlet görevini uzun yıllar sürdürmüş ancak kavminin ona karşı tavırları gün geçtikçe daha kötüye gitmiştir. Artık risâlet görevini yapmaktan engellendiği bir zamanda Allah'tan yardım istemiş, nihâyetinde o topluluktan kimsenin iman etmeyeceği haberi Hz. Nûh'a iletilmiştir.

﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾ فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ﴿١٠﴾﴾

Onlardan önce Nûh'un kavmi de yalanlamıştı. Onlar kulumuzu yalanlayıp "Bu bir delidir" dediler ve kulumuz (tebliğ görevinden) alıkonuldu. (9) O da Rabbine, "Ey Rabbim! Ben yenilgiye uğradım, yardım et" diye dua etti. (10)⁷⁵⁰

Risâlet görevini yapması engellenen Hz. Nûh'un Allah'tan yardım istemesinin akabinde, o üzücü gerçek kendisine haber verilmektedir:

﴿وَأُوحِيَ إِلَى نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣١﴾﴾

Nûh'a vahyolundu ki: "Kavminden daha önce iman etmiş olanlardan başka, artık hiç kimse iman etmeyecek. O halde, onların yapmakta oldukları şeylerden dolayı üzülmeyin."⁷⁵¹

İmam Mâtürîdî bu üzücü haberin Hz. Nûh'a ulaşmasından sonra kavmi aleyhinde beddua ettiğini dile getirmektedir.⁷⁵²

Kavminden kendisine iman edecek kimsenin kalmadığı bilgisini alan Hz. Nûh, Allah'a özür beyan ederek görevinde kusur işlemediğini, elinden geleni yaptığını Allah'a arz etmektedir. "Rabbim! Gece gündüz demedim, kavmimi davet ettim. Ancak benim bu davetim onların inkârlarından başka bir şeyi arttırmadı."⁷⁵³

Abdürrezzâk, Abd b. Humeyd ve İbnü'l-Münzir'in Katâde'den tahriç ettikleri bir rivarette o "Fakat benim davetim ancak onların kaçışını artırdı." âyeti hakkında şu açıklamayı yaptı: Bana ulaşana göre adam oğluyla birlikte Nuh'un yanına gider ve oğluna: "Bu adama karşı dikkatli ol, seni kandırmasın, aklını çelmesin. Ben seni buraya getirip uyardığım gibi, babamda beni bu adamın yanına getirip, böyle uyardı." derdi.⁷⁵⁴

Hız. Nûh gece gündüz kavmini davet ederken onların isyanlarının artmasındaki en büyük etken, küfre karşı birbirlerini desteklemeleridir. Katâde'ye nispet edilen açıklama, bu durumu ortaya koyarken, küçük yaştan itibaren Hz. Nûh'a ve risaleti aleyhine yetiştirildiklerini de göstermektedir.

Fahreddin Râzî bu iki âyetin açıklamasında şunları kaydetmiştir:

⁷⁴⁹ İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c. 29, s. 193.

⁷⁵⁰ Kamer 54/9-10.

⁷⁵¹ Hûd 11/36.

⁷⁵² Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 262.

⁷⁵³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. 6, s. 214; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 18, s. 300; İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. 8, s. 232.

⁷⁵⁴ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, c. 23, s. 291; Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr fî Tefsîri'l-Me'sûr*, c. 8, s. 289; Tabersî, *Mecmau'l-Beyân fî Tefsîri'l Kur'an*, s. 102.

Bil ki bu iki âyet bütün hadiselerin/olayların Allah'ın kaza ve kaderiyle meydana geldiğine delalet etmektedir. Çünkü aynı mecliste, aynı lafızlarla resûlün davetini işiten iki insan görüyoruz. Bu davet birisi için hidayet ve rağbet vesilesi olurken diğeri için inat, kibir ve son derece nefrete sebep olmaktadır. Ortaya çıkan bu arzu ve nefret kişinin kendi tercihiyledir demek, hakikate karşı diretmektir. Zira nefret eden de rağbet eden de kalbini o duyguya mecburmuş gibi hisseder. Şunu anlamaktayız ki; bu davet dinleyenlerden birini taat ve itaate götürürken diğeri nefret, baş kaldırı ve isyana götürmektedir. Bu da ancak Allah'ın kaza ve kaderiyle olur.⁷⁵⁵

Hız. Nûh uzun yıllar risalet görevini sürdürmesine karşın toplumun büyük kısmı ona inanmamıştır. Bu ifadeler Hız. Nûh'un bütün incelikleriyle davetine rağmen başarılı olmayışını Râzî'nin kader düşüncesiyle izah ettiğini göstermektedir.

2.3.1. Hız. Nûh Tebliğde, Kavmi İnkârda Direniyor

7. ÂYET: وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصْرُوا وَاسْتَكْبَرُوا

استكباراً

"Kuşkusuz sen onları bağışlayasın diye kendilerini her davet edişimde parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler, inanmamakta direndiler ve büyük bir kibir gösterdiler."

Hız. Nûh bağışlanmaları için kavmini Allah'a ibadet edip ondan sakınmaya ve itaat etmeye çağırmıştır. Çünkü esas gayesi onların kötü gidişatlarına son vererek bağışlanmaları ve arınmalarını sağlamaktır. Bundan dolayı "İbadet edin, sakının ve itaat edin ki, bağışlanasınız!" demiştir. İşte bu davetin ana gayesi bağışlanma ve arınma olduğu için, Hız. Nûh Allah'a arzında bu gerçeğe vurgu yaparak "Onları affetmen için ne zaman davet ettiysen..." diyerek, çağırdığı davetin gayesine işaret etmiştir.⁷⁵⁶

Âyetin devamında Hız. Nûh "Onları bağışlanmaya çağırdığım halde beni duymamak için kulaklarını tıkadılar. Beni görmezden gelmek için kıyafetlerine büründüler. İnanmamakta direndiler. Kibirlerinden davetimi kabul edip tövbe etmeye yanaşmadılar." demiştir.⁷⁵⁷ Hız. Nûh'un ifade ettiği bu durum karşılaştığı direnci gösteren kötü bir tablodur. Aslında bu kötü tablonun Hız. Nûh gibi diğer peygamberlere de uygulandığı, Kur'ân'da aktarılmaktadır. Nûh kavminin inadı gibi Semud, Âd, hatta Mekke'li müşriklere varıncaya kadar bu inat devam etmiştir.

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ جَاءَهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَعْدِيَّهُمْ قَى أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ وَإِنَّا لَفَى شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ

Sizden önceki Nûh, Âd ve Semud kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin –ki onları Allah'tan başkası bilmez- haberi size gelmedi mi? Onlara peygamberleri mucizeler getirdiler de onlar (öfkeden parmaklarını ısırarak için) ellerini ağızlarına götürüp, "Biz sizinle gönderileni inkâr ediyoruz. Bizi çağırdığınız şeyden de derin bir şüphe içindeyiz" dediler.⁷⁵⁸

⁷⁵⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 135.

⁷⁵⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 136.

⁷⁵⁷ Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr fî Tefsîri'l-Me'sûr*, c. 8, s. 289.

⁷⁵⁸ İbrahim 14/9.

İmam Mâtürîdî Nûh sûresi 9. âyeti tefsir ederken burada ifade edilen tepkinin, Nûh kavminin mukallitlerine ait olabileceğinden bahsetmektedir. Kavmin ileri gelenleri, kendilerini güçsüz gösterecek bu hareketleri yapmaya gereksinim duymamalıdır. Nitekim Hz. Nûh yanlarına geldiğinde ağzını kapatıp susturmaya çalışmışlar, şiddet uygulamışlardır. Ancak Hz. Nûh kavminin mukallitlerine ve sıradan insanlara karşı davet görevini ifa ettiğinde, onlar kalpleri Nûh'a kaymasın için kulaklarını tıkayıp elbiselerine bürünmüşlerdir.⁷⁵⁹

Nûh kavminin Hz. Nûh'un davetine karşı tepki ve tutumları bu âyette dört şekilde izah edilmiştir:

A) "Parmaklarını kulaklarına tıkadılar." ifadesi, peygamberin davetini ve ilettiği mesajlarını duymamak için taklit noktasında elleri ile kulaklarını tıkayacak seviyeye kadar geldiklerini göstermektedir.⁷⁶⁰

B) Elbiselerine bürünmeleri; Hz. Nûh'un sesini duymak istemedikleri gibi yüzünü de görmek istemediklerini yansıtmaktadır. Bu davranış ile kendisinden yüz çevirdiklerini göstermişlerdir. Aynı zamanda bu tutumun düşmanlıktan kinaye olduğu yönünde açıklamalar bulunmaktadır.⁷⁶¹

C) Israr etmeleri; kendi yollarını bırakmamak, Nûh'un davetini duymamak ve şirk hususundaki inatlarını ifade etmektedir.⁷⁶²

D) Âyetin son kısmı ise büyüklenme ve kibir konusunda had safhaya ulaştıklarını ortaya koymaktadır.⁷⁶³

Onların bu kibirlenme ve büyüklenmeleri Şuarâ sûresinde de ifade edilmektedir:

﴿قَالُوا اتُّؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْآرْذُلُونَ﴾⁷⁶⁴

Dediler ki: "Sana hep aşağılık kimseler uymuş iken, biz hiç sana inanır mıyız?"⁷⁶⁴

İnkârlarında ısrar ettiler, küfür üzere ayak direkttiler ve hatalarından geri adım atıp tevbe etmediler. Büyüklendikçe büyüklendirler. Çünkü onlar; "Sana rezil, sıradan kişiler tabi olmuşken sana inanır mıyız?" demekteydiler.⁷⁶⁵ Bu ifadeler Hz. Nûh'un davet için mücadele ve gayreti kadar kavminin de inkâr noktasında inat ve ısrar ettiklerini göstermektedir.

⁷⁵⁹ Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 263.

⁷⁶⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. 6, s. 214; Ebussuûd, *İrşâdü Akli Selîm*, c. 5, s. 396; İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c. 29, s. 195-196.

⁷⁶¹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 136; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 18, s. 300; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. 8, s. 232.

⁷⁶² İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. 8, s. 232.

⁷⁶³ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 136; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. 8, s. 232.

⁷⁶⁴ Şuarâ 26/111.

⁷⁶⁵ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 18, s. 300; Ebussuûd, *İrşâdü Akli Selîm*, c. 5, s. 396; İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c. 29, s. 195-196.

2.3.2. Zorluklara Rağmen Tebliğin Her TürLüsünü Deneyen Peygamber

8-9. ÂYETLER: ﴿ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا﴾ ﴿ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جَهَارًا﴾

"Sonra ben onları açık açık davet ettim". (8) "Sonra, onlarla hem açıktan açığa hem de gizli gizli konuştum." (9)

Âyeti Kerimedeki ثُمَّ edatı, Hz. Nûh'un ilk davetinin gizli olduğuna işaret etmektedir. Hz. Muhammed'in Mekke'nin ilk yıllarında tebliğ vazifesini gizli olarak başlattığı gibi, Hz. Nûh da ilk olarak bu yöntemi tercih etmiştir. Gizli davetinin akabinde aşikâr davete geçmiş, bu metod da etkili olmayınca hem gizli hem aşikâr olarak davetini sürdürmüştür.⁷⁶⁶

Hz. Nûh'un "جَهَارًا/onları açık açık davet ettim." ifadesi, "Korkmadan çekinmeden halkın arasında risalet görevimi duyurdum." anlamı taşımaktadır.⁷⁶⁷

Mücâhid âyetteki أَعْلَنْتُ ifadesinin "Yüksek sesle anlattım.", أَسْرَرْتُ ifadesinin ise "Birini diğerine fark ettirmeden davet ettim, evlerine gittim." manalarına geldiğini söylemiştir.⁷⁶⁸

Hz. Nûh'un bu ifadeleri, muhatabının durumuna uygun yaklaşım tarzı seçtiğini göstermektedir. Kur'ân-ı Kerim'in bu yöntemi aktarması, şartlar ve kişilere göre farklı davet ve tebliğ metotlarının kullanılabileceğine kaynaklık etmektedir.⁷⁶⁹ Zira İslam her mümine iyiliği emretmek, kötülükten nehyetmek vazifesi vermiştir. Bu nedenle her mümin dininin davetçisidir ve bu âyette davetçiler için büyük dersler bulunmaktadır. Bu vazife ifa edilirken önce kolaydan başlayarak muhatabın durumuna göre tebliğin dozajı artırılmalıdır.⁷⁷⁰

2.3.3. Allah'a Kulluk ile Nimetler Arasındaki Bağ

10. ÂYET: ﴿فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا﴾

"Dedim ki: 'Rabbinizden bağışlama dileyin; çünkü o çok bağışlayıcıdır.'" (10)

Hz. Nûh risâlet görevi içerisinde yaşadığı zorlukları Allah'a arz etmeye devam etmektedir. Aslında Allah'ın bildiği şeyleri Hz. Nûh'un ona aktarma gayesi en dertli anlarda insanın yüce yaratıcıya yönelmesi ve dertlerini ona arz etmesinin insan üzerindeki psikolojik etkisini yansıtmaktadır. Aynı zamanda bu âyetler tebliğ metodu konusunda ebediyete kadar insanlığa ışık tutacak ilâhî hikmetler içermektedir.

Daha önceki âyetlerden anlaşıldığı üzere Hz. Nûh kavmini ibadet, takva ve itaate çağır-
mış, bu görevleri yapmaları halinde bağışlanacaklarını belirtmiştir. Ancak kavmi onun bu emirlerini dikkate almayarak kulak tıkamış ve inatla inkarda ısrar etmişlerdir. Uzun yıllar bu şekilde devam eden Nûh kavmi, "Bizim putlarımız hak ise onları bırakmamıza zaten gerek yok. Ey Nûh! Eğer senin dinin doğru ise aramızda yaşanan bu kadar şeyden sonra

⁷⁶⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 136; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. 8, s. 232.

⁷⁶⁷ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, c. 23, s. 292; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. 8, s. 232.

⁷⁶⁸ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 18, s. 301.

⁷⁶⁹ Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, c. 5, s. 465.

⁷⁷⁰ İbn Acîbe el-Hasenî, *Bahrü'l-Medîd fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*, İstanbul: Semerkant 2014, c. 10, s. 349.

senin tanrın zaten bizi istemez. Öyle ise bizden uzak dur!” şeklinde modern bir bahane üretmeye başlamışlardı. Onların bu şekilde mantık yürüterek susturma çabaları karşısında Hz. Nûh, Allah’ın mağfiretinden bahsedip onları istiğfara/tevbe etmeye çağırmıştır.⁷⁷¹

Çeşitli kaynaklarda Nûh kavminin inkârı ve kötü gidişatları nedeniyle kuraklık, kısırlık vb. sıkıntılarla karşılaştıklarına dair rivayetler bulunmaktadır. Hz. Nûh bu sıkıntılardan kurtulmaları için Allah’a istiğfar etmeleri gerektiğini bildirmiştir.⁷⁷²

Mukâtil b. Süleymân bu âyetin tefsirinde şu rivayete yer vermektedir:

Uzun zaman boyunca kavmi Nûh’u yalanladı. Sonra Allah onlardan yağmuru kesti, kuraklık verdi. Kırk yıl hanımları kısır kaldı. Bahçeleri ve hayvanları telef oldu. Bu durum karşısında Nûh’a danıştılar, o zaman onlara: “Allah’a tevbe edin, o bağışlayandır. Size gökden bol yağmur, mallar ve evlatlar verir.” dedi.⁷⁷³

İstiğfar ve nimetler arasındaki irtibat hakkında birçok rivayet mevcuttur. Hasan-ı Basrî’ye bir adam kıtlıktan şikâyet edince ona “Allah’a istiğfar et.” dedi. Daha sonra kendisine fakirlikten, arazisinin verimsizliğinden, kısırlıktan şikâyet eden kişilerin herbirine de aynı şeyi tavsiye etti. Bu durumu görenler “Farklı dertlerle senden tavsiye isteyenlerin hepsine aynı şeyi söyledin.” demeleri üzerine Nûh sûresinin bu âyetlerini okudu.⁷⁷⁴

Ebû Mûsâ’ya nispet edilen mevkuf bir rivayette şöyle dediği aktarılmıştır: “Azap karşısında iki emânımız vardır. Biri resûlullâh (s.a.v.)’in aramızda olmasıydı ki bu emânımızı kaybettik. Diğeri istiğfardır. Eğer onu da kaybedersek helak oluruz.” Ebû Mûsâ’nın bu sözü istiğfarın önemini ortaya koymaktadır.⁷⁷⁵

Hz. Nûh’un yağmur, evlatlar, bahçeler ve çeşitli dünya nimetleri için istiğfarı etken olarak göstermesi Allah’a kulluk ile dünya nimetleri arasındaki bağı yansıtmaktadır. Nitekim Kur’ân-ı Kerim dünya ve ahiret saadeti için Allah’a kulluğun gerekliliği üzerinde durmaktadır.

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ



Eğer, o memleketlerin halkları iman etseler ve Allah'a karşı gelmekten sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereketler (in kapılarını) açardık. Fakat onlar yalanladılar, biz de kendilerini işledikleri günahlarından dolayı yakalayiverdik. (96)⁷⁷⁶

Toplulukların Allah’a iman ve itaat etmeleri durumunda gökten ve yerden nice bereketlerle ulaşacaklarını belirten bu âyet Allah’a kulluk ile dünyadaki refah arasındaki sıkı irtibatı yansıtmaktadır.⁷⁷⁷ Konuyla alakalı benzer bir diğer âyet şöyledir:

⁷⁷¹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 137; Ebussuûd, *İrşâdü Akli Selîm*, c. 5, s. 397.

⁷⁷² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. 6, s. 215; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 137; Ebussuûd, *İrşâdü Akli Selîm*, c. 5, s. 397; Tabersî, *Mecmau'l-Beyân fî Tefsîri'l Kur'ân*, s. 102.

⁷⁷³ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, c. 4, s. 450; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 137; İbn Acîbe, *Bahrü'l-Medîd*, c. 10, s. 349.

⁷⁷⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 137; İbn Acîbe, *Bahrü'l-Medîd*, c. 10, s. 350.

⁷⁷⁵ Hasen b. Ahmed, *et-Tedâvî bi'l-İstiğfâr*, Riyad: Dâru'l-Hadâra li'n-Neşr ve't-Tevzî' 2008, s. 15.

⁷⁷⁶ A'râf 7/96.

⁷⁷⁷ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 302.

وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْبَةَ وَالْإِنجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ مِنْهُمْ أُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ سَاءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾

Şayet onlar Tevrat'ı, İncil'i ve rableri tarafından onlara indirileni doğru dürüst uygulamış olsalardı göğün ve yerin türlü türlü nimetlerinden yararlanırlardı. İçlerinde aşırılığa kaçmayan bir zümre var; çoklarının yaptıkları işler ise pek kötüdür. (66)⁷⁷⁸

Hz. Nûh tebliğ görevini ifâ ederken kavmini ikna amaçlı dünya nimetlerine vurgu yaptığı gibi, Hz. Hûd da dünya nimetlerine vurgu yaparak şöyle demektedir:

وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾

"Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra ona tövbe edin ki, üzerinize bol bol yağmur göndersin ve gücünüze güç katsın. Günahkârlar olarak yüz çevirmeyin." (52)⁷⁷⁹

Bu âyetteki Hûd peygamberin çağrısı Hz. Nûh'un çağrısı ile örtüşmektedir. Bu âyetler Allah'a iman ve güzel davranışların insanı dünyada âhirette Allah'ın rahmetine götüreceğini, ona isyan ve kötü davranışların ise rahmetten uzaklaştırıp insanı sıkıntı ve kedere sürükleyeceğini belirtmektedir.⁷⁸⁰ Nûh sûresinin akabinde gelen Cîn sûresinde bu durum şöyle ifade edilmektedir:

وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً عَذَقًا ﴿١٦﴾ لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا

﴿١٧﴾

Yine de ki: "Bana şöyle de vahyedildi: 'Eğer yolda dosdoğru olurlarsa mutlaka onlara bol yağmur yağdırırız ki bununla onları imtihan edelim. Kim Rabbinin zikrinden (Kur'ân'dan) yüz çevirirse, Rabbi onu gittikçe yükselen bir azaba sokar." (16-17)⁷⁸¹

وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمَى ﴿١٢٤﴾

"Her kim de benim zikrimden (Kur'ân'dan) yüz çevirirse mutlaka ona dar bir geçim vardır. Bir de onu kıyamet gününde kör olarak haşrederiz." (124)⁷⁸²

Allah'a kulluğun nimet ve bereket sağlayacağını ilan eden âyetlerin yanısıra bu ifadeler ona kulluktan yüz çevirmenin çeşitli sıkıntılara sebep olacağını göstermektedir. Seyyid Kutub, Kur'ân'ın birçok defa dile getirdiği bu kural ile fertlerin değil, toplumun kastedildiğini savunmaktadır.⁷⁸³ Ona göre; sâlih amelle gerçekten Allah'a yönelerek ona kulluğunu sunan, ilkelerini hayata uygulayan ve bütün insanlar için adaleti tesis eden bir toplumun mutlaka iyiliklere gark olarak yeryüzünde egemen olması ilâhî bir kanundur. Allah'tan korkmayan, onun ilkelerini uygulamayan topluluklarda görülen bolluk ve yeryüzündeki güçleri fanidir, geçicidir. Aynı zamanda onlarda görülen bu bolluk belalı bir bolluktur. İçerisinde bulunmuş oldukları ahlaki çöküntü doğru yolda olmadıklarını ortaya koymaktadır. Zulüm ve sömürgeyle elde ettikleri zenginlik ve egemenlik kendilerine fay-

⁷⁷⁸ Mâide 5/66.

⁷⁷⁹ Hûd 11/52.

⁷⁸⁰ Râzî, *Meîâtîhu'l-Gayb*, c. 30, s. 137.

⁷⁸¹ Cîn 72/16-17.

⁷⁸² Tâhâ 20/124.

⁷⁸³ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, c. 6, s. 3711.

da sağlamayacaktır. Ancak Allah’a ibadet ederek, koyduğu nizama uygun yaşanılan hayat insana fayda sağlayacak bereketlerin kapısını açacaktır.⁷⁸⁴

Âyetin son kısmında yer alan إِنَّكَ كَانَ غَفَّارًا ifadesi, tevbe etmeleri için onları teşvik içermektedir.⁷⁸⁵ Burada mazi kipinin kullanılma hikmeti olarak; Allah’ın her zaman mağfiret sahibi olduğuna, bu durumun yeni ortaya çıkmış bir şey olmadığına işaret edilmiş, adeta bağışlama onun sanatıdır mesajı verilmiştir.⁷⁸⁶

11. ÂYET: ﴿يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا﴾

‘(Bağışlanma dileyin ki,) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsin.’ (11)

12. ÂYET: ﴿وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا﴾

‘Sizi mallarla, oğullarla desteklesin ve sizin için bahçeler var etsin, sizin için ırmaklar var etsin.’ (12)

Hız. Nûh, kavmine yaptığı daveti Allah’a arz etmeye devam etmektedir. Onları gece gündüz, gizli-aşikâr imana ve itaate davet ettiği gibi, çevrelerinde Allah’ın kudretini göreabilecekleri nimetleri de onlara hatırlatarak vazifesine devam ettiğini dile getirmektedir. Sürenin bu bölümüne kadar Hız. Nûh’un kavmine itikâdî ve amelî yükümlülüklerini aktarmasından bahsedilmiştir. Amelî ve itikâdî bu yükümlülükler yerine getirilirse ulaşılacak sonuç Allah’ın bağışlaması olacaktır. Birbirine bağlı bu sebep-sonuç ilişkisine bir halka daha ekleyerek bağışlanma ve arınmanın gerçekleşmesi halinde dünyada da bir takım güzel sonuçları olacağını kavmine aktarmaya başlamaktadır. Bazı rivâyetlerde Nûh kavminin kıtlık, kuraklık, kısırlık gibi çeşitli belalarla karşılaştıkları için onlara bu nimetlerin vaad edildiğinden bahsedilmektedir.⁷⁸⁷ Bununla birlikte insanın tabiatında bulunan dünyevî nimetlere karşı düşkünlük ve muhabbetten dolayı ilâhî davetin içerisinde dünya ve âhiret mükâfatına yer verilmesi muhtemeldir.⁷⁸⁸

Kur’ân-ı Kerim’in ifadelerinden Nûh kavminin Hız. Nûh’un davetine uymaları halinde ellerindeki imkânların yok olacağını düşündükleri anlaşılmaktadır. Nitekim onların Hız. Nûh’a yönelttiği suçlamalardan birisi fakir ve seviyesi düşük insanların onun etrafında yer alması yönündedir. Konunun bu bağlamından hareketle onları ikna etmek için bu nimetlere vurgu yapılmış olma ihtimali de bulunmaktadır. Katâde âyetin yorumunda şu kaydı düşmektedir; Peygamber (a.s.) onların dünya nimetlerine olan düşkünlüklerini bildiğin için “Allah’a itaate koşun! Çünkü ona itaat ile hem dünya hem ahiret elde edilir.” demiştir.⁷⁸⁹

Bu âyetlerde Nûh kavmi hakkında, hatalarından pişman olup arınmaları durumunda dünyevi beş nimete ulaşacaklarından bahsedilmektedir.

⁷⁸⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 137; Kutubî, *Fî Zilâli'l-Kur’ân*, c. 6, s. 3711.

⁷⁸⁵ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur’ân*, c. 18, s. 301.

⁷⁸⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 137.

⁷⁸⁷ Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 263; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. 6, s. 215; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur’ân*, c. 18, s. 302.

⁷⁸⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 138; Tabersî, *Mecmau'l-Beyân fî Tefsîri'l Kur’ân*, s. 102.

⁷⁸⁹ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur’ân*, c. 18, s. 302.

Vaat edilen nimetlerin ilki **يُرْسِلُ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا** âyeti ile ifade edilen canlıların en önemli yaşam kaynağı olan yağmur ve su'dur. Buradaki **مِدْرَارًا** ifadesi “bol-peş peşe gelen yağmur” manasına gelmektedir.⁷⁹⁰ Aynı zamanda mecâzî bir ifade ile “gök” kelimesi kullanılıp, bulut manası kastedilmiştir.⁷⁹¹

Hiz. Nûh'un dikkat çektiği ikinci dünyevî nimet **وَيُؤْتِيكُم بِأَمْوَالٍ** ifadesi ile dile getirilen insanın arzu duyduğu bütün mallardır. İnsan tabiatının meylettği bir diğerk dünyevî güzellik olan evlat duygusu da **وَيَبِينَ** ifadesi ile aktarılmıştır. Nûh kavmi hakkında aktarılan rivâyetlerde kısırlık vurgusu dikkat çekmektedir. Özellikle tufanda çocukların durumu bahislerinde, Nûh kavminin tufandan önce uzun yıllar çocuklarının olmadığından bahsedilmektedir. Âyette yer alan evlat vaadi ifadesinin kısırlıktan bahseden rivayetleri desteklediği yönünde yorumlar yapılmaktadır.⁷⁹²

Nûh kavmine istiğfar etmeleri halinde dördüncü güzellik olarak **يَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ** / bağlar-bahçeler ve beşinci güzellik olarak **وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا** nehirler, tabiat güzellikleri vaat edilmiştir.

2.3.4. Şirkin En Temel Nedeni: Büyüklüğü Allah'a Yakıştıramamak

13. ÂYET: ﴿مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا﴾

‘Size ne oluyor da Allah için bir vakar (saygınlık, büyüklük) ummuyorsunuz?’ (13)

Hiz. Nûh kavmini Allah’a kulluk ve ibadet etmeye, yaptıkları hatalardan vazgeçmeye çağırmış, Allah’ın bu emrine uymaları durumunda bağışlanacaklarını, âhiret güzelliklerinin yanı sıra rahmet yağmurları, mallar, evlatlar, bahçeler, nehirler gibi dünyevi güzelliklere de ulaşacaklarını bildirmiştir. Ancak onun bu sözleri kavmi üzerinde bir anlam ifade etmemiştir. Çünkü Nûh’un bahsettiği ilahın böyle bir gücü olacağına ihtimal dahi vermemişlerdir. Düşüncelerine göre; yıllarca onu yalanladıkları halde bölgedeki güç, Nûh’un tanrısına rağmen onların hakimiyetinde olmuştur. Nûh’un yanındakiler ise ona inanmalarına rağmen hala bayağı, sıradan kişiler olmaya devam etmişlerdir. Bu nedenle Nûh’un bahsettiği ve onlara vaat ettiği nimetleri yapacak kudretin onun tanrısında bulunamayacağını düşünmüşlerdir. Buradan cesaretle Hiz. Nûh ve beraberindekileri aşağıladılar. Hiz. Nûh’un davet ettiği Allah’ı öylesine basite alıyorlardı ki “Ey Nûh! Eğer doğru söyleyenlerden isen haydi kendisiyle bizi tehdit ettiğın azabı getir bakalım!”⁷⁹³ diyecek kadar ileri gitmişlerdi. Onların Allah’a karşı bu tutumlarına şaşırarak Hiz. Nûh “Size ne oluyor da Allah için bir vakar (saygınlık, büyüklük) ummuyorsunuz?” demiş, devamında onun kudretinin göstergesi olan harikulade işleri onlara hatırlatarak tefekküre davet etmiştir.

⁷⁹⁰ İsfahânî, *Müfredât*, s. 378; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 138; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 302; Beyzâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, c. 5, s. 249.

⁷⁹¹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 138; Beyzâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, c. 5, s. 249.

⁷⁹² Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 302.

⁷⁹³ bkz. Hûd 11/32.

Âyette yer alan “recâ” ifadesine “korkmak” manası veren müfessirlerin yanısıra, Ebussuûd Efendi “inanmak” manasına geldiğini belirtmektedir.⁷⁹⁴ “Vakâr” ifadesi ise azâmet ve ululuk anlamlarına gelmektedir.⁷⁹⁵ Mücâhid âyetin açıklamasına; “Neden Allah’ın büyüklük ve azametini aldırış etmiyorsunuz?” kaydını düşerken, İbni Abbas’a nispet edilen rivayette; “Allah’ın azabından neden korkmuyor, sevabını neden ümit etmiyorsunuz?” denilmektedir.⁷⁹⁶

Mevdûdî âyeti yorumlarken şunları kaydetmektedir:

Yani bunlar bu dünyanın bu küçük reislerinin önderlerinin vs. şereflerini rencide edecek bir hareket yapsalar bunu çok tehlikeli buluyorlar ama alemlerin rabbi olan Allah’ın da bir şerefi olduğunu hiç düşünmüyorlar. Ona karşı geliyorsunuz. Onun ilahlığına başkalarını da ortak ediyorsunuz ve de onun, sizi bu yüzden cezalandıracağından hiç çekinmiyorsunuz.⁷⁹⁷

Nûh kavmi Allah’a isyan ederek şirk koşmaya devam ederlerken Hz. Nûh’u, ona inanları ve iman ettikleri Allah’ı hafife almaya devam etmişlerdir. Bu nedenle Hz. Nûh, Allah’ın kudretinin göstergeleri olan nimetleri kavmine hatırlatarak onun kudretini ispat etmeye çalışmıştır.

2.3.5. Yaratılışın Allah’ın Varlığı ve Kudretine Delaleti

14. ÂYET: ﴿وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا﴾

‘Hâlbuki o sizi evrelerden geçirerek yaratmıştır.’ (14)

İnkârcı kavminin kötü tutumuna karşı Hz. Nûh enfûsi ve âfâki delillerle Allah’ın varlığını ve kudretini ispat ederek kavmini ikna etmeye çalışmaktadır. Kuşkusuz insanın etrafında Allah’ın kudretini gösteren birçok delil mevcuttur. İnsanın yaratılışı ise bu delillerin en etkileyicilerinden biridir. İnsanın aşama aşama yaratılışı Kur’ân-ı Kerim’in çeşitli âyetlerinde detaylandırılmaktadır:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِّن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِّن عَلَقَةٍ ثُمَّ مِّن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ آجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لَتَبَلِّغُوا أَشَدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَّن يُتَوَفَّىٰ وَمِنْكُمْ مَّن يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِّن بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِن كُلِّ رَوْحٍ بِهِجٍ ﴿١٤﴾

Ey insanlar! Ölümünden sonra diriliş konusunda herhangi bir şüphe içindeyseniz (düşünün ki) hiç şüphesiz biz sizi topraktan, sonra az bir sudan (meniden), sonra bir "alaka"dans, sonra da yaratılışı belli belirsiz bir "mudga"dans yarattık ki size (kudretimizi) apaçık anlatalım. Dilediğimizi belli bir süreye kadar rahimlerde durduruyoruz. Sonra sizi bir çocuk olarak çıkarıyor, sonra da (akıl, temyiz ve kuvvette) tam gücünüze ulaşmanız için (sizi kemale erdriyoruz.) İçinizden ölenler olur. Yine içinizden bir kısmı da ömrün en düşkün çağına ulaştırılır ki, bi-

⁷⁹⁴ Ebussuûd, *İrşâdü Akli Selîm*, c. 5, s. 397.

⁷⁹⁵ Mâtürîdî, *Te’vilâtü Ehli’s-Sünne*, c. 5, s. 264; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. 6, s. 216; Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, c. 30, s. 138.

⁷⁹⁶ Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, c. 18, s. 303; Suyûtî, *ed-Dürri’l-Mensûr fî Tefsîri’l-Me’sûr*, c. 8, s. 291.

⁷⁹⁷ Mevdûdî, *Tefhimü’l-Kur’ân*, c. 6, s. 473.

lirken hiçbir şey bilmez hale gelsin. Yeryüzünü de ölü, kupkuru görürsün. Biz onun üzerine yağmur indirdiğimiz zaman kıpırdar, kabarır ve her türden iç açıcı çift çift bitkiler bitirir.
(5)⁷⁹⁸

İnsanın bu evrelerden geçmesi kuşkusuz çok dikkat çekici ve yaratılıştaki kudreti gösteren bir husustur. Allah’a büyüklüğü yakıştıramayan kavmine Hz. Nûh, onun kudretinin göstergesi olan yaratılış aşamalarını hatırlatmıştır. Modern teknoloji ile gözlemlenen bu aşamaları Nûh kavmi ayrıntılı şekilde bilmiyor olsa da anne karnının içerisinde bir oluşum olduğunun farkında olmaları gâyet tabii ve doğal bir durumdur. İnsanlık tarihinin başından itibaren üreme ve çoğalma artarak devam etmiştir. Bu üreme-çoğalma aşamalarında düşük vakıalarının da var olması kaçınılmaz bir durumdur. Bu duruma tanıklık eden kişilerin insanın oluşma evrelerine dair fikir sahibi olmaları onlardaki aklın bir gereğidir. Bu nedenle insanın yaratılışı, her dönem ve çağda yüce yaratıcının kudretini ifade edecek yapıdadır.

Âyetteki أطواراً kelimesi, bir işi aşama aşama/peşpeşe yapmak manasına gelmektedir.⁷⁹⁹ Burada kastedilen aşama topraktan başlamak sûretiyle insanın gelişimi olabileceği gibi anne karnında geçirdiği aşamaların kastedilmesi de ihtimal dahilindedir.⁸⁰⁰ Nitekim her iki durum da Allah’ın kudretini ifade etmektedir. İbn Abbâs burada kastedilen aşamaların anne karnında gerçekleşen önce nutfе, sonra alaka, sonra mudga aşamaları olduğunu söylemiştir.⁸⁰¹ Bu aşamaların; sağlıklı-hasta, gören-görmeyen, zengin-fakir gibi insanların farklı sınıflarda olmalarına işaret ettiği de söylenmiştir.⁸⁰²

15. ÂYET: ﴿الَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا ۖ﴾^{١٥}

‘Görmediniz mi Allah yedi göğü, tabaka tabaka nasıl yaratmıştır?’ (15)

Hz. Nûh kavmine enfûsi delil getirerek Allah’ın kudretini hatırlattıktan sonra, âfâkî deliller ile bu yüceliği hatırlatmaya devam etmektedir. İnsanın kendi nefsi dünyadaki varlıklar içerisinde kendisine en yakın olan varlıktır. Bu nedenle insana en yakın olan varlık üzerinden Allah’ın kudretini kavmine göstermeye çalışmıştır.⁸⁰³ Tebliğine âfâkî deliller ile devam eden Hz. Nûh hayatın içerisinde tanık olunan, insanın yaratılışından çok daha büyük kudret gerektiren durumları kavmine aktarmaya başlamıştır. Hz. Nûh her iki delilleri de kavmine aktararak onların basit gördüğü ilahın kudretini göstermeye çalışmaktadır.

Hz. Nûh’un kavmine “yedi gök”ten bahsetmesi, bu durumun ilâhî bir bilgi olarak ona bildirilmiş olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Teknoloji çağında dahi “yedi gök” ifadesi hakkında net bir kanaat bulunmazken, o zamanın şartlarında bu bilgiye ulaşmak mümkün gözükmemektedir.⁸⁰⁴

⁷⁹⁸ Hacc 22/5.

⁷⁹⁹ İsfahânî, *Müfredât*, s. 646.

⁸⁰⁰ Komisyon, *Kur’ân Yolu*, c. 5, s. 466.

⁸⁰¹ Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, c. 18, s. 303; İbn Kesîr, *Tefsîrü’l-Kur’ânî’l-Azîm*, c. 8, s. 233; Suyûtî, *ed-Dürrü’l-Mensûr fî Tefsîri’l-Me’sûr*, c. 8, s. 291.

⁸⁰² Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, c. 18, s. 303.

⁸⁰³ Râzî, *Me’âtilu’l-Gayb*, c. 30, s. 139.

⁸⁰⁴ Mâtürîdî, *Te’vilâtü Ehli’s-Sünne*, c. 5, s. 265; İbn Acîbe, *Bahrü’l-Medîd*, c. 10, s. 353.

Buradaki “yedi gök” ifadesi hakkında çeşitli görüşler olmasına rağmen kesin ve net bir sonuca varılamamıştır. Kur’ân-ı Kerim’de çeşitli konularda sayılar geçmektedir. Bu kullanımlar genellikle çokluktan kinaye olarak yorumlanmıştır. Hz. Nûh’un kavmine ‘Görmediniz mi Allah yedi göğü tabaka tabaka nasıl yaratmıştır?’ şeklindeki seslenişi, gökyüzünün uçsuz bucaksız oluşundan hareketle bir deyim olarak dile getirilmiş olma ihtimali vardır. O zamanın şartlarında gökyüzüne çıkmak gibi bir durum söz konusu değildir. Gökyüzünün tabakalarını test etmeleri de aynı şekilde mümkün gözükmemektedir. Doğruluğunu sınamayacakları bir şey ile onlara Allah’ın kudretini ispatlamaya çalışmak da anlamsız olacaktır. Öyle ise buradaki amaç sayı değil gökyüzünün büyüklüğüdür. İnsan hiçbir teknolojik alete ihtiyaç duymaksızın çıplak gözle gökyüzünün yaratılışındaki ihtişamına tanıklık edebilir. Bu durumda Hz. Nûh kavmine gökyüzünü işaret ederek, gözleri önünde alabildiğince uzanan bu ihtişamlı yapıyı ancak çok kudretli bir varlığın yarata bileceğini anlatmış, o varlığa ibadete ve kulluğa davet etmiştir. Bu akli istidlallerin dışında; Nûh kavmine vahiy ile gökyüzünün yedi kat olduğu bilgisinin verildiği ya da gök bilimlerinde çok mahir oldukları yönünde yorumlar da yapılmıştır.⁸⁰⁵

Kur’ân-ı Kerim’de sıklıkla kullanılan *الم تروا* ve benzeri ifadeler “Bilmez misin, Nasıl bilmezsin!” gibi anlamlara gelirken bazen de basiret ve kalbin görüşü manalarında kullanılır. Bu durumda “inanmak” manası taşır. Bu kelime muhatabın daha önceden bildiği veya bilmediği şeyler için kullanılabilir. Kelimenin bu kullanımından hareketle Hz. Nûh’un onlara göğün katmanlarından bahsetmesi, onların daha önce bildiği bir durum olabileceği gibi Hz. Nûh’un bildirmesiyle öğrendikleri yeni bir hususta olabilir.⁸⁰⁶ İmam Mâtürîdî Nûh kavminin bu bilgiye sahip olduklarını ifade etmiştir.⁸⁰⁷

Râğıp el-İsfahânî رأى fiilinin “görmek” manasına geldiğini ve nefsi güçlere göre farklı kısımları olduğunu belirterek dört kısım zikretmektedir: A) Duyu ve onun yerine geçen şeylerle görmek. B) Hayal ve tasavvur ile görmek. C) Tefekkür ile görmek. D) Akıl ile görmek.⁸⁰⁸ Nûh sûresi 15. Âyette yer alan bu ifade hayal ve tasavvur ile veya tefekkür ile görmek manalarında kullanılmıştır.

Âyetteki طَبَاقًا kelimesi “Birşeyi başka bir şeyin üstüne aynı ölçüde koymak, birbirleri ile uyumlu mutabık katmanlar” manalarına gelmektedir.⁸⁰⁹ Abdullah b. Ömer’e nispet edilen bir rivâyette ona güneşin bazen sıcaklığının artıp etrafı kasıp kavurmasının, bazen de sıcaklığının azalmasının nedeni sorulmuştur. Bu duruma şöyle cevap vermiştir, “Güneş, yazın dördüncü semada kışın ise yedinci semâdadır. Eğer Dünya semasında olsaydı hiçbir şey ona dayanamazdı.”⁸¹⁰ Bu rivâyet Hz. Nûh’un kavmine değişen mevsimleri hatırlatarak Allah’ın kudretine vurgu yaptığı yorumunu da düşündürmektedir.

⁸⁰⁵ Mâtürîdî, *Te’vilâtü Ehli’s-Sünne*, c. 5, s. 265; İbn Acîbe, *Bahrü’l-Medîd*, c. 10, s. 353.

⁸⁰⁶ Râzî, *Me’âtilu’l-Gayb*, c. 6, s. 174.

⁸⁰⁷ Mâtürîdî, *Te’vilâtü Ehli’s-Sünne*, c. 5, s. 265.

⁸⁰⁸ İsfahânî, *Müfredât*, s. 451-452.

⁸⁰⁹ İsfahânî, *Müfredât*, s. 629; Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, c. 18, s. 304.

⁸¹⁰ Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, c. 18, s. 304.

16. ÂYET: ﴿وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا﴾ (16)

‘Onların içinde nasıl Ay’ı bir ışık, Güneş’i de bir kandil yapmıştır?’ (16)

Âfâki delilleri zikrederek Allah’ın yüceliği ve kudretine vurgu yapmaya devam eden Hz. Nûh, insanın yaratılışı ve gökyüzünün ihtişamından sonra Güneş ve Ay’a vurgu yapmaktadır. Âyetteki “وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا/Ay’ı onların içinde nur kıldı.” ifadesi dikkat çekmektedir. Taberî konuyla ilgili olarak; yedi kat semanın yaratılması esnasında Ay’ın da yaratıldığını buna atıf yapılarak “Ay’ı gökyüzünün içinde nur kıldı.” ifadesinin kullanıldığını aktarmaktadır.⁸¹¹

Âyette dikkat çeken hususlardan biri de Ay’ın نُورًا/nur’a, Güneş’in ise سِرَاجًا/lambaya benzetilmesidir. Râzî’nin *Meḫatihu’l-Gayb* eserinde şöyle bir pasaj bulunmaktadır:

(Üçüncü soru) Lambanın ışığı arizidir/sonradan değildir. Ay’ın ışığı da arizidir. Bu durumda Ay’ın /lambaya benzetilmesi daha uygun değil midir? (Cevap) Gece; yeryüzünü karanlığın kaplamasından ibarettir. Güneş yeryüzünün karanlıklarını kaldırdığı için, lambaya benzetilmiştir. Ayrıca lambanın bir ışığı vardır ve ışık nurdan daha kuvvetlidir. Bu nedenle daha zayıf olan ışık Ay’a nispet edilmiştir. (هو الذى جعل الشمس ضياء والقمر نورا/O güneşi bir ışık, Ay’ı da bir nur olarak yaratandır.) Yûnus 5. âyet de böyledir.⁸¹²

Güneş karanlıkları izale ettiği için lambaya, Ay’ın ise ışığa nazaran daha zayıf olan nûr’a benzetilmesi Kur’ân’ın edebi inceliklerindendir. Bu ifadeler Kur’ân’ın îcâz’ını yansıtmaktadır.⁸¹³

Bu âyetin tefsirinde özellikle rivayet tefsirlerinde; “Ay’ın yüzünün gök ehlini, arka kısmının ise yeryüzünü aydınlattığına dair rivayet ve yorumlar aktarılmıştır.⁸¹⁴ İmam Mâtürîdî; “Böyle bir bilgi ancak Allah resûlünün bildirmesiyle biline bilir. Eğer bu sahih bilgiyse hakktır, ancak sahih rivayet değilse, uzak durmak gerekir.” diyerek, bu rivayetlere karşı tutumunu ifade etmiştir.⁸¹⁵

2.3.6. İnsanın Topraktan Bitmesi/Oluşması

17. ÂYET: ﴿وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا﴾ (17)

‘Allah, sizi yerden (bitki bitirir gibi) bitirdi (yarattı).’ (17)

İnsanın bitkiye benzetilmesi dikkat çekici ve birçok yoruma imkân sağlayıcı bir ifadedir. Bu âyet insanın ilk yaratılışına temas ettiği gibi her insanın topraktan aldığı besinler ile bitki gibi gelişmesini de ifade etmektedir. İnsan ve bitki arasında çeşitli âyetlerde irtibat kurulmuş, birlikte ele alınmıştır. Örneğin Hacc sûresinde insanın yaratılış aşamalarının akabinde kuru yeryüzünün yağmur ile gelişim aşamasına temas edilmektedir.

⁸¹¹ Taberî, *Câmiü’l-Beyân*, c. 23, s. 300.

⁸¹² Râzî, *Meḫatihu’l-Gayb*, c. 30, s. 140.

⁸¹³ Sâbûnî, *Saḫvetü’t-Tefâsir*, c. 3, s. 429.

⁸¹⁴ Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, c. 18, s. 304; Suyûtî, *ed-Dürri’l-Mensûr fî Tefsiri’l-Me’sûr*, c. 8, s. 292.

⁸¹⁵ Mâtürîdî, *Te’vilâtü Ehli’s-Sünne*, c. 5, s. 266.

﴿۱۵۵﴾ أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِن عَلَقَةٍ ثُمَّ مِن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ
وَعَنبرٍ مُّخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ آجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لَتَبَلِّغُوا أَشَدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَّن
يُتَوَفَّىٰ وَمِنْكُمْ مَّن يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِن بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ
اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِن كُلِّ رَوْحٍ بِهِيجٍ ﴿۱۵۵﴾

Ey insanlar! Ölümden sonra diriliş konusunda herhangi bir şüphe içindeyseniz (düşünün ki) hiç şüphesiz biz sizi topraktan, sonra az bir sudan (meniden), sonra bir "alaka"dan, sonra da yaratılışı belli belirsiz bir "mudga"dan yarattık ki size (kudretimizi) apaçık anlatalım. Dilediğimizi belli bir süreye kadar rahimlerde durduruyoruz. Sonra sizi bir çocuk olarak çıkarıyor, sonra da (akıl, temyiz ve kuvvette) tam gücünüze ulaşmanız için (sizi kemale erdriyoruz.) İçinizden ölenler olur. Yine içinizden bir kısmı da ömrün en düşkün çağına ulaştırılır ki, bir- lirken hiçbir şey bilmez hale gelsin. Yeryüzünü de ölü, kupkuru görürsün. Biz onun üzerine yağmur indirdiğimiz zaman kıpırdar, kabarır ve her türden iç açıcı çift çift bitkiler bitirir. (5)⁸¹⁶

A`râf sûresinin 58. âyetinde insanın karakteri, toprağın yapısına ve topraktan çıkan bitki- lere benzetilerek şöyle buyurulmuştur:

﴿۵۸﴾ وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرِجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبُثَ لَا يَخْرِجُ إِلَّا نَكِدًا كَذَلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿۵۸﴾

Güzel memleketin bitkisi rabbinin izniyle (güzel) çıkar; kötü olandan ise faydasız üründen başka bir şey çıkmaz. İşte biz şükreden bir kavim için âyetleri böyle açıklıyoruz. (58)⁸¹⁷

Hz. Nûh Allah'ın varlık âlemindeki kudretine vurgu yapmaya devam etmektedir. Âyette- ki topraktan bitirilme ifadesinin insanlığın atası olan Hz. Âdem'in ilk yaratılışını temsil ettiği yönünde yorumlar bulunmaktadır.⁸¹⁸ Bununla birlikte âyetteki vurgu insanın yaşa- mını devam ettire bilmesi için topraktan çıkan şeylere muhtaç olduğunu da ifade etmek- tedir. İnsanın tohumu konumunda olan spermiler, insan bedeninde toprak ürünlerindeki gıdalardan meydana gelmektedir.⁸¹⁹ Bu yönüyle insanın aslı topraktan biten bitkilerden aldığı besinlerdir. Bir diğer benzerlik yönü ise toprağın içerisine atılan küçük bir tohum, çeşitli aşamalardan geçerek gelişmekte ve son halini almaktadır. İnsan da bitkiye nazaran toprak konumunda olan anne rahmine atılan spermiler ile çeşitli aşamalardan geçerek, bir bitki gibi gelişip dünyaya gelmektedir. Şüphesiz bu durum gerek Nûh kavmi gerekse bü- tün insanlık için yüce kudret gerektiren bir iştir. Hz. Nûh "büyüklüğü Allah'a yakıştıra- mayan" kavmine, bu muazzam işlerin yaratıcısı olarak Allah'ın kudretini işaret etmekte- dir.

Kurtubî'nin eserine aldığı bir yorumda bu âyet "Sizin için yeryüzünde bitki bitirmiştir." şeklinde yorumlanmıştır.⁸²⁰ Bir diğer yorum; "Allah insanı küçük iken büyüttüğü, kısa iken uzamasını sağladığı için bitkiye benzetmiştir." şeklindedir.⁸²¹

⁸¹⁶ Hacc 22/5.

⁸¹⁷ A`râf 7/58.

⁸¹⁸ Mâtürîdî, *Te`vilâtü Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 266.

⁸¹⁹ Mâtürîdî, *Te`vilâtü Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 266; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 140; İbn Aşur, *et- Tahrîr ve't-Tenvîr*, c. 29, s. 204.

⁸²⁰ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur`ân*, c. 18, s. 305.

⁸²¹ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur`ân*, c. 18, s. 305.

Kur'an-ı Kerim'deki yaratılış anlatılarında; "İnsanı topraktaki besinlerden meydana getirmeye kadir olan varlık, şüphesiz onu yeniden diriltmeye de kadirdir." mesajı verilmektedir. Bu âyet zımında bu manayı barındırmakta olup eşsiz kudret ve gücü simgelemektedir.⁸²²

18. ÂYET: ﴿ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا﴾⁸²³

'Sonra sizi yine oraya döndürecek ve kesinlikle sizi (yeniden) çıkaracaktır.' (18)

Topraktan oluşan insan, ölümüyle toprağa gömülecek/aslına dönecek, daha sonra ilk yaratılışına muktedir olan varlık onu yeniden diriltecektir.⁸²³ İnsanın yeniden diriltilmesinin nasıl mümkün olacağı sorusu da bitki örneği ile canlandırılmaktadır:

فَانْظُرْ إِلَىٰ آثارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Allah'ın rahmetinin eserlerine bak! Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor. Şüphe yok ki, o ölüleri de elbette diriltecektir. O her şeye hakkıyla gücü yetendir."⁸²⁴

وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا كَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾

O gökten bir ölçüye göre yağmur indirdi. Biz onunla ölü araziye canlandırdık. İşte siz de böyle diriltileceksiniz. (11)⁸²⁵

İnsanın yaratılışı ile bitkilerin yaratışı selim bir kalp ile telakki edildiğinde büyük benzerlikler taşımaktadır. Kur'an âyetleri bu benzerlikleri kendine has üslubu ile aktarmış, insanın ilk yaratılışının da öldükten sonra diriltilişinin de ölmüş topraktan bitkilerin yeşertilmesi kadar kolay olacağını ifade etmiştir. İnsanın çevresinde sürekli devam eden bu yaratma fiili, bütün varlık üzerinde hâkim olan gücün kudretini göstermektedir. Kavmi bütünlüğü Allah'a yakıştıramasa da Hz. Nuh onun kudretini enfüsü ve âfâkî delillerle kavmine aktarmaya devam etmiştir.

2.3.7. Allah'ın Kudret Delillerinden Biri: Yeryüzü

19-20. ÂYETLER: ﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا﴾⁸²⁶ ﴿لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا﴾⁸²⁷

'Allah yeryüzünü sizin için bir sergi yapmıştır ki, oradaki geniş yollarda yürüyesiniz.' " (19-20)

Allah'ın kudretini kabul etmeyen kavmine önce yaratılışlarındaki kudreti hatırlatan Hz. Nuh daha sonra gökyüzünün ihtişamına ve insanın gelişim aşamalarına değinerek kavminin dikkatini Allah'ın kudretine çekmeye çalışmıştır. Daha sonra yeryüzündeki düzenin

⁸²² Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 266.

⁸²³ İbn Kesîr, *Tefsîrül-Kur'âni'l-Azîm*, c. 8, s. 234.

⁸²⁴ Rûm 30/50.

⁸²⁵ Zuhrûf 43/11.

insanın yaşamı için elverişli kılınmasına değinerek nizam delili ile yaratıcının yüceliğini birkez daha ispat etmeye çalışmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de arz kelimesi 468 yerde geçmektedir. Bu kullanım yerlerinde genellikle yeryüzü kastedilirken toprak⁸²⁶ ve bazı şehirler⁸²⁷ için de bu kelime kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de yeryüzünün ilk yaratılışı hakkında da bilgiler mevcuttur.⁸²⁸ Yeryüzünün iki günde yaratıldığı, daha sonra dağların yerleştirildiği, gökyüzü gibi yerkürenin de katmanlardan oluştuğu vb. bilgilere Kur'an temas etmektedir. Bu bilgiler hakkında klasik ve son dönem eserlerde, özellikle bilimsel tefsir metodu ile yazılan kaynaklarda çeşitli yorumlar yapılmıştır. Ancak âyetle yer alan "بَسَاطًا" ifadesi nedeniyle Dünya'nın düz olduğu yönünde yorumlar yapılmıştır. Aslında bu ifade Dünya'nın zahiren gözle görülen haline nispetle kullanılmıştır.⁸²⁹

Kur'an-ı Kerim yeryüzü, evren ve yaratılış hakkındaki bu âyetleri aktarırken ontoloji veya astronomi ile ilgili bilgiler verme amacının olmadığı aşıkardır. Kur'an'ın asıl amacı insanları ilâhî kudretin yüceliğini tefekküre yöneltmek, gökyüzünün ve yeryüzünün araştırılmaya değecek kudret eserleriyle dolu olduğunu insanlara hatırlatmaktır.⁸³⁰ Bu bakımdan birçok âyetle gökyüzü ve yeryüzünün ihtişamı Allah'ın kudret ve varlık delili olarak sunulmuştur. Yeryüzü ve gökyüzünü bu şekliyle yaratan kudretin öldükten sonra insanı yeniden diriltmeye de muktedir olduğu mesajı verilmiştir.⁸³¹

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرَى فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَخْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَضْرِبُ الرِّيحُ السَّحَابَ الْمُسَخَّرَ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾

Şüphesiz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yarar sağlayacak şeylerle denizde seyreden gemilerde, Allah'ın gökyüzünden indirip kendisiyle ölmüş toprağı dirilttiği yağmurda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve gökle yer arasındaki emre amade bulutları evirip çevirmesinde elbette düşünen bir topluluk için deliller vardır. (164)⁸³²

Allah'ın kudretinin göstergesi olan yeryüzü ve gökyüzü insanlık için yaratılmıştır:

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّيْنَهَا سَبْعَ سَمَوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢١٩﴾

O, yeryüzünde olanların hepsini sizin için yaratan, sonra göğe yönelip onları yedi gök halinde düzenleyendir. O, her şeyi hakkıyla bilendir. (29)⁸³³

Kur'an'da yeryüzü hakkında; bütün canlılar için yaşamaya elverişli kılındığı belirtilecek⁸³⁴ döşek,⁸³⁵ beşik,⁸³⁶ sergi gibi tasvirlerle insanın rahat etmesi için dizayn edildiği vur-

⁸²⁶ Yâsin 36/33.

⁸²⁷ Mâide 5/21; Yûsuf 12/21; İsrâ 17/104.

⁸²⁸ Fussilet 41/9-12.

⁸²⁹ İbn Acîbe, *Bahrü'l-Medîd*, c. 10, s. 355.

⁸³⁰ Mustafa çağrıcı, "Yer", *DİA*, c. 43, s. 476.

⁸³¹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 266; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. 8, s. 234.

⁸³² Bakara 2/164.

⁸³³ Bakara 2/29.

gusu yapılmıştır. Kıyameti tasvir eden âyetlerde yeryüzündeki bu düzenin bozulacağından bahsedilerek çeşitli şekillerde tasvir edilmiştir.

Sergi anlamına gelen بِسَاطٍ kelimesi âyetle geniş yer manasına gelmektedir.⁸³⁷ Ancak bu ifade yeryüzünün düz olduğu anlamına gelmemektedir. Bu anlatım yeryüzünün insanların rahatça hareket edebileceği, her türlü ihtiyaçlarını gidere bileceği ve çeşitli nimetlerden istedikleri şekilde yararlanabileceği bir yapıda yaratıldığını belirtmektedir.⁸³⁸

Müfredi فِجَاجٍ olan kelimesi iki dağın çevrelediği yarıklar arası geniş yol, iki dağ arasındaki geçitler manasına gelmektedir.⁸³⁹

Bu âyetle birlikte sûrenin tefsir bölümünün ikinci kısmı tamamlanmıştır. Üçüncü bölümde Nûh kavminin tebliğe karşı tutumu ve son tercihleri konu edilecektir.

2.4. Allah’a Şikâyet ve Putlar (21-25. Âyetler)

Risâlet görevine başlayan Hz. Nûh kavmini elim azaba karşı uyarmış Allah’a ibadet, takva ve itaate çağırmıştır. Gece gündüz, gizli aşikâr her türlü yolu denese de kavmi onu dinlememek için kulaklarını tıkamış, yanından uzaklaşmış, Nûh’un aktardığı âyetleri dinlememekte ısrar etmişlerdir. Her ne kadar Allah’a tövbe etmeleri halinde bağışlanacakları, dünyada çeşitli nimetlere erişecekleri müjdelense de Nûh’un sözleri kavmi üzerinde etkisizliğini sürdürmüştür. Risalet görevinden geri durmayan Hz. Nûh onlara yaratılışlarında, gökyüzünde ve yeryüzündeki ihtişamı hatırlatarak sesinden ve uyarılarından kaçtıkları gibi görmezden gelemecekleri hakikatleri onlara hatırlatmıştır.⁸⁴⁰ Hz. Nûh’un bahsettiği şeyler onların gözlemleyebilecekleri gerçeklerden oluşmakta ve her yönüyle gözlerinin önünde durmaktadır. Gökyüzü ve yeryüzünde tanıklık ettikleri yüce yaratıcının kudretine işaret eden bu âyetleri anlatarak Ved, Süvâ’, Yegûs, Yeûk ve Nesr gibi taştan yapılma ilahların bu kudret karşısında aciz kalacağı fikrini kavminin zihinlerine yerleştirmeye çalışmıştır. Yeryüzünün düzeni, toprağından çıkan ürünleri ve insanların yaratılışı çok yüce bir güç gerektirmektedir. İşte bu güce dikkat çeken Hz. Nûh, onları tefekküre davet etmiş, kaçamayacakları tabiat âyetleri ile davetini sürdürmüştür. Çok uzun yıllar bu davet devam etmiş ancak kavmi onun anlattığı şeylere inatla kulak tıkamış, uyarıları görmezden gelmeye devam etmiştir. Risâlet dönemindeki mücadelesini bu şekilde Allah’a arz eden Hz. Nûh görevinde kusur işlemediğini, gevşeklik göstermeden sorumluluğunu yerine getirdiğini ifade etmiştir.

Hz. Nûh, risalet görevini bütün incelikleriyle yerine getirdiğini Allah’a arz ettikten sonra kavminin sözleri ve tercihlerini açıklamaktadır:

⁸³⁴ bkz. Rahman 55/10.

⁸³⁵ bkz. Bakara 2/22.

⁸³⁶ bkz. Tâhâ 20/53.

⁸³⁷ Mâtürîdî, *Te’vilâtü Ehli’s-Sünne*, c. 5, s. 266; İsfahânî, *Müfredât*, s.140.

⁸³⁸ Komisyon, *Kur’ân Yolu*, c. 5, s. 467.

⁸³⁹ Mâtürîdî, *Te’vilâtü Ehli’s-Sünne*, c. 5, s. 266; Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, c. 30, s. 141; İsfahânî, *Müfredât*, s. 781; Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmî’l-Kur’ân*, c. 18, s. 306.

⁸⁴⁰ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli’l-Kur’ân*, c. 6, s. 3715.

2.4.1. Her şeye Rağmen Kavmin Tercihi: Zengin ve Varlıklı Önderler

21. ÂYET: قَالَ نُوحٌ رَبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾

Nûh, "Rabbim" dedi, "Doğrusu bunlar beni dinlemediler, malı ve çocuğu kendi ziyanını arttırmaktan başka bir şeye yaramayan kimseye uydular. (21)

Yaşadıklarını ve mücadelesini Allah'a aktaran Hz. Nûh bütün gayretine rağmen kavminin tercihinin aristokrat sınıfından yana olduğunu bu sözlerle Allah'a şikâyet etmiştir. Onun risâlet yolunda gösterdiği çabalara karşı toplumun ileri gelenleri boş durmamış, aleyhinde kamuoyu oluşturmuş, risâlet görevini yürütemeyecek seviyeye getirmişlerdir. Elleriindeki imkânları Nûh'un aleyhine kullanarak insanların sapmalarına sebebiyet vermişlerdir. Hz. Nûh'un aleyhine yürütülen bu propaganda A'râf sûresinde şu şekilde ifade edilmektedir:

فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا تَرِيكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا تَرِيكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا أَنْ يَادِبُوا بِالرَّأْيِ وَمَا تَرِي لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾

Kavminin inkâr eden ileri gelenleri, "Biz, senin ancak bizim gibi bir insan olduğunu görüyoruz. İlk bakışta sana uyanların da ancak en aşağılıklarımızdan ibaret olduğunu görüyoruz. Sizin bize karşı herhangi bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Aksine sizin yalancı kimseler olduğunuzu sanıyoruz" dediler. (27)⁸⁴¹

Kavmin ileri gelenleri Hz. Nûh'u ve beraberindekileri küçümsemiş, nüfuzlarını onların aleyhine kullanarak toplumu peşlerinden sürüklemişlerdir. İlk resûl olan Hz. Nûh'un karşılaştığı bu kara propaganda kendisinden sonra bütün peygamberlerin de başına gelecek, Allah'ın dinine düşman kesilenlerin başında her zaman materyalist soylular sınıfı olacaktır.

وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾

İşte böyle, biz senden önce hiçbir memlekete bir uyarıcı göndermedik ki, oranın şımarık zenginleri, "Şüphe yok ki biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk. Biz de elbette onların izlerinden gitmekteyiz" demiş olmasınlar. (23)⁸⁴²

Nûh kavminin tercihi dünyalık servet ve güçten yana olmuş, Hz. Nûh'a sırt çevirerek önderlerinin yoluna uymuşlardır. Hz. Nûh onların bu tercihlerini Allah'a şikâyet ederken "Malları ve evlatları ancak zararlarını arttıranların yoluna uydular!" diyerek, inkârcıların dünyalık üstünlüklerinin ancak helaklerini arttırdığına vurgu yapmıştır. Râzî bu âyet hakkında şöyle demiştir:

Mallar ve evlatlar her ne kadar dünya hayatında insan için menfaat sağlasa da ahirette zarara sebebiyet vereceği için, sanki sırf zarardan ibaretmiş gibi sunulmuştur. Hakikatte de durum böyledir, zira ahiretin yanında dünya yok gibidir. Dünya menfaati ahiret zararına sebep olduğu için, sanki zehirli bir lokma tatlısı gibidir. Bazıları "Allah kâfirlere nimet vermez. Çünkü Allah'ın onlara verdiği nimetler, ebedi azaba götüren sebepler olduğu için yok hükmündedir."

⁸⁴¹ A'râf 11/27.

⁸⁴² Zuhruf 43/23.

diyerek bu âyeti delil almışlardır. Bu manadan dolayı Nûh aleyhisselam “Malları ile evlatları ancak hüsrانlarını arttıran kimselere uydular.” demiştir.⁸⁴³

Tevbe sûresinin 55. âyeti Râzî’nin ifade ettiği bu yorumu doğrular niteliktedir:

﴿فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ﴾

Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Allah bununla ancak onlara Dünya hayatında azap etmeyi ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istiyor. (55)⁸⁴⁴

Kurtubî Hz. Nûh’un bu mücadelesi hakkında İbn Abbâs’a nispet edilen “Bütün çabalarına rağmen kavminin inkârda direndiğini gören Hz. Nûh, onlardan sonra gelecek nesillerin kendisine iman edeceğini ümit etti. Bu şekilde yedi nesile ulaşınca kadar birinin evladından sonra ötekine gidip durdu. Bütün ümidi tükendikten sonra onlara beddua etti. Tufandan sonra insanlar çoğalıp yayılınca kadar 60 yıl daha kavminin arasında yaşadı.” rivâyetine yer vererek kuşaktan kuşağa tebliğini sürdürdüğünü, ancak sonucun değişmediğini aktarmıştır.⁸⁴⁵

22. ÂYET: ﴿وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبْرًا﴾

"Çok büyük bir tuzak kurdular." (22)

Bu âyet Hz. Nûh’un davetine karşı kavmin ileri gelenlerinin büyük bir tuzak kurduklarını haber vermektedir. Bu tuzak hakkında çeşitli görüşler mevcuttur. Râzî’nin tercihi bir sonraki âyette Allah’a karşı sahiplenilmesi istenen putların, âyette kastedilen tuzak olduğu yönündedir. Çünkü وَمَكَرُوا kelimesi kavmin ileri gelenlerine râcidir. Kavmin ileri gelenlerinin tuzağı ise bir sonraki âyette belirtilen “İlahlarınızı bırakmayın, sahiplenin!” sözüdür. Kavmin ileri gelenleri insanları Nûh’tan uzaklaştırmak için şöyle diyorlardı: “Eğer şimdi Nûh’a inanırsak bu zamana kadarki yaşantımızın cahilce olduğunu kabul etmiş oluruz. Daha da kötüsü atalarımızın cehalet üzere öldüğünü de kabul etmemiz gerekir. Bu duruma düşmemek için atalarımızın ilahlarına sahip çıkalım!” Âyette tuzak kelimesinin mübalağa sıgasında getirilme nedeni de budur. En yüce davet Allah’a yapılan davet olduğu için en büyük tuzak da o davetle mücadele etmek, insanları şirke yönlendirmektir. Bu hakikat nedeniyle كُبْرًا kelimesi mübalağa sıgası ile getirilmiştir.⁸⁴⁶

Râzî ve Kurtubî gibi birtakım müfessirler bu tuzak hakkında şu yoruma da yer vermişlerdir: Nûh kavminin ileri gelenleri sahip oldukları dünyalık servetler ve evlatları ile övmekte, Nûh’a karşı propagandalarında zenginliklerini de kullanmaktaydılar. Hz. Nûh’un etrafında yer alan fakir kişileri göstererek, “Bizim ilahlarımıza uyarsanız bizim gibi zengin olursunuz, Nûh’a uyarsanız bunlar gibi aşağılık insanlar olursunuz!” diyerek insanların akıllarını karıştırıyorlar, halkın “Sizin ilahlarınız daha hayırlı. Size zenginlik ve evlat

⁸⁴³ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 141.

⁸⁴⁴ bkz. *Tevbe* 9/55.

⁸⁴⁵ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâm'l-Kur'ân*, c. 18, s. 306.

⁸⁴⁶ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, c. 3, s. 403; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 142.

veriyor.” demelerine neden oluyorlardı. “Büyük tuzak” ifadesi ile işte bu davranışları kastedilmektedir.⁸⁴⁷

İmam Mâtürîdî bu âyetin tefsirinde şu açıklamayı getirmektedir: Nûh kavmi daha küçük yaşta çocuklarını alıp Hz. Nûh’un yanına getirirler, çocuklarına onu işaret ederek “Sakın buna itibar etmeyin, bu bir yalancıdır!” derlerdi. Küçük yaştan itibaren nesillerini Hz. Nûh’a düşman olarak yetiştirirlerdi. İşte bu şekilde hem kendilerini hem de nesillerini saptırmaları en büyük tuzaktır.⁸⁴⁸

Râğıp el-İsfahânî مكر hakkında şunları kaydetmektedir: مكر Hile yaparak, kendisinin neyi kastettiğini başkasından saklamaktır. Bu da iki kısımdır. Birinci kısmı bir güzelliği kas-tetmek için amacını saklamak manasına gelir ki mekr’in iyi kısmı budur. Âl-i İmrân 54. âyet ve benzerleri bu kullanımın örnekleridir. İkinci kısım ise, kötülük yapmak için ama-cını gizlemektir. Nûh sûresi ve benzer kullanımlar bu kısmın örneğidir.⁸⁴⁹

Hile/tuzak manasına gelen bu kelime Kur’ân’da Allah’a nispet edilerek de kullanılmıştır. Allah’a nispet edildiğinde “kötüleri hilelerinden dolayı cezalandırmak, tuzak ve hilelerini etkisiz hale getirmek, dünya nimetlerinin bolca verilmesi ve dolaylı bir şekilde uhrevi sorumluluklarının arttırılması” şeklinde yorumlanmaktadır.⁸⁵⁰

Hiz. Ömer’e nispet edilen rivayette mekr’in imtihan amaçlı kullanımı mana olarak destek-lenmektedir:

من وسع عليه دنياه ولم يعلم انه مكر به فهو مخدوع عن عقله

Her kimin dünya inkanları genişler ve o da bunun kendisi için bir tuzak olduğunu bilmezse, o, akli çelinmiş biridir.⁸⁵¹

Nûh sûresi 22. âyetteki mekr/tuzak inkârcıların Hiz. Nûh ve davetine karşı olumsuz tutum-larını ifade etmektedir. Evlatlarını Hiz. Nûh’a karşı olumsuz düşüncelerle yetiştirmeleri, inananları aşağılamaları ve putların etrafında insanları toplama faaliyetleri, kurdukları büyük tuzağı yansıtmaktadır. Hiz. Nûh büyük tuzak olarak nitelediği bu durumu Allah’a şikâyet etmektedir:

⁸⁴⁷ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 142; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 307.

⁸⁴⁸ Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-sünne*, c. 5, s. 267.

⁸⁴⁹ İsfahânî, *Müfredât*, s. 1007.

⁸⁵⁰ Bekir Topaloğlu, “Mekr”, *DİA*, c. 28, s. 580.

⁸⁵¹ Ahmed b. Yûsuf el-Halebî (v.756/1355), *Umdetü'l-Huffâz fî Tefsîri Eşrefi'l-Elfâz*, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye 1996, c. 4, s. 104.

2.4.2. Allah’a Karşı Putların Sahiplenilmesi ve Putlar Tarihi

23. ÂYET: ﴿وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا﴾

"Şöyle dediler: ‘Sakin ilâhlarınızı bırakmayın. Hele hele Ved’i, Süvâ’ı, Yegûs’u, Yeûk’u ve Nesr’i hiç bırakmayın.” (23)

Hız. Nûh’un daveti karşısında toplumun aristokrat kesimi insanlar üzerindeki saltanatlarını kaybetmemek için büyük bir tuzak kurdular. İnsanları putları sahiplenmeye, Nûh’a karşı atalar dinini savunmaya davet ettiler. Zenginliklerini ve güçlerini bu kara propaganda için cömertçe kullandılar. İlahi daveti başarısızlığa uğratmak, insanların kalplerini hakka karşı tıkamak için kurdukları bu düzen “büyük bir tuzak” olarak nitelendirilmiştir.⁸⁵²

Türkçeye put şeklinde geçen ve aslı Farsça “Buddha” ismine dayanan “but” kelimesi, “bilinçli ve canlı olduğuna inanılan sûret veya heykel, tamamen veya kısmen bir dini yapı içerisinde kurumlaşmış ibadet konusu olan obje, Allahtan başka yönelinen varlıklar” manalarına gelmektedir. Kur’ân-ı Kerim’de putları ifade etmek için “Esnâm, Ensâb, Evsân, Cibî, Timsâl, Ünsâ ve Tâğut” kelimeleri kullanılmaktadır.⁸⁵³ Kur’ân’da özel isim olarak belirtilen putlar Nûh 23. âyette yer alan beş puttur. Buhârî’nin *Sahîh*’inde yer verdiği rivayete göre bu putlar daha sonra Araplara geçerek onlar bu putlara tapınmıştır.⁸⁵⁴

Putperestlik/Paganizm çok tanrılı dinlerde tanrısal varlıkları sembolize eden çeşitli figürlere tapınmayı ifade etmektedir. İslam kaynaklarında putlara tapınan ilk topluluk Nûh kavmi, putperestlere gönderilen ilk peygamber de Hız. Nûh’tur.⁸⁵⁵ Ancak Râzî Hız. Nûh’dan önce de bu inancın olduğuna dair görüş beyan etmektedir.⁸⁵⁶ Kur’ân’a göre şirk/putperestlik Allah’ın affetmeyeceği en büyük günahdır:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا﴾

Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalan (günahları) ise dilediği kimseler için bağışlar. Allah’a şirk koşan kimse, şüphesiz büyük bir günah işleyerek iftira etmiş olur. (48)⁸⁵⁷

Putların insana yarar ve zarar sağlayamayacak varlıklar olduğuna vurgu yapan âyetler bu inanca sahip kişileri düşünmeye davet etmiştir:

﴿وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُ الْوَالِدَ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَعْتَبُوا بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾

Allah’ı bırakıp, kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar ve "İşte bunlar Allah katında bizim şefaatçılarımızdır" diyorlar. De ki: "Siz, Allah’a göklerde ve yerde onun

⁸⁵² Seyyid Kutub, *Fî Zilâli’l-Kur’ân*, c. 6, s. 3715.

⁸⁵³ Ahmet Güç, “Put”, *DİA*, c. 34, s. 364.

⁸⁵⁴ Buhârî, tefsir no: 4920; İbn Kesîr, *Tefsîrû’l-Kur’âni’l-Azîm*, c. 8, s. 234; Suyûtî, *ed-Dürri’l-Mensûr fî Tefsîri’l-Me’sûr*, c. 8, s. 293.

⁸⁵⁵ Gür, “Putperestlik”, *DİA*, c. 34, s. 366.

⁸⁵⁶ Râzî, *Me’âtilu’l-Gayb*, c. 30, s. 143; İbn Kesîr, *Tefsîrû’l-Kur’âni’l-Azîm*, c. 8, s. 235.

⁸⁵⁷ Nisâ 4/48.

bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? O, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır, yücedir." (18)⁸⁵⁸

Kur'ân-ı Kerim'de müşrikler müslümanlara şiddetli düşmanlık etmeleri ile tanımlanmıştır:

لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِّلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا ﴿٨٢﴾

İman edenlere düşmanlık etmede insanların en şiddetlisinin kesinlikle Yahûdiler ile Allah'a ortak koşanlar olduğunu görürsün... (82)⁸⁵⁹

Bunun neticesinde müminlerin müşriklerden uzak durmaları istenmiş, evlilik gibi beraberlikler yasaklanmıştır.

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ وَلَا مَؤْمِنَةً خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَٰئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِآيَاتِهِ وَلِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾

İman etmedikleri sürece Allah'a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin. Allah'a ortak koşan kadın hoşunuza gitse de, mü'min bir cariye Allah'a ortak koşan bir kadından daha hayırlıdır. İman etmedikleri sürece Allah'a ortak koşan erkeklerle, kadınlarınızı evlendirmeyin. Allah'a ortak koşan hür erkek hoşunuza gitse de, iman eden bir köle, Allah'a ortak koşan bir erkekten daha hayırlıdır. Onlar ateşe çağırırlar, Allah ise izniyle, cennete ve bağışlanmaya çağırır. O, insanlara âyetlerini açıklar ki, öğüt alıp düşünsünler. (221)⁸⁶⁰

Allah'a ortak koşanların affedilmeyeceği, onların her zaman müminlere düşman olduğu belirtilmiş, bu inanca sahip olanlardan uzak durmanın gerekliliği aktarılarak, mümin olmadıkları müddetçe evlilik birlikteliğinin kurulması yasaklanmıştır.

Kitab-ı Mukaddes'te de putperestlik şiddetle yasaklanmaktadır:

2. "Seni Mısır'dan, köle olduğun ülkeden çıkaran Tanrın RAB benim. 3. "Benden başka tanrının olmayacak. 4. "Kendine yukarıda gökyüzünde, aşağıda yeryüzünde ya da yer altındaki surlarda yaşayan herhangi bir canlıya benzer put yapmayacaksın. 5. Putların önünde eğilmeyecek, onlara tapmayacaksın. Çünkü ben, Tanrın Rab, kıskanç bir Tanrı'yım. Benden nefret edenin babasının işlediği suçun hesabını çocuklarından, üçüncü, dördüncü kuşaklardan sorarım.⁸⁶¹

Sapık ve saptırıcı liderler, tarihin her sahnesinde yaygın olan sloganlara uygun çeşitli isim ve görüntüler altında putlar icat etmiştir. Bu putların etrafında bağımlı bir kitle oluşturarak onlara aidiyet duygusu aşılamıştır. Daha sonra bağımlı kitleleri putlar sayesinde ele geçirerek putların ağzından onları yönlendirecek, toplumu istedikleri tarafa sürükleyecek büyük bir güç devşirmişlerdir. İnsanların putlara bağlılığı aslında onları sömüren, bu durumu kazanca çeviren kişilere yaramaktadır. Peygamberlere, hak ve adalet çağırısı yapanlara düşman kesilenler, ilk olarak bu durumdan nemalanan önderlerdir. Değişik komplo ve propagandalarla Allah'ın davetinin önünü tıkamak, kalpleri davetçilerin açıklamaları-

⁸⁵⁸ Yûnus 10/18.

⁸⁵⁹ Mâide 5/82.

⁸⁶⁰ Bakara 2/221.

⁸⁶¹ Mısır'dan Çıkış 20/2-5.

nın etkisinden uzaklaştırmak için insanları ürettikleri putlara yönlendirmişlerdir.⁸⁶² Bu durumun en somut örneklerinden biri Nûh kavmidir. Kavmin önderleri “Putlanıza sahip çıkın!” diyerek toplumda günaha karşı sahiplenme ve hamiyet duygusu oluşturmışlardır.

İnsan akıllı bir varlık olması hasebiyle delillerden sonuçlara ulaşma bilmekte, var olduğu sürece gelişimini devam ettirmektedir. İnsanoğlu bu özelliği itibariyle taş, ağaç vb. maddelerden yaptığı putların, ilah olacak kudrete sahip olmadığını bilmemesi mümkün değildir. Ancak çeşitli teviller akli melekelerin önünü tıkamış, tarih boyunca en gelişmiş toplumlarda dahi bu inanç ve düşüncenin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu yorum ve teviller aynı zamanda putperestliğin kurucu düşünceleridir.

Paganizmin kurucu düşüncelerinden ilki mücessime/Allah’a cismani özellikler veren akımdır. Bu düşünce mensupları inandıkları tanrıyı niteleyecek büyüklükte putlar yapıp, onlara ibadeti aslında tanrıya ibadet olarak yorumlamışlardır. Bu yorumları neticesinde putlar yapıp onlara tapınmaları, akıllarının kabul etmeyeceği bir durum olmaktan çıkmıştır.⁸⁶³

İnsanın aklına ters olmasına rağmen, bu düşünceyi ona kabul ettirecek paganist tevil ve yorumlardan bir diğeri; Sâbiî inancından doğmuştur. Bu inanca göre tanrı; gezegen ve yıldızları yaratmış ancak süfli alemin işlerini yıldızlara havale etmiştir. Bu durumda insan yıldızların, yıldızlar tanrının kulu olmaktadır. İnsanın yıldızlara ibadet etmesi, aslında onun da yaratıcısı olan tanrıya ibadet etme anlamı taşımaktadır. Yıldızlar bazen doğup bazen kayboldukları için onları da temsil edecek birşeye ihtiyaç duymuşlar, bu ihtiyaçlarını put yaparak gidermişlerdir. Bu tevil ile putlara ibadet yıldızlara, yıldızlara ibadet de tanrıya ibadet anlamına gelmektedir.⁸⁶⁴

Hulûl inancı putperestliğin doğuşunda etkin olan düşüncelerden biridir. Bu akıma göre Allah; bir insanın bedenine veya bir putun içine hulûl edebilir/sıza bilir. Kadim Râfîziler; Hz. Ali’nin hayber kapısını koparmasını, insan gücünün ötesinde görmüşler ve Allah’ın onun bedenine hulûl ettiğini düşünerek Hz. Ali’nin tanrı olduğunu iddia etmişlerdir. İşte bu düşünce ve yorumlarla insan akli ile putperestlik inancı bağdaştırılmış, aklın önüne çeşitli felsefi düşünceler perde tutmuştur.⁸⁶⁵

Çalışmanın bir sonraki bölümünde putperestlik inancının oluşumu ve Nûh kavminin putlarına dair rivayetler aktarılacaktır.

2.4.3. Putların Tarihi Seyri

İnsanlık tarihi içerisinde putlara ilk yöneliş hakkında çeşitli rivâyetler mevcuttur. İbnü’l-Kelbî’nin “*Kitabü’l-Esnâm*”ında naklettiği birtakım müfessirlerin de aktardığı bilgiye göre; Hz. Âdem öldüğü zaman Şit’in oğulları onu Hindistan’da cennetten ilk indiği yerde bir mağaraya gömmüşlerdi. Şit oğulları mağaradaki Hz. Âdem’in cesedine giderler, ona

⁸⁶² Seyyid Kutub, *Fî Zilâli’l-Kur’ân*, c. 6, s. 3715.

⁸⁶³ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, c. 30, s. 144.

⁸⁶⁴ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, c. 30, s. 144.

⁸⁶⁵ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, c. 30, s. 144.

saygı gösterisinde bulunurlar ve rahmet dilerlerdi. Âdem'in oğlu Kâbil'in oğullarından birisi dedi ki: "Ey Kâbil oğulları! Şit oğullarının kutlu bir taşı var, onun etrafında dönüyor, ona saygı gösteriyorlar. Sizinse bir şeyiniz yok!" sonra onlara bir put yaptı, böylece put yapanların ilki o oldu.⁸⁶⁶ Bu rivâyete göre rekabet hissi ile ilk putun yapımına adım atılmıştır.

Mâtürîdî buna benzer bir rivâyeti şöyle aktarmıştır; Hz. Âdem'in cesedi Hz. Nûh'un yanındaydı. Müminler onun cesedini ziyaret ederler ancak kâfirlere izin verilmezdi. Şeytan kâfirlere gelerek "Âdem sizin de babanız. Nûh ve beraberindekileri sevindirmeyin. Siz de kendinize Âdem'in heykelini yapın." dedi. Bu fikirden sonra her biri Âdem'in sûretinde heykeller yaparak onlara tapmaya başladılar.⁸⁶⁷

Âyette isimleri belirtilen Ved, Süvâ', Yegûs, Yeûk ve Nesr hakkında genel kanaat, bunların zamanında yaşamış dindar iyi insanlar olduğuna yöneliktir.⁸⁶⁸ Bu kişiler hakkında bir rivâyette aynı anda öldüklerinden bahsedilmiştir. Bu duruma çok üzülen akrabalarına Kâbil oğullarından biri: "Ey kavmim! Size onların şeklinde heykellerini yapayım mı?" demiş, kavmi yapmasını isteyince o kişide tıpkı onların şeklinde beş heykel yapıp dikmiştir. Artık herkes heykeli dikilen akrabasının yanına geliyor, ona saygı gösteriyor, etrafında dönüyordu. Onlardan sonra gelen kuşak, öncekilerden çok daha fazla saygı ile o heykelleri ziyaret ettiler. Onlardan sonra gelen üçüncü kuşak "Bizden öncekilerin bu heykellere saygı göstermelerinin nedeni, Allah'ın yanında şefaet etsinler içindi." dediler ve onlara tapmaya başladılar. Bu durum kuşaktan kuşağa artarak Nûh'un peygamber olarak gönderildiği zamana kadar devam etti. Tufan hadisesi gerçekleşince bu putlar dalgaların arasında savrularak Cudda bölgesinde karaya vurdu. Sular çekildi, üzerleri kumlarla örtüldü ve aradan uzun yıllar geçti. Amr b. Luhay adında bir kâhinin cinlerden Ebû Sumâme isimli bir dostu vardı. Cin ona dedi ki: "Cudda kıyısına git, orada hazır putlar bulacaksın. Onları Tiham'e getir, korkma. Sonra Arapları onlara tapınmaya çağır, sana uyacaklardır." Amr b. Luhay denileni yaptı, hacc mevsimi insanları bu putlara tapmaya çağırdı. Avf b. Uzra ona uydu, o da Ved adlı putu ona verdi. Avf b. Uzra putu alıp el-Hura'ya götürdü ve Dümme'tü'l-cendel'e dikti. Oğluna "Abdu Ved" ismini verdi. Araplar arasında yaygınlaşan bu isim ilk kez bu şekilde kullanılmaya başlandı. Avf ailesi Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderilmesine kadar bu putun bekçiliğini yaptılar. Hz. Muhammed Tebük gazvesinden sonra Halid b. Velid'i bu putu yıkması için gönderdi. Avf oğulları ile Halid b. Velid onları öldürünceye kadar savaştı ve o putu yıktı. Ved adlı put uzun boylu bir erkek şeklinde, iki elbise giymiş, kılıç kuşanmış, omuzunda da yay taşıyan bir sûretteydi. Önünde bayraklı bir kargı içerisinde deriden bir torbanın içerisinde oklar vardı.⁸⁶⁹

⁸⁶⁶ İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Esnâm*, çevr. Beyza Bilgin, Ankara: Ankara Okulu Yayınları 2016, s. 94.

⁸⁶⁷ Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 268; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 308.

⁸⁶⁸ Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 268; Askerî, *et-Tekmil ve'l-İtmâm*, s.447-450; Belensî, *Tefsîru Mübhemâti'l-Kur'ân*, s. 651-654; Taberî, *Câmiü'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, c. 23, s. 303; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 143; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 307; Bikâî, *Nazmü'd-Dürer*, c. 20, s. 449; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesir fî İlmi't-Tefsîr*, c. 8, s. 373.

⁸⁶⁹ İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Esnâm*, s. 96-102; Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr fî Tefsîri'l-Me'sûr*, c. 8, s. 294.

Amr b. Luhay, Huzeyl'den el-Haris b. Temim'e Suvâ' putunu verdi. Bu put Batn-ı Nahle'de Ruhât isimli bir yerdeydi ve o bölge halkı tarafından kendisine tapılıyordu.

Amr kendisine uyan Mezhiç kabilesine de Yegûs adlı putu verdi. Bu put Yemen'de Mezhiç isimli bir tepenin üzerinde bulunuyordu. Mezhiçliler ve o bölgedeki kabileler bu puta tapmaya başladı. Amr b. Luhay kendisine uyan Hemdan'a Yeûk'u, Himyerlilere de Nesr'i verdi. Hemdanlılar ve Yemenliler Yeûk'a, Sebe bölgesindeki Himyerliler Nesr'a tapındılar. Allah Hz. Muhammed'i gönderinceye ve putları yıktırıncaya kadar bu putlara tapmaya devam ettiler.⁸⁷⁰ Nûh kavminin putlarının Araplara geçiş aşaması bu şekilde aktarılmaktadır. Putların geçişinde bu rivâyet genel kanaat taşımasa da genel kabul Nûh kavminin putlarının bir şekilde Araplara geçtiği yönündedir.⁸⁷¹ Mekke'ye ilk putu getiren ve bölgede putların yayılmasını sağlayan şahıs tarihi verilere göre Amr b. Luhay'dır.⁸⁷²

Rivâyetlerden anlaşıldığı üzere kıymetli bir kişi öldüğü zaman unutulmaması için heykeli yapılmıştır. Kendilerinden sonra gelen nesiller atalarının bu heykellere taptıklarını düşünmüşler, zamanla onları ilah edinmeye başlamışlardır. Buna benzer bir başka rivâyette Ved, Suvâ', Yegûs, Yeûk ve Nesr Hz. Âdemin çocukları olup çok dindar kişiler olduğu söylenmiştir. Rivâyete göre onlardan biri ölünce bu duruma çok üzölmüşler. Şeytan onlara gelerek "Ben size onun gibi bir sûret yapacağım. Ona baktığınız zaman onu hatırlayacaksınız!" demiş, onlar da şeytandan yapmasını istemişlerdir. Şeytan o kişinin heykelini mescit içerisinde bakır ve kurşundan yapmıştır. Bu şekilde her biri ölünce sûretleri yapmaya devam etmiştir. Aradan geçen yıllardan sonra insanlar Allah'a ibadet etmeyi bıraktıklarında şeytan onlara gelerek "Neden hiçbir şeye ibadet etmiyorsunuz?" demiş, onlarda "Neye ibadet edelim?" deyince "Mescitte gördüğünüz hem sizin hem de atalarınızın ilahlarına!" demiştir. Bu şekilde onları putlara tapmaya yönlendirmiştir.⁸⁷³

Peygamberimizden rivâyet edilen bir hadiste: hanım sahabelerden Habeşistan'da bir kilisenin içerisinde gördükleri heykeller Hz. peygambere haber verilmiş o da şöyle demiştir, "Onlar öyle kimselerdir ki, aralarında sâlih bir adam öldü mü kabri üzerine mescit bina eder ve gördüğünüz o sûretleri yaparlardı. Onlar kıyamet gününde Allah nezdinde yaratılmışların en kötüleridir."⁸⁷⁴

Bu putların şekilleri hakkında Ved'in erkek, Suvâ''nın kadın, Yegûs'un aslan, Yeûk'un at, Nesr'in kuş şeklinde olduğuna dair rivâyetler bulunmaktadır.⁸⁷⁵ İlk tapılan put Ved'dir. Arapçada sevgi anlamındaki "vüd" kelimesinden ismini almıştır.⁸⁷⁶

⁸⁷⁰ İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Esnâm*, s. 102-104.

⁸⁷¹ Ali b. Muhammed Mâverdî (v.450/1058), en-*Nüket ve'l-Uyûn Tefsîru'l-Mâverdî*, thk. Seyyid b. Abdülmaksûd, Beyrut: Dâru'lKütübî'l-İlmiyye 1992, c. 6, s. 104; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 144; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmî'l-Kur'ân*, c. 18, s. 307; Bikâî, *Nazmu'd-Dürer*, c. 20, s. 374; Derveze, *et-Tefsîru'l-Hadîs: Tertibü's-Süver Hasebü'n-Nüzûl*, Beyrut: Dâru'lGarbî'l-İslâmî 2000, c. 5, s. 211.

⁸⁷² Murat Sarıcık, *Put: Hicazın Beş Putu ve Çağdaş Putlar*, İstanbul: Nesil Yayınları 2014, s. 14.

⁸⁷³ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 143; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmî'l-Kur'ân*, c. 18, s. 308; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. 8, s. 235.

⁸⁷⁴ Buhârî I/165, III/1406; Müslim I/375.

⁸⁷⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 144, Mevdûdî, *Tefhîmu'l Kur'ân*, c. 6, s. 475.

⁸⁷⁶ Mâverdî, en-*Nüket ve'l-Uyûn Tefsîru'l-Mâverdî*, c. 6, s. 104.

İnsanın Asli Fıtratını Değiştirmesi: Şirk

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

Hakka yönelen bir kimse olarak yüzünü dine çevir. Allah'ın insanları üzerinde yarattığı fıtrata sınıksız tutun. Allah'ın yaratmasında hiçbir değiştirme yoktur. İşte bu dosdoğru dindir. Fakat insanların çoğu bilmezler. (30)⁸⁷⁷

İnsan fıtratı yüce yaratıcıyı aklı ile kavraya bilecek, idrak edecek yapıda yaratılmıştır. Ancak insanoğlu yaratıldığı saflığı bozmaya başlayıp, tabiatında bulunan temizlik ve beraklığı yok edince, bu değişim insanın inanç dünyasını etkilemiştir. Onun fıtratına yerleştirilen iman ve tevhid değerleri yok olmaya başlayınca materyalist etki ile ya toptan inkâr yolunu tercih etmiş ya da gözünün önünde duracak, önünde birtakım ritüellerle kendisini psikolojik olarak tatmin edecek putlar-ilahlar üretme ihtiyacı duymuştur. Kur'ân-ı Kerim'in uyardığı ve sakındırdığı şirk ve küfür bu şekilde insan fıtratının bozulması ile ortaya çıkmıştır.

Müşrik, Allah'ı -yüce yaratıcıyı- kabul etmekle beraber, ibadette ona ortak koşan, Allah'ın yanında birtakım varlıklara da yönelen kişiyi ifade etmektedir.⁸⁷⁸ Kâfir ise yüce yaratıcıyı inkâr ederek hayat ve ölümün tesadüf eseri veya tabiat kanunları ile oluştuğunu düşünen kişidir. Yaratıcıyı kabul edip Hz. Muhammed (s.a.v.)' in risaletini kabul etmeyenler, İslamın hükümlerinden birini reddedenler de kafir olarak vasıflanmıştır.⁸⁷⁹ Her ne kadar müşrik Allah'a iman etse de onun bu imanı Allah katında geçerli sayılmamaktadır. Müşrikler putların yaratıcı olmadığını tasdik etmişlerdir. Onların putlara yönelmeleri, Allah katında şahitliklerini ummalarından kaynaklanmaktadır. Her ne kadar “Biz putları aracı olarak görüyoruz. Aslında Allah'a ibadet ediyoruz.” demiş olsalar da bu inanç Kur'ân âyetleri ile kesinlikle yasaklanmıştır. Putlara olan bu inanışları hacc ibadetine söyledikleri telbiyelerden, tarihi bir malumat olarak anlaşılmaktadır:

- تملكه وما ملك! - الا شريك هو لك! - لبيك لا شريك لك! - لبيك اللهم لبيك! -

-Buyur Allah'ım buyur! -Buyur senin ortağın yoktur! -Ancak bir ortağın vardır, o da senin hükmündedir.

Sen ona ve onun sahip olduklarına hükmedersin!⁸⁸⁰

Bu beyitler onların putlara karşı bakışlarını ifade etmektedir. Hem Allah'ın birliğini kabul etmekte hem de “Ortağın yoktur, ancak putlarımız senin hükmünde ve mülkünde olan ortağındır!” demektedirler. Onların bu davranışları Yûsuf sûresinde bildirilmektedir:

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾

⁸⁷⁷ Rûm 30/30.

⁸⁷⁸ İsfehânî, *Müfredât*, s. 548.

⁸⁷⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 2, s. 39; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.1, s. 183; İsfehânî, *Müfredât*, s. 918; Ahmet Alabalık, “Et-Tekfir: Dawabituhu, Mewani'uhu, Lewazimuhu fi Daw'i'l-Kur'ân”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Yalova: 2011-2012, cilt: 12, sayı: 3, s. 184.

⁸⁸⁰ İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Esnâm*, s. 36.

Onların çoğu Allah'a ancak ortak koşarak inanırlar. (106)⁸⁸¹

Allah'a şirk koşarak inanma gereksinimleri de Kur'an âyetlerinde şöyle açıklanır:

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْصُرُهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ ... ﴿١٨﴾

Allah'ı bırakıp, kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar ve "İşte bunlar Allah katında bizim şefaatçılarımızdır" diyorlar... (18)⁸⁸²

أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾

İyi bilin ki, halis din yalnız Allah'ındır. Onu bırakıp da başka dostlar edinenler, "Biz onlara sadece, bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz" diyorlar. Şüphesiz Allah ayrılığa düştükleri şeyler konusunda aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah yalancı ve nankör olanları doğru yola iletmez. (3)⁸⁸³

Bu âyetler Hz. Nûh'un kavmine serzenişinde dile getirdiği "Neden Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz!" ifadesini de açıklamaktadır. İnsana rabb olarak adeta Allah yetmemekte kendi oluşturduğu boşluğu başka ilahlar edinerek doldurma ihtiyacı duymaktadır.

Şirk insan fitratını bozan bir sapıklık ve kalbe yerleşen bir hastalıktır. İnsanın mitlere olan ilgi ve sempatisi, hissedilene inanma, hissedilemeyi inkâra yeltenme dürtüsü, arzu ve şehvetler bu hastalığın ortaya çıkma nedenleri arasındadır. Putlara yapılan yöneliş ve ibadet, Allah'a yapılan ibadetle kamufle edilerek sinsi bir şekilde yürütülmekte olup "Bunun ne zararı olabilir?" şeklinde hafifletilmektedir. İlahlaştırılan varlıklar hevâ ve heves putu ile Allah adına hüküm vermektedir. Nûh kavminin akibetine bakıldığında onlar için putlardan daha şerli şey toplumu yönlendiren önderleri olmuştur. Bu durum putların sadece taştan, ağaçtan yapılmadığını, insanların-şahısların da putlaştırla bildiğini göstermektedir. Hak konusunda insanı yoldan çıkartacak her bir engel aslında o şeyi ilahlaştırmak/putlaştırmaktır. Bir insanı sorgulanamaz kabul ederek her dediğini hak görmek, o şahsı putlaştırmaktır. Dünyalık servet için hakkı örtmek, servetin putlaştırılmasıdır. Güç ve saltanat için insanlara hikâyeler anlatıp şuurlarını tıkamak, güç ve saltanat putuna tapmanın göstergesidir.⁸⁸⁴ Bu şekilde insanların peşinden koştuğu Allah'a tercih ettiği putların sayısını arttırmak mümkündür.

⁸⁸¹ Yûsuf 12/106.

⁸⁸² Yûnus 10/18.

⁸⁸³ Zümer 39/3.

⁸⁸⁴ İbnü'l Kelbî - Mihail Nuayma, *Geçmişten Günümüze Putlar*, çevr. Erdinç Doğru - Kemal Çelik, Ankara: Fecr Yayınları 2005, s. 69; , Ömer Kara, "Allah'a Yabancılaşma : Şirk / Thomas J. O'shaughnessyS.J", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Van: 1998, c. 2, 2. sayı, s. 361-374.

2.4.4. İnsanları Saptıran Önderlere Hz. Nûh'un Bedduası

24. ÂYET: ﴿وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا﴾

"Onlar gerçekten birçoklarını saptırdılar. (Rabbim!) Sen de bu zalimlerin sadece azabını artır." (24)

Hız. Nûh geceli-gündüzlü gizli-aşikâr her yolu denemiş ancak kavmi onu taşlanmakla tehdit ederek risâlet görevini uygulayamaz hale getirmiştir. Nûh kavminin asıl putları olan zengin önderler insanların duygularını ve inançlarını sömürmek için araç olarak kullandıkları Ved, Süvâ', Yegûs, Yeûk ve Nesr'in etrafında kara propagandaları ile kamuoyu oluşturmuş, insanları etrafında toplamışlardır. İşte onların bu durumunu Hz. Nûh Allah'a "Onlar birçok insanı saptırdılar!" sözü ile ifade etmiş, ölüm tehditleri ve risâlet görevini işleyemez hale getirmelerinden dolayı "Zalimlerin azabını arttır!" diyerek beddua etmiştir.⁸⁸⁵

Âyetteki أَضَلُّوا/saptırdılar fiili ile kavmin önderlerinin kastedildiğini söyleyen müfessirler olduğu gibi putların kastedildiğini belirtenler de vardır.⁸⁸⁶ Her ne kadar putlarda irade olmasa da İbrahim sûresinde putların saptırıcı olduğu ifadesinden hareketle bu düşünce oluşmaktadır.⁸⁸⁷ Bu durumda putların irade sahibi varlıkların özellikleri ile vasıflanmalarının nedeni kafirlerin putlara dair bu inanca sahip olmaları nedeniyledir.⁸⁸⁸

Âyetin son kısmında yer alan "Zalimlerin dalaletini/helakını arttır!" ifadesi hakkında Râzî; "Kavminin çirkin söz ve davranışlarını aktaran Hz. Nûh'un kalbi onlara karşı kızgınlık ve öfkeyle doldu. Bu nedenle sözünü onların aleyhine dua ederek bitirdi." yorumunu yapmıştır.⁸⁸⁹

Nûh sûresinde en çok dikkat çeken hususlardan birisi Hz. Nûh'un "Onların dalaletini arttır!" şeklindeki bedduasıdır. Hidâyet için gönderilen bir elçi nasıl olurda kavminin sapıklığının arttırılmasını ister? Bir diğer husus onların sapıklığının artması Hz. Nûh'un işini zorlaştıracaktır. Öyleyse neden böyle bir istekte bulunmuştur? Müfessirler Hz. Nûh'un bedduasındaki "dalalet" ifadesi ile "dini konuda sapıtma" manasını kasdetmediğini bilakis "dünyalık işleri ve hilelerinin revaç bulmamasını kasdettiğini" belirtmişlerdir.⁸⁹⁰ Onların helak edilmelerini istediği yönünde açıklamalar da bulunmaktadır.⁸⁹¹ Bu âyetten müşriklere bedduanın caiz olduğu yönünde sonuç çıkartan müfessirler de bulunmaktadır.⁸⁹² Hz. Nûh'un kavmi aleyhine yaptığı beddua ve bu tazarruâtın arka planı, 26 ve 27. Âyetlerin tefsirinde detaylı olarak incelenecektir.

⁸⁸⁵ Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, c.5, s. 268.

⁸⁸⁶ Taberî, *Câmiü'l-Beyân*, c. 23, s. 305; Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, c.5, s. 268; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. 6, s. 218; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 144; Ebussuûd, *İrşâdü Akli Selîm*, c. 5, s. 400.

⁸⁸⁷ İbrâhîm 14/36.

⁸⁸⁸ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 310.

⁸⁸⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 144-145.

⁸⁹⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 145; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.1, s. 183; İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c. 29, s. 211.

⁸⁹¹ Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-sünne*, c.5, s. 268; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 145.

⁸⁹² Ebû Bekr Câbir Cezâîrî, *Eyserü't-tefâsir li-kelâmi'l-â'li el-Kebîr*, Mısır: Dâru's-Selam 1992, c. 5, s. 444.

2.4.5. Büyüklüğü Allah’a Yakıştıramayan Bir Kavmin Sonu

25. âyet: ﴿مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا﴾

Hataları (küfür ve isyanları) yüzünden suda boğuldular ve cehenneme sokuldular da kendileri için Allah'tan başka yardımcıları bulamadılar. (25)

Âyetteki ما edatı sıladır ve âyetin manasını tekit etmektedir. Bu kullanım cümleye; “Tufan sebebiyle değil, kendi hatalarından dolayı boğuldular.” manası vermektedir.⁸⁹³

Nûh kavminden bahseden أُدْخِلُوا fiilinin başına ف edatının getirilmesi, boğulmanın akabinde cehenneme girdirildiklerini ifade etmektedir. Âyetin ifade ettiği bu anlam kabir azabına delil olarak kullanılmıştır.⁸⁹⁴ Zemahşerî âyetin yorumunda cehenneme girdirilme ifadesi ile âhiret azabının kastedildiğini belirttikten sonra kabir azabı görüşünü de “قيل/denildi ki” vurgusuyla aktarmıştır.⁸⁹⁵ Mukâtil de bu görüştedir.⁸⁹⁶ Mâtürîdî ise âyetin tefsirinde “Ahirette ateşe girdirildiler, çünkü bedenleri ve cesetleri boğuldu, ruhları ise ateşe sunuldu.” kaydını düşmüştür.⁸⁹⁷ Bu görüşleri doğru bulmayan Râzî; “Cehenneme girdirilme olayının âhirette olacağını söylemek âyeti zahir manasından koparma anlamına gelecektir.” demiştir.⁸⁹⁸

Geçmiş zaman kipi gerçek manada; bir olayın konuşulan andan önce gerçekleştiğini bildirir. Ancak edebi anlamda kullanıldığında bu ifade gerçeklik ve kesinlik ifade etmektedir. Kur’ân-ı Kerim’de kıyamete dair sahneler, cennet ve cehennemde yaşanılacak bazı olaylar, mazi kipi kullanılarak yaşanmış bir olay gibi aktarılmıştır. Nûh sûresinin bu âyetinde de Nûh kavminin cehenneme girdirildiği ifade edilmektedir. Kur’ân’ın çeşitli yerlerinde geleceğe dair anlatımlar, olayın gerçeklik ve kesinliğini ifade etmek için geçmiş zaman kipi ile aktarılmıştır. Çünkü müşrikler yeniden diriliş ve hesap gününü inkâr etmekte, Kur’ân’ın anlattığı olaylara şüphe ile bakmaktadırlar. Kur’ân-ı Kerim onların bu iddialarını redderek inanmadıkları hususların aslında olmuş bitmiş bir iş kadar kesin olduğuna vurgu yapmaktadır.

⁸⁹³ Taberî, *Câmiü'l-Beyân*, c. 23, s. 306; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 145; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 310.

⁸⁹⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 145; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 311; Mevdûdî, *Tefhîmu'l Kur'ân*, c. 6, s. 477.

⁸⁹⁵ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. 6, s. 219.

⁸⁹⁶ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, c. 4, s. 451.

⁸⁹⁷ Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 269.

⁸⁹⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 145.

Nûh sûresi 25. âyet bu açıdan yorumlandığında “Cehenneme girdiler ve kendilerine hiçbir yardımcı bulamadılar.” ifadesi adeta olayın o an gerçekleşmiş gibi tereddüte mahal bırakmayacak bir hâdise olduğunu yansıtmaktadır. Burada Hz. Nûh güçlü inancı ile kavmini bekleyen sondan emin şekilde “Hataları sebebiyle cehenneme girdiler, onlara kimse yardım da edemedi.” demektedir.

Âyetin bir diğer yorumu şu şekildedir: “ve ateşe girdirildiler” ifadesi dünya hayatının göz açıp kapayıncaya kadar hızla geçtiğini ve bir anda kendilerini ateşte bulduklarını ifade etmektedir. Çünkü ateşe sokulmaları ile suda boğulmaları arasındaki zaman kısadır, yok gibidir. Zira zaman mefhumu, Allah’ın ölçüsünde bir değer ifade etmemektedir.⁸⁹⁹ Seyyid kutub sûredeki bu ifadeler hakkında şunları kaydetmektedir:

Bu iki kısa âyet, o isyankâr ve küstahların işini bitiriyor, hayat defterlerini dürüyor! Sûrenin akışına göre bu durum Hz. Nûh’un onların helak edilmeleri için yaptığı duanın öncesinde oluyor. Burada boğulmalarının tafsilatına girilmiyor. Onları boğan tufan anlatılmıyor. Çünkü burada kalıcı olması istenen atmosfer, işlerin çabucak bitirilmiş olmasıdır. Hatta boğulmaları ve yanmaları arasındaki mesafeyi bildiren “fa” harfi dahi kaldırılıyor. Bu durum Kur’ân-ı kerimin anlatım ritmi ve müthiş tasvirleri ile kullandığı metodudur. Biz de Kur’ân’ın oluşturduğu bu atmosferin gölgesinde duruyoruz, boğulmaları ve yanmalarını detaylandırmıyoruz...⁹⁰⁰

Nûh kavmi peygamberi inkâr ederek putları tercih etmiş Hz. Nûh’a karşı sert bir tutum sergilemiştir. Bu nedenle sûrenin ilk âyetinde belirtilen elim azabı hak etmişlerdir. Bu kötü son gerçekleşirken ne putları ne de güvendikleri zenginleri kendilerine yardım edemiştir. İşte bu hakikat âyetin son kısmında “فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا/Allahtan başka yardımcı bulamadılar.” ifadesi ile bütün insanlığa ders olarak sunulmuştur.

“Allah’tan başka yardımcı bulamadılar” ifadesi Allah’ın onlara yardım ettiğini değil, bilakis onların büyüklüğü yakıştıramadıkları ilahın kudretini anladıklarını ve ondan başka yardımcılarının olmadığını yakinen gördüklerini ifade etmektedir. “Onlar hatalarından dolayı boğuldular!” ifadesi ile Mekke müşriklerine mesaj verilmektedir. Nûh kavmi gibi Mekke müşrikler de Allah’a karşı putlarını tercih etmekte Hz. peygambere her türlü sıkıntıyı uygulamaktadırlar. Bu sûre ile Nûh kavminin yaşadığı tecrübeler Mekkelilere ders olarak sunulmaktadır. Sonuç olarak Mekke Müşriklerin inkarda ısrar edenleri Nûh kavmi gibi yok olup gidecektir. Allahın azabı geldiğinde güvendikleri ilahların onlara bir yardımı olmayacaktır.⁹⁰¹

“Hatalarından dolayı boğuldular ve ateşe girdirildiler.” âyetini İbn Aşur, Hz. Nûh’un sözleri arasına girmiş itiraziye cümlesi olarak yorumlamıştır. Bu durumda söz Allah’a aittir; Hz. Nûh’a yardım ettiğini, ona isyan edenleri cezalandırdığını Hz. Muhammed (s.a.v.)’e haber vermektedir.⁹⁰² Râzî de bu ifadenin Allah’a ait olduğu görüşündedir.⁹⁰³

⁸⁹⁹ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur’ân*, c. 6, s. 3716.

⁹⁰⁰ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur’ân*, c. 6, s. 3716.

⁹⁰¹ Mâtürîdî, *Te’vilâtu Ehli’s-Sünne*, c. 5, s. 269; İbn Aşur, *et-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, c. 29, s. 212-213; Mevdûdî, *Tefhîmu’l Kur’ân*, c. 6, s. 477.

⁹⁰² İbn Aşur, *e’t-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, c. 29, s. 213.

⁹⁰³ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, c. 30, s. 145.

2.5. Hz. Nûh'un Tazarruât ve Temenniyâtı (26-28. Âyetler)

Nûh sûresi 5. âyeti ile başlayan Hz. Nûh'un Allah'a seslenişi, tazarruât ve temenniyâtıyla devam etmektedir. Çok uzun bir yaşam süren Hz. Nûh risalet görevinin de etkisiyle insanları tanıma konusunda büyük tecrübe kazanmıştır. Kişilerin tutumuna göre gizli-aşıkâr, gece-gündüz davetini sürdürmüş, âfâkî ve enfûsî deliller sunarak irşad görevini devam ettirmiştir. Ancak kavmi nesilden nesile Hz. Nûh'a karşı düşmanlığını sürdürmüş, ısrarla putlara tapınmaya devam etmişlerdir. Nihayet tufan felaketiyle yeryüzünden yok olup gitmişlerdir. Geçmişte yaşadığı tecrübelerin etkisiyle Hz. Nûh yeryüzünde hiçbir kâfir bırakmaması için Allah'a tazarruâtta bulunacaktır. Belkide risalet görevini en başından sonuna kadar Allah'a arz etme nedeninin altında birazdan ifade edeceği bu tazarruatın ne kadar doğru olduğunu ispatlama amacı bulunmaktadır. Yaşadığı kötü tecrübeleri o anları birkez daha yaşarcasına Allah'a arz eden Hz. Nûh, artık amacını dile getirmesinin vakti gelmiştir. Onun amacı tufan felaketiyle kavminin inkârcıları yok edildiği gibi, yeryüzündeki bütün inkârcıların da yok edilmeleridir. Zira onun tecrübeleri göstermiştir ki inkârcılar kötülüklerini nesilden nesile taşıyarak birbirilerini kötülüğe teşvik etmektedirler. Hz. Nûh'a göre bu kötü gidişin çözümü ve ıslahı, zihinleri inkârcıların fitneleriyle kirlenmiş yeni nesillerin yeryüzüne getirilmesi, inkârcıların kötülüklerini nesillerine aktarmalarına fırsat vermeden yok edilmeleri ile mümkündür. Nûh sûresinin öncesinde yer alan âyetlerde Allah'ın bu kudretine vurgu yapılmaktadır:

فَلَا أَقْسَمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾ عَلَى أَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٤١﴾

Doğuların ve Batıların Rabbine yemin ederim ki, şüphesiz onların yerine daha iyilerini getirmeye bizim gücümüz yeter. Bizim önümüze geçilemez. (40-41) ⁹⁰⁴

Ancak Kur'an'ın çeşitli âyetlerinde insanların günahları sebebiyle yok edilmeleri mümkün olmasına rağmen hemen cezalandırılmayacakları bildirilmiş, herkese bir ecel takdir edildiği belirtilmiştir.⁹⁰⁵

2.5.1. “Yeryüzünde Hiçbir Kafir Bırakma!”

26. ÂYET: وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾

Nûh şöyle dedi: "Ey Rabbim! Kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma!" (26)

Âyetteki دَيَّار kelimesi “dönüp dolaşan, bir yerde yaşayan-oturan” manalarına gelmektedir ve olumsuz manalar için kullanılır.⁹⁰⁶ Bu durumda âyet “Kâfirlerden herhangi bir yurttan, ya da evde yaşayacak kimse bırakma!” manasına gelmektedir.⁹⁰⁷

⁹⁰⁴ Meâric 70/40-41.

⁹⁰⁵ Fâtır 35/45.

⁹⁰⁶ İsfahânî, *Müfredât*, s. 391; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. 7, s. 236.

⁹⁰⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. 6, s. 219; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 146; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 18, s. 313.

Hız. Nûh'un kavmi aleyhine bedduası hakkında Kurtubî şu olayı rivâyet etmiştir: "Bir adam kucağında çocuğu ile Hız. Nûh ile karşılaştınca oğluna dönerek "Oğlum bundan sakın. Yoksa seni yoldan çıkarır." dedi. Bu sözler üzerine çocuk babasının kucağından indi, yerden aldığı bir taşı Hız. Nûh'a atarak başını yaraladı. Nesilden nesile bu işin aktarıldığını gören Hız. Nûh o sırada bu bedduayı yaptı."⁹⁰⁸ Yaşadıklarının Hız. Nûh'u bu denli yormuş olma ihtimali yüksektir. Ancak genel görüş bu beddua olayının Hûd sûresinde belirtilen "kavminin inkârcılarının ona inanmayacağı" bilgisinden sonra olduğu yönündedir.⁹⁰⁹

Âyetin devamında Hız. Nûh yaptığı tazarruâtı temellendirmektedir:

27. ÂYET: ﴿إِنَّكَ إِن تَذَرُهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا﴾

"Çünkü sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar; sadece ahlâksız ve kâfir kimseler yetiştirirler." (27)

Hız. Nûh uzun yıllar yaptığı davetin inkârcılar üzerinde etki etmediğini görmüş, üstelik nesilden nesile küfürlerini aktararak kötülüğün yeryüzünde yayılmasına olanak sağladıklarına tanıklık etmiştir. Kavmi çocuklarını elinden tutup onun yanına getiriyor "Bundan her zaman uzak dur! Çünkü bu bir yalancıdır!" diyerek, nesillerini ona karşı önyargılı yetiştiriyorlardı. Sonuç olarak o çocuklar büyüdüğünde "Babam buna karşı beni uyarmıştı." diyerek Hız. Nûh'tan uzak duruyorlardı. Böylece kavmin büyükleri ölürken, küçükleri bu fikirlerle büyüyordu. Nesillerin bu şekilde bir sonraki nesile kötülüklerini aktarması, risâlet sürecinde çektiği sıkıntılar ve kavminden kimsenin iman etmeyeceğine dair ilahi bilgi Hız. Nûh'un içerisinde bulunduğu durumu özetlemektedir.⁹¹⁰

Hız. Nûh'un kavmi hakkında bu olumsuz düşüncesinin kaynağı olacak iki etken vardır. Birincisi Hûd sûresinde de aktarıldığı üzere kavminden kimsenin iman etmeyeceği bilgisi kendisine verilmiştir. Dolayısıyla bu düşünceye varması ilahi vahiy ile olmuştur. Diğer yoruma göre; Hız. Nûh akli muhakemesi ile bu sonuca varmıştır. Çünkü onların arasında 950 sene yaşamış, karakter ve ahlaklarını iyice tanımıştır. Bu tecrübesi onların asla iman etmeyecekleri ve nesillerini de bu yönde yetiştirecekleri kanaatini oluşturmuştur.⁹¹¹

Nûh kavminin çocukları ve tufan hadisesindeki durumu hakkında çeşitli rivayetler mevcuttur. Tufan felaketi esnasında çocuklarının durumuna dair dikkat çeken bir rivayet şöyledir: Hız. Nûh kavmine "Tevbe edin ki Allah size oğullar versin!" ihtarında bulunup kavmi bu uyarıyı dikkate almayınca kısır kalmışlar, tufan hadisesinden önce 40 ila 90 yıl arası çocukları olmamıştır.⁹¹² Ancak bu rivayetler kendi içerisinde de tezat oluşturmaktadır. Hatta bu rivayetin zıttına, tufan esnasında bir annenin kucağında çocuğuyla bir dağın tepesine çıkması olayı aktarılmaktadır.⁹¹³ Bu nedenle konu hakkındaki rivayetlerin titizlikle incelenmesi gerekmektedir.

⁹⁰⁸ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmî'l-Kur'an*, c. 18, s. 312.

⁹⁰⁹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, c.5, s. 269; Tabersî, *Mecmau'l-Beyân fî Tefsîri'l Kur'an*, s. 107.

⁹¹⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 146; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefsîr*, c. 3, s. 430.

⁹¹¹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 146.

⁹¹² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. 6, s. 221.

⁹¹³ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-Azîm*, c. 7, s. 237.

2.5.2. Hz. Nûh'u Kavminin Aleyhine Bedduaya Sürükleyen Etkenler

Nûh sûresi 5. âyetten itibaren anlatı, Hz. Nûh ve kavmi arasında yaşanan mücadelenin tarihi açıdan son kısmını konu edinmektedir. Yıllar boyu Hz. Nûh risalet görevini sürdürmüş, ancak kavminin öfkesi gün geçtikçe artarak devam etmiştir. Nihayet Hz. Nûh'u öldürmeye karar vermişler, dayanacak gücü kalmayan Hz. Nûh Allah'tan yardım istemiştir. Nûh sûresi 24. âyetin bağlamı tarihi açıdan burasıdır.

Kur'an'da Nûh kavmi hakkındaki âyetler Hz. Nûh'un tazarruâtının arka planına ışık tutmaktadır. Hz. Nûh'u bu tazarruâta sürükleyen âmiller şu şekilde sıralana bilir:

Hz. Nûh herhangi bir maddi istekte bulunmaksızın yaptığı bu davete karşı kavmi tarafından sapıklık ve delilikle itham edilmiş, üstünlük kurma arzunda olmakla suçlanmıştır:

قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرِيكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٦٠﴾

Kavminin ileri gelenleri, "Biz seni açıkça bir sapıklık içinde görüyoruz" dediler. (60)⁹¹⁴

فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ فُتَرَبِّصُوا بِهِ حَتَّى حِينٍ ﴿٢٥﴾

Bunun üzerine kendi kavminden inkâr eden ileri gelenler şöyle dediler: "Bu ancak sizin gibi bir beşerdir, size üstünlük taslamak istiyor. Eğer Allah dileseydi bir melek gönderirdi. Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey duymadık." (24)

"Bu, ancak cinnet getirmiş bir adamdır. Öyle ise bir müddet onu gözetleyiniz." (25)⁹¹⁵

Hz. Nûh'a karşı takınılan tavır zamanla şiddetini arttırmış, taşlanmak ve ölümle tehdit edilerek engel olunmaya çalışılmıştır:

قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾

Dediler ki: "Ey Nûh! (Bu işten) vazgeçmezsen mutlaka taşlananlardan olacaksın!" (116)⁹¹⁶

Sözlü saldırıların ardından fiili müdahaleye geçilmiş, Hz. Nûh risâlet görevini yapamayacak duruma gelmiştir:

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾

Onlardan önce Nûh'un kavmi de yalanlamıştı. Onlar kulumuzu yalanlayıp "Bu bir delidir" dediler ve kulumuz (tebliğ görevinden) alıkonuldu. (9)⁹¹⁷

Kavminin gerek sözlü gerek fiili saldırılarına maruz kalan Hz. Nûh, bu şekilde 950 sene davet görevini yürütmüştür:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾

⁹¹⁴ A'râf 7/60.

⁹¹⁵ Mü'minûn 23/24-25.

⁹¹⁶ Şuarâ 26/116.

⁹¹⁷ Kamer 54/9.

Andolsun, biz Nûh'u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik. O da dokuz yüz elli yıl onların arasında kaldı. Neticede onlar zulümlerini sürdürürlerken tufan kendilerini yakalayiverdi. (14)⁹¹⁸

950 sene boyunca sözlü ve fiili saldırılar devam etmiştir. Ölüm tehditleri ve risâlet görevinden alıkonulmasının ardından kavminin bu inkârından vazgeçmeyeceği bilgisi kendisine vahyedilmiştir:

﴿وَأَوْحَىٰ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾

Nûh'a vahyolundu ki: "Kavminden daha önce iman etmiş olanlardan başka, artık hiç kimse iman etmeyecek. O halde, onların yapmakta oldukları şeylerden dolayı üzülme." (36)

Seyyid Kutub, Hz. Nûh'un sıkıntı dolu davet sürecinin ardındaki bu tazarruât hakkında şu yorumu yapmıştır:

Bu beddua uzun süre mücadele edip çok meşakkat çeken, her türlü yola başvurduktan sonra zalim, azgın ve kin dolu kalplerde hayır olmadığını anlayan ve bu kişilerin hidâyeti hak etmediklerini, kurtuluşa layık olmadığını gören bir kalpten yükseliyor.⁹¹⁹

Kur'ân bütünlüğü içerisinde bu âyetler incelendiğinde, Nûh sûresindeki tazarruâtın, bütün bu sıkıntıların ardından gerçekleşen bir durum olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum bir anlık sinirle söylenmiş bir söz de değildir. 950 senelik bir davet ve ardından kavminden kimsenin iman etmeyeceği bilgisi Allah tarafından kendisine iletilmiştir. İmam Mâtürîdî; "İman etmeyecekleri bilgisi Hz. Nûh'a iletilince onlar için hidâyet dilememiş, helaklerini istemiştir." açıklamasında bulunmuştur. Müfessirlerin tercih ettiği görüş de bu yöndedir.

920

Suyûtî, İbni Asâkîr'in Ebû Umâme'den aktardığı rivayeti, ilgili âyetin tefsirinde paylaşmıştır. Bu rivayete göre; "Mahlukat içerisinde Âdem ve Nûh kadar pişmanlık duyan kimse yoktur. Âdem'in pişmanlığı cennetten çıkarılmasıdır. Nûh'un pişmanlığı ise kavmi aleyhine dua etmesi nedeniyledir. Bunun akabinde onunla birlikte gemiye binenler hariç hepsi boğuldular. Allah onun üzüntüsünü görünce vahyederek: 'Ey Nûh üzülme. Senin duan benim takdirime/kaderime muvafık oldu.' demiştir."⁹²¹

Çeşitli rivayetlerde Hz. Nûh'un, kavminden eziyet görmesine rağmen onlar için af dilediği aktarılmıştır.⁹²² Kavmine olan bu muhabbetinden dolayı onların helak edilmemelerini ısrarla istemiştir. Hz. Nûh'un gönlünden bu sevgi izale edilmesi için kavminden hiç kimsenin iman etmeyeceği kendisine bildirilmiş "Onların yaptıkları şeylerden dolayı tasalanma." buyurulmuştur. Çünkü kendisine inananlar az olsa da o din azizdir. Kendisine inanlar çok olsa da batıl olan zelildir. Râzî Hz. Nûh'un kavmine yaptığı bedduaya dair bu açıklamayı getirdikten sonra en doğru yorumun bu olduğunu ifade etmiştir.

⁹¹⁸ Ankebût 29/14.

⁹¹⁹ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, c. 6, s. 3716.

⁹²⁰ Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-sünne*, c. 5, s. 268; Vâhidî *el-Vasît fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*, c. 22, s. 270; Mevdûdî, *Teşhîmü'l-Kur'ân*, c. 6, s. 476-477.

⁹²¹ Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr fî Tefsîri'l-Me'sûr*, c. 8, s. 295.

⁹²² Taberî, *Câmiü'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, c. 23, s. 309; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 299.

2.5.3. Kur'ân'da Tazarrû İfadeleri ve Kâfirlere Beddua

Kur'ân âyetlerinde lanetleyici ve tazarruât içerikli söylemler mevcuttur. Bu söylemler Kur'ân'ın ifadesi olarak gelebildiği gibi kimi zaman cehennemliklerin tabi oldukları önderlere bedduası olarak, kimi zaman da peygamberlerin yaşadıkları sıkıntılar nedeniyle serzenişlerinin birer yansıması olarak aktarılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde Kur'ân'da bulunan tazarruât ifadelerine özetle temas edilecektir.

Hız. Nûh gibi Hız. Musa da risalet döneminde birçok sıkıntıya maruz kalmış bir peygamberdir. Kavminin ileri gelenleri toplumun iman etmesini engellemiş, her türlü şiddeti uygulamaktan geri durmamıştır. Nihayetinde inananları toptan yok etmek için karar alınmış, firavun ve adamları Hız. Musa ve inananların peşine düşmüştür. Bu durum karşısında Hız. Musa şu şekilde tazarruâtta bulunmuştur:

وَقَالَ مُوسَى رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَئَهُ رَبِّيَّةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٨٨﴾

Mûsâ şöyle dedi: "Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun'a ve onun ileri gelenlerine Dünya hayatında nice zinet ve mallar verdin. Ey Rabbimiz, yolundan saptırsınlar diye mi? Ey Rabbimiz, sen onların mallarını silip süpür ve kalplerine darlık ver, çünkü onlar elem dolu azabı görünceye kadar iman etmezler." (88)⁹²³

Râzî âyetin tefsirinde; "Bir kimse aleyhinde dua edileceği zaman, öncelikle bu bedduanın sebeplerinin zikredilmesi gerekir. Bu nedenle Hız. Mûsâ öncelikle kavminin suçunu zikretmektedir. Onların en büyük suçu ise dünyayı tercih edip, ahireti terk etmeleridir." demektedir.⁹²⁴ Nûh sûresinde de Hız. Nûh öncelikle kavminin isyan ve inkarından bahsetmiş, daha sonra onlar aleyhinde tazarruâtta bulunmuştur.

Peygamberler gönderildikleri toplumları ıslah etmek ve onların iman etmelerini sağlamakla görevlidirler. Bu nedenle Hız. Nûh ve Hız. Mûsâ'nın kavimleri aleyhinde beddua etmelerinin geçerli bir nedeni olmalıdır. İslam alimlerinin konu hakkındaki görüşleri; "Allah'ın vahyi olmaksızın, iman etmeyecekleri ve kendilerinden sonra gelenlerin de inkarda diretecekleri kendilerine bildirilmeksizin peygamberlerin beddua etmeleri caiz değildir." şeklindedir.⁹²⁵ Bu nedenle müfessirler Hız. Nûh'un bedduasının, kavminden kimse imana etmeyeceği bilgisinden sonra olduğunu söylemişlerdir.⁹²⁶

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارًا أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٦١﴾

Gerçekleri inkâr eden ve inkârcılığa saplanmış olarak ölenlere gelince, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onların üzerinedir! (161)⁹²⁷

⁹²³ Yûnus 10/88.

⁹²⁴ Râzî, *Meîâtîhu 'l-Gayb*, c. 17, s. 155.

⁹²⁵ Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 269; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 8, s. 375.

⁹²⁶ Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 268; Vâhidî *el-Vasît fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*, c. 22, s. 270; İbn Aşur, *e't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c. 29, s. 214; Mevdûdî, *Teşhîmü 'l-Kur'ân*, c. 6, s. 476-477.

⁹²⁷ Bakara 2/161.

Bu âyet de Kur'ân'da yer alan tazarrû âyetlerindendir. İslam alimleri bu âyet ve çeşitli rivayetler doğrultusunda; şahsi olarak bir kafire beddua etmenin caiz olmadığını belirtmişlerdir. Zira kişinin hangi hal üzere vefat edeceği belli değildir. Her inkarcının daha sonra iman etmesi ihtimal dahilindedir. Ayrıca bu âyette kafirlere lanet hususunda kafir olarak ölmeleri şart koşulmuştur.⁹²⁸ Razi âyetin açıklamasında; “İman da aynı şekildedir. Kişi ancak imanlı olarak vefat ettiği zaman övgüye layık olur.”⁹²⁹ demiştir.

Hiz. Peygambere nispet edilen bir rivayette onun Amr b. As'a beddua ettiği rivayet edilmektedir: “Ey Allahım Amr b. As beni hicvetti. O benim şair olmadığını biliyor, öyleyse ona lanet et. Beni hicvettiği kadar sen de onu hicvet!”⁹³⁰ İbnü'l-Arabî ve Kurtubî'nin aktardıkları bu rivayet sıhhat şartlarını taşımadığı için bâtıl ve isnâdı zayıf bulunmuştur.⁹³¹ Rivayeti değerlendiren İbnü'l-Arabî; “Allah Resülü ‘Beni hicvettiği kadar onu hicvet!’ diyerek öğrettiği adalet ve insaf sınırlarını aşmamıştır” değerlendirmesini yapmıştır.⁹³²

Kafirlere genel olarak lanet edilmesi hususunda ihtilaf yoktur. Onlara yapılan bu lanet inkarına ceza ve yapmış olduğu şeyin kötü olduğunu ilan yerine geçmektedir.⁹³³

Günahkar müslümanın şahsına lanet etmek ittifakla caiz değildir.⁹³⁴ Peygamberin huzuruna defalarca içki içme suçuyla getirilen birisine orada bulunanlardan biri; “Allah ona lanet etsin! Defalarca bu suç ile buraya geldi.” deyince nebî (s.a.v.); “Kardeşiniz aleyhinde şeytanın yardımcıları olmayın”. buyurmuştur.⁹³⁵ Allah resülü bu ifade ile müminlere şefkatli olmayı öğretmiştir.

Genel manada bir günahı işleyenlere beddua caiz görülmüştür.⁹³⁶ Hiz. Peygamberin; “Allah hırsıza lanet etsin! Bir yumurtayı çaldığı için eline kesilene... Bir ipi çaldığı için eli kesilene...” hadisini delil kabul etmişlerdir.⁹³⁷ Şahsi olarak Müslümana lanet okumak ise ittifakla caiz değildir.

Bu bilgiler ışığında peygamberlerin kavimlerine beddua etmeleri, sadece onların günahları nedeniyle değildir. Peygamberin kavimleri aleyhine tazarrûda bulunmaları tamamen çaresiz kaldıkları ve Allah'ın bildirmesi ile toplumdan ümitlerini tamamen kaybettikleri anda olmuştur. Kur'ân kıssalarının genel özelliği bir kavme peygamber görevlendirilir, kavmin zengin aristokratları onu inkâr ederken zayıf ve mazlumlar ona inanırlar. Soylu sınıf peygamberi ve ona inanları dışlar, şiddet uygular, nihayet öldürmeye karar verir. Çaresiz kalan peygamber Allah'a tazarrûda bulunur ve o inkârcılar helak edilir. Tazarrû içeren Kur'ân kıssalarının genel profili bu şekildedir.

⁹²⁸ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, c. 1, s. 74; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 2, s. 172.

⁹²⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 4, s. 184-185.

⁹³⁰ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, c. 1, s. 75; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 2, s. 172-173.

⁹³¹ Hüseyin b. İbrâhîm Cüzekânî (v.543/1148), *Ehâdisü'l-Ebâtîl ve'l-Menâkîr ve's-Sihâh ve'l-Meşâhîr*, Hindistan: İdâretü'l-Bühûsü'l-İslâmiyye 1983, c. 1, s. 321.

⁹³² İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, c. 1, s. 75.

⁹³³ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 2, s. 173.

⁹³⁴ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, c. 1, s. 75; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 2, s. 173.

⁹³⁵ Buhâri, *Hudûd* 4-13 no: 6781.

⁹³⁶ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, c. 1, s. 75; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 2, s. 174.

⁹³⁷ Buhâri, no: 6799; Müslîm, no: 1687.

2.5.4. Müminlere Duâ

28. ÂYET: رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا



"Rabbim! Beni, ana babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkekleri ve iman eden kadınları bağışla. Zalimlerin de ancak helâkini arttır." (28)

Nûh sûresi Hz. Nûh'un resûl olarak acı verici bir azaptan önce kavmini uyarmakla görevlendirildiğini belirterek başlamış ve bu ifadelerle noktalanmıştır. Bu âyet insana; tövbe ve istiğfar ile Allah'a yönelmeyi, en yakınından başlayarak kendisi, anne babası ve bütün müminlere hayır duada bulunmayı öğretmektedir.⁹³⁸

Hız. Nûh'un bu istiğfarı hakkında Râzî "Gördüğü eziyetlerden dolayı intikam duygusu ile beddua etmiş, bu nedenle istiğfar etmiştir." yorumu yapmıştır.⁹³⁹ Ancak bu görüş pek tutarlı gözükmemektedir. Çünkü bu istiğfarın akabinde Hz. Nûh tekrar zalimlere beddua edecektir. Bu nedenle istiğfar etmesi, peşinden tekrar beddua edeceği için tövbenin tabiatı ile bağdaşmayacak bir durum oluşturmaktadır.

Tevbe sûresi 113. âyette "Cehennem ehli oldukları açıkça belli olduktan sonra, -yakınları da olsalar- Allah'a ortak koşanlar için af dilemek ne Peygambere yaraşır ne de mü'minlere." ifadesi yer almaktadır. Nûh sûresi 28. âyette Hz. Nûh'un anne ve babası Şemha b. Enuş ve Lemek b. Müteveşlih için dua etmesi onların mümin olduklarının delili olarak yorumlanmıştır.⁹⁴⁰ İbni Abbâs ve Atâ'dan; Hz. Âdem ile Hz. Nûh arasındaki atalarından hiç birisinin kâfir olmadığı yönünde rivayetler de bulunmaktadır.⁹⁴¹

Âyette yer alan "وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا" / Evime mümin olarak girenler" ifadesinden Hz. Nûh'un evinin yanı sıra gemisinin, tebliğ ettiği dinin veya mescidinin kastedilmiş olabileceği yönünde görüşler bulunmaktadır.⁹⁴² Kurtubî âyeti mescit manasına hamlederek bu mana ile Hz. Muhammed'in (s.a.v) "Sizden herhangi biri namaz kıldığı yerde durmaya devam eder ve gereksiz işler yapmazsa melekler o kişi için 'Allah'ım ona mağfiret et!' diye dua ederler." hadîsi arasında irtibat kurmuştur.⁹⁴³

İbni Kesîr'in aktardığı bir hadiste ise "Müminden başkasıyla arkadaşlık etme. Müttakiden başkasının yemeğini yeme!" hadîsi kişinin evine aldığı, vakit geçirdiği kişileri iyi seçmesi

⁹³⁸ Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 269; İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c. 29, s. 215.

⁹³⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 146.

⁹⁴⁰ Vâhidî *el-Vasît fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*, c. 22, s. 274; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 146; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 313;

⁹⁴¹ Vâhidî *el-Vasît fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*, c. 22, s. 275; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 146; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 314.

⁹⁴² Taberî, *Câmiü'l-Beyân*, c. 23, s. 308-309; Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 269; Ebussuûd, *İrşâdü Akli Selîm*, c. 5, s.402; İbn Kayyım el-Cevziyye, *Bedâ'iu't-Tefsîr*, Beyrut: 1984, el-Mektebetü'l-İslâmî c. 8, s. 375.

⁹⁴³ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 314.

gerektiğine işaret etmektedir.⁹⁴⁴ Hz. Nûh'un "evime mümin olarak girenler" ifadesi ile müşrik olan hanımı ve çocuğu duasının dışında kalmıştır.⁹⁴⁵

Bu âyet kişinin Allah'a istiğfar edip kendisi, anne babası ve bütün müminler için duasında birlik şuuru ile hareket etmesi mesajını taşımaktadır. Kur'ân-ı Kerim'de özellikle anne babaya hürmet emredilmiş, onların kötülüğü teşvik etmeleri dışında her zaman isteklerinin yerine getirilmesi istenmiştir. Anne baba hususunda Kur'ân mesajının dikkat çektiği bir diğer husus Hz. Nûh örneğinde olduğu gibi onlara dua etmektir:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفَصَالُهِ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ اشدَّهُ وَبَلَغَ اَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْدِعْنِيْ أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِيْ فِي دُرِّيَّتِيْ إِنَّيْ تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٥﴾

Biz insana anne babasına iyi davranmayı emrettik. Annesi onu ne zahmetle karnında taşıdı ve ne zahmetle doğurdu! Onun (anne karnında) taşınması ve süten kesilme süresi (toplam olarak) otuz aydır. Nihâyet olgunluk çağına gelip, kırk yaşına varınca şöyle der: "Bana ve anne babama verdiğin nimetlere şükretmemi, senin razı olacağın salih amel işlememi bana ilham et. Neslimi de sâlih kimseler yap. Şüphesiz ben sana döndüm. Muhakkak ki ben sana teslim olanlardanım." (15)⁹⁴⁶

Kişinin kendisi ve anne babası için dua etmesinin yanı sıra müminler için de dua etmesinin gerekliliği ifade edilmiştir. Hz. Nûh'un duasının bir benzeri İbrahim sûresinde aktararak adeta dua âdabı insanlığa öğretilmektedir:

رَبَّنَا اغْفِرْ لِيْ وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤﴾

"Rabbimiz! Hesap görülecek günde, beni, ana-babamı ve inananları bağışla." (41)⁹⁴⁷

Sûrenin son âyeti Allah'a istiğfar, kendisine, anne babasına ve müminlere duanın ardından "وَلَا تَرِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا" Zalimlerin de ancak helâkını/hüsranını arttırır!" ifadesi ile noktalanmaktadır.⁹⁴⁸ Âyetteki تَبَارَا kelimesi "helak olmak, yıkılıp yok olmak, un ufak olmak, kırıp geçirmek" manalarına gelmektedir.⁹⁴⁹ Aynı kelime Furkân sûresi 39. âyette kırıp geçirmek manasında kullanılmıştır.⁹⁵⁰

Nûh sûresi 24. âyette yer alan "Zalimlerin dalaletini arttır!" ifadesinden özel olarak Nûh kavmi kastedilmiştir. Ancak 28. âyet hakkında Hz. Nûh'un yaptığı dua geçmiş gelecek bütün müminleri içerdiği gibi bedduası da bütün zalimleri içermektedir şeklinde yorumlar da yapılmıştır. Bu görüşü eleştiren Mâtürîdî; "Allah'ın vahyi olmadan peygamberin in-

⁹⁴⁴ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. 7, s. 237.

⁹⁴⁵ Ebussuûd, *İrşâdü Akli Selîm*, c. 5, s. 402.

⁹⁴⁶ Ahkâf 46/15.

⁹⁴⁷ İbrahim 14/41.

⁹⁴⁸ Suyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr fî Tefsîri'l-Me'sûr, c. 8, s. 295.

⁹⁴⁹ Taberî, *Câmiü'l-Beyân*, c. 23, s. 309; Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 270; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. 6, s. 220; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 147; Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. 18, s. 314; İsfahânî, *Müfredât*, s. 191; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. 7, s. 237.

⁹⁵⁰ Vâhidî *el-Vasûl fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*, c. 22, s. 276.

sanlara beddua etmesi caiz değildir. Bu nedenle tazarruâtı sadece kendi zamanında yaşayan zalimleri kapsamaktadır.” demiştir.⁹⁵¹

2.5.5. Hz. Nûh ve Nûh Sûresinin İnsanlığa Öğretileri

Hz. Nûh 950 sene yaşamış, uzun süre peygamberlik görevini yerine yetirmiş ulü'l-azîm peygamberlerden biridir. Her ne kadar sûrenin son âyeti Hz. Nûh'un kavmi aleyhine bedduasını aktarıyor olsa da Hz. Nûh'dan öğrenilecek ilk şey sabırdır. Kavminin inadı dillerden dillere dolaşmış, Nûh deyip peygamber dememek sözü dillere pelesenk olmuştur. Bu deyim Nûh kavminin ısrar ve inadının yanısıra Hz. Nûh'un çektiği sıkıntıları da özetlemektedir. Mücâhîd'den aktarılan rivayet, onun çektiği sıkıntıları yansıtmaktadır: “Nûh'u bayılıncaya kadar dövüyorlardı. Hz. Nûh kendine geldiğinde; ‘Rabbim! kavmimi bağışla. Çünkü onlar bilmiyorlar.’ diyordu.”⁹⁵² Onun tazarruâtının nedenleri çalışmanın içeriğinde detaylı olarak incelenmiştir.

Nûh sûresinden çıkarılan dersleri üç başlık halinde özetlemek mümkündür:

- a) Tebliğ: Hz. Nûh'un risalet görevinde izlediği metod davetçiler için en güzel örneklerden biridir. Sûrede kendi ağzından aktarıldığı üzere Hz. Nûh öncelikle gizli bir şekilde davetine başlamıştır. Daha sonra aşikâr davete geçen Hz. Nûh muhatabının durumuna göre tavır takınmıştır.
- b) Teabbud: Hz. Nûh'un kavmine ilk daveti Allah'a ibadet etmek, takva ve itaat üzere yaşamaktır. İbadet emri ile kalbî ve bedenî bütün vacip ve mendupların yerine getirilmesi istenmiştir. Takva emri ile bütün haram ve mekruhlardan uzak durulması hatırlatılmış, itaat edin sözü ile emredilen ve nehyedilen herşeyde itaat edilmesi emredilmiştir. Allah'a ibadet etmenin, hatalardan pişmanlık duyarak istiğfar etmenin önemine dikkat çeken Hz. Nûh, kulluğun insan hayatındaki önemine vurgu yapmıştır. Bu açıdan Nûh sûresinin en temel öğretilerinden biri ibadet ve istiğfarın insan hayatındaki önemini göstermesidir.⁹⁵³
- c) Tevekkül ve dua: uzun yıllar risalet görevini her türlü incelikleriyle sürdüren Hz. Nûh, Allah'a tevekkülden geri durmamıştır. Onun hayatında duanın yeri Nûh sûresiyle zihinlere kazınmış, dua adabı ve incelikleri öğretilmiştir. Duaya istiğfarla başlaması öncelikle kendi, ardından ailesi, yakınları, daha sonra bütün müminleri anması bu incelikler arasındadır. Hz. Nûh'un anne babası için yaptığı dua, mümin kişinin anne babasını her daim iyilikle yâd etmesi gerektiğini göstermiştir. Evine mümin olarak girenler için yaptığı dua, kişinin yakınları için güzel temennilerde bulunmasının değerini ortaya koymuştur. Genel olarak bütün mümin erkek ve kadınlara yaptığı dua, kişinin tüm zaman, mekân ve şartlarda müminlere yöne-

⁹⁵¹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, c. 5, s. 270; İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c. 29, s. 215.

⁹⁵² Taberî, *Câmiü'l-Beyân*, c. 23, s. 309.

⁹⁵³ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 30, s. 134.

lik iyi duygular beslemesi, arada muhabbet bağı oluşturarak mesafeleri kaldırması gerektiğini ifade etmiştir.⁹⁵⁴

⁹⁵⁴ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, c. 6, s. 3717.

SONUÇ

Hız. Nûh putperest bir toplumu uyarmakla görevlendirilmiş ilk peygamberdir. İnsanlık tarihindeki bu önemi nedeniyle birçok âyete konu olmuştur. Hız. Nûh ve kavminden bahsedcn âyetler çeşitli sûrelerde pasajlar halinde yer alırken Nûh sûresi başından sonuna kadar sadece Hız. Nûh ve kavmini konu edinmiştir.

Mekkî bir sûre olan Nûh sûresinde Hız. Nûh'un kavmiyle yaşadıkları "birinci şahıs anlatıcı" anlatım türü ile aktarılmıştır. Birinci şahıs anlatıcı; bir olayın bir kişi tarafından kendi adına ve kendisi hakkında konuşarak aktarıldığı anlatım türüdür. Bu sûrenin içeriğinde Hız. Nûh'un putperest kavmiyle mücadelesi kendi ağzından anlatılmaktadır.

Nûh sûresi tamamen Hız. Nûh ve kavminden bahsetmekte olup bu yönüyle tek sûredir. Diğer sûrelerde olduğu gibi kıssalardan önce veya sonra farklı konulara girilmemektedir. Bu sûrenin haricinde Nûh kavminden bahsedcn âyetlerde Hız. Nûh ve kavmi arasında yaşananlar öyküleyici anlatım türü ile aktarılmaktadır. Nûh sûresinin ilk dört âyeti anlatım türü olarak bu âyetlere benzemektedir. Ancak 4. âyetten sûrenin bitişine kadar olan bölüm, Hız. Nûh'un ağzından aktarılmaktadır ve olaylar geçmiş hatıraların dile getirilmesinden ibarettir.

Çalışmanın ilk bölümünde Nûh sûresinin âyetleri Kur'ân ilimleri içerisinde incelenmiştir. Bu bölümde sûrenin adı, âyet sayısı gibi genel özelliklerine temas edilmiştir. Sûrenin nüzûl yeri ve nüzûl ortamı müstakil başlıklar altında detaylı incelemeye tâbi tutulmuştur. Ulûmü'l-Kur'ân içerisinde yer alan fedâil, münâsebât, fevâtiğ, havâtim ve fâsılalar konuları Nûh sûresi özelinde değerlendirilmiştir. Sûrenin lafzî özelliklerine dair kıraât farklılıkları, vücûh-nezâir, belağât-mecaz, garîb, müşkil ve mübhemât konuları Nûh sûresi âyetleri açısından incelenmiş ve her biri müstakil başlıklar altında ele alınmıştır. Bu araştırmalar neticesinde Nûh sûresinin adını Hız. Nûh'tan aldığı ve bu ismin Arapça bir ad olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Nûh sûresinin âyet sayısında da ihtilaf bulunduğu sonucuna varılmış, ancak genel kabul edilen 28 âyet olduğu görüşü kabul edilmiştir. Sûrenin esbâb-u nüzûl açısından incelemesinde bu yönde herhangi bir rivayet bulunmadığı anlaşılmıştır. Nûh sûresinin Mekke döneminde nâzil olduğuna dair rivayetler incelenmiş, bu hususta birbirinden farklı birçok rivayet olduğu görülmüştür. Bu rivayetlere çalışma içerisinde yer verilmekle birlikte sûrenin nüzûl ve mushaf sıralamasında 71. sırada yer aldığı sonucuna varılmıştır. Fedâilü'l-Kur'ân açısından yapılan incelemede Nûh sûresinin fazi-

letine dair iki rivayete ulaşılmış, bu rivayetler ilgili yerde aktararak değerlendirmesi yapılmıştır. Nûh sûresinde yer alan kıraât farklılıkları incelenmiş, 23 âyette kıraât farklılığı tespit edilmiştir. Vücûh ve nezâir açısından sûrenin tahlilinde 17 âyetin bu çalışmalara konu edildiği tespit edilmiştir. İlgili âyetlerde yer alan vecihler çalışmada aktararak bu kelimelerin sûrede içerdikleri manalar paylaşılmıştır. Garîbü'l-Kur'ân özelinde yapılan araştırmada Nûh sûresinin 5 âyetinin bu alan içerisinde değerlendirildiği görülmüştür. Çalışmanın içeriğinde bu manalara temas edilerek kelimelerin sûrede içerdikleri manalar ifade edilmiştir. Belâgat ve mecâz açısından yapılan tahlilde sûrenin 10 âyetinde belâgat ve mecâzi ifadeler tespit edilmiştir. Âyetlerde yer alan bu belâgat ve mecâz manalar detaylandırılarak sûrenin içeriğine kattıkları manalar tespit edilmiştir. Müşkilât ve mübhemât açısından sûrenin değerlendirmesinde 11 âyetin bu alan içeriğine dahil olduğu tespit edilmiştir. Bu âyetlerde var olduğu sanılan müşkil durumlar izah edilmiş, mübhem/kapalı yönleri izah edilmiştir. Emsâlü'l-Kur'ân açısından sûrenin değerlendirmesi yapılırken 1 âyetin darb-ı mesel olarak ilgili eserlerde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu rivayet çalışma içerisinde değerlendirilerek sûre emsâlü'l-Kur'ân açısından tahlili gerçekleştirilmiştir. Kur'ân ilimleri içerisinde yer alan; fevâtiḥ, havâtim ve fâsıllar konuları Nûh sûresi özelinde incelenmiş, ulaşılan bulgular tablo halinde aktarılmıştır. Sûrede yer alan hitap şekillerine dair yapılan araştırma sonunda ilk dört âyetin öyküleyici anlatım tarzını içerdiği, 5. âyetten 28. âyete kadar olan bölümün ise birinci şahıs anlatıcı türünde aktarıldığı sonucuna varılmıştır. Birinci bölümün son kısmı olarak Nûh sûresi Kur'ân kıssası olması yönüyle değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda Nûh sûresinin Kur'ân'da yer alan kıssa türleri içerisinde tarihi kıssalar kategorisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

İkinci bölümde Hz. Nûh ve kavmi hakkında özet bilgilerin ardından sûrenin tefsir açısından tahlili icrâ edilmiştir. Sûrenin tefsirinde özellikle Kur'ân bütünlüğü içerisinde ilgili âyetler aktararak Kur'ân bütünlüğü içerisinde tefsir edilmesine özen gösterilmiştir. Klasik ve son dönem tefsir külliyatından mümkün olduğunca faydalanılmış, ihtilaflı konularda farklı görüşler ile konu zenginleştirilmiştir. Âyetleri bağlamından koparmamak amacıyla rivâyet aktarımları kısıtlı tutulmuş, konu dağıtılmadan bir bütün olarak ifade edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın tefsir bölümünde sûre 4 ana bölüme ayrılarak incelenmiştir. Sûrenin ilk kısmı “Risâlet Görevi ve Tebliğ” ana başlığı altında 7 alt başlık altında değerlendirilmiştir. Bu kısımda; Hz. Nûh'un resûl olarak görevlendirilmesi, âyette yer alan “kavmine gön-

rildi” ve “acıklı azap” ifadeleri detaylı olarak incelenmiştir. Bu araştırma neticesinde Hz. Nûh’un resul olduğu sonucunun kesin olduğu, ancak ilk resul olup olmaması hususunun tartışmalı olduğu tespit edilmiştir. “Kavmine gönderildi” ifadesi ile Hz. Nûh’un sadece kendi kavminden mesul olduğu, evrensel bir şariat ile görevlendirilmediği anlaşılmıştır. “Acıklı azap” ifadesinin hem tufan hem de ahiret azabı manasına gelebileceği çeşitli tefsir eserlerinde yer alan yorumlardan tespit edilmiştir. Bu bölüm içerisinde Nûh kavminin yaşadığı bölge, özetle tufan hadisesi ve ecelin ertelenip ertelenemeyeceği hususları tartışılmıştır. Tefsir çalışmasının ikinci kısmı “Toplumsal Durumunu Allah’a Arz ve Tebliğ Metodu” ana başlığı altında 7 alt başlıktan oluşmuştur. Bu kısımda Hz. Nûh’un tebliği, kavminin inkârı ve âyetlerde ifade edilen enfûsî ve âfâki deliller ele alınmıştır. Bu araştırmalar neticesinde istiğfarın insan hayatındaki önemi tespit edilerek çeşitli rivayetler ile konu zenginleştirilmiştir. Sûrenin ana mihverini ifade eden 13. âyetten hareketle şirkin en büyük nedeni olarak; insanın Allah’ı küçümsemesi bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bölüm içerisinde; “İnsan akıllı bir varlık olmasına rağmen nasıl olur da taş, ağaç vb. putlara ilahi güçler nispet edebilir?” sorusuna cevap aranmış, sonuç olarak birtakım hususlar paylaşılmıştır. Tefsir bölümünün üçüncü kısmı “Allah’a Şikâyet ve Putlar” ana başlığı altında 5 alt başlıktan oluşmuştur. Çalışmanın bu bölümünde sûrede yer alan putlar konusuna geniş yer verilmiştir. Putların tarihi serancâmı, ortaya çıkışları ve Nûh kavminin putları hakkında detaylı bir çalışma yapılmıştır. Tevhid ve şirkle mücadele konuları üzerinde de durularak sûrenin ana teması aktarılmıştır. Bu bölümde ulaşılan bulgular neticesinde putperestliğin ilk doğuşuna dair çeşitli rivayetler aktarılmıştır. Bu bölümdeki çalışmaların neticesinde Nûh kavmi putlarının, bir şekilde Arap kabilelerine ulaştığı malumatı elde edilmiştir. Tefsir bölümünün son kısmı “Hz. Nûh’un Tazarruât ve Temenniyâtı” ana başlığı altında 5 alt başlıktan oluşmuştur. Bu bölümde Hz. Nûh’un tazarrûsu ve temennîsinin yanı sıra Kur’ân’da tazarrû ifadeleri ve kafirlere beddua konuları incelenmiştir. Bu incelemeler neticesinde Hz. Nûh’un bedduasının ilahi vahiyden sonra gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Kur’ân’da yer alan tazarru ifadelerinden inkarcıların şahsına beddua edilemeyeceği anlaşılmış, ilgili konu detaylı olarak incelenmiştir. Bu araştırma neticesinde “İnsanlığı irşad etmekle görevli bir peygamber nasıl olur da insanların saptırılmasını temenni edebilir?” soruna cevap aranmış, ilgili husus özel bir başlık altında tartışılmıştır.

Kur’ân ilimleri ve tefsir açısından tahlil edilen Nûh sûresi bu araştırmaların neticesinde şu hususları içermektedir: Sûrenin ilk dört âyeti Hz. Nûh’un peygamber olarak görevlendirilmesinden bahsetmektedir ve bu bölüm öyküleyici anlatım türü ile aktarılmıştır. Bu kı-

sımda Hz. Nûh'un peygamber olarak görevlendirilmesi, kavmini Allah'a ibadet-takva ve itaate davet etmesinden bahsedilmiştir. Sûrenin devamında anlatım türü değişerek 5. âyetten itibaren birinci şahıs anlatıcı ile olaylar Hz. Nûh'un ağzından aktarılmıştır. Bu aktarımlar geriye yönelik olup, olmuş bitmiş hadiselerin Hz. Nûh tarafından Allah'a arz edilmesinden ibarettir. Bu açıdan bu sûre Hz. Nûh'un Allah'a yakarışını konu etmektedir. 5. âyetten sûrenin sonuna kadar olan kısım Hz. Nûh'un Allah'a seslendiği bir zaman dilimiyle kısıtlıdır. Diğer Nûh kıssaları onun risâletinden kavminin helâkına kadar olan süreci tarihi çerçeve içerisinde aktarırken bu sûre bambaşka bir tarzda Nûh kıssasını ele almıştır. Sûrede her ne kadar Hz. Nûh'un kavmiyle olan diyaloguna ve mücadelesine değinilse de olayların tamamı onun ağzından aktarılmaktadır. Sûrenin sonunda dile getireceği tazarruâtın önce risalet görevinde yaşadığı sıkıntıları Allah'a arz ederek tazarrû nedenini bildirmektedir. Zamansal olarak sûrede bahsedilen olaylar Hz. Nûh'un yakarışından ibarettir ve bu sûrenin zamansal bağlamı onun hayatından çok kısa bir zaman dilimini yansıtmaktadır.

Sûrenin 5 ve 9. âyetleri Hz. Nûh'un tebliği, kavminin inkârı konularını işlemiştir. 10 ve 21. âyetler arasında Hz. Nûh enfûsî ve afâkî delillerle Allah'ın kudretine vurgu yaparak risalet görevini sürdürmüştür. Tebliğinde bütün yolları denemesine rağmen kavmini ikna edemeyen Hz. Nûh onların bu tutumunu 13. âyette "büyüklüğü Allah'a yakıştıramamalarına" bağlamıştır. Sûrenin bu bölümüne kadar risâlet metodunu ve çabasını Allah'a arz eden Hz. Nûh, bu çabalarına rağmen kavminin inkârını şiddetle arttırdığını ve tercihlerini ısrarla putlardan yana kullandıklarını ifade etmiştir. 23. Âyette kavminin putlara karşı birlik çağrısında bulunarak insanları saptırmalarını Allah'a şikâyet ederek kavmi aleyhinde tazarrûda bulunmuştur. 25. Âyet Nûh kavminin inkarından dolayı helak ediliş ve cehenneme girdirilmelerini konu edinmiştir. Sûrenin son bölümü olan 26-28. âyetler Hz. Nûh'un Allah'a tazarruât ve temenniyâtını içermektedir. Hz. Nûh uzun bir süre putperest bir toplum içerisinde yaşamış, nesilden nesile davetini devam ettirmiştir. Uzun ömrü ve birçok nesil görmüş olmanın tecrübesiyle inkârcıların evlatlarını ve çevresini ifsat ettiğini fark etmiş, içlerindeki kötülüğü çevrelerine yaydıklarını görmüştür. Yaşadığı bu tecrübeler nedeniyle yeryüzünün kötü insanlardan temizlenmedikçe asla tamamen ıslâh olamayacağı sonucuna ulaşmıştır. Bu nedenle bütün kafirlerin helâk edilmelerini dilemiş, kötülüklerin nesilden nesile aktarılışına engel olmak istemiştir. Hz. Nûh Allah'a olan bu seslenişini kendisi, anne babası ve müminler için temennide bulunarak tamamlamış, son söz olarak kâfirlerin helâk edilmesi isteğini bir kere daha yinelemiştir.

KAYNAKÇA

- Abay, Muhammed, *Osmanlı Dönemi Müfessirleri*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa: 1992.
- _____ *Kur'ân Kıssaları*, Ensar Neşriyat, İstanbul: 2007.
- Abbâs, Fadl Hasen, *Kasasü'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru'l-Furkân, Umman: 2000.
- Abdüsselam, İzzeddin Abdülazîz b., *Fevâid fî Müşkili'l-Kur'ân*, thk. Seyyid Rıdvan Ali, Riyad: 1982.
- Acun, Osman, *Münasebatu'l-Kur'ân İlmi Işığında Saf Sûresi İncelemesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: 2016.
- Ağarı, Murat, “Ya`kûbî”, *DİA*, Cilt: 43, İstanbul: 2013.
- Ahmed, Hasen, *et-Tedâvî bi'l-İstiğfâr*, Dâru'l-Hadâra li'n-Neşr ve't-Tevzî' Riyad: 2008.
- Akman, Hasan, *İlk Dönem Tefsirlerinde Nûh Sûresi Tefsiri ve Sûredeki Konuların Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şırnak: 2014.
- Akseki, Ahmet Hamdi, *ve'l-Asr Sûresi Tefsiri*, Sadeleştiren: Ertuğrul Özalp, Özgü Yayıncılık İstanbul: 2013.
- Alabalık, Ahmet, “el-İtticahatü'l-Münharife fi't-Tefsir = Rey ile Makbul Olmayan Tefsir Yönelimleri”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Şırnak: 2011, cilt: 12, sayı: 4.
- _____ “İtticâhâtü't-Tefsîr bi'r-Re'yi'l-Mahmud”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Şırnak: 2012, cilt: 3, sayı: 5.
- _____ “et-Tekfir: Dawabituhu, Mewani'uhu, Lewazimuhu fî Daw'i'l-Kur'ân”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Yalova: 2011-2012, cilt: 12, sayı: 3.
- _____ *et-Teşcîru'l-Vecîz li Ulûmi'l-Kur'âni'l-Azîz ve Usûli't-Tefsîr*, İstanbul: (Yayımlanmamış Çalışma) 2015.
- Albayrak, İsmail, *Klasik Modernizmde Kur'ân'a Yaklaşımlar*, Ensar Neşriyat İstanbul: 2004.
- Aliyyü'l-Kârî, Alî b. Muhammed, *Minehu'r-Ravzi'l-Ezher fî Şerhi'l-Fıkhi'l-Ekber*, Dâru'l-Beşeri'l-İslâmî Beyrut: 1998.
- Altıkulaç, Tayyar, “İbnü'l-Cezerî”, *DİA*, Cilt: 20, İstanbul: 1999.
- Âlûsi, Mahmûd b. Abdullâh, *Rûhu'l-Meânî fî Tefsiri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-Seb'i'l-mesânî*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabi [t.y.].
- Apaydın, H. Yusuf, “İbn Kayyim el-Cevziyye”, *DİA*, Cilt: 20, İstanbul: 1999.
- Askerî, Muhammed b. Ali, *et-Tekmil ve'l-İtmâm li-Kitâbi't-Ta'rif ve'l-İ'lâm*, thk. Hasan Merve, Dâru'l-Fikri'l-Muâsır Beyrut: 1997.
- Aydın, Süleyman, *el-Kavâid fî Ulûmi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, [y.y.] İstanbul: 2015.

- Bağdadî**, Ahmed b. Ali, *İktidâu'l-İlmi'l-Amel*, thk. Muhammed Nâsiruddîn Elbânî, el-Mektebü'l-İslâmî Beyrut: 1984.
- Bakırcı**, Selami, “Ukberî”, *DİA*, Cilt: 42, İstanbul: 2012.
- Bâkillânî**, Kâdî Ebû Bekr İbni't-Tabîb, *el-İntisâr li'l-Kur'ân*, Dâru İbni Hazm Beyrut: 2001.
- Bedir**, Ahmet, “Sûrelerin İsimleri” *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 5, Şanlıurfa: 1999.
- Bedir**, Murteza, “Sünnet”, *DİA (TDV İslam Ansiklopedisi)*, İstanbul: 2010, c. 38.
- Belensî**, Muhammed b. Ali, *Tefsîru Mübhemâtî'l-Kur'ân: el-Mevsûm bi-Sılati'l-Cem'i ve Âidü't-Tezyil li-Mevsûli Kitâbi'l-A'lâm ve't-Tekmîl*, thk. Hanif b. Hasan Kâsımî, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî Beyrut: 1991.
- Beyhakî**, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin, *Delâ'ilü'n-Nübüvve ve Ma'rifetu Ahvâli Sâhibi's-Şerî'a*, thk. Abdulmutî Kal'acî, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye Beyrut: 1988.
- Beyzâvî**, Abdullah b. Ömer, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vil*, thk. Muhammed Abdurrahmân Maraşlı, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabi Beyrut: [t.y.].
- _____ *Kâmusü'l-Kur'ân = Islâhü'l-Vücut ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Kerim*, thk. Abdülaziz Seyyidülehl, Dâru'l-İlm li'l-Melâyin Beyrut: 1983.
- Bikâî**, Ebu'l-Hasen Burhâneddîn İbrâhim b. Ömer b. Hasen, *Nazmü'd-dürer fi Tenâsübi'l-Âyâtî ve's-Süver*, Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî Kâhire: [t.y.].
- _____ *Masâidü'n-Nazar li'l-İşrâf alâ Makâsidü's-Süver*, Mektebetü'l-Meârif Riyad: 1987.
- Bilmen**, Ömer Nasuhi, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*, Bilmen Yayınevi İstanbul: [t.y.].
- _____ *Büyük Tefsir Tarihi Tabakâtü'l-Müfessirîn*, Ravza Yayınları İstanbul: 2015.
- Birişik**, Abdülhamit, “Tefsir”, *DİA*, Cilt: 40, İstanbul: 2011.
- _____ “Ulûmü'l-Kur'ân”, *DİA*, Cilt: 42, İstanbul: 2012.
- Bulut**, Halil İbrahim, *Dünden Bugüne Siyasi-İtikadi İslam Mezhepleri Tarihi*, Ankara Okulu Yayınları Ankara: 2015.
- Cerrahoğlu**, İsmail, *Tefsir Usulü*, Ankara: T.D.V. 2012.
- _____ “Garîbü'l-Kur'ân”, *DİA*, Cilt: 13, İstanbul: 1996.
- Cevziyye**, İbn Kayyım, *Bedâiü't-Tefsîr*, Mektebetü'l-İslâmî Beyrut: 1984.
- Cezâirî**, Ebûbekr Câbir, *Eyserü't-tefâsîr li-Kelâmi'l-Aliyyil'-Kebîr*, Dâru's-Salam Mısır: 1992.
- Cüzekânî**, Hüseyin b. İbrâhîm, *Ehâdisü'l-Ebâtîl ve'l-Menâkîr ve's-Sihâh ve'l-Meşâhîr*, İdâretü'l-Bühûsü'l-İslâmiyye Hindistan: 1983.
- Çakan**, İsmail Lütfi - Solmaz, N. Mehmed, *Kur'ân-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, Ensar Neşriyat İstanbul: 2016.

- Çalışkan**, İsmail, “Tefsir Usûlünün İlk Kaynakları Üzerine Bir Tetkik –Abdullah b. Vehb (v.197/812) ve Muhâsibî (v.243/857) Örneği–”, *Tarihten Günümüze Kur’ân İlimleri ve Tefsir Usulü*, İlim Yayma Vakfı İstanbul: 2009.
- Çağrııcı**, Mustafa “**Yer**”, *DİA*, Cilt: 43, İstanbul: 2013.
- Çetin**, Abdurrahman- Topuzoğlu, Tevfik Rüştü, “**Fâsıla**”, *DİA*, Cilt: 12, İstanbul: 1995.
- ____ “**Vâhidî**”, *DİA*, Cilt: 42, İstanbul: 2012.
- Çiçek**, Yakup “**Müşkilü’l-Kur’ân**”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul: 1995.
- Dağdeviren**, Alican, “**Kıraatlerin Kur’aniyeti Mes’elesi**”, *Kur’an ve Kıraati Sempozyumları Kitabı*, Sakarya: 2000.
- ____ “**Kıraatlerin Kur’aniyeti ve Sayısına Yönelik Bir Değerlendirme**”, *Ekev Akademi Dergisi*, Erzurum: 2016 sayı 68.
- Damegânî**, Hüseyin b. Muhammed, *El-Vücûh ve’n-Nezâir li-Elfâzi Kitâbillâhi’l Azîz*, Dâru’lKütübî’l-İlmiyye Beyrut: [t.y.].
- Dânî**, Ebû Amr, *el-Beyân fî Âddi Âyi’l-Kur’ân*, thk. Ganim Kaddûrî el-Hamed, Merkezü’l-Mahtûtât ve’t-Tûras Kuveyt: 1994.
- Dartma**, Bahattin, “**Nûh (a.s)’un Gemisini Demirlediği Yere Dair**”, *Kur’ân Mesajı: İlmi Araştırmalar Dergisi*, İstanbul: 1999.
- Demirci**, Mustafa, *Kur’ân Tarihi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları 2012.
- ____ *Tefsir Usulü*, İFAV İstanbul: 2013.
- Derveze**, Muhammed İzzet b. Abdülhâdî, *et-Tefsîrû’l-Hadis: Tertîbü’s-Süver Hasebü’n-Nüzûl*, Dâru’l-Garbi’l-İslâmî Beyrut: 2000.
- Dirâz**, Muhammed Abdullâh, *Medhal ila’l-Kur’âni’l-Kerîm Ardu Târîh ve Tahlîlü Mekârîn*, Dâru’l-Kalem Kuveyt: 1984.
- Diyarbekrî**, Hüseyin b. Muhammed, *Târîhu’l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi’n-Nefîs*, Müessetü Şa’bân, Beyrût: [t.y.].
- Ebussuûd**, Ebussuûd b. Muhammed, *İrşâdü Akli Selîm ilâ Mezâya’l-Kitâbi’l-Kerîm*, thk. Abdulkadir Ahmed Ata, Mektebetü’l-Riyâzi’l-Hâdise Riyad: [t.y.].
- Esed**, Muhammed, *Kur’ân Mesajı*, çevr. Cahit Koytak- Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları İstanbul: 2001.
- Ezherî**, Muhammed b. Ahmed, *Kitâbu Meâni’l-Kıraât*, thk. Mustafa Derviş - Hamd Kavezî, Dâru’lMaârif [y.y.]: 1991.
- Fayda**, Mustafa, “**Taberî, Muhammed b. Cerîr**”, *DİA*, Cilt: 39, İstanbul: 2010.
- Firuzâbâdî**, Muhammed b. Ya’kub, *Besâiru Zevî’t-Temyiz fî Letâifi’l-Kitâbi’l-Azîz*, thk. Muhammed Ali en-Neccâr, Meclisü’l-Âlâ li’Şuûni’l-İslâmiyye Kâhire: 1996.

- _____ *el-Kâmusu'l-Muhît*, Müessesetü'r-Risale Beyrut:2005.
- Gassânî, Muhammed b. Ali, *et-Tekmîl ve'l-İtmâm li-Kitâbi't-Ta'rif ve'l-Îlâm*, thk. Hasan Merve, Dâru'lFikri'l-Muâsır Beyrut: 1997.
- Gökkır, Bilal, “Kur’ân’da Yabancı Kelimeler Meselesine Oryantalist Bir Yaklaşım”, *Marife Bilimsel Birikim*, Konya: 2002.
- _____ “Konulu Tefsir: Hedef, İmkân ve Sınırları”, *Tarihten Günümüze Kur’ân’a Yaklaşımlar*, İstanbul: 2010.
- _____ *Meryem Sûresi Tefsiri: Metin ve Yorum İncelemesi*, Ankara: Fecr Yayınları 2012.
- _____ “Batı İslam Araştırmalarına Göre Kur’ân’ın Oluşumunda Hz. Peygamber’in Rolü Meselesi”, *VI. Kutlu Doğum Sempozyumu*, Isparta: 2013.
- Gökkır, Necmettin, “Tefsir Usulünde ‘Lafız Mana’ İlişkisinin Tespiti ve Bağlam Bilgisinin Önemi”, *Kur’ân İlimleri ve Tefsir Usulü*, İstanbul: 2009.
- _____ *Kur’ân Dilinin Sosyo-Kültürel Bağlamı*, İFAV İstanbul: 2014.
- Gözeler, Esra, *Kur’ân Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, KURAMER İstanbul: 2016.
- Güç, Ahmet, “Put”, *DİA*, Cilt 34, İstanbul: 2007.
- _____ “Putperestlik”, *DİA*, Cilt 34, İstanbul: 2007.
- Gürkan, Menderes, “Zerkeşi, Bedreddîn”, *DİA*, Cilt: 44, İstanbul: 2013.
- Halebî, Ahmed b. Yûsuf, *Umdetü'l-Huffâz fî Tefsîri Eşrefi'l-Elfâz*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye Beyrut: 1996.
- Harman, Ömer Faruk “Nûh”, *DİA*, Cilt: 33, İstanbul: 2007.
- Hasenî, İbn Acîbe, *Bahrü'l-Medîd fî Tefsîri'l-Kur’âni'l-Mecîd*, Semerkant İstanbul: 2014.
- Hatîb, Abdüllatif, *Mu’cemü'l-Kıraât*, Dâru Sa’deddîn Dımaşk: 2000.
- İbn Aşur, Tâhir b. Muhammed, *Tefsirü't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dârü't-Tunusiyye Tunus: 1984.
- İbn Teymiye, Ahmed b. Abdilhalîm, *et-Tedmîriyye: el-İsbât li'l-Esmâ ve's-Sıfât ve Hakikatü'l-Cem'i Beyne'l-Kadr ve's-Ser'i*, Mektebetü'l-Ubeykân Riyad: 2000.
- İbn Furek, Muhammed b. Hasen, *Tefsîru İbn Furek*, Câmiâtü Ümme'l-Kurâ, Mekke: 2009.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *Kasasü'l-Enbiyâ*, thk. Mustafâ Abdülvâhid, Mektebetü't-Tâlibi'l-Camii' Mekke: 1988.
- _____ *Tefsîru'l-Kur’âni'l-Azîm*, thk. Sâmi b. Muhammed Selâmet, Dâru Taybe li'n-Neşr ve't-Tevzîm Riyad: 1999.
- İbnü'd-Durays, Muhammed b. Eyyûb, *Fedâilu'l-Kur’ân ve mâ Ünzile mine'l-Kur’ân bi Mekke ve mâ Ünzile bi'l-Medîne*, thk. Gazve Budeyr, Dâru'l-Fikr Şam: 1987.
- İbnü'l-Cevzi, Abdurrahmân b. Ali, *Zâdü'l-Mesir fî İlmi't-Tefsîr*, Mektebetü'l-İslâmiyye Dımaşk: 1984.
- _____ *Nüzhetü'l-A'yûni'n-Nevâzîr fî İlmi'l-vücuha ve'n-Nezâir*, thk. Muhammed Abdülkerim Kâzım er-Râzî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut: 1984.

- İbnü'l-Cezerî**, Muhammed b. Muhammed, *Müncidü'l-Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye Beyrut:1999.
- _____ *en-Neşr fi'l-Kıraâtî'l-aşr*, thk. Ali Muhammed Dabba', Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye Beyrut: 2009.
- İbnü'l-Kelbî**, *Kitabü'l-Esnam*, çvr. Beyza Bilgin, Ankara Okulu Yayınları Ankara: 2016.
- İbnü'l Kelbî** - Mihail Nuayma, *Geçmişten Günümüze Putlar*, çvr. Erdinç Doğru - Kemal Çelik, Fecr Yayınları, Ankara: 2005.
- İbn Manzûr**, Cemâleddîn Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânü'l-Arab*, Dâru Sâdır Beyrut: 2010.
- İbnü'n-Nedîm**, Ebü'l-Ferec Muhammed b. İshâk, *el-Fihrist*, thk. Rıza Teceddüd, [y.y.] [t.y.].
- İsfehânî**, Râğıp, *Müfredât Kur'ân Kavramları Sözlüğü*, Çıra Yayınları İstanbul: 2012.
- Kâdi Abdülfettâh**, *Budûr'uz Zâhire fi'l-Kıraâtî'l-A'sri'l-Mütevâtire min Tarîki eş'Şâtibiyye ve 'd-Durâ*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi Beyrut: [t.y.].
- Kara**, Ömer, “*Râğıp el-İsfehânî*”, *DİA*, Cilt: 34, İstanbul: 2007.
- Karaarslan**, Nasuhi Ünal, “*İbnü'n-Nedîm*”, *DİA*, Cilt: 21, İstanbul: 2000.
- Karaman**, Hayreddin, vd., *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Ankara: 2006.
- Kattân**, Mennâ', *Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'ân*, Müessesetü'r-Risâle Beyrut: 2016.
- Keskin**, Hasan, “*Sûre İç Bütünlüğü Açısından Nûh Sûresinin İncelenmesi*”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 13, Cilt: 2, Sivas: 2009.
- Kıyıcı**, Selahattin, “*Ezherî, Muhammed b. Ahmed*”, *DİA*, Cilt: 12, İstanbul: 1995.
- Koca**, Ferhat “*İbadet*”, *DİA*, Cilt: 19, İstanbul: 1999.
- Köksal**, Mustafa Âsım, *İslam Tarihi Hz. Muhammed ve İslâmiyet*, Şamil Yayınevi İstanbul: 1987.
- Kur'ân**, Fayez A'rîf, *et-Tekâbil ve't-Temâsil fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Âlemü'l-Kütübi'l-Hadîs Ürdün: 2006.
- Kurtubî**, Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, Dâru'lKütübi'l-Misriyye Kahire: 1949.
- Kuteybe**, Abdullah b. Müslim, *Te'vilu Müşkîli'l-Kur'ân*, thk. Seyyid Ahmed Sakr, Daru't-Türâs Kahire: 1973.
- Kutluay**, İbrahim, “*Hz. Nûh ve Tufanla İlgili Rivâyetlerin Hadis Tekniği Açısından Değeri ve Bu Rivâyetlere İsrâiliyattın Tesiri*”, *Uluslararası Hz. Nûh ve Cudi Dağı Sempozyumu*, Şırnak: 2013.
- Kutub**, Muhammed, *Tevhid*, çvr. Nureddin Yıldız, Risale Yayınları İstanbul: 1990.
- Kutub**, Seyyid b. Kutub, *Fî Zilali'l-Kur'ân*, Dâruş-şurûk, Beyrut: 1968.
- Küçükaşçı**, Mustafa Sabri, “*Müşkîlû'l-Kur'ân*”, *DİA*, Cilt:32, İstanbul: 2006.
- Maşalı**, Mehmet Emin, *Tarihi ve Temel Meseleleriyle Kıraat İlmi*, Otto Ankara: 2016.

- Mâtürîdî**, Muhammed b. Muhammed, *Te'vilâtu Ehli's-sünne*, thk. Fatma Yusuf Heymi. Müessesetü'r-Risâle Beyrut:2004.
- Mâverîdî**, Ali b. Muhammed, *en-Nüket ve'l-Uyun Tefsîru'l-Mâverîdî*, thk. Seyyid b. Abdülmaksûd b. Abdürrahîm, Dâru'lKütübî'l-İlmiyye Beyrut: 1992.
- Mevdûdî**, Seyyid Ebü'l Al'â, *Tefhîmü'l Kur'ân*: Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri, çvr. Muhammed Han Kayani vd., İnsan Yayınları İstanbul: 1986.
- Meydânî**, Abdurrahman Hasan Habenneke, “**Hasan Habenneke el-Meydânî**”, *DİA*, Cilt: 15, İstanbul: 1997.
- Mollaibrahimoğlu**, Süleyman, “**Nûh (a.s.) Kıssası**”, *İlmi Araştırmalar Dergisi*, Ankara: 1998.
- Muhammed Dimeşkî**, Ebü'l-Hayr, *En-Neşr fî'l-Kıraat'il-aşr*, Darü'l Kütüb'il-İlmiyye Beyrut: [t.y.].
- Muhammed**, Hüseyin Abdülhadi, “**İbn Asker el-Gassânî**”, *DİA*, Cilt: 19, İstanbul: 1999.
- Mukâtil bin Süleymân**, Ebu'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, thk. Ahmed Ferîd, Beyrut: 2003.
- _____ *el-Vücûh ve'n-Nezâir fî'l-Kur'ânî'l-Azîm*, thk. Hatem Sâlih ed-Dâmin, Merkezü Cüm'atü'l-Mâcid li's-Sekâfeti ve't-Türâs Irak: 2006.
- _____ *Müfhemâtü'l-akrân fî Mübhemâti'l-Kur'ân*, el-Mektebetü'l-Ezheriyye, Kâhire:1992.
- Mut'inî**, Abdülazîm, *el-Mecâz fî'l-Luğati ve'l-Kur'ânî'l-Kerîm* beyne'l-İcâze ve'l-Men'i, Mektebetü'l-Vehbiyye Kâhire: 2009.
- Mücâhid b. Cebr**, *Tefsîru'l-İmâm Mücâhid b. Cebr*, thk. Muhammed Abdüsselam Ebu'n-Nîl, Dâru'lFikri'l-İslâmî el-Hâdise Kâhire: 1989.
- Nagel**, Tilman, “**Tarihi Araştırma Konusu Olarak Kur'ân**”, çvr. Ali Dere, *İslami Araştırmalar Kur'ân Araştırmalarında Yöntem Sorunu Özel Sayısı*, Cilt 9, Ankara: 1996.
- Nesefî**, Ebü'l-Berekât Abdullah b. Ahmed, *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, Dâru'n-Nefâis Beyrut:2006.
- Nesefî**, Meymûn b. Muhammed, *Bahrü'l-Kelâm*, thk. Muhammed Seyyid Bersecî, Dâru'l-feth li'd-Dirâsât ve'n-Neşr Umman: 2014.
- Nisâburî**, Mahmûd b. Ebü'l-Hasen, *Bâhirü'l-Burhân fî Meâni Müşkilâti'l-Kur'ân*, thk. Suad b. Sâlih b. Saîd Babekî, Câmiatu Ümmi'l-Kurâ Mekke: 1998.
- Özarslan**, Selim “**İslami Kaynaklara Göre Nûh Kavmi, Nûh Tufanı Ve Nûh'un Gemisinin Yeri**”, *Uluslararası Hz. Nûh Ve Cudi Dağı Sempozyumu*, Şırnak: 2013.
- Özel**, Mustafa, “**Şerif er-Râdî**”, *DİA*, Cilt: 39, İstanbul: 2010.
- Özkan**, Halit, “**Zührî**”, *DİA*, Cilt: 44, İstanbul: 2013.
- Penrice**, John, *Kur'ân Sözlüğü*, İşaret Yayınları İstanbul: 2010.
- Râdî**, Şerif -, *Telhîsu'l-Beyân fî Mecâzâtî'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Abdülganî Hasen, Dâru'l-Edvâ Beyrut: 1986.

- Ramazân**, Sâlih, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fî'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Vizâretü's-Sekâfe ve'l-Îlâm Bağdat: 1988.
- Râzî**, Muhammed b. Ömer Fahreddîn, *Tefsîru Kebîr- Mefâtihü'l-Gayb*, Dâru'l-Fikr Beyrut: 1981.
- Rifâî**, Mustafâ Sâdık, *Î'câzü'l-Kur'ân ve Belâğatü'n-Nebeviyye*, Dâru'l-Kitâbi'l-arabî, Beyrut: 1973.
- Sâbûnî**, Ahmed b. Mahmûd, *el-Bidâye fî Usûli'd-Dîn*, thk. Fehullâh Huleyf, Dâru'l-Meârif Mısır: 1969.
- Sâbûnî**, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefsîr*, Dâru's-Sâbûnî Kâhire: 1997.
- Sa'lebî**, Ahmed b. Muhammed, *el-Keşf ve'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân – Tefsîrü's-Sa'lebî*, thk. Ebû Muhammed b. Aşur, Dâru Ahyâü't-Türâs'ül-Arabî Beyrut: 2002.
- _____, *Kasasü'l-Enbiyâ – Arâisü'l-Mecâlis*, Mektebetü'l-Cumhuriyeti'l-Arabiyye Mısır: [t.y.].
- Sarıkcıoğlu**, Ekrem “**Kur'ân ve Arkeoloji Işığında Nûh Tufanı**”, *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu*, Ankara: 2010.
- Sarıcık**, Murat, *Put: Hicazın Beş Putu ve Çağdaş Putlar*, Nesil Yayınları İstanbul: 2014.
- Savaş**, Rıza - Dumlu, Ömer, “**Nüzul Sırasına Göre Âyet Âyet Kur'ân'ın Yorumu**”, *Tarihten Günümüze Kur'ân'a Yaklaşımlar*, İstanbul: 2010.
- Sekâf**, Ulvi b. Abdü'l-kâdir, *Tahrîcü'l-Ehâdis ve Âsâr Kitâbu fî Zilâli'l-Kur'ân*, Dâru'l-Hicreti li'n-Neşri ve't-Tevzî' Suudi Arabistan: 1995.
- Sıbtu'l-Hayyât**, Ali b. Ahmed el- Bağdâdî, *el-Mübhic fî'l-Kıraâti's-Semân ve Kıraâti A'meş ve İbni Muhaysin ve İhtiyâri Halef ve'l-Yezîdî*, thk. Abdulazîz b. Nâsır, Camiâtü'l-İmâm Muhammed b. Su'ûdî'l-İslâmiyye Riyad: 2008.
- Suyûtî**, Abdurrahmân b. Ebû Bekr, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Sâlim Hâşim, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut: 1971.
- _____, *Tenâsuku'd-Dürer fî Tenâsubi's-Süver*, thk. Abdülkâdir Ahmed Atâ, Dâru'l-Kitübi'l-İlmiyye Beyrut: 1986.
- _____, *Lübâbü'n-Nükûl fî Esbâbi'n-Nüzûl*, Müessetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye Beyrut: 2006.
- _____, *ed-Dürri'l-Mensûr fî Tefsîri'l-Me'sûr* Dâru'l-Fikr, Beyrut: 2011.
- Sülün**, Murat, *Kur'ân Kılavuzu: Mutlak Gerçeğin Sesi* Ensar Neşriyat, İstanbul: 2011.
- Şa'bân**, Zekiyyüddîn, *Usûlü'l-Fikhi'l-İslâmî*, Dâru'l-Kütüb Beyrut: 1971.
- Şâtıbî**, İbrâhîm b. Mûsâ, *el-Muvâfakât*, Dâru İbn Affân li'n-Neşr ve't-Tevzî' Beyrut: 1998.
- Şentürk**, Recep, “**Kavim**”, *DİA*, Cilt: 25, Ankara: 2002.
- Şevkânî**, Muhammed b. Ali, *Fethûl-Kadîr: el-Câmî` Beyne Fenneyi'r-Rivâye ve'd-Dirâye min İlmi't-Tefsîr*, thk. Abdurrahman Umeyrâ, Dâru'lvefâ Mısır: 1997.
- Taberî**, Muhammed b. Cerîr, *Câmiü'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, thk. Abdullâh b. Abdülmuhsîn Türkî, Dâru Hicr Kahire: 2001.

- _____ *Târihu't-Taberî: Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim, Dâru'lMeârif, Kahire: [t.y.].
- Tabersî**, Fazl b. Hasen, *Mecmau'l-Beyân fî Tefsîri'l Kur'ân*, Dâru'lMurtazâ, Beyrut: 2006.
- Tan**, Zeki, "Nûh Sûresi Bağlamında Küresel Ahlak Bunalımına Hz. Nûh'un Mesajının Katkısı", *İSTEM: İslâm Sanat Tarih Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi*, Cilt:8, Sayı: 16, Konya: 2010.
- Teymî**, Ebû Ubeyde Ma'mer b. el-Müsennâ, *Mecâzü'l-Kur'ân*, thk. Mehmed Fuâd Sezgin, Mek-tebetü'l-Hancî Kâhire: [t.y.].
- Topaloğlu**, Bekir, "**Mekr**", *DİA*, Cilt: 28, Ankara: 2003.
- _____ "**Mâtürîdî**", *DİA*, Cilt: 28, İstanbul: 2003.
- Tirmizî**, Hakîm, *Tahsîl'ü-Nezâiri'l-Kur'ân*, [y.y.]: 1969.
- Tûsî**, Muhammed b. Hasen b. Ali, *et-Tibyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Habîb Kâsir el-Amîli, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî Beyrut: [t.y.].
- Türker**, Ömer, "**Mukâtil b. Süleymân**", *DİA*, Cilt: 31, İstanbul: 2006.
- Tülücü**, Süleyman, "**Ma'mer b. Müsennâ**", *DİA*, Cilt: 27, İstanbul: 2003.
- Ukberî**, Ebü'l-bekâ Muhibbüddîn Abdullâh, *İrâbü'l-Kiraâti's-Şevaz*, thk. Muhammed Seyyid Ahmed Azzuz, Beyrut 1996.
- Uludağ**, Süleyman, "**Takva**", *DİA*, Cilt: 39, İstanbul: 2010.
- Vâhidî**, Ali b. Ahmed b. Muhammed, *el-Basît fî Tefsîri'l-Kur'âni'l Mecîd*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd, Dâru'lKütübi'l-İlmiyye Beyrut: 1994.
- _____ *Esbâb-ı Nüzûli'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye Beyrut: 1991.
- Watt**, William Montgomery, *Hz. Muhammed Mekke'de*, çvr. Süleyman Kalkan, KURAMER İstanbul: 2016.
- Yaşın**, Abdullah, "**Cudi Dağı ve Nûh Tufanı**", *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu*, Ankara: 2010.
- Ya'kûbî**, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ebî Ya'kûb, *Târihu'l-Ya'kûbî*, thk. Abdülemîr Muhennâ, Şerîketu'l-Âlemi'l-Matbûat Beyrut: 2010.
- Yavuz**, Yusuf Şevki – Çetin, Abdurrahman, "**Âyet**", *DİA*, Cilt: 4, İstanbul: 1991.
- Yavuz**, Yusuf Şevki, "**Azap**", *DİA*, Cilt: 4, İstanbul: 1991.
- _____ "**Peygamber**", *DİA*, Cilt: 34, İstanbul: 2007.
- _____ "**Nübüvvet**", *DİA*, Cilt: 33, İstanbul: 2007.
- Yavuz**, Yusuf Şevki-Avcı, Casim, "**İbnü'l-Cevzî**", *DİA*, Cilt: 20, İstanbul: 1999.
- Yazır**, Elmalılı Muhammed Hamdi, *İhlas Sûresi Tefsiri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Ankara: 2014.
- _____ *Hak Dinî Kur'ân Dili*, Azim Dağıtım İstanbul: 2011.
- Yerinde**, Âdem, "**Nîsâbü'rî, Mahmûd b. Ebü'l-Hasan**", *DİA*, Cilt: 33, İstanbul: 2007.
- Yılmaz**, Mehmet Faik, "**Münâsebâtü'l-Âyât ve's-Süver**", *DİA*, Cilt: 31, İstanbul: 2006.

Zemahşerî, Mahmud b. Ömer, *el-Keşşaf an Hakâiki Gavâmizi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvil fî Vucuhi't-Te'vîl*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd- Ali Muhammed Muavvaz, Mektebetü'l-`Âbîkân Riyad: 1998.

Zerkeşî, Muhammed b. Abdullâh, *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhim, Mektebe-i Dârü't-Türâs Kâhire: [t.y].

Zübeyr, Ebû Ca`fer Ahmed b. İbrâhim, *el-Burhân fî Tertibi Süveri'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Şa`bânî, Vizâretü'l-Evkâf ve'ş-Şuûni'l-İslâmiyye Fas: 1990.

Zührî, Abdullâh b. Şihâb, *en-Nâsih ve'l-Mensûh fî'l-Kur'âni'l-Kerîm*, thk. Mustafa Mahmûd el-Ezherî, Dâru İbn Affân Kâhire: 2008.

Zürkânî, Muhammed Abdülazîm, *Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Dâru'lKütübi'l-İlmiyye Beyrut: 1971.





ÖZGEÇMİŞ

Fatih PAMUK, 1991 yılında Düzce’de dünyaya geldi. İlkokulu Doğanlı Eşref Taşhan İlköğretim okulu’nda okuduktan sonra hafızlık ve Arapça eğitimi için İstanbul’a geldi. Açıköğretim lisesinden 2008 yılında mezun oldu. Aynı yıllarda Arapça ve hafızlık eğitimi tamamladı. Diyanet İşleri Başkanlığı’nda 2013 yılında İmamhatip olarak göreve başladı. 2014 Yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. 2015 yılında Yalova İslami İlimler Fakültesi’nde Tefsir Ana Bilim Dalı’nda yüksek lisans programına başladı. Kur’ân ve Tefsir Akademisi bünyesinde Nisan 2017 yılında *Türkiye’de Lisansüstü Tefsir Tezleri Çalıştayı*’nda “Sistemdışı Lisansüstü Tezler: Kurumların Uzmanlık Tezleri”, Eylül 2017 yılında *Uluslararası Lisansüstü Tefsir Tezleri Çalıştayı*’nda “Tez Yazım Kılavuzlarının Akademik Çalışmalara Katkısı” ve Kasım 2017 yılında *Kur’ân Araştırmalarında Akademik Tezler: Batı ve İslam Dünyası Mukayesesi Uluslararası Sempozyum*’nda “Tez Yazım Kılavuzlarının Tefsir Tezlerine Etkisi” tebliğlerini sundu. İstanbul Beyoğlu ilçesinde İmamhatip’lik görevini sürdüren Fatih PAMUK, evli ve bir çocuk babasıdır.

